

Glasilno Mestne občina Ljubljana, številka 8, 9, letnik XIII, september 2008, ISSN 1318-797X

Ljubljana

4
Nastanek in pomen
krajevnega imena
Ljubljana

8
Prispevki uglednih
javnih osebnosti za
dialog med glavnim
mestom in državo

52
Projekt
Slovenska cesta 2008

64
Ljubiteljska literarna
posvetila Ljubljani

Nastanek in pomen krajevnega imena Ljubljana	4
Iconotheca Valvasoriana in Ljubljana	6
Prispevki za dialog med glavnim mestom in državo: Stane Bernik, Peter Božič, France Bučar, Tone Dolčič, Mojca Drčar Murko, Cvetka Hedžet Tóth, Matjaž Kmecl, Miklavž Komelj, Božo Kos, Drago Kos, Peter Krečič, Lev Kreft, Lilijana Madjar, Mitja Meršol, Braco Vladimir Mušič, Vlasta Nussdorfer, Boris Paternu, Tone Pavček, Janez Pipan, Jože Pirjevec, Andrej Pogačnik, Božo Repe, Marjan Rožič, Janez Stanovnik, Jože Strgar, Alenka Šelih, Darko Štrajn, Rapa Šuklje, Božidar Voljč	8
Mestna kronika	50
Projekt Slovenska cesta 2008	52
Hologram Evrope Marka Pogačnika	58
15. festival Ex Ponto	60
Novi mestni kino Kinodvor	61
Ljubiteljska posvetila Ljubljani	62
Ljubljanski objektiv: Zmaga Glogovec	66
Četrtni skupnosti	67
Obvestila: Ljubljanski maraton, štipendije RRA LUR	69
Okoljske meritve	71

Izdajatelj: Mestni svet Mestne občine Ljubljana, Mestni trg 1. Zanj: župan Zoran Jankovič. Uredniški odbor: Mitja Meršol (predsednik), Vesna Kos-Bleiwis, dr. Jožef Kunič, Eva Strmljan Kreslin, Marija Šterbenc. Odgovorna urednica in lektorica: Nada Šumi, kontakt: 041/737 863, glasilo.ljubljana@ljubljana.si. Avtorica logotipa: Petra Černe Oven, Studio ID, Oblikovalska zasnova: Miljenko Licul. Naslov uredništva: Glasilo Ljubljana, Dalmatinova 1, Ljubljana. Tisk, grafična priprava, prelom, fotoliti in trženje oglasnega prostora: Schwarz d.o.o., Koprška 106 D, 1000 Ljubljana, kontakt: 051/669 233. Naklada: 117.500 izvodov. Natisnjeno na okolju prijaznem papirju. Glasilo brezplačno prejme vsako gospodinjstvo v Mestni občini Ljubljana.

Fotografije na naslovnici:
Zgoraj - Matevž Paternoster, Projekt Slovenska cesta 2008; spodaj: Dunja Wedam, prizor z Emonske promenade.

Ljubljana ljubljena

Vznemirljivi prvi koraki v šolo ali popočitniška srečanja z novimi in starimi sošolci in učitelji so živo v zraku. Za varno pot radoživih učenjačkov skrbi ta čas v Ljubljani dvesto očetovskih in materinskih rok, izurjenih v posebnih tečajih Sveta za preventivo v cestnem prometu Mestne občine Ljubljana, na čelu z županom in njegovimi sodelavci. Triletno vrtčevce je za presenečenje pričakalo Sto ugank Anje Štefan in Jelke Reichman, šolarje pa Klobuk gospoda Konstatina Petra Svetine in Petra Škerla. Tako Ljubljana že pred letom 2010, ko bo svetovna prestolnica knjige, polaga v roke svojim najmlajšim knjigo kot prvo življenjsko popotnico.

O prihodnosti Ljubljane in z njo države pa ta čas odločajo zapisane in razglašane namere osebnosti, ki želijo »prevzeti odgovornost« za našo skupno blaginjo, prepoznavnost ali pomembno mesto v svetu. Ljubljana je v zadnjem mandatu, izrecno pa v zadnjih dveh letih in z vrhuncem v času predsedovanja Slovenije Svetu EU, ko jo je v očeh Evrope in sveta zamenjalo Brdo pri Kranju, utrpela tolikšno materialno škodo in tako nedopustno simbolno degradacijo, da je upravičeno pričakovati, da se bodo za status glavnega mesta, mesta kulture in univerzitetnega mesta, prav v tem času na javnih soočenjih in predstavitvah svojih programov zavzeli predsedniki političnih strank, kandidati za bodoče poslance in ministre in skupaj z njimi tudi poročevalci slovenskih medijev.

Devetindvajset uglednih slovenskih izobražencev si je v času poletnih počitnic vzelo dragoceni čas in pripravilo poglobljene premisleke, ki so odgovornosti željnimi v celoti na voljo, da jih vnesejo v svoje programske zaveze in začnejo graditi državo, ki je brez glavnega mesta »storzo z odbito glavo«. Graditi na tistem trdnem temelju nacionalnega soglasja, ki je rojstvo Slovenije priklicalo iz »tisočletnih sanj«. Z izkušnjo in zgledom županovega projektne vodenja Ljubljane, ki je samodejno presešlo ideološke politične razlike v mestnem parlamentu in se Ljubljana vsem oviram navkljub preoblači v »lepotic«, je postalo očitno, da je prav razvoj glavnega mesta in ponos nanj tisti temeljni skupni projekt države in nacije, ki nas lahko konstruktivno združi v ustvarjalnem uveljavljanju poslanstva Slovenije v naši lastni in svetovni zavesti kot maloštevilne skupnosti velikih ljudi, ljudi duha, izjemnih talentov in ustvarjalne moči. Rečemo lahko – Slovenije, najlepše dežele na svetu, z njenim srcem Ljubljano, »najlepšim mestom na svetu«.

Eseji, ki so jih za razumevanje pomena državne prestolnice napisali ugledni sodobniki, namreč ob upravičeni kritiki dosedanjega odnosa vlad(e) do glavnega mesta in pozivu k razumnemu ravnanju v prihodnje, razkrivajo predvsem vse tiste skrite vezi pripadnosti velikih duhov, iz katerih raste lepota tega prostora in jih Ljubljana izraža že v svojem imenu. »Ljubljano je lahko imeti rad,« pravi blagi svetovljanski zdravnik in temu mora, če hoče ali ne, pritrditi tudi jezikoslovec. Nič nenavadnega, če popotnika tako zelo začitita ljubezen, ki je v zraku tega mesta, da dobi njuna hčerka ime Ljubljana. In kaj bolj samoumevnega, kot da toliko velikih in majhnih Ljubljančank in Ljubljančanov piše tako doživeta posvetila Ljubljani ...

Prijetno branje in voščilo za lepe nove čase Ljubljani in Sloveniji!

Nada Šumi,
odgovorna urednica

O nastanku in pomenu in njegove nemške oblike

Mag. Silvo Torkar

Foto: Jakše Jeršič

Ivan Vavpotič: Prihod Argonavtov v Emono, 1935, tempera na omet, Ljubljana, avla Ekonomske šole Ljubljana. Bajeslovni motiv iz najstarejše ljubljanske zgodovine, ko Argonavti pod vodstvom Jazona priplovejo na ladji v Emono. Jazon je z zlatim runom, ki ga je s pomočjo Medeje ukradel v Kolhidi, ubežal kraljevemu zasledovanju s plovbo po Donavi, Savi in Ljubljanici do Vrhnike (Nauportus), kjer so ladjo razstavili in jo prek Krasa prenesli do Jadranskega morja. Plinij starejši piše v Zgodovini narave, »da ima Ljubljanica (v antiki Nauportus) ime po tem, ker so Argonavti tod ladjo prenašali. Slika sodi med značilne primere pri nas razmeroma redkega t. i. zgodovinskega slikarstva, za katerega se je zdel Vavpotič sodobnikom kot poklican.

O imenu slovenskega glavnega mesta Ljubljana je bilo objavljenih že na desetine razlag, tako jezikoslovno dobro utemeljenih kot ljubiteljskih in popolnoma šarlatanskih. Prvi jih je zbral že klasični filolog in slavist Luka Pintar v Ljubljanskem zvonu (1908), za njim pa slavist France Bezlaj v Slavistični reviji (1954) in v monografiji Slovenska vodna imena (1956). Naposled je podal dober pregled in temeljit kritični pretres dotedanjih razlag še romanist Anton Grad v dveh člankih iz let 1978 in 1980. Sam s prispevkom o imenu Ljubljana vračam razpravo na slovansko jezikovno podlago. Ob delu z gradivom, ob reševanju vprašanja dozdevne pripone *-ija* v imenih Ljubija, Trebija, Litija ipd., se mi je tako rekoč ponudila rešitev tudi za ime Ljubljana, ime, ki sem se mu prej kot raziskovalec izogibal.

Ljubljana – substrat ali slovanska dediščina?

Za imeni **Ljubija** in **Ljubljana** so tako akad. France Bezlaj kot še nekateri že davno pred njim slutili, da sta medsebojno povezani. Bezlaj je sredi 50. let kritično pretresel vse dotedanje teorije o izvoru imena Ljubljana in naposled priznal, da sam ne ve ponuditi rešitve, ki ne bi puščala resnih dvomov. To ga je navedlo na misel, da je ime najverjetneje predсловanski ostanek in ga na slovanski jezikovni podlagi ni mogoče uspešno razložiti. Pozneje se nikoli več ni raziskovalno povrnil k temu imenu. To je konec 70. let spodbudilo romanista Antona Grada, da je izdelal svojo romanistično hipotezo o izvoru imena Ljubljana iz lat.-rom. osnove *alluvio*, podaljšane z latinsko pridevniško pripomo -*ana* > *lahuviana* (*aqua*) 'poplavna voda'.

Ljubija – prvotno ime Ljubljanice

Krajevna imena so nastajala ne le iz občnih, temveč tudi iz osebnih imen, s tujko antroponimov. Pri tem

niso mišljena imena svetniških zavetnikov, iz katerih imamo Šentvide, Šentjurje, Šempetre, Škocjane ipd., pač pa stara domača, predsvetniška imena, kakršna so naši predniki uporabljali tako pred pokristjanjenjem kot še dolga stoletja po sprejemu krščanstva. Na prvi pogled imamo Slovenci v primerjavi z drugimi slovanskimi narodi razmeroma majhen odstotek krajevnih imen, ki so nastala iz starih osebnih imen, v resnici pa je takšen vtis prejkone posledica slabše raziskanosti slovenskih krajevnih imen.

Za ponazoritev naštejmo nekaj primerov: iz imena *Radegoj* je nastala **Radgona**, iz *Ljubigoj* **Ljubgojna**, iz *Hotimir* **Kotmara vas** na Koroškem, iz *Stojdrag* **Sodražica**, iz *Pribislav* **Prvačina** in **Prebačevo**, iz imena *Radin* so **Radenci**, iz *Žitko* je **Stična**, iz *Dražigost* so **Dražgoše** itd. Tudi imena manjših rek in potokov so bila včasih izpeljana iz osebnih imen rodovnih starešin ali drugih vplivnih ljudi, npr. **Mislinja** iz *Misel*, **Radeča** iz *Radeta*, **Radomlja**

iz *Radom* ipd. Redkeje nastopajo osebna imena v gorskih imenih: **Raduha**, **Dobrač**, **Hoč** in še nekatera.

S pomočjo primerjalne slovanske literature in slovanskega onomastičnega gradiva sem prišel do sklepa, da v imenih *Ljubija*, *Trebija* in *Litija* ne tiči pripomo -*ija*, kot jo najdemo npr. v izrazih *domaćija*, *kovačija*, *kupčija*, *sodnija*, pač pa končaj, sestavljen iz stare pridevniške pripomo -*ja* v ženski obliki (-*ja*) in ostanka drugega dela zloženega slovanskega osebnega imena na *-*vid*. Ime **Ljubija** je namreč mogoče korektno razložiti kot izpeljanko iz staroslovanskega (in splošnoсловanskega) osebnega imena ***Ljubovid**, ki pa je doživelo t.i. kontrakcijo ali skrčenje v ***Ljubid**, kot je to že l. 1967 razložil bolgarski jezikoslovec Jordan Zaimov. **Ljubid-ja* (voda, reka) je v skladu s slovenskim glasoslovnim razvojem dalo sodobno slovensko *Ljubija*. Od krajevnegega in vodnega imena *Ljubija* nam je odprta pot do imena *Ljubljana*, saj je *Ljubija*

krajevnega imena Ljubljana

Laibach

tudi ime enega od treh izvirov Ljubljanice. Naši predniki so naselje ob njej poimenovali s starim slovanskim priponskim obrazilom *-jane*, ki označuje prebivalce: *Ljubijane* (prim. Gorica > *Goričane*, Hrib > *Hribljane*, Sava > **Savljane*, danes *Savlje*, ipd.).

Ljubljana – rezultat slovenskega jezikovnega razvoja

Prvotno ime reke Ljubljanice je torej po našem mnenju *Ljubija*, izpeljana iz staroslovenskega osebnega imena *Ljubovid* (po skrčenju *Ljubid*), iz imena reke pa je s stanovniško pripono *-jane* nastalo krajevno ime **Ljubijane*.

S prekozložno asimilacijo *a-e* > *a-a* je nastala oblika **Ljubijana*, ki je izpričana tudi v najstarejšem zapisu iz l. 1146: *Luwigana* (beri: *Ljubijana*, prim. zapis iz leta 1137: *patriarcha Aquilegensis*, številni zapisi *Gelen* za osebno ime Jelen v listinah 12. in 13. stol. itd.). S prehodom *-ane* > *-ana* pa se je izvedla tudi singularizacija, na kar so domnevno vplivali primeri kolektivnih samostalnikov ženskega spola, kot je *gospoda*, a tudi samostalniki s pripono *-ana*, kakršno zasledimo v besedi *poljana* < *polje*. Drugi *-l* v imenu *Ljubljana* je nastal z epentezo, to je z vrinjenjem, potem ko je z onemtivijo, ki je nastopila zaradi večje pogostnosti rabe, bil opuščen izgovor *-ja* (**Ljubjana*). Prvič je ta *-l* izpričan v zapisih iz l. 1327, 1328 in 1335 (*Glubiana*), 1328 in 1337 (*Glubliana*), 1328 večkrat spet brez *-l* *Glubiana* in *Iubiana*, 1360 *Lubigiana*.

Obstaja pa seveda možnost, da slovensko ime Ljubljana (prvotno pač **Ljubijane*) ni izšlo iz

rečnega imena *Ljubija*, pač pa iz osebnega imena **Ljub*, ki je le ljubkovalna imenska oblika od *Ljubovid* oz. *Ljubid*. V tem primeru je oblika **Ljubljane* vsebovala epentetični *-l-* že od vsega začetka, zapis *Luwigana* (*Ljubijana* oz. *Ljubjana*) pa odraža že disimilirani romanski izgovor.

Rečno ime *Ljubija* in ime kraja ob njej *Ljubljana* tudi v tem primeru izhaja iz dveh različic osebnega imena istega človeka. Ta človek je bil *Ljubid* oz. *Ljub*.

Laibach – hibridna slovensko-nemška zloženka

O tem, ali sta imeni *Ljubljana* in *Laibach* izvorno sorodni ali ne, se je razvnela polemika zlasti v prvi polovici 20. stol. Že Metelko, Miklošič, Pintar in sprva tudi Ramovš so *Laibach* razlagali iz mestniške množinske oblike *Ljubljah* k slovenskemu imenu **Ljubljane*. Nemška oblika *Leibach* je prvič izpričana že 1112–1125 (Štih 2002), nato 1144 *Laibach* itd. Germanisti so o tem imenu velikokrat polemčno razpravljali in prišli do sklepa, da tako zgodaj ni mogoč nastanek nemškega *ai* iz slovenskega *u* za mehčanim soglasnikom (Bezljaj 1954). Ta sklep sta skušala relativizirati zlasti germanist Kelemina (1950) in romanist Grad (1980). Slednji je menil, da vje treba računati z zelo pisano paleto refleksov – *oi*, *ai*, *ui* – za glas *ü* v raznih predelih bavarske govornice in morda se je *oi* < *ü*, *iu* spontano razvil v *ai* bolj zgodaj na Kranjskem kot drugod, kar domneva že Kelemina, ko navaja obliko *Laibach* kot posebnost ljubljanskega mestnega nemškega govora (Grad 1980).

Avstrijski germanist E. Kranzmayer je trdil, da *Laibach* nima nič skupnega s slovenskim imenom *Ljubljana* in ga je izvajal iz stvn. *Laibacha*, v katerem je videl glagolsko osnovo *laib-* v pomenu 'puščati, ohranjati' in stvn. samostalnik *acha* 'tekoča voda' (Kranzmayer 1933 in 1944). Ime naj bi torej pomenilo 'reka, ki ohranja ostanke vode'. Od slavistov je to mnenje sprejel samo Ramovš (1952), vsi drugi so ga zavrnil.

Pripona *-ach* v nemških zemljepisnih imenih ima tri različne izvire: 1. označuje slovansko mestniško množinsko končnico *-ah*, zlasti kadar gre za imena iz slovanskih podstav, npr. *Gorje*, nem. *Goriach*. 2. tvori nevtralne zbirne samostalnice, npr. *Erlach*, slov. *Olšje*. 3. predstavlja drugi del zloženke in pomeni 'tekoča voda' (iz stvnem. *acha*), nanaša pa se tako na manjše kot na večje vodne tokove, npr. *Vellach* za slov. *Bela*. In prav *Vellach* je model, po katerem je zelo verjetno tvoren tudi naš *Laibach*. *Laibach* je v tem primeru hibridno nemško-slovensko ime s slovensko osnovo *ljub-*, ki je izključno lastnoimenskega izvora, in nemškim občnim imenom *ach* 'voda'.

Laibach je prvotno rečno ime, Ljubljana le ime naselja

Številni pisci, ki so razpravljali o imenih *Ljubljana* in *Laibach*, so radi poudarjali, da se je z njima najprej poimenovala reka in da je naselje prejelo ime po reki. V virih pa se (od 1254 dalje) kot rečno ime pojavlja samo nemška oblika *Laibach*. V nemščini je mesto res prejelo ime po reki s t.i. konverzijo. V slovenščini pa se je reka po našem mnenju prvotno imenovala *Ljubija* in Slovenci so naselje ob njej poimenovali s starim slovanskim priponskim obrazilom za prebivalce *-jane*: *Ljubijane* ali *Ljubljane*. Nemci so v svoj jezik prevedli oz. substituirali prav prvotno rečno ime. Ni namreč v navadi, da bi prenesli s konverzijo ime kraja na reko, zato se tudi izvajanje imena *Laibach* iz mestnika množine **Ljubljah* ne zdi verjetno. Današnje slovensko ime za reko je izpeljano iz krajevnega imena *Ljubljana* in je izpričano šele s Primožem Trubarjem leta 1575 v delu *Catechismus* s dveh imen islagama: *Lublanica*.

Če sklenem:

V imenu Ljubljana vsekakor tiči osnova *ljub-*, kot jo imamo v glagolu *ljubiti*. To pa ne pomeni, da je etimologija Ljubljane '*ljubljen*', kot je menil Linhart, saj je pridevnik *ljub* najprej nastopil v osebnem imenu *Ljubovid* 'ki je ljubeznivega videza', šele iz osebnega pa sta bili tvorjeni rečno ime *Ljubija* in krajevno ime *Ljubljana*. Kljub temu pesniška razlaga imena, ki jo je uporabil Matjaž Klopčič za film *Ljubljana je ljubljen*, ni tako daleč od resnice. Vesel sem, da se je to spoznanje zdaj potrdilo tudi z jezikoslovne strani.

(Mag. Silvo Torkar je raziskovalec na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramoviša Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Pisec je svojo znanstveno razpravo predstavil v Mestni hiši 4. junija v Veliki sejni dvorani in bo jeseni izšla v integralni obliki v reviji *Folia onomastica Croatica* 16, 2007, na tem mestu pa jo širši prestolnitični javnosti predstavljamo v precej skrajšani obliki, ki podaja glavne teze. Zanimanim bralcem priporočamo branje celotne razprave.)

Iconotheca Valvasoriana

Pogovor z umetnostnim zgodovinarjem soavtorjem strokovne obdelave kataloga

Miha Naglič

Le malo Ljubljančanov ve, kaj se je 18. junija 2008 zgodilo v veliki dvorani Slovenske filharmonije: Janez Vajkard Valvasor se je vrnil v svojo rodno Ljubljano! Ne verjamete? Pa preberite tale pogovor.

Doktor Gostiša, na veliki slovesnosti v dvorani Slovenske filharmonije ste v sredo, 18. junija 2008, ob 20. uri zvečer izrekli tole trditev: »Na ljubljanskem Starem trgu leta 1641 rojeni Janez Vajkard Valvasor se je danes z enim svojih najiminitnejših dosežkov vrnil v svoje rodno mesto.« Kako ste to mislili?

Tistega večera smo slovenski javnosti prvič predstavili Valvasorjevo grafično zbirko, ki obsega 7752 grafičnih listov in risb v 17 zvezkih in je vse od zbiralčeve smrti pred več kakor 300 leti ostala shranjena v zagrebški nadškofijski knjižnici, zdaj pa smo poskrbeli za njen faksimilni in obenem znanstvenokritični natis. Poimenovali smo jo *Iconotheca Valvasoriana*. Vsebuje dragocene liste Albrechta Dürerja, Lucasa Cranacha, Jacquesa Callota, Rembrandta van Rijna in drugih znanih in neznanih nemških, avstrijskih, nizozemskih, flamskih, francoskih, italijanskih, angleških in kranjskih mojstrov 16. in 17. stoletja. To je zgodovinski in umetniški vir »neovrgljivega spoštovanja«, umetnostni spomenik svetovnega merila.

»Umetnostni spomenik svetovnega merila! Se to ne sliši nekoliko pretirano?

To je preprosto res. Na tem svetu so tudi večje, da ne rečem ogromne grafične zbirke (kot sta dunajska Albertina ali pariška Bibliothèque Nationale), a ne poznam primera, da bi bila katera od teh zbirk v celoti faksimilirana in znanstvenokritično predstavljena.

Kako pa je ta zbirka nastala?

Vsestranska razgledanost je Valvasorja spodbujala k iskanju in zbiranju raznovrstnih materialnih dokazov, ki jih je hranil na Bogenšperku. Imel je izjemno knjižnico, zbirko matematičnih, astronomskih in kartografskih naprav, zbirko rudnin, mineralov in predmetov z različnih področij,

Foto: Jakše Jeršič

Umetnostni zgodovinar dr. Lojze Gostiša, vodja projekta, urednik, soavtor strokovne obdelave kataloga 16. zvezka in oblikovalec zbirke *Iconotheca Valvasoriana*.

na gradu je hranil vse mogoče redkosti in starine. V takšen muzej je tedaj sodila tudi zbirka grafik in risb, ki je začela nastajati sredi 17. stoletja, ko je prve grafične liste dobil v zapuščini slikarja Jurija Bobiča v Mostah pri Komendi. Dopolnjeval jo je med štirinajstletnimi popotovanji po Nemčiji, Avstriji, Italiji, Švici in po Franciji. Grafične liste je nalepil v 18 zvezkov, od katerih se je četrti že v začetku 19. stoletja izgubil. Posebno veljavo je grafika dobila v njegovem življenju, ko je leta 1678 na Bogenšperku ustanovil lastno grafično delavnico in tako obrnil prvi list v zgodovini grafične umetnosti na Slovenskem.

Zbirka se je torej začela na Bogenšperku, končala pa v Zagrebu. Zakaj?

Zbirko naj bi po Valvasorjevem finančnem bankrotu, ki je sledil njegovi knjižni Slavi, odkupil zagrebški škof A. I. Mikulić. Valvasor je celotno knjižnico in grafično zbirko najprej ponudil kranjskim deželnim stanovom, vendar se ti očitno niso zavedali njene izjemne vrednosti. Tako je končala v Zagrebu. Pa še tu je vprašanje, ali je bila dejansko odkupljena. Valvasorjev prvi sin iz drugega zakona, Volbenk Vajkard, je v času svojega bogoslovnega študija vstopil k franciškanom v Karlovcu in postal Fr. Alojzij. Ko je prišel čas njegove posvetitve, je leta 1703 pisno prosil tedanjega zagrebškega škofa Martina Brajkovića, da ga posveti on sam. V podporo svoji prošnji je zapisal, da je njegov pokojni oče storil zagrebški škofiji mnogo dobrega – ko ji je svojo znano »knjižnico prostovoljno podaril za večni spomin«. Ostaja torej vprašanje, ali je bila podarjena ali prodana, gotovo pa je, da je »večni spomin«. Dejstvo je tudi, da jo v škofijski Biblioteki Metropolitanani še zdaj skrbno čuvajo. Nad njo bdi gospod Vladimir Magić, ki nam je bil ves čas priprave ponatisa zelo naklonjen in nas je počastil tudi z izjemnim govorom na predstavitvi v Ljubljani.

Kako se je v vas porodila zamisel, da bi zbirko vrnili v Slovenijo tako, da bi jo ponatisnili kot vrhunski faksimile?

Ta zbirka mi je zbudila pozornost, ko sem v zagrebški biblioteki pripravljaj natis Valvasorjeve skicne knjige. Pomislil sem na dejstvo, da jo je v zadnjih treh stoletjih videlo le malo Slovencev. Če jo natisnemo, bo spet dostopna vsem zainteresiranim, ne sicer v izvorniku, zato pa v faksimilu, ki po kakovosti ne zaostaja.

Koliko časa je bilo treba od te zamisli do nedavnega izida?

Skoraj osem let. Zamisel je nastala že v letu 2000. Ko sem jo predstavil, so v Zagrebu najprej imeli namen, da bi jo natisnili oni sami. Poldrugo leto je trajalo, da so po številnih peripetijah ugotovili, da to ne bo mogoče. Tako so leta 2002 pristali, da to storimo mi. Podpisali smo pogodbo in potem se je začelo. Najprej je bilo treba vso zbirko po delih prepeljati v Ljubljano na preslikavo, sledilo je zbiranje strokovne ekipe, ki bi zmogla pripraviti temeljito komentirano izdajo. Pa mukotrpno iskanje donatorjev. Sam natis je bil le sklepno dejanje.

Kaj je grafika pomenila v Valvasorjevem času?

Grafika je postala v 17. stoletju najbolj uveljavljeno komunikacijsko sredstvo. Kazala je vse: svetopisemske prizore, vojne strahote, krajine, naravne znamenitosti, obraze znanih in manj znanih ljudi, karikature, čudesna, folklorne značilnosti, žanr, novo odkrite kontinente, zemljevide, srednjeveška mesta, slavne arhitekture in njihove ruševine, rastlinski in živalski svet, erotične podobe, skratka vse, kar se je takrat imenovalo narava in življenje. Valvasor je bil odlično razgledan v vsem, kar je bilo povezano z grafiko, hkrati pa je bil resnično zasvojen zbiralec, saj je hotel imeti vse od tistega, kar ga je zanimalo – in zanimalo ga je prav vse.

in Ljubljana

*dr. Lojzetom Gostišem, vodjem projekta, urednikom,
16. zvezka in oblikovalcem zbirke*

V čem pa je pomen ponatisa te zbirke za današnji čas?

Faksimilna izdaja bo vsakomur omogočila ogled, občudovanje in preučevanje zbranih grafik. Slovenski in hrvaški umetnostni zgodovinarji in drugi strokovnjaki so v tej izdaji poskrbeli, da so posamezni listi in serije natančno znanstvenokritično obdelani. Pred nami torej ni le vrhunski tiskarski dosežek, opremljen je tudi s sodobnim strokovnim komentarjem.

Zdaj pa so najini bralci gotovo že močno radovedni, kaj vsebujejo posamezni zvezki?

Prva dva vsebujeta svetopisemske prizore, tretji upodobitve svetnikov. Četrti je, kot rečeno, izgubljen in sploh ne vemo, kaj je vseboval. V petem in šestem so na ogled nadvse različni prizori, od sibil in alegorij do astronomije in obrti. V sedmem zemljevidi in vedute srednjeveških mest; pogled na Nürnberg je, denimo, širok skoraj meter in pol ... Osmi zvezek prikazuje tedanjo etnografijo, zgodovinske prizore, vsakdanje običaje, svečane sprejeme, načrt turškega obleganja Budima, podobe kmetov, glasbenikov, beračev, norcev ... V devetem so podobe lova in ribolova, živali in rastlin. Deseti ima prizore iz grške in rimske mitologije, zlasti Ovidovih Metamorfoz in Vergilove Eneide. Enajsti je erotični, tu so upodobitve tem iz Ovidove umetnosti ljubezni, pa bakhanalije, prizori s putti, akti ... V dvanajstem so portreti, v trinajstem upodobitve arhitekture. Štirinajsti zvezek vsebuje predvsem dela znamenitega Callota in njegovih sodelavcev. V petnajstem so grafike drugih znamenitih avtorjev, med njimi so Dürer, Altdorfer, van Leyden, Rembrandt ... V šestnajstem so lesorezi, med avtorji sta tudi Dürer in Cranachova delavnica. Sedemnajsti vsebuje dela v različni tehnikah. Za najbolj privlačnega pa se je izkazal osemnajsti, ki obsega akvarelirane risbe kranjske flore in favne neznanega avtorja.

Standardno vprašanje: kolikšna je naklada tega dragocenega osemnajsteroknižja?

Sto oštevilčenih kompletov, skupaj 1800 zvezkov.

In spet ta radovednost: kdo bo dobil prve izvode?

Izvod s številko štiri je že izročen. Predsednik republike dr. Danilo Türk ga je 16. julija ob svojem obisku na sedežu Evropske komisije v Bruslju izročil predsedniku le-te, gospodu Josému Manuelu Barroso. Simbolno darilo naše države ob sklepu njenega predsedovanja Svetu Evropske unije, galantno sporočilo, da smo Slovenci v Evropi že dolgo ...

Znanstveni sodelavci Iconothece Valvasoriane so: mag. Mirna Abaffy, prof. dr. Marjeta Ciglencečki, akad. dr. Matjaž Gogala, dr. Lojze Gostiša, prof. Janez Gregori, umet. zgod. Alenka Klemenc, pravničnica Barbara Klemenc, prof. Ljubica Klančar, dr. Ana Lavrič, dr. Jure Mikuž, dr. Barbara Murovec, dr. Milan Pelc, dr. Blaž Resman in dr. Tone Wraber.

Za vzorno natisnjeno delo, ki bo razstavljeno tudi na bližnjem frankfurtskem knjižnem sejmu, pa so zaslužni sodelavci tiskarne MKT Print: Dušan Bitenc, Maja Brajer, Milan Mrzel, Stana Perko, Damjan Pugelj, Marija Rebolj, Sonja Urh in Milan Zupan.

Kaj pa izvod številka ena?

Ta gre na Bogenšperk, kjer se je vse skupaj začelo. Tu je zbirka nastajala, tu je bil njen prvi dom. Številka dve gre v Zagreb, kjer hranijo izvirnik, v zahvalo, da so ga bili pripravljene posoditi za preslikavo in dovoliti natis faksimila. Številka tri gre v London, na sedež British Society, katere član je bil tudi Valvasor. Številka štiri je, kot rečeno, že v Bruslju. Ljubljana tako dobi »šeše« številko pet, ki bo shranjena v SAZU, v okrilju katere deluje Fundacija J. V. Valvasorja. Dvajset izvodov bomo podarili izbranim knjižnicam in ustanovam v Sloveniji, zlasti tistim, ki so bile temu projektu tako ali drugače naklonjene. Podaritve vseh teh izvodov se bodo zgodile s primerno slovesnostjo.

Prvi predstavitvi v Slovenski filharmoniji je prisostvoval le izbrani krog povabljenih. Kdaj pa se bo lahko z zbirko seznanila širša javnost?

To se bo zgodilo to jesen na Bogenšperku (po volitvah), kjer bo zbirka dalj časa razstavljena in takrat bo izročen prvi izvod. Pozneje bo na ogled tudi v drugih knjižnicah in ustanovah.

Jo bo spoznala tudi Evropa?

Tako je. Na letošnjem knjižnem sejmu v Frankfurtu bo na ogled v našem in v nemškem paviljonu. Ob

tem naj povem, da sem v zagrebški biblioteki našel tudi katalog frankfurtskega knjižnega sejma iz leta 1688; v njem je Valvasor leto dni pred njenim izidom objavil oglas za svojo Slavo.

Neverjetno: Valvasor v Frankfurtu že 1688 in spet 2008, kot da ne bi vmes minilo teh 320 let, to pot po vaši zaslugi ...

Predvsem po njegovi lastni, ki je trajna in vseh, ki smo sodelovali v tem projektu.

Natis faksimila gotovo ni bil poceni, kdo ga je finančno podprl in omogočil?

Cena je res visoka in natis ne bi bil mogoč, če ne bi imeli generalnega donatorja v družbi Aktiva, ki jo vodi gospod Darko Horvat. Ta je doniral večino potrebnega denarja. Svoj delež je prispevalo tudi Ministrstvo za kulturo RS ter družbe Istrabenz, Mobitel in Triglav.

Doktor Gostiša, najlepša hvala za ta pogovor, predvsem pa za veliko delo, ki ste ga opravili. Če malo pomislimo, zna biti faksimile grafične zbirke *Iconotheca Valvasoriana* po Dalmatinovi Bibliji in Valvasorjevi Slavi tretji najbolj ambiciozni knjižni projekt Slovencev vseh časov ...

Foto: Boris Gaberšič

Zgledno natisnjena in oblikovana *Iconotheca Valvasoriana*, po Dalmatinovi bibliji in Valvasorjevi Slavi tretji najbolj ambiciozni knjižni projekt Slovencev vseh časov, bo predstavljena tudi na knjižnem sejmu v Frankfurtu.

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

Foto: Jakše Jeršič

Ivana Kobilca: Slovenija se klanja Ljubljani. 1903, olje, Ljubljana, Velika sejna dvorana Mestne hiše. Alegorična slika s personifikacijo Ljubljane s krono iz mestnega obzidja na glavi in kranjskim grbom ob prestolu, ki jo kot svoje središče pozdravljajo predstavniki vseh slovenskih dežel v narodnih nošah. V ozadju je videti Ljubljanski grad, žena desno v ospredju s knjigo in peresom v roki pa zapisuje dogajanje v knjigo spomina. Sliko je naročil župan Ivan Hribar, plačal pa škof Strossmayer. Mestni občinski svet je umetnici dodal še častno nagrado. Sliki so v tedanjem časopisju očitali, da Slovenijo predstavlja kot preveč samo poljedelsko deželo: »Vse glavne osebe so zastopnice poljedelstva, 'inteligenco' zastopa samo eden, a ta popolnoma: obraz g. župana, katerega polovica gleda zadaj izmed množice.«

Pred časom je sedanjí slovenski predsednik na tem mestu zagotovil, da se je pripravljen zavzeti za poglobljeno razpravo o odnosu med glavnim mestom Ljubljano in državo Slovenijo. Menil je, da je primeren čas za razpravo o statusu prestolnice po državnozborskih volitvah, zato so se številni najuglednejši slovenski izobraženci radi odzvali na povabilo, da pripravijo temeljite zgodovinske, umetnostno- in kulturnozgodovinske, primerjalno-upravne, urbanistične, filozofske, pravne in politične analize, in razkrijejo tudi povsem osebne čustvene vezi, ki jih vežejo na Ljubljano in s katerimi kot vplivne javne osebnosti soustvarjajo simbolno vrednost »najlepšega mesta na svetu«. Vsi ti premisleki želijo graditi vseslovenski ponos na glavno mesto in vednost o njegovem izročilu, obenem pa položiti na srce prihodnji vladi in novim poslancem državnega zbora celovite utemeljitve o pomenu stvarnega in simbolnega statusa glavnega mesta za razvoj Slovenije in njeno civilizacijsko vlogo v svetovnem materialnem in duhovnem okolju. Ljubljana, ki je bila v času predsedovanja Slovenije Evropski uniji »največja skrivnost Srednje Evrope«, lahko tudi z vsemi na tem mestu zapisanimi argumenti in poglobljeno javno razpravo, ki jim bo sledila, doseže trajno sistemsko soglasje, da je Ljubljana glavno mesto države z vsemi svojimi pravicami in odgovornostmi onkraj vsakokratnih dnevopolitičnih interesov ali samovolje posameznih oblastnikov. - Zapisi si sledijo po abecednem redu.

slovenske države

in državo

Ljubljana

Zaslužni prof. dr. Stane Bernik

Bolj kot *prestolnica*, ki nam jo na utrjenem »prestolu« Ljubljančanom nekateri nevoščljivi zavidljivci oponašajo, mi je za Ljubljano sicer bolj prirasla raba *glavno mesto*, saj je v nasprotju s tem vse bolj slišati: »Vse gre v prestolnico in za Ljubljančane!« Zgodovinsko in simbolno, duhovno in materialno se je Ljubljana v urbanističnem procesu podržavljanja samoumevno in smotrno udeležila kot glavno mesto. Če bi to bilo po naključju neko drugo slovensko mesto ali kraj, bi pač imeli drugod težave s tem prestolničnim sindromom. Vsakršna funkcionalna urbanistična koncentracija sploh ni nujno centralizacija, ob kateri se razburjamo, saj, kot vemo, sploh ne izključuje obče enakopravnosti tudi s presežniki kajpak. Je razumen gmoten obrazec, ki edini zmore smiselno in učinkovito delovati. Ljubljani je treba odgovorno vrniti in materialno razvijati funkcije državnega glavnega mesta in njegove vsestranske družbene infrastrukture, je pa to zato, da bi se izognili navijaški strankarski miselnosti, vsekakor vredno naprednega političnega premisleka. Bojim se, da se je o tem problemu razmišljalo prejkone prigodniško, podobno kot smo v zakonskem predlogu državo zdrobili na prešteviline pokrajine in še tem dodellili po eno, dve »prestolnici«.

Med slovenskimi Atenami in Destrnikom

Pisatelj in mestni svetnik Peter Božič

Zgodba o Ljubljani in državi je zelo kompleksna. Nekateri ne marajo zgodovine, medtem ko sam ne morem mimo nje. Da pa ne bi zašel v kameno dobo, se bom omejil samo na čas, ko je Ljubljana postala prestolnica republike Slovenije, tedaj še sestavnega dela federacije.

Nova oblast leta 1945 je – v veliko razliko od nove oblasti po osamosvojitvi – dala izjemen poudarek mestu glavnemu mestu republike Slovenije. Tedaj je zmagala Vidmarjeva ideja še iz časov partizanskega boja, da mora postati Ljubljana slovenske Atene. In res, že v prvih letih po osvoboditvi so se ustanovljali veliki republiški ne samo upravni, temveč tudi veliki funkcionalni objekti z vseh področij javnega življenja. Ljubljane po tej plati od časov pred drugo vojno ni bilo mogoče več razpoznati.

V poznejših letih je Ljubljana več ali manj zadržala to vlogo naprej, tudi zaradi centraliziranega avtoritarnega sistema oblasti, čeprav je treba povedati, da se je policentrični koncept tedanjega predsednika slovenske vlade Borisa Kraigherja

začel uveljavljati že leta 1966 in se je uveljavljal vse do osamosvojitve. Vso mestno javno infrastrukturo imamo iz tistih časov, in ta ni bila majhna. Bila pa je tudi povod, da se je po letu 1990 začelo govoriti o skladnem razvoju Ljubljane z drugimi mesti, središči naravnih regij.

Rezultat te »demokratske« usmeritve in parlamentarne demokracije po osamosvojitvi, v kateri imajo neljubljanske občine tako v parlamentu kot v strankah in vladi absolutno večino, so ugotovitve, ki sem jih poslušal v Mariboru, ko sta se pogovarjala podžupan Ljubljane prof. Janez Koželj in mariborski župan Franc Kangler. Ugotovila sta, da ima Maribor nov stadion, novo gledališko dvorano, novo študijsko knjižnico, novo avtobusno in novo železniško postajo, da ne naštevam naprej. Ljubljana nima od tega nič in sam sem bil zraven, ko so bili navzoči minister za kulturo, županja, načelnica za kulturo, načelnik za urbanizem in jaz in je županja sporočila, da gledališke dvorane v novem Šumiju ne bo. Zraven sem bil, ko je propadla ideja za nov stadion, za obnovo starega itd., zraven sem bil, ko je propadla ideja o tirnem prometu, ki edini lahko reši problem na troje presekanje Ljubljane z železnico. Poglobitev je še zmeraj velik zalogaj, toda še zmeraj samo prvi korak k prometni ureditvi v mestu. Potem je država z zakonom zaplenila še 40 odstotkov lastništva Mestne občine Ljubljana v Cankarjevem domu – če bi hoteli to obdržati, bi za tri delegate v svetu zavoda morali plačati pred petimi leti tri milijarde tolarjev za program Cankarjevega doma in za vzdrževanje. Vsa infrastrukturna nova dela v kulturi pa se omejujejo na prizidke: Opera, Drama itd.

Zadnja vlada je vedela, kakšne ambicije ima novi župan in predvsem to, da je v prednosti v primerjavi s prejšnjimi po tem, da ni odvisen ne od strank in ne od vlade, zato je vzela občini toliko denarja, da bi zavrla sleherni razvoj. Ubiti razvoj glavnega mesta, pomeni, pustiti tudi hirati celo deželo, toda pamet te vlade ne nese dlje kot do Destrnika, ki postaja simbol, kot so bile nekoč simbol Butale.

Edino, česar se dobrega spomnim, je ravnanje ministra Janeza Kopača, ki je kot minister za okolje in prostor spravljal skozi parlament zakon, s katerim so lokalne skupnosti, občine, dobile za zemljišča v mejah svoje občine predkupno pravico. Tako je omogočil aktivno politiko občin v urbanizmu, ki je dejansko edini pomemben zakon za razvoj občine. Toda Janez Kopač je bil bela vrana.

Zgodovino poznamo: v prvem mandatu po sprejetju tega zakona je mestna občina uveljavljala ta zakon, vodila aktivno politiko nakupa zemljišč, ki so še danes zaloga za velike projekte, ki jih izvaja sedanja občinska vlada. Že naslednji mandat pa se je ravno ta zakon zlorabil in s pomočjo tega zakona je občina hotela razprodati 240.000 kvadratnih metrov zemljišč, kar smo svetniki v mestnem svetu sami preprečili. In ravno na tem primeru, zato ga tudi omenjam, se vidi, kako državna vlada in vrhovi strank vladajočih koalicij v sistemu strankarske demokracije vidijo v mestni politični strukturi samo instrument za prilaščanje mestnega javnega premoženja in dobra.

Foto: Jane Štravs

Zaslužni prof. dr. Stane Bernik

Fotografije: Jakše Jeršič

Pisatelj in mestni svetnik Peter Božič

Foto: zasebni arhiv

Prof. dr. France Bučar

Tone Dolčič,

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

Mag. Mojca Drčar Murko

Problem tiči ravno tukaj, v tej odvisnosti mestne politične strukture od vrha strank, ki so na oblasti. Županstvo, ki je izvoljeno na volitvah, je izvoljeno na strankarskih listah, na teh listah se lahko uveljavijo samo tisti bodoči župani in županje, ki bodo zvesti interesom vrha stranke, ki pa je sestavljena iz vodilnih ljudi v stranki in vladi iz mest in podeželja. Ljubljana je tukaj v absolutni manjšini in ker v tem sistemu prevladuje ta model, ni stranke, ki bi bila sposobna pogledati čez to provincialno omejenost interesov podeželja, ki je v škodo razvoju najprej glavnega mesta, potem pa še vseh preostalih večjih mestnih središč, saj ta vlada zdaj privilegira z denarjem, ki ga je vzela Ljubljani, tiste desetine in desetine občin, ki občine sploh ne bi smele biti, saj nimajo lastne ekonomije in so povsem odvisne od proračuna in državne milosti. Osnovna težava tega pojava je v paradigmi, ki jo poznamo še iz časov, ko je bila Slovenija centralizirana in je po tej paradigmi res bila Ljubljana vse, drugih v republiki Sloveniji pa res skoraj ni bilo. Da je še danes tako, trdi ta paradigma, ki še zdaj velja v vladi in državnem zboru in je to seveda v interesu teh nerazvitih in napol razvitih nešteti majhnih občin. Pri tem so poslanci iz teh okolij zaslepljeni, da je taka politika njim v korist, dejansko pa se ob njihovem vzdrževanju na silo krepi oblast in moč ter premoženje države in vrhuške vladajočih elit, to zaslepljeno okolje pa ostaja še naprej nerazvito, medtem ko elite na vrhu kar naprej ponujajo svoj večni alibi, da je kriva za neenakomeren razvoj Ljubljana. To je temeljni argument za pokrajinsko zakonodajo in za Destrikn.

Prof. dr. Cvetka Hedžet Tóth

In še en stereotip velja: državo kot državo, ki je kar Ljubljana, se enači s samo lokalno skupnostjo mesta Ljubljane, pri čemer pa nihče ne mara vedeti, da mesto Ljubljana in njegova občina ni država, da je še bolj deprivilegirana s strani države, kot so druga mestna središča, predvsem po tem, da se večina davkov steka v državni proračun, pri tem pa se kar naprej govoriči o decentralizaciji, tako npr. tudi skozi regije. Dejstvo pa ostaja nespremenjeno: država namreč kar naprej in zmeraj več javnih služb vzdržuje na občinski ravni, odloča o razvoju vseh občin v Sloveniji in pobira zmeraj večje davke, samostojni občinski davek se zmanjšuje, neodvisnosti in neodvisnega načrtovanja javne porabe in razvojnega evra pa je zmeraj manj. Tako mora priti župan Jože iz Šmartnega ob Paki k ministru za kulturo po zeleno luč, da lahko prebeli knjižnico. In k vsemu temu kar je že desetletja, dodajamo še zakon o regijah, kjer ni problem samo preveliko drobljenje na regije, mnogo večji problem je, da se regije ne bodo finansirale iz lastnih sredstev iz dohodnine, temveč iz sredstev državnega proračuna. Tako se veča in veča oblast in premoženje političnih elit države, občine pa vse po vrsti hirajo.

Nesporazum države z Ljubljano je nesporazum z vso lokalno samoupravo, z vsemi lokalnimi skupnostmi, ki so na boljšem od Ljubljane samo takrat, kadar hoče država kaznovati Ljubljano in ji potem vzame bodisi državotvorne prireditve ali celo denar, toda to je za druge mestne občine samo pesek v oči, saj s tem ta strankarska oligarhija prikriva svojo lastno vlogo, ki je samo vedno večje

prisivjanje moči in premoženja v vrhu države, kjer ima oblast na račun prav vseh občin. Dejanska decentralizacija, ki je povečanje denarja občinam s prepuščanjem pobiranja davkov za lasten razvoj občinam, je naravnost prepovedana. V tem se nobena politična elita ne razlikuje od druge, kar kažejo programi vseh strank.

Zato sem prepričan, da se mora Ljubljana povezovati z drugimi občinami, kar župan Ljubljane že počne. Nasprotnice Ljubljane niso druge občine, ki so njene naravne zaveznice, nasprotnica je strankarska oligarhija, ki uveljavlja svoje koristi skozi oligarhično vlogo na državni ravni - s paradigmo, češ da je glavno mesto glavni parazit Slovenije in češ da je glavno mesto tisto, ki pobira davke, ne pa država, ki ima v Ljubljani samo svojo lokacijo.

Brez Ljubljane je Slovenija torzo z odbito glavo

Prof. dr. France Bučar, prvi predsednik DZ RS

Mesto kot prestolnica države ima v sodobnem svetu večinoma simbolni pomen. Ni nujno, da je to največje mesto, najlepše in najbolj bogato, ni nujno, da je sedež osrednjih državnih institucij, še celo pa ne, da bi moralo biti središče ekonomske in politične moči. Navadno je res središče državne uprave. Demokratična usmerjenost države s težnjo, upravljanje čim bolj približati državljanom, in izkušnje, da centralistično upravljanje ni vedno tudi najbolj učinkovito, navaja ne samo na decentralizacijo državnih pristojnosti, ampak tudi na krajevno porazmestitev osrednjih državnih institucij. Najbolj znan primer v tem pogledu je Nemčija. Temu nasproten primer centralizacije je Francija, kjer »vse poti vodijo v Pariz«. Primerov, kjer je ekonomska prestolnica povsem ločena od političnega središča države, ni treba iskati daleč naokrog. Ekonomsko središče Italije ni Rim, ampak Milano. Še celo pa za prestolno mesto ne more veljati mesto z najštevilnejšim prebivalstvom. Veliki megalopolisi z večmilijonskim prebivalstvom, ki prehaja že v dvoštevlično milijonsko, so vse prej kot znak normalne rasti. Prej nasprotno. V vsakem primeru pa obremenjujejo.

Za Ljubljano lahko ugotavljamo, da je v Sloveniji največje mesto. Tudi najbolj bogato. Ali je prav najlepše, je lahko predmet razprav, vsekakor pa je nedvomno lepo. Skoraj vse osrednje državne institucije imajo sedež v Ljubljani, kar je nekaterim povod za očitke, da je Slovenija preveč centralizirana, vendar je v vsakem primeru glede na svojo velikost zlahka obvladljiva tudi iz enega središča. Politična moč pa ni nujno vezana na sedež upravnih institucij. Kje jo iskati, nam geografija ne bo vedno zanesljiv pokazatelj. Velikokrat je skrita na mestih, kjer bi najmanj pričakovali. Vsi pa se bomo najbrž strinjali, da je Ljubljana prijetno mesto, kjer se da ob celi vrsti ugodnih okoliščin udobno

Foto: Borut Krajnc
Akademik prof. dr. Matjaž Kmecl

Dr. Miklavž Komelj

slovenske države

in državo

živeti tudi zaradi njenega obsega. Je toliko velika, da dovoljuje namestitve institucij, predvsem kulturnih, ki ustvarjajo povezanost z evropskim svetovljanskim duhovnim utripom, pa vendar še toliko skromna po razsežnosti, da lahko neposredno in neodtrgano živi s svojim naravnim okoljem. Brez zadrege bi bila lahko tudi letoviško mesto. Za tujce je prijetno odkritje v nasprotju z njihovimi pričakovanji, predvsem pa predsodki. Samo upajmo, da ne bo zbolela za kako bulimijo.

Ljubljana ima tako vse pogoje, da je lahko prestolnica države. Nobeden od njih pa ni take narave, da bi to morala biti. Nikoli tudi ni bila. V preteklosti ni bila kaj več kot tipično srednjeevropsko avstrijsko deželno mesto, ki se je v manjši evropski vlogi pojavila šele kot glavno mesto Ilirskih provinc, prav na evropski oder pa je stopila ob srečanju šefov Svete alianse kakih deset let pozneje. V slovenskem nacionalnem preporodu in nastajanju narodne zavesti je šele proti koncu 19. stoletja pridobila nesporno vodilno vlogo pred Celovcem, Mariborom, Trstom in Gorico. Ob koncu prve svetovne vojne je že bila sedež prve slovenske vlade (slovenski narodni svet) in je to svojo vodilno vlogo ohranila tudi v Jugoslaviji kot sedež Dravske banovine – njeni potencialni tekmeči, razen Maribora, so zaradi nesrečnih okoliščin tako sli tako pristali v tujih državah. Med drugo svetovno vojno je Ljubljana postala organizatorica in žarišče narodnoosvobodilnega boja.

Ljubljana je po svoji vlogi, zgodovinsko sicer novejši, kakor je sorazmerno novejša tudi slovenska narodna zavest in nacionalno prebujenje, postala protagonistka v narodnem pohodu v slovensko državno samostojnost. Zato je brez kakih posebnih državnopravnih razmislekov ob oblikovanju slovenske države postala tudi njena prestolnica. S tem je postala ne samo sedež slovenske državnosti, ampak tudi slovenske nacionalne samozavesti. Res da predvsem kot simbol, a kot simbol tudi zunanji znak, da ima nova slovenska država tudi na zunaj vidno svoje središče, svoje srce.

Zgodovinski prestolnica ni bila vedno znak državnosti. Zgodnja srednjeveška država prestolnice ni poznala. Državo je posebej vladar, vladar in njegov dvor pa sta se selila po vsem državnem ozemlju. Šele z nastankom moderne države se ustali tudi pojem prestolnice kot središča državne oblasti, v času absolutizma vezano na bivališče vladarja. V sodobni državi je prestolnica atribut državnosti in jo je mogoče v vlogi izvajanja državnih dejavnosti nadomestiti s katerimkoli mestom; nikakor pa v njeni simbolni funkciji sedeža državne suverenosti.

Za Slovenijo je simbolna funkcija prestolnice še posebej pomembna. Gre za proces prevzema slovenske države in istovetenja z njo kot dela lastnega vrednostnega sistema njenih državljanov. Slovenska država je dejstvo; prevzemanje tega dejstva kot stvarnosti, s katero se istovetim in jo pojmem kot del svojega lastnega sistema vrednot, pa je področje duševnega sveta, v katerem prav simboli igrajo nadvse pomembno vlogo. Od tega istovetenja je končno odvisno tudi stanje, s katerim se istovetim: brez zavesti o sprejemanju države kot

svoje tudi država sama nima prihodnosti. V tem pogledu zavest o obstoju dejstva lastne državnosti močno zaostaja za dejstvom samim. Kar je v nemajhni meri tudi razumljivo. V oblikovanju naše nacionalne zavesti je lastna država še vedno prišlek, ki še ni čisto sprejet in dojet. Zato tudi ne Ljubljana kot njena prestolnica.

Na popolno nerazumevanje funkcije prestolnice je – komaj verjeti! – pokazala tudi sedanja slovenska vlada, ki ji sicer ne moremo očitati pomanjkanja narodne zavesti. Ne samo v vlogi vrha izvršilne oblasti, ampak še posebej v funkciji šestmesečnega predsedovanja Svetu Evropske unije. Predsedovanje EU gotovo ni v prvi vrsti priložnost za uveljavljanje nacionalnih interesov predsedujoče države, ampak opravljanje predsedovanja kot funkcije za celotno EU. To je vlada tudi poudarila in s tem se je strinjati. Bolj kot neke vrste »stranski produkt« tega predsedovanja pa je razpoznavnost Slovenije kot novinke v evropski družini narodov, ki se je na zemljevidu pojavila šele pred dobrimi sedemnajstimi leti, šele pred štirimi leti bila sprejeta v EU in se že pojavlja v vlogi predsedujoče države. Že to samo po sebi je kuriozum, ki priteguje pozornost.

Razpoznavnost pa je za Slovenijo izjemnega pomena in je temu cilju namenjen velik del naših političnih prizadevanj. Kdaj lepša priložnost kot ob predsedovanju EU, ko že po uradnih poslih prihaja v Slovenijo množica vodilnih evropskih politikov in funkcionarjev ob spremstvu še večje množice medijskih poročevalcev. Na najbolj neposreden in nevsiljiv način bi njim in prek njih evropski javnosti prikazali Slovenijo v njeni stvarnosti, deželo, ki je ne samo lepa, ampak je lepa tudi zato, ker ima duha in srce. Brez Ljubljane pa Slovenija to ni. Je torzo z odbito glavo. Te priložnosti pa nismo izkoristili.

Prav nasprotno, vse dejavnosti predsedovanja smo geografsko stisnili na eno samo točko in Slovenijo skrčili na dislocirano upravno enoto evropske administracije. Tudi to je v neki meri simbolno dejanje. Ne moremo vladi očitati, da je kot predsedujoča storila kaj več kot to, da je predsedovanje organizacijsko dobro izpeljala. Kakih izvršnih zamisli o novih razvojnih možnostih in nujah EU Slovenija nikoli ni razvila in jih tudi nima. Celo če bi jih imela, ji »veliki« najbrž ne bi dopustili, da bi jih sploh sprožila. Da se je držala svojih skromnih možnosti, kar nekako sodi k pravemu razumevanju naše vloge. Da se je tako ubogljivo strinjala z določeno in administrativno vlogo, pa ne sodi več v naše zgodovinsko izročilo, še celo pa ne v izročilo naše borbe za nacionalno osamosvojitve. Ob do kraja tako doslednem ravnanju, bi konec koncev lahko predsedovanje opravila kar neposredno v pisarnah Bruslja. Slovenije z njeno Ljubljano vred sploh ne bi bilo potrebno obiskati. Svoj kompliment Sloveniji kot delu nebeškega raja bi npr. ameriški predsednik lahko prebral kar v Bruslju. Obiskal je tako ali tako ni. Videl pa bi Ljubljano, če bi se v njej kaj dogajalo.

O delu vlade v vlogi predsedujoče EU se je po koncu zvrstila vrsta poročil o delu in uspehih po posameznih področjih. Ne bi bilo odveč, če bi

Božo Kos

Prof. dr. Drago Kos

Prof. dr. Peter Krečič

Prof. dr. Lev Kreft

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

Mag. Lilijana Madjar, direktorica RRA LUR

v kakem poročilu vlada predložila tudi analizo rezultatov in posledic skoraj popolne zapore Ljubljane pred vplivi slovenskega predsedovanja EU. Na nekaj bi gotovo opozorila kot razlog za svoje ravnanje: Ljubljano je obvarovala pred vrsto nevedčnosti v zvezi z različnimi varnostnimi ukrepi, zaporami cest, oviranjem gibanja in prometa. Bo omenila tudi vse zamujene priložnosti? Kaj je po njeni presoji tako pomembno, da je do aseptičnosti sterilizirala Ljubljano pred radovednimi očmi tujcev, posebej evropskih medijev in politikov? Razen profesionalcev bo komaj kdo vedel zanjo. Slovenija ali »Slovakija« že tako nista dovolj prepoznavna pojma. Tudi kdor nima kaj dosti pojma in zemljepisnih predstav, bo vedel za Prago, Rim, Pariz, Berlin. Tudi če se s takimi prestolnicami ne more meriti, pa bi se po predsedovanju Slovenije EU Ljubljana Evropejcem vtisnila v zavest, da je tudi ona del naše skupne Evrope, mesto, na katero smo lahko ponosni. Tujcem kot prepričljiv dokaz, da se Evropa s svojim duhovnim in materialnim kulturnim izročilom na tem jugovzhodnem obrobju ni končala na zahodnih in severnih mejah Slovenije. Ljubljana bi lahko najbolj neposredno pokazala, da Slovenija ni prišlek, ki naj bi bil po naklonjenosti Zahoda sprejet v EU. EU je lahko ponosna, da ima v svoji sredi tudi Slovenijo z njeno Ljubljano. Brez nje pa bo Slovenija ostala le spomin na neki administrativni dogodek, ko se razen sestankovanj na mednarodni ravni ni zgodilo nič pomembnega in nič posebnega.

Mestni svetnik Mitja Meršol

Prof. mag. Vladimir Braco Mušič

Vlasta Nussdorfer, predsednica Belega obroča Slovenije

Bolj kot za tujce pa je Ljubljana kot stvarnost in kot simbol pomembna za nas same. Gre za problem naše narodne identitete, za zavest o tem, kaj smo in kam hočemo, kaj naj počnemo s svojo državnostjo; pa tudi za naše pojmovanje EU kot cilj sam po sebi ali kot sredstvo do lastno opredeljenega narodnega cilja. Problem lastne identitete sicer ni samo naš problem; je problem vseh evropskih narodov, čeprav za manjše narode toliko bolj izostren. Smo vključitvi v EU še to, kar smo in kar smo bili, in je EU v prvi vrsti sredstvo, da v novih okoliščinah svetovnega trga in novih odnosih evropeizacije to tudi ostanemo, čeprav z novimi dodatnimi sistemskimi lastnostmi, ki nam jih posreduje nova odprtost v Evropo in ki nam šele omogočajo, da z novimi sistemskimi lastnostmi v novih okoliščinah ostanemo to, kar smo. Nove evropske lastnosti, čeprav skupne, so dodane k našim specifičnim. Evropejci smo zato, ker smo Slovenci, enako, kot so to Francozi ali Nemci, Italijani itd. – Ali pa je EU posebna entiteta, s svojimi specifičnimi potrebami in lastnostmi, ki niso derivat potreb in lastnosti njenih članic, ampak nastajajo izvirno nad njimi in zunaj njih samih. To bi seveda dolgoročno pomenilo, da se počasi stapljamo v novo skupnost, kjer notranja diferenciacija kot nova razvojna stopnja ne nastaja po nacionalnih prerezhih, ampak ob negaciji nacionalnosti. Narod in narodna zavest v takih novih okoliščinah nista več posebna vrednota, ampak, nasprotno, celo ovira na poti na višjo stopnjo razvitosti. Drugače povedano: So evropski narodi konstitutivni elementi nove Evrope in je ohranitev njihove identitete pogoj zanjo ali pa nova Evropa nastaja z razgradnjo teh konstitutivnih

elementov v novo gradbeno maso, ki jo je treba šele nanovo pregnesti in oblikovati. Seveda pa se s tem takoj postavi vprašanje legitimnosti nosilca teh novih izvirnih pravic in njegove identitete. Kdo naj bi to bil in odkod črpa to svojo nadnarodno upravičenost?!

To je tudi ne samo največji, ampak veliki problem t. i. Lizbonske pogodbe, ki ga ni rešila, ampak samo potisnila pod preprogo. Ki pa bo kot hipoteka ostal in stalno pritiskal na svojo rešitev. S svojo vlogo, kot smo jo odigrali kot predsedujoča država, smo brez najmanjših pridržkov zanemarili znani demokratični primanjkljaj, kar pa je samo blag izraz za bistveno globlji problem negativnega birokratskega odnosa do prihodnjega razvoja Evrope. Sprejeli smo vlogo prvega evropskega birokrata in dobili za to tudi priznanje evrokratov. V takih okoliščinah je problem Ljubljane kot simbol naše narodne identitete za biro- in evrokrate zlahka zanemarljiv, celo moteč. Ne pa za tiste, za katere je narod še vedno velika vrednota in ki smo prepričani, da bo nova Evropa nastala na evropskih narodih kot svojem temelju.

Ali je Ljubljana zares prestolnica?

Tone Dolčič, namestnik varuhinje človekovih pravic

Vsakdo, ki živi ali le dela v Ljubljani, se je že vprašal, kaj mu mesto pomeni. Nekaterim je zgolj kraj, kamor se pripeljejo na delo, drugim je kraj, kamor hodijo nakupovat, tretjim je kraj, kjer urejajo različne upravne zadeve, četrtem je zgolj začasno bivališče zaradi zdravstvenih, šolskih ali podobnih potreb, nam srečnežem pa je mesto, kjer imamo svoj dom. Nobenemu od navedenih pa se ne more omejiti le na odnos države do lokalne skupnosti, temveč mora po moji oceni upoštevati tudi odnos mestnih oblasti do posameznikov, ki v Ljubljani živijo, delajo ali pa so tu le začasno.

Ljubljana je kot glavno mesto Slovenije opredeljena že v Ustavi iz leta 1991, pa vendar je minilo kar trinajst let, da je bil uveljavljen tudi poseben zakon o glavnem mestu Republike Slovenije (v nadaljevanju: ZGMRS). Očitno oblastni organi niso videli nikakršne potrebe, da bi Ljubljani tudi formalno zagotovili status, ki ji pripada. Žal pa tudi formalni status ne pomeni veliko, saj se že tako skromne določbe navedenega zakona ne uresničujejo, v praksi pa se status Ljubljane pogosto omalovažuje in minimizira, kar se je izkazalo zlasti v času predsedovanja Evropski uniji, ko Ljubljana ni bila deležna pozornosti, ki bi si jo zaslužila prestolnica države.

slovenske države

in državo

Zdi se, kot da večina poslancev Državnega zbora in članov Vlade spada v kategorijo tistih, ki Ljubljano dojemajo le kot kraj delovnega mesta in ker so njihove osnovne potrebe v zvezi s tem zagotovljene (parkirišča v središču mesta, službena stanovanja, službeni avtomobili in podobno), ne čutijo potrebe, da bi s predstavniki mestne občine razvili odnose sodelovanja in izvajanja skupnih projektov. Kako si sicer razlagati, da z zakonom predvideni dogovor predsednika vlade in župana o skupnih nalogah ni sprejet, niti se Vlada po sprejemu zakona še ni sestala z vodstvom Mestne občine. Tudi če s to ignoranco morda niso neposredno kršene pravice posameznih prebivalcev in prebivalcev prestolnice, pa je prekršeno načelo pravne države, saj izvajanje zakonov ne sme biti prepuščeno dobri volji pristojnih ministrov, temveč je to njihova dolžnost. Če so šele po uveljavitvi ZGMRS ugotovili, da njegovih določb ni mogoče izvajati, bi morali začeti zakonodajni postopek za njegove spremembe, ne pa se sprenevedati, da je celotna problematika odnosa do glavnega mesta države že urejena. Pri tem se tudi ni mogoče izgovarjati, da je bil zakon projekt prejšnje vladajoče koalicije, ki je imela drugačne politične cilje, saj so od sprejema zakona (februar 2004) minila že dolga štiri leta.

Ob razmisleku o vlogi glavnega mesta ni mogoče enostavno pozabiti na odprto vprašanje uresničevanja pravice do zdravega življenjskega okolja, ki jo zagotavlja ustava. Menim, da bi glavno mesto države moralo biti vzor vsem drugim manjšim krajem, kako zagotoviti prebivalcem v vseh pogledih prijazno okolje, ob tem pa omogočiti, da se takšna usmeritev mestnih oblasti pokaže tudi v vsakdanjem življenju čim bolj očitno. Žal takšna usmeritev dejansko ni vidna, saj je Ljubljana dobesedno nastlana z različnimi plakati in propagandnimi sporočili, ki posamezniku sporočajo le, da je z denarjem mogoče kupiti vse. Kako naj si drugače razlagamo, da je panorama Ljubljane z Gradom in Kamniškimi planinami v ozadju pri vstopu z južne obvoznice (ki je sicer meni osebno najlepši od vseh dostopov), na desni strani dobesedno zatrpna z *jumbo* plakati brez kakršnekoli sporočilne vrednosti. Tujci lahko takšen pogled na glavno mesto pričakujejo le v nekaterih precej manj razvitih državah. Pravica do svobodne gospodarske pobude ne sme pomeniti čezmernega onesnaževanja okolja, kar bi mestna oblast lahko uredila tudi brez pomoči države.

Drugi pomislek v zvezi z glavnim mestom kot vzorom za druge pa velja prometu, kjer večina strokovnjakov in politikov dosledno pozablja na kolesarje. Dokler oblastniki (na vseh ravneh) zajahajo kolo le zato, da jih bodo njihovi predstavniki za stike z javnostjo lahko ovekovečili in poudarili njihovo skrb za okolje, se odnos do kolesarjev v Ljubljani ne bo spremenil. Na svoji koži bi morali občutiti aroganco voznikov avtomobilov, da bi znali ugotoviti potrebe kolesarjev po varnem prometu. Ko bodo tudi pred poslopji najpomembnejših državnih organov kolesarska stojala in ko klimatizirani službeni avtomobili ne bodo s prižganimi motorji čakali na kolesarskih stezah in pločnikih, ko bo središče mesta dejansko

namenjeno le pešcem in kolesarjem, bo Ljubljana morda postala vsem prebivalcem prijazno mesto. Še bolj prijazno pa bo, ko bo tudi Ljubljana postala eden ključnih dejavnikov pri prepoznavnosti mesta, saj iz starih sodov skrpana plovila te funkcije pač ne morejo in ne smejo opravljati. Neizkoriščenost plovne poti dela Ljubljanici in njenim prebivalcem veliko škodo.

Ponovni razmislek o Ljubljani kot glavnem mestu bi zato morali opraviti tako na državni kot tudi na lokalni ravni. Sedanjega stanja, ko zlasti državni organi ne čutijo posebnih potreb Ljubljančanov in posebnih zahtev, ki jih mora izpolnjevati glavno mesto razvite države, ne more uspešno razrešiti le mestna oblast, vendar pa povsem nemočna pri tem tudi ni. Vsi prebivalci Slovenije imamo pravico do glavnega mesta, na katerega bomo ponosni, politiki na vseh ravneh pa imajo v okviru svojih nalog odgovornost, da nam to zagotovijo.

Mesta, ki igrajo glavno violino

Mag. Mojca Drčar Murko, poslanka evropskega parlamenta

Glavna mesta in velika mesta

Glavna mesta držav v svetovnih jezikih (*capital, capitale, Hauptstadt, hlavné mesto*) niso le po naključju povezana z »glavo« (*lat. caput* - glava). Celo v primerih, ko jih druga mesta prekašajo po številu prebivalstva oziroma po ekonomskem in kulturnem vplivu, se ponašajo z določenimi presežki. Največja mesta držav so iz številnih vzrokov praviloma tudi glavna mesta. V njih je veliko delovnih mest, sedežev podjetij in visokošolskih ustanov, zato sta sodelovanje in razvoj pomembna socialna povezovalna dejavnika. Pogosto so žarišča sprememb, oprta na podjetniško iznajdljivost in gospodarsko rast. Na drugi strani pa so prav zaradi središčnega položaja preobremenjena s priseljevanjem, izpostavljena uničevanju naravnega okolja in nevarnosti socialne izključenosti.

Nekatera glavna mesta zato le težka rešujejo posledice prehitrega priseljevanja ljudi s podeželja, med njimi zlasti draženje nepremičnin, pomanjkanje gradbenih zemljišč, preobremenjenost s prometom in slabo kakovost življenja zaradi preozkega gibalnega prostora. Druga pa so kot svetilniki, okoli katerih se zbira ustvarjalnost. Najbogatejše regije v Evropski uniji so prav širša območja glavnih mest najrazvitejših držav (London, Pariz, Dunaj, Stockholm, Köbenhavn, Praga itd.).

Z vzponom imperijev, in pozneje nacionalnih držav, so glavna mesta postala trajni simboli držav in njihovih vlad. V srednjeveških državah so bile prestolnice tisti kraji, kjer so kraljevali kralji. Ko so se preselili, so se glavna mesta kot sedeži oblasti selila z njimi. V sodobnih parlamentarnih monarhijah je odločanje o glavnem mestu bolj sproščeno, a v »glavnosti« se praviloma zrcalijo sedeži dejanske moči in vpliva (parlamenta, ustavnega sodišča).

Akademik prof. dr. Boris Paternu

Akademik pesnik Tone Pavček, častni meščan Ljubljane

Janez Pipan

Akademik prof. dr. Jože Pirjevec

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

Prof. dr. Andrej Pogačnik

Glavna mesta privlačijo politično aktivne ljudi, katerih znanja so potrebna za opravljanje administrativnih opravil; neredko postanejo zaradi koncentracije intelektualcev tudi kulturna središča. V Veliki Britaniji zaradi pomena za vso državo Londonu pravijo tudi »mesto-primat« (primate city) in ustrezno velika je pozornost, ki jo njegovemu razvoju in arhitektonskemu videzu namenja britanska vlada.

Presežek, vreden skrbi in pozornosti

Zgodovinske razvojne poti glavnih mest držav so bile različne, a vsem je bilo skupno, da so predstavljala moč, enotnost in povezanost držav. »Presežek«, ki je bil včasih le prestiž, včasih pa je bil od njega odvisen obstoj države, je bil motiv za vlaganje znatnih sredstev.

V vojnah je bil od usode glavnih mest odvisen obstanek držav. Bila so prvi cilj napadalcev, saj so ob zasedbi ponavadi zajeli ustanove oblasti in če nič drugega, je to pomenilo za poražence hudo moralno izgubo in demoraliziralo odpor.

Izjemna sredstva so ZDA porabile za to, da so med ameriško državljansko vojno v 19. stoletju zadržale glavno mesto v Washingtonu, ki je mejil na odcepljeno konfederacijo južnih držav. Branili so ga za ceno velikih žrtev, čeprav bi bilo tedaj še majhno državno administracijo lažje premakniti na varno kam drugam.

Leta 1204 so (zahodni krščanski) križarji sicer zasedli glavno mesto (vzhodnega krščanskega) imperija Konstantinopol, a se je bizantinskim silam posrečila preureditev v okoliških pokrajinah. Od tod so krajevne vojske ponovno osvojile Bizanc in imperij ohranile še za nadaljnjih 200 let. Konstantinopol – in z njim bizantinsko cesarstvo – je padel šele leta 1453, vendar ga je zmagoslavni Otomanski imperij, ki je imel dotlej svoje glavno mesto v Odrinu, simbolično razglasil tudi za svoje novo glavno mesto, le preimenoval ga je v Istanbul.

Moskva je bila med drugo svetovno vojno konica strogo unitarno urejene države in če bi jo Nemci zavzeli, bi padla tudi Sovjetska zveza. Zgodovino sveta bi tedaj pisali drugače.

Okupirana Ljubljana je postala glavno mesto k Italiji priključene Slovenije, a je bila po vzoru koncentracijskega taborišča obdana z bodečo žico. Cilji početja okupatorjev niso bili le varnostni, temveč predvsem politični, med njimi demoraliziranje anektiranega naroda s ponižanjem njegovega glavnega mesta.

Svetilniki kulture

Glavna mesta so močne privlačne točke tudi za kulturne ustvarjalce in včasih je koncentracija v njih taka, da je mogoče razliko med »metropolo« in »podeželjem« skoraj otipati. Tak je primer Berlina, ki je leta 1990 postal glavno mesto združene Nemčije šele po razgreti kampanji, katere izid je bil precej negotov. Leta 1949 je bil Bonn izbran začasno glavno mesto zahodnega dela Nemčije s ciljem, da »zaseda prostor« za Berlin, med to dolgočasnostjo pa je sam postal veliko mesto in konkurent Berlinu. Rešitev je bila delni kompromis. Ko sta se vlada in parlament preselila v Berlin, je več ministrstev ostalo v Bonnu.

Sklep o preselitvi glavnega mesta v Berlin, ki ga je parlament sprejel s tesno večino, je bil pravilen. V Berlinu se sicer ni osredotočila gospodarska moč – v njem ni sedeža nobenega najbolj uspešnega nemškega podjetja –, pooseblja pa kozmopolitsko vizijo države. V Berlinu živi 17 odstotkov tujcev, ki pripadajo več deset različnim narodom, a kljub tej nadnacionalni sestavi je s koncentracijo kulture in s pomočjo smeje arhitekture, oprte na velikanska vlaganja, imenitno opravil vlogo zadrge med razparanima deloma Nemčije.

»Lahko vam povem, da je razlika med Berlinom in drugimi nemškimi mesti ogromna ... Berlinu je uspelo razbiti trdo duhovno sestavo nemškega naroda. Hamburg je imenitno mesto. München je nekaj posebnega. Berlin pa ima tisto neskončno širino, Berlin je srce Nemčije, ki ga imam neizmerno rad,« je nedavno v intervjuju za Dnevnik povedal Bora Čosić, avtor Vloge moje družine v svetovni revoluciji, ki pravi o sebi, da je »rojen v Zagrebu«, da bo »umrl v Beogradu, živi pa v Berlinu«.

Strateške selitve glavnih mest

Za simbolično prestavitev glavnega mesta na izpostavljen kraj ob meji oziroma na periferijo so lahko ekonomski, pa tudi strateški vzroki. Iskanje »nevtralnega« mesta, ki ga ne obremenjujeta regionalna ali politična identiteta, je bila že večkrat v zgodovini politični cilj zaradi simboličnosti vzpostavitve enotnosti raznorodnih držav.

Vladarji kitajske dinastije Ming so preselili glavno mesto iz Nanjinga v središčno ležeči Beijing, da bi tako lahko bolje nadzorovali mejo z Mongoli in Mandžurci. Med vojno za neodvisnost so leta 1857 indijski uporniki razglasili v notranjosti ležeči Delhi za svojo prestolnico, da bi vzpostavili distanco do Britancev, ki so Indiji vladali iz Kalkute. Uporniki so bili poraženi, a Delhi je pozneje postal tudi glavno mesto britanske kolonialne oblasti in leta 1947 glavno mesto neodvisne Indije.

Rimski cesar Konstantin je imel v mislih rešitev ogroženega imperija, ko je sklenil preseliti glavno mesto na varno v Bizanc, ki se je odtlej imenoval Konstantinopol. Izkazalo se je, da je bila to napaka, katere posledice so znane. Dotedanje glavno mesto Rim ni želelo postati provincialno mesto in je iskalo novo identiteto. V oblastni praznini je nastala priložnost, da se rimski škof razvije v »proticezarja« in Rim je postal središče duhovne in posvetne oblasti, združene v papežu. V 8. stoletju je Cerkev predložila še dokument, ki je postal znan kot »Konstantinova darovnica«. Na smrtni postelji naj bi bil cesar Konstantin celotni imperij in mesto Rim podaril papežu Silvestru. Dejstvo, da se je dokument stoletja pozneje izkazal za ponaredek, ni imelo nobenih posledic več.

Zaradi zemljepisnega položaja na sredi poti med dotlej glavnima mestoma Toledom in Zaragozo je kralj Filip II. leta 1561 Madrid povzdignil v glavno mesto vseh Špancev, ki jih je pred tem združil v eni državi. »Nevtralno« glavno mesto je delovalo kot lepilo med dotlej samostojnimi fevdalnimi državnimi enotami.

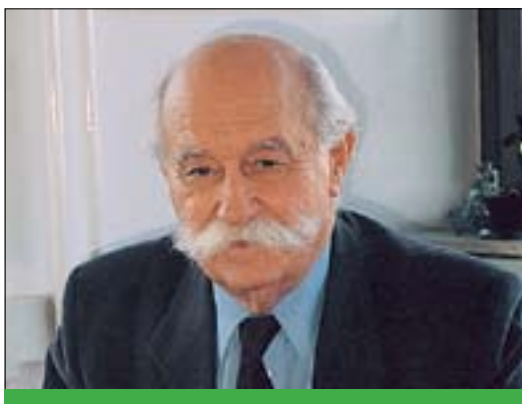
Utemeljitelj moderne Turčije Kemal Atatürk je glavno mesto prestavil daleč proč od otomanskega

Prof. dr. Božo Repe

Dr. Marjan Rožič, župan Ljubljane (1978-1982)

Janez Stanovnik, predsednik ZZB NOB

slovenske države

in državo

prestolnega mesta Istanbula. Z Ankaro je simbolično vzpostavljala tudi distanco do družbe, ki se jo je namenil reformirati.

V 19. stoletju so geostrateški vzroki igrali pomembno vlogo pri razglasitvi Ottawe za glavno mesto Kanade, s čimer se je leta 1857 končalo rivalstvo med Torontom, Quebecom in Montrealom. Na meji med anglosaško zgornjo Kanado in francosko spodnjo Kanado je bilo mesto sprejemljivo za obe jezikovni skupini, zato sta imeli izbor za »pravični kompromis«.

Glavna mesta iz retorte

Več glavnih mest je nastalo na »risalni deski« in so jih z razlogi namestili daleč proč od obstoječih centrov gospodarske moči in večjih aglomeracij prebivalstva. Nekatera od teh glavnih mest so se šele potem, ko so že postala politični centri, razvila v nova poslovna in trgovska središča.

Car Peter I. je leta 1703 začel graditi novo glavno mesto Rusije v močvirjih ob reki Nevi in devet let pozneje je preselil carjevo oblast iz Moskve v St. Peterburg z namenom, da bi Rusijo usmeril proti Zahodu. Kot glavno mesto carjeve oblasti je vzdržal vse do oktobrske revolucije leta 1918, ko je Moskva vnovič postala glavna.

Leta 1649 je moral prihodnji kralj Ludvik XIV., ko je bil star 10 let, bežati iz glavnega mesta Francije, ker so Pariz zasedli uporni meščani. Sončni kralj ponižanja ni pozabil. Kot absolutistični vladar je leta 1663 sklenil, da bo prestolnico Francije prestavil v Versailles. To je storil kljub temu, da so njegovi predniki pripisovali Parizu kot glavnemu mestu izjemno velik vpliv in pomen. Kralj Franc I. je v 16. stoletju vabil umetnike, med njimi Michelangela, Tiziana ali Rafaela, da bi ustvarjali v Parizu, in je s tem položil temelje kraljevski zbirki umetnin, razstavljenih v Louvru.

Ludvik XIV. je v Versaillesu predpisal stroga urbanistična merila in ko je bil ta leta 1682 razglašen za novo glavno mesto Francije, je zadržal položaj celo stoletje, prav do francoske revolucije. Parizu pa začasna prestavitev kraljevske rezidence ni škodila. Ostal je gospodarsko in politično središče in se pripravil na izjemen gospodarski in kulturni razvoj v 19. stoletju, ko je gostil več svetovnih razstav in postal mednarodno stičišče najnaprednejših umetniških smeri.

Veliko upanja so položili Avstranci v izbor Canberre za svoje glavno mesto (*kanberra* je v jeziku prvotnih prebivalcev pomenila kraj za srečanja). Nastala je 300 kilometrov proč od začasnega glavnega mesta Melbourne na pol poti do Sydneya s ciljem povezovanja nekdanjih britanskih kolonij. Canberra je nastala na arhitekturnem razpisu in izbrani projekti poosebljajo življenjski ideal Avstralcev: krožni trg okoli parlamenta, umetno jezero, razsežna naravna območja v središču mesta ... Država je z izborom arhitekture glavnega mesta izrazila vizijo svojega razvoja.

Podobno je bilo z glavnim mestom ZDA, ki so ga začeli graditi leta 1703 na obalah reke Potomac. Leta 1800 je postalo Washington in zamenjalo Filadelfijo v vlogi glavnega mesta Združenih držav. Zahvaljujoč se nevtralni legi na meji med Severom in Jugom, ki sta se pozneje spopadla v državljanski vojni, je Washington postal glavno mesto, ki je sleherni od

Jože Strgar, župan Ljubljane (1990-1994)

zveznih držav simbolično zagotavljalo, da bo njena avtonomija spoštovana.

Selitve zaradi prenaseljenosti

Povod za prestavitev glavnih mest pa bo v 21. stoletju vedno pogosteje povezana tudi z načrti za zajezitev prenaseljenosti. Eden od takih primerov je Lagos. Ta je leta 1982 prenehal biti glavno mesto Nigerije, ki se je preselilo v Abujo, da bi na pol poti med velikimi narodnimi skupinami povezovalo državo. A načrt se ni posrečil. Lagos je ostal srce države, zlasti zaradi bližine črpalnic nafte in finančnih središč.

Senegal bo letos začel graditi novo glavno mesto pri Lompulu, 150 kilometrov severno od Dakarja. Poseben primer je megalomanski Jamusukro, nastal po letu 1983, ko je tedanji predsednik Houphouët-Boigny svojo rojstno vas povzdignil v glavno mesto Slonokoščene obale in med drugim naročil tam postaviti katedralo, ki je replika rimske bazilike sv. Petra. Dolgo je bil kraj skoraj zapuščen, a zdaj se vanj vrača življenje. Za novo generacijo politikov je umetno mesto po strašni državljanski vojni postalo simbol ponovne združitve državnega ozemlja.

Najbolj širokopotezni načrt prestavitve središča politične moči s ciljem, spremeniti težišče države in povečati vezljivost državnega ozemlja, pa je Brasilia. Sklep o postavitvi novega glavnega mesta tisoč kilometrov od obale »iz nič« in »sredi ničesar« je imel pred petdesetimi leti za pobudo tudi zajezitev širitve prenapolnjenega Ria de Janeira, a povečanje moči države je bilo v ospredju. S pogumno sodobno arhitekturo, kjer je vse simbolično – načrt mesta denimo reproducira velikanskega ptiča v letu –, ki je Brasilia pripeljala na seznam Unescove dediščine človeštva, je želela vlada nerazvito notranost Brazilije povezati z razvitim jugovzhodom. Novo glavno mesto je bilo kratko in malo napoved gospodarske in politične rasti velike države in glavno mesto je rabilo kot vzvod za vzpon.

In Ljubljana?

Ljubljana se je v zgodovini uveljavljala kot politično in kulturno središče slovenskega naroda v tekmi s Celovcem in Trstom. V več pogledih glavno mesto je postala, ko sta po nastanku južnoslovanske monarhije obe mesti, ki sta se ponašali z močnima slovenskima manjšinama in vplivnimi kulturnimi ustanovami slovenstva, ostali zunaj njenih meja.

V nasprotju z nekaterimi primeri federativno urejenih držav, kjer je glavno mesto lahko le eno

Akademikinja prof. dr. Alenka Šelih

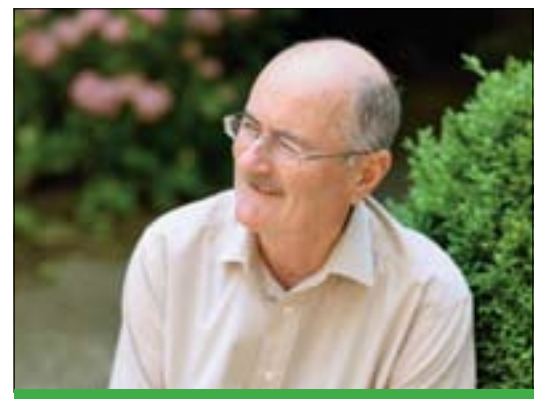

Prof. dr. Darko Štrajn

Foto: Aleksander Lilik

Rapa Šuklje, Župančičeva nagajenka

Dr. Božidar Voljč

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

samo, najpomembnejša mesta zveznih enot pa so »administrativna središča«, je bila Ljubljana po letu 1945 nesporno glavno mesto Slovenije. Osredotočenost gospodarskih dejavnosti in kulturne ustvarjalnosti je naraščala zlasti v šestdesetih letih.

Po zaslugi zlasti ukrepov v obdobju slovenskega »liberalizma« (vlade Staneta Kavčiča med letoma 1967 in 1972) pa se je s konceptom policentričnega razvoja Slovenije posrečilo preprečiti nastanek neravnotežja med glavnim mestom in drugimi mesti, kar se je zgodilo v drugih jugoslovanskih republikah. Stane Kavčič je s sodelavci pravilno ocenil, da je podpora razvoju regionalnih središč tudi v interesu glavnega mesta, zato koncepta policentrizma tudi njegovi nasledniki – politični nasprotniki – niso opustili. Z vjuganjem pravnega koncepta jugoslovanske federativnosti, ki se je z ustavo leta 1974 v določenih točkah približal konfederaciji, se je Ljubljana utrjevala kot upravno središče zvezne enote, opremljene z elementi suverenosti, in kot politično oziroma kulturno središče slovenskega naroda.

Med prednosti, ki jih je imela Slovenija leta 1991, ko je vstopila v družbo suverenih držav, lahko štejemo močno glavno mesto in razvita pokrajinska središča. Ljubljana je, tudi zaradi majhnosti nove države, v primerljivem mednarodnem okolju hitro pridobila položaj, ki ga v svetu poznajo pod imenom »mesto-kopje«.

V očeh sveta je postajala zrcalo, v katerem se je ogledovala podoba nove mlade države. Oprta na kakovostno zapuščino, se je v novih družbenih in gospodarskih razmerah v sodelovanju z zaledjem tudi po merilih EU nadpovprečno razvijala. A kljub razmeroma visokemu deležu domačega bruto proizvoda na prebivalca se je Ljubljana otepala s težavami, ki jih poznajo v vseh glavnih mestih, kjer je veliko delovnih mest, a premalo stanovanj, zastarela prometna infrastruktura, velika obremenjenost okolja in zato slabša kakovost življenja. V teh pogledih se Ljubljana ni razvila tako, kot so se razvijala primerljiva glavna mesta, denimo Bratislava, Praga, Talin ali Riga.

V arhitektonskem pogledu je Ljubljana otopela na lovorikah kakovostne, a obvisela tudi na zapuščini nekakovostne dediščine. Prometna ureditev ni niti približno ustrezala dejstvu, da se vsak dan pripeljejo v glavno mesto sto tisoči ljudi iz okolice. Po letu 2000 je bil že skrajni čas za ukrepanje: hitro razvijajoča se nova država je potrebovala politično voljo in sredstva za posodobitev glavnega mesta, podobno kot so v ključnih obdobjih razvoja ukrepale druge države s svojimi upravnimi in politično-kulturnimi središči, med njimi glavna mesta vzhodnoevropskih držav, k seznamu pa lahko dodamo še minula obdobja Londona, Pariza, Berlina, Dunaja ...

Namesto tega je konservativna vlada po letu 2004 boleče zarezala celo v nezadovoljivo izhodiščno stanje in je glavno mesto močno finančno prizadela, hkrati pa mu je demonstrativno odtegnila moralno oporo države. Tako daleč je šla v omalovaževanju glavnega mesta, da je med predsedovanjem Svetu EU nastal vtis, da je glavno mesto Slovenije – Brdo pri Kranju.

Države so v zgodovini v resnici kdaj pa kdaj premaknile svoja središča v puščave, savane in gradile nova mesta sredi ničesar, a kakšen strateški cilj – razen umika pred težavami – bi lahko Slovenija imela s prestavitvijo upravnega središča na Brdo? Še najbližje je muhavosti Sončnega kralja, ki je Parizanom zameril protiabsolutistično politično prepričanje in jih je kaznoval tako, da je glavno mesto Francije prestavil v Versailles.

Vzroki za zasuk so po vsej verjetnosti zelo, zelo kratkoročno politični in so pretrgali kontinuiteto narodove zgodovine, da ne govorimo o škodi, če jo merimo z zmanjšanim prispevkom glavnega mesta k blaginji celotne države. Pojasnilo, da so Ljubljanjani odvzeta finančna sredstva, ki jih nujno potrebuje za modernizacijo, namenjeno skladnejšemu razvoju mest v drugih regijah, ni prepričljivo. Razvoja države zgolj z redistribucijo sredstev – vzameš enim in daš drugim – ne spodbujamo.

Slovenija v trenutku osamosvojitve ni bila neenakomerno razvita, nasprotno, v primerjavi z drugimi novimi državami je bila celo vzorno policentrična. Razmerje, ki ga je uvedba trga nekoliko pokvarila, bi bilo smiselno ohraniti. A za razvoj manj razvitih regij bi bilo bolj razumno na ravni države narediti vse, da bi bile te sposobne črpati solidarnostna sredstva (iz kohezijskega in strukturnih skladov) Evropske unije. To bi bil resnični prispevek državne administracije k decentraliziranemu razvoju Slovenije, ki med slovenskimi mesti ne bi vzpostavljala ne zmagovalcev ne poražencev.

Če bi zares hoteli poudariti decentralizacijski vzorec ureditve in hkrati okrepiti načelo delitve oblasti, pa bi bilo mogoče slediti vzorom drugih držav, ki so določene državne ustanove vzpostavile zunaj glavnega mesta.

Na Nizozemskem je Amsterdam glavno mesto, čeprav so središča nizozemske vlade, parlamenta, vrhovnega sodišča, in celo kraljičina rezidenca, v Haagu. V Čilu je Santiago glavno mesto, a sedež parlamenta je v Valparaisu. Na Češkem je Praga je v vseh pogledih glavno mesto, a središče pravosodne oblasti je v Brnu. Podobno je v Nemčiji, kjer so najpomembnejši sedeži oblasti v Berlinu, pravosodna oblast pa je razdeljena med Karlsruhejem in Leipzigu. Tudi v Švici je glavno mesto Bern, a ustavno sodišče zaseda v Lozani. Cilj »dvojnih« glavnih mest je nazorna, celo fizična ločitev izvršne in pravosodne oblasti.

Slovenija kot majhna država potrebuje svoje mesto-kopje in to Ljubljana spričo koncentracije intelektualnih zmogljivosti zanesljivo že je. A glavno mesto bi moralo imeti politično podporo države, ki jo neodvisno od političnih barv predstavljajo njene vlade, da bi se lahko tako vsestransko razvijalo, kot se razvijajo primerljiva mesta v Evropi.

Glavno mesto je za razvoj države preveč pomembno, da bi si ta – čeprav le začasno – lahko privoščila živeti mimo njega in spokojno opazovala, kako postaja žrtev politikantskega sejmarstva.

Moja Ljubljana

Prof. dr. Cvetka Hedžet Tóth, Filozofska fakulteta

Po letu 1989, ki je leto sesutja socializma boljševiskega izvora, na novo iščemo odgovore na naša, samo stara vprašanja, kako se znajti v tem, tako zelo kratkem življenju, ki ga živimo med našim rojstvom in smrtjo. Naše dovcerajšnje bivanje je zelo zaznamovala politizacija in vemo, da nobeno stoletje ni bilo tako zelo zasvojeno s politiko kot 20. stoletje. Utopično verovanje v napredek s pomočjo politike nas je osiromašilo v doživljanju življenja in v marsičem smo postali tujci v življenju. Okuženost z melanholijo in naveličanostjo življenja nas je pripeljala do izgube verodostojnosti lastnega življenja. Zaradi očitne zasvojenosti s politiko, razumljeno kot sredstvo za dosego napredka, smo mi, generacija 68 zaigrali celo spontanost in naš mladostni juriš na nebo – v imenu ideje organizirane solidarnosti – nas je pustil same. Zdaj, ko nismo več mladi, življenju spet dajemo vse pravice. Oživljamo določene etične vsebine, za katere prejšnja doba ni bila dovzetna.

S svojo pomodernistično in pometafizično usmerjenostjo skušamo najti zdajšnje perspektive za samoosvetlitev življenja in nič več ne prisegamo samo na učasovanje bivajočega, ampak govorimo še o uprostorjenju bivajočega, v katerem in znotraj katerega bivamo, kajti vse naše zaznavanje in dojemanje poteka najprej glede na čas in prostor. Torej: ne samo čas, ampak tudi prostor. In kaj naj bi bilo to uprostorjenje, uvajanje v prostor, bivajočega?

To še vedno lahko izrazim s sanjami moje generacije 68, ki je skušala svetu in vsakemu človeku v njem dopovedati, da ima vsakdo, prav vsakdo pravico, ne samo pravico do svobode, ampak tudi do sreče. Ta ideal bivanja smo imenovali *domovanje*, ki je težnja, prebivati v vsakem kotičku sveta kot doma, in temu idealu se nismo nikdar odrekli in se ne bomo! Tudi ljubezen med dvema človekoma je kot sredstvo, ko si drug ob drugem in drug z drugim pomagamo ustvariti takšno domovanje, in zakonska zveza dveh ljudi nemara po tej plati ni čisto nič drugega kot samo miroljubni namen uprostorjenja tega, čemur pravimo, imeti dom in zares domovati. Življenje poraja ljubezen, in ne obratno, in v tem je med drugim naše priznavanje verodostojnosti življenja.

Zelo drugačne so bile ulice Ljubljane v letu 1968, ko smo kot protestniki vpili svetu, naj nas pusti pri miru s svojimi zgodbami o napredku in mimoidočim, ki, tako po malomeščansko, niso razumeli, kaj se dogaja, kaj bi pravzaprav radi, kaj sploh politiziramo, smo morali reči nekaj, kar v marsičem postaja razumljivo šele danes, v določeni oddaljenosti časa. To je bila namreč naša parola, ki se je glasila: *zasebno je politično*. Nobena, še tako uspešna reforma, sprememba, tudi revolucija ne pomeni nič, če ne bo prišlo do spremembe naše medčloveškosti, kajti krivico avtsajderjev, obstrancev, otrok, žensk, skratka, vseh izrinjencev v imenu tradicionalne morale smo morali spolitizirati, kajti morala ni mogla več učinkovati kot ponotrzanjeni sistem represije in izključevanja ljudi, teh drugačnih, neprilagodljivih, nezazelenih – in tu nam je nekaj malega uspelo premakniti na bolje.

slovenske države

in državo

Še malomeščanski misli in njeni samozadostnosti, ki ni čisto nič drugega kot utelešenje sistema totalne nepripravljenosti, sprejemati drugačnosti in različnosti, smo odločno rekli *ne*. Ubogi malomeščan, vedno oblečen po zadnji modi in njegova tipična podoba je Šiki Miki, danes nasmejan z bleščečo belino kalodontnega nasmeška. Malomeščan je hkrati bedna podoba utelešene represivne etike, ki je mnogo bolj nevarna, kot si mislimo. Sledi namreč predpisanemu vzoru normalnosti, ki je drugačnost pripravljena kot abnormalnost obravnavati po psihiatričnih zavodih, med vojno – v pretekli še posebej vidno – pa še kje drugje, ko so v plinskih celicah iztrebljali nesnago.

Ko se spomnim središča Ljubljane v poznih 60. letih, vem, da ulice niso bile pripravljene za takšno potovanje, nisem jih mogla doživljati kot pravi rek *Vita via est*. Ko zdaj hodim po mestnem središču, opazujem ravno to, koliko so ali bodo njegove obnovljene poti in ceste priklicale več življenja, in so trenutki, ko se zdi, da je nekaj takega v prihajanju. Ker ne vozim avtomobila, se muzam na svojih sprehodih ob Tromostovju in upam, da bo tako tudi ostalo, in priznam, da se načrtovanega projekta garaž pod Tržnico bojim. Kot nestrokovnjakinja lahko samo opazujem in projektantom, še bolj pa izvajalcem želim uspešno gradnjo, s čim manj zapleti.

Utrip mesta v središču je drugačen kot prej, bolj varen, in posebnosti ljudi, celo njihova samostojnost bolj prihaja do izraza. Ob lepem vremenu lahko ure dolgo posedaš in gledaš to pretakanje soglasja med človekovo notranjostjo in zunanostjo – ne ogrožam drugih in drugi ne mene. Nekaj univerzalnega in skupnega je združljivo s tem zelo individualnim, osebnim in Ljubljani tam ob Ljubljani, kjer je Prešernov spomenik, sem za to doživljanje zelo hvaležna. Seveda govorim o tem, samó meni lastnem doživljanju, ki nikogar ne obvezuje in nikomur ne vsiljuje svojih pogledov in tudi nikogar ne izloča.

Prešernov spomenik je iz materiala, ki je zelo dovzeten za vremenske spremembe in včasih razmišljam o materialu, ki bi bil bolj obstojen glede barve, ki je načeta in učinkuje – vsaj name – nekam preutrujeno in nespoštljivo. Le komu naj to povem? Ta spomenik je med drugim spomenik naši trajnosti in vztrajnosti, tako kot je to kultura, še posebej v primerjavi s politiko. V najnovejšem času, ki se komaj osvobaja premoči in zasvojenosti s politiko, tak pomen trajnosti kulture vedno bolj izstopa, kajti na področju politike se nič ne nadgrajuje, vedno se samo sesuva, in čisto nasprotje vsega temu je kultura. Vedno bolj očitna postaja sprememba v identiteti narodov in njihovih simbolih te identitete po vsem svetu s klicem *Nazaj h kulturi*.

Tako smo v času globalizacije, ki vse spravlja pod premoč ekonomije, že kot nekakšna svetovnotržna metafizika, soočeni z dejstvom, da se različni deli sveta oblikujejo na novo po svojih kulturnih potezah, s katerimi se želijo zavarovati pred nasilno in sproti spreminjajočo se politiko in vedno bolj agresivno ekonomijo, ki vse spreminja samo v kvantiteto, ki se meri z denarjem, in čut za kvaliteto ugonablja. Kultura izpostavlja kvaliteto in ne kvantitete, zato je kulturotvorno enako kot

Foto: Dunja Wedam

Slušatelji slikarske šole Zmaga Modica so ob poletnih poznih popoldnevih s slikanjem na prostem na prenovljenem Prešernovem trgu takole presenečali številne tuje turiste in domače sprehajalce po mestu.

narodotvorno: vsak narod njegova kultura najbolj osredinja in v tem je njen večnostni pomen. S tem pomenom bi moral sovpadati material Prešernovega spomenika. Prešernova poezija je namreč v osnovi nekaj optimističnega, saj reče življenju *da* in ga s svojim uporništvom nenehno krepi. Naše tradicionalno slovensko uporništvostvo, ki nas je skozi vso našo zgodovino ohranjalo in

krepilo, izhaja iz potrebe po pravičnosti in čutu za poštenost. Za ta čut seveda potrebujemo tudi ustrezne simbole, predvsem kulturne, da bi z njimi poudarjali našo držo in razumeli našo kulturo kot temelj naše samozavesti, za katero je treba kaj narediti. Zato je škoda, da ni malo bolj blizu Tromostovja še Trubarjev spomenik. Bi tega kdo ne prenesel?

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

Središčni del Ljubljane ima svoje notranje življenje, zato pričakujem, da se bo to v prihodnje, ne samo ohranjalo, ampak še stopnjevalo s potmi, prenovljenimi hišami z zelo določenim arhitekturnim stilom. Noben globalizacijski zagon, v tem trenutku rečeno s parolo olimpijskih iger »više-hitreje-močneje«, ne more in sme izničiti tega občutja domovanja v prestolnici, ki je hkrati metropola. Prostor mesta je omejen, kot je pač vsak dani prostor, ki mu, poetično rečeno, pripada nekaj estetskega in estetski moment je najbolj izrazen takrat, ko ga nosi nekaj etičnega. Zdajšnja kulturna naravnost v Evropi je zaznamovana s sovpadanjem med estetizacijo in etizacijo sveta in v tem okviru opazujem program ljudi, ki si prizadevajo o ospredje postaviti načrtovalno pozornost in refleksijo o mestu Ljubljana kot vseslovenski metropoli in prostoru uresničenih idealov sodobnega mestnega življenja.

Nisem prepričana, da smo kot predsedujoči znotraj Evropske unije zadosti izpostavili Ljubljano kot naše državotvorno mesto, ki premore mednarodno učinkovitost in odzivnost. Za metropolo, ki je veliko mesto in ne sklenjeno podeželsko mesto, samo sebi zadostno, je značilno, da se njegovo notranje življenje, ves njegov utrip in dogajanje širita navzven, raztezata čez meje samo narodovega območja, in mesto postaja mednarodno odzivno in prepoznavno. Vse evropske metropole učinkujejo na ta način, morda bo sčasoma tudi Ljubljana in tu bom spet opazovala, kako bodo zdajšnja obnovitvena dela v Ljubljani v tem uspehu. Osebnost bi si to želela, ne skrivam svojih pričakovanj.

Imeti svojo državo, biti pripadnik državotvornega naroda, je veličasten občutek, za to ni besede in namenoma sem uporabila besedo veličasten, četudi bi mi kdo očital, da je patetična. Spomnim se enega svojih predavanj v tujini, bilo je v Izraelu, na hebrejski univerzi v Jeruzalemu, ko je poleg drugih visela in tako prijetno zaradi puščavskega vetra plapolala slovenska zastava. V prvi vrsti je med častnimi gosti sedela takratna slovenska ambasadorica Darja Baudež in v vsaki izgovorjeni besedi, prav vsaki kretnji me je spodbujal samozavesten občutek, da sem pripadnica naroda, ki premore svojo državo. Povsem drugačna je (samo)zavest človeka brez svoje državne skupnosti in meni je v tem tako zelo kratkem življenju bilo dano, da sem to radost in srečo doživela, da jo imamo, da imamo svojo domovino, ki je samostojna država. Zato bom v prihodnje še opazovala, kako je Ljubljana kot vseslovenska metropola sposobna dati ljudem občutek domovanja, samozavestno občutenje življenja, da smo tukaj v tem mestecu ob Ljubljanici zares doma in da je Ljubljana, tako po pesniško rečeno, zares ljubljana.

Uprostorjenje – ali z drugim izrazom kristalizacija – skušam opazovati na svojih sprehodih v okolici Ljubljanskega gradu, ki ga vidim kot točko, tj. kot eno (stigma), kjer se stekajo vse poti mesta. Osredinjenje tega je tolikšno, da vse, kar pogled nudi, od poslovnih stavb, izobraževalnih ustanov do številnih kulturnih spomenikov dobi svoj pomen in nagovarja. Vem, da bodo v prihodnje

Foto: Dunja Wedam

Mestna hiša s pravkar pretlakovanim trgom.

politične odločitve vplivale na podobo metropole, učinek te celote zato še vedno doživljam znotraj troedine piramide: politizacija – estetizacija – etizacija. O politiki in estetiki je manj vprašljivo govoriti, o tem, kaj je etika in kaj naj bi bila etizacija, pa verjetno ne bo zlepa soglasja. Nekaj pa je danes, v času, ko se sesule velike zgodbe napredka (1789–1989) in ko naj bi po mnenju mnogih vstopili v t. i. pozgodovinsko, porevolucionarno in poutopično dobo, jasno, namreč, da ljudje želimo negovati in ohranjati tudi nekaj etičnega.

Vendar nas bog obvaruj etike, ki bi bila spet tiranija dobrega, po znanih tradicionalnih vzorih. Etika naj bo predvsem onaravljena, naj bo človekova druga narava in nikakor ne protinarava, zgled, ki so nam ga posredovali stari Grki – in hvaležni smo jim.

Etično dojeto kot naravno osredinja človeka in njegov svet z vsem in mu omogoči avtonomijo, z njim nihče ne more manipulirati. Uprostorjenje in učasovanje bivajočega zato opazujem kot našo, človeško naravo, tudi kultura je samo druga plat narave in tukaj brez etične naravnosti in angažmaja nikdar ne gre in ne more iti. Za to spoznanje smo nekdanji, čeprav skrajno spolitizirani politizaciji, zdaj, ko nismo več mladi, samo iskreno hvaležni. Še vedno me spremlja romantični zanos, ko sem skupaj s prostestniki v zdaj že oddaljenem letu 1968 po ljubljanskih ulicah – takrat večinoma še brez urejenih pločnikov –, obkrožena s policijskimi pendreki, v času siceršnjega ekonomskega napredka, družbe blagostanja, (svetopisemsko rečeno, po marksistu Erichu Frommu, družbe, kjer so lonci polni mesa), svetu vpila, da družba nikakor ni samo privesek ekonomije, je mnogo, mnogo več od tega.

Ljubljana v držav(ic)i, držav(ic)a v Ljubljani

Akademik prof. dr. Matjaž Kmedl

Malo zgodovine ne škoduje, da kakšne stvari lažje razumemo:

Ljubljana je bila še sto let nazaj glavno mesto ene od nekaj dežel, ki so jih v mejah habsburškega cesarstva poseljevali Slovenci. Resda je bila po legi blizu slovenskega geometričnega osrčja in prav tako je res, da je bila glavno mesto osrednjeslovenske pokrajine, ki je bila na koncu koncev tudi edina narodnostno »neobjedena«: vse druge je zgodovina že zdavnaj narodnostno prepolovila – na Koroškem je deželno glavno mesto Celovec sicer dolgo vztrajalo v slovenski polovici dežele in je bilo še pred poldrugim stoletjem izpričano osemdesetodstotno slovensko; na Štajerskem je glavno deželno mesto Gradec/Graz bilo temeljito nemško sredi kompaktno nemškega dela pokrajine; Trst kot emporialno pristanišče je bilo velika narodnostna mešanica – ne glede na to, da so še v Cankarjevem času govorili o njem kot največji slovenski naselbini in slovenskih »pljučih«, ker je bila večina prebivalstva v njem slovenska; za Goriško se ve, kakšna je bila – do polovice in več furlansko italijanska, do polovice pa celo

slovenske države

in državo

poudarjeno slovenska; Istra je bila v mnogočem hrvaška, v mnogočem slovenska in v mnogočem »istrijska«-romansko staroselska, brez pretirano jasnih ločnic.

Na vse to pa so se v 18. in 19. stoletju nakopičile mladonacionalne ideje in programi, po katerih naj bi različne deželne identitete bile srednjeveški arhaizem (čeprav Haider na primer še danes ponavlja mantro o – nacionalno – »nedeljivi in enotni« deželi Koroški); Slovenci naj bi se kot vsi drugi evropski narodi v duhu »mlade Evrope« ozemeljsko in upravno združili po etničnem, jezikovnem in kulturnem ključu. Nastal je znameniti politični program *Zedinjene Slovenije* – z njim pa so se glede našega glavnega mesta začele značilne težave: »zedinjevalni« program se namreč ni rodil v Ljubljani, temveč v »starem« (karantanskem) kulturnem središču Celovcu. Tam je nekako sinhrono nastala tudi prva, združevalna in vse doslej največja slovenska založba Mohorjeva družba, začeli so s prvimi literarnimi revijami (še v osemdesetih letih sta za literarnočasopisni primat tekmovala celovški Kres in ljubljanski Ljubljanski zvon). Zdelo se je, da je v tistem trenutku Celovec povzel novodobno slovensko osrednjost. Toda mesto se je vse hitreje utapljal v germanizacijski povodnji. Zelo hitro se je nemčilo in na vrsto je skoraj samoposebno za morebitno vseslovensko glavno mesto prišla Ljubljana: malo so jo v to vlogo silili tudi z narodno načetih obrobij, še posebej iz Maribora (npr. ob ustanavljanju Slovenske matice ipd.), nekaj tudi od drugod, vodstvene tradicije pa je pač že imela tudi nekaj: bodisi iz protestantskega časa – skoraj banalno je spominjati na Trubarjevo preštevaneje Slovencev in njegovo povzdigo obljubljankega narečja v skupni knjižni jezik; skoraj enako odveč je še enkrat kazati s prstom na njeno trgovsko potentnost ali gradbeno velikopoteznost v 18. stoletju in podobno, na metropolno vlogo, ki jo je odigrala v sicer kratkotrajnih Ilirskih provincah, na njeno pomembno in zmogljivo intelektualno jedro v prvi polovici 19. stoletja ter kasneje; in podobno.

Kljub temu je skoraj nerazumljivo, vendar nadvse očitno, dolgo, vztrajno in trdno tičala v lastni deželnosti in se otrešala morebitne vseslovenske vodilnosti: spomniti se je dobro vsaj tega, kako se je 1918 njeno, čeprav že vseslovensko politično vodstvo otepal Maistra, (južne) Štajerske in Koroške; referent za prehrano v takratni slovenski protovladni pisatelj Ivan Tavčar pa je na glas izražal strah pred tem, da še »svojih« (kranjskih) ljudi ne bo mogel nahraniti, kaj šele Štajerce in Korošce.

Tako se je torej med Slovenijo in njenim glavnim mestom že razmeroma zgodaj in potuhnjeno naselilo posebno razmerje: bi, pa ne bi. Bili bi svoja država, potrebovali bi svoje glavno mesto, in vendar rajši ne bi; zakaj bi vsem »komandirala« – in, z druge strani, za vse skrbela – kranjska (»morostarska«, »močvirniška« ipd.) Ljubljana? Najbrž se je celo sicer dobra poznejša zamisel o slovenski mnogosrediščnosti potihem in vsaj malo napajala iz tega razmerja: vsi »drugi«

Slovenci proti Ljubljani; zakaj bi bila prav Ljubljana nekaj posebnega?! Zakaj naj bi bilo vse v Ljubljani? Zakaj ne – recimo – na Brdu; ali nacionalno ritualne prireditve v Mariboru? Zakaj naj bi edina imela univerzo; zakaj ne bi bila tudi v Mariboru (kar je seveda dobro) ali v Kopru (tudi dobro) – pač pa potem naprej: zakaj je ne bi imeli – univerze, pač kot eksempl – tudi na Brdu, ter še naprej – v Zgornjem in Spodnjem Kašlju? Naenkrat se je skupnoslovenska frazarija začela kazati kot komaj prikriti partikularistični kup »šodra«. Seveda mislimo na način in organizacijo obstajanja; nič subordinacijske racionalnosti, celo nič smiselne regionalnosti. Kar nekaj opore za to se je svojčas našlo tudi v samoupravnosti, ko so se komunalne skupnosti osamosvojile do neverjetnih razsežnosti. Primer: Vsa Slovenija zmore kulturne dediščine za en dober muzej, toda dragoceni eksponati so bili »policentrično« »razmetani« v množici ljubosumno zaprtih občinskih muzejskih shramb; kdor je želel takrat predstaviti kakšno témo iz slovenske kulturne preteklosti kot celoto, je moral v mučno barantanje in dogovarjanje, da je (mogoče) dobil te reprezentativne dragocenosti na posodo. Ali pa: ko je bil dograjen Cankarjev dom – koliko vzklikanja je bil kar nekaj časa deležen na račun »morostarskega« egoizma in ljubljanske privilegiranosti!

Vsi so vedeli in vsi tudi danes vemo, da kot samostojna država potrebujemo sredotežno mesto skupnih, nacionalnih institucij, glavno mesto, metropolo kot kohezivni, organizacijski in celo reprezentativni dejavnik – obenem pa množica politikastrov kar naprej gradi svoj položaj z glasnim odporom do takšne »privilegirane« Ljubljane. Pol leta vodenja Evropske unije je bil prav gotovo višek tovrstne shizofrenije: imamo svoje glavno mesto, ki je v evropski zavesti mogoče celo bolj prepoznavno od sicer ljubke in stremeljive držav(ice), toda naj ves svet ve, da tega glavnega mesta pravzaprav ne potrebujemo, saj ga politična volja lahko kadarkoli in po mili volji brez škode zamenja s katerimkoli zaselkom ali graščinico. Bolj naj bi bilo očitno važno, kateri protomonarh sedi v izbrani graščinici. Ali bolj neposredno: Slovenci ne potrebujemo glavnega mesta, v katerem se stekajo vse niti državne organizacije, temveč nam zadostuje Vodja, ki takšno glavnost z odločitvami vred poseeblja.

Torej še enkrat: korenine za takšno možnost segajo v zgodovino; gre za eno od potajenih zgodovinskih neodraslosti slovenske drža(vi) ce; zmeraj spet se utegne pač oglašati atavistični gon, ki prišepetuje, da je (glavno) mesto prej nadležen in zoprni tekmeč »državi« kot pa njena smiselna funkcija. – Ob tem sploh ni treba izrecno dodajati, da takega glavnega mesta pač ne more smiselno nadomestiti nobena poletna rezidenca. Ko je fašistična okupacija ogradila Ljubljano krog in okrog z bodočo žico, je vedela, kaj je s tem skušala internirati: srce neke »dežele«, in ne kateregakoli naselja. Ilustracija je surova, v bistvu pa drži.

Krhka urbanost Ljubljane

Dr. Miklavž Komelj

1.

Ljubljana ni prestolnica na tak »samoumeven« način, kot lahko to rečemo o velikih svetovnih mestih. Ljubljana kot prestolnica je (še vedno) kombinacija simbolnih funkcij prestolnice in urbane strukture (razmeroma) majhnega mesta. To pa za mesto pomeni neko posebno občutljivost in krhkost. Že razmeroma majhni posegi vanj so lahko zaznavni kot transformacija mesta v celoti.

To je lahko poseben izziv, kajti Ljubljana je kljub častitljivi starosti še vedno prostor, ki je v nekaterih pogledih šele v procesu resnične urbanizacije in v katerem se v tem pogledu odpirajo veliki potenciali. Po drugi strani pa lahko včasih že ena sama napačna poteza, recimo degradacija ene same kulturne institucije, bistveno prizadene urbanost mesta kot celote. Tudi sam sem že na začetku mandata trenutne vlade opozarjal na posledice, ki jih bo imela za Ljubljano politično diktirana zamenjava vodstva takega kulturnega središča, kot je bila Kinoteka; danes lahko rečem, da je zaradi konceptualne degradacije Kinoteke Ljubljana postala nekoliko manjše mesto, kot je bila. Seveda pa Kinoteka nikakor ni bila edini primer tovrstne degradacije.

Na različne načine izvajano ignoriranje glavnega mesta in poskusi, da bi bilo na različnih ravneh blokirano njegovo normalno delovanje, je tako drastično in za Slovenijo tako avtodestruktivno, da ga lahko razumemo samo kot posledico strahu pred mestom kot takim. Sile, ki jih izvajajo, se zavedajo, da lahko njihova politika uspeva samo, če je v slovenskem prostoru čim manj urbanosti. Obdrži se lahko samo v zakotjih in zato mora narediti iz Slovenije zakotje; cilj njenega »policentrizma« ni v tem, da bi urbanizirala zakotja, ampak v tem, da bi tudi urbane prostore obravnavala kot zakotja. V tem postavljanju Ljubljane na zadnje mesto ne gre za tisto razsvetljevsko vizijo, ki je recimo med drugo svetovno vojno Otona Župančiča (kot izvemo iz dnevnika Maksa Šnuderla) napeljevala na misel, da bo moralo v prihodnje osrednje slovensko gledališče zapustiti Ljubljano in romati po periferiji, da bo tam dvigalo kulturno raven in jo s tem mentalno urbaniziralo, ampak za poskus vzpostavitve takšnih razmerij moči v Sloveniji, ki bodo omogočale diktat neurbaniziranega prostora urbaniziranemu. »Vizija« parcelizacije Slovenije ni policentričen, ki bi prek zagotavljanja razvoja več mestnih centrov premoščal nasprotje med mestom in podeželjem (če se pravilno spomnim, Jernej Vilfan v romanu *Nagec* piše, kako mu je Dušan Pirjevec govoril, da bi bilo treba pravzaprav celotno Slovenijo obravnavati kot nekakšen polis), ampak gre za poskus zagotovitve politične premoči podeželja. Lev Kreft je nedavno to »vizijo« dobro označil kot »projekt' podeželske Slovenije«. Parcelizacija prostora, ki ga predvideva ta »projekt«,

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

ne pomeni presežanja zaprtosti v en sam center, ampak pomeni poskus, kako celotno Slovenijo zapreti v ruralni izolacionizem.

Ta »projekt« je izrazilo regresiven. Regresivni procesi pa škodijo tudi tistemu, kar naj bi ščitili. Polna usta slovenstva in domoljubnih načrtov naj bi v ljudeh zbudili ponos, da živijo v tej deželi, vendar je logična posledica »domoljubno« poantiranih ukrepov lahko prej v tem, da se začnejo ljudje dežele, v kateri živijo, sramovati. Ni tako dolgo, ko so nekateri izobraženi ljudje v tem prostoru boleče občutili dvojnost med tem, kaj mislijo in čutijo, če hočejo misliti in čutiti kot Kranjci, in kaj mislijo in čutijo kot ljudje. V 19. stoletju je za Ljubljano zelo pomembni Dragotin Dežman oziroma pozneje Karl Deschmann (njegovim prizadevanjem med drugim dolgujemo stavbo Narodnega muzeja in poznavanje kulture barjanskih koliščarjev), ki je svoje javno delovanje začel kot borec za nacionalne pravice Slovencev, žalostno opazil, da se lahko v danih razmerah posveti svojemu znanstvenemu delu in sledi svoji viziji preobrazbe Ljubljane v civilizirano mesto samo tako, da se popolnoma distancira od slovenske politike (katere duhá je Matej Cigale l. 1849 v razmerju do aktualne dunajske vladajoče politike označil takole: *»Ako bi Ljubljančani ministralovali, bi sedanji naši g. g. ministrali, ki z narodovo voljo tako vganjajo, na najskrajniši levici sedeli«*). Posledično se je Dežman distanciral tudi od vsega slovenskega in slovensko zgodovino pisje ga je ožigosalo kot renegata – ampak njegova usoda uteleša predvsem mučno protislovnost okolja, v katerem je živel; sam jo je reflektiral v izjavi, da se ne more istovetiti s slovenstvom, če to pomeni pristajanje na civilizacijsko regresijo.

V 20. stoletju se je ta situacija radikalno spremenila – v veliki meri po zaslugi mnogih ljudi, ki so posvetili svoja življenja višanju civilizacijske ravni tega prostora. Danes ni več razloga, da tudi v širšem prostoru nekdo ne bi mogel normalno funkcionirati kot Slovenec; Slovenija se je na različnih področjih dovolj opazno vpisala na svetovni zemljevid in francoski filozof Alain Badiou je napisal, da je danes slovenščina eden od velikih filozofskih jezikov Evrope ...

Ampak takšno civilizacijsko stanje je neprimerno laže uničiti, kot ga je bilo doseči. V zadnjih štirih letih je postalo drastično jasno, da tudi osnovni civilizacijski dosežki v tem prostoru niso nekaj samoumevnega. Nadaljevanje družbenopolitičnih procesov, ki so ga obvladovali v tem času, bi za ta prostor pomenilo civilizacijsko regresijo, ki njenih posledic morda ne bi mogli odpraviti desetletja.

2.

Ljubljana je bila nekaj stoletij glavno mesto vojvodine Kranjske, vendar s tem še nikakor ni bila prestolnica; bila je predvsem uradniško deželno središče. Tudi v času slovenskega nacionalnega gibanja v 19. stoletju še ni imela nedvoumnega statusa slovenskega glavnega mesta; pred prvo svetovno vojno bi lahko govorili o dveh glavnih mestih: Ljubljani in Trstu. V primerjavi s svetovljanskim in multinacionalnim Trstom je bila

Ljubljana precej podeželska; neki nemški reporter je o Ljubljani l. 1895 lahko napisal, da je majhno mesto in velika vas v enem.

Ljubljani je nedvoumna vloga slovenskega glavnega mesta pripadla šele po prvi svetovni vojni, ko je Trst skupaj s Primorsko pripadel Italiji – in takrat je med drugim tudi v Ljubljano vstopil delček Trsta, ki je pripomogel k njeni mentalni urbanizaciji. Nekateri najpomembnejši in najnaprednejši civilizacijski in kulturni impulzi so v Ljubljano med obema vojnoma prihajali prav s strani priseljencev iz Primorske. (Tako je bilo avantgardistično umetniško gibanje v Ljubljani povezano tako rekoč izključno s Primorci; če naštejemo ljudi, ki so vsaj nekaj časa delovali v Ljubljani, jih lahko povežemo z umetniško avantgardo: Kosovel, Černigoj, Čargo, Kogoj).

Tudi v urbanističnem smislu je poseben čar Ljubljane v tem, da lahko v njej odkrivamo različna mesta. Če bi hoteli govoriti o arhitekturni identiteti Ljubljane, bi jo lahko iskali prav v načinu, kako Ljubljana ni samo Ljubljana. Le Corbusier nekje govori o tem, kako lepota arhitekture nekega mesta ni v seštevku reprezentativnih stavb, ampak v tipičnih stavbah, ki določajo urbano tkivo nekega mesta – kot primer navaja Benetke in njihovo tipično arhitekturo. Ljubljana nima tipične ljubljanske arhitekture. V baroku so prišli v Ljubljano arhitekti in kiparji iz Benetk in Ljubljana je postala »beneška«, malo zatem je bila bolj »dunajska«, še pozneje jo je nad slovanstvom navdušeni župan Hribar hotel spremeniti v »malo Prago« – in vse te »identitete« so v tem prostoru učinkovale enako »naravno«. Še najbolj čudno je učinkovalo, če je kdo hotel iznajti »avtentični« ljubljanski oziroma slovenski slog – kot po prvi svetovni vojni Vurnik.

Takšna receptivnost je pogojena s specifično zemljepisno lego mesta na stičišču različnih regionalnih vplivov – vendar pa v urbanistični zgodovini Ljubljane ni šlo predvsem za hkratno sprejemanje in medsebojno nevtraliziranje teh vplivov, ampak je šlo v različnih trenutkih glede »identitete« mesta za različne odločitve; v Ljubljani dobro vidimo, kako tudi »geografska lega« nekega mesta – ali je recimo to mesto bliže Dunaju ali Benetkam – ni samo neka naravna danost, ampak tudi posledica kulturnih procesov in odločitev. Tudi podnebje ni samo nekaj meteorološkega, ampak predvsem nekaj simbolnega. Oton Župančič je ob Francescu Robbu vneseno pisal o času, ko je sijal nad Ljubljano rob italijanskega prislovično jasnega neba.

Resnično preobražanje Ljubljane v prestolnico pa se je začelo z radikalnim družbenotransformativnim projektom po drugi svetovni vojni, ko je Ljubljana postala glavno mesto socialistične republike; družbeni sistem, ki je samega sebe razumel kot nekaj, kar je v procesu nenehne izgradnje, je zahteval tudi velikopotezno moderno urbanizacijo – ki pa je v Ljubljani v glavnem ostala nekje na pol poti. V tem smislu sta naravnost emblematični Ravnikarjevi napol dokončani stolpnici na Trgu republike (projektiranem kot Trg revolucije). In nekako v tem smislu omenja Tomaž Šalamun v pesniški zbirki *Amerika »Kardelja, ki mu odpustim vse, ker je upal, da bo / imela Ljubljana*

Foto: Jakše Jeršič

Lojze Dolinar: Mojzes, bron, 1927. Plečnik, ki je s kiparjem uspešno sodeloval, ga je postavil nad stranski portal Nuka. V kipu je zaznaven še močan odmev kiparja Ivana Meštroviča. »Plastično razčlenjeni prerok izraža notranjo moč z ekstatičnimi plesnimi kretnjami, v njegovem obličju pa živi podoba očaka Riharda Jakopiča, ki je s svojo biblijsko pojavnostjo in modrostjo povzdigoval slovensko umetnost,« je zapisano v knjigi *Umetnost na Slovenskem*.

slovenske države

in državo

milijon in pol prebivalcev, ker / bodo ljudje drveli v socializem. / Človek naj bo sojen po sanjah.»

Danes smo, kar zadeva urbanizem, po daljšem času spet priča velikopoteznejšim načrtom, ki poskušajo spremeniti Ljubljano v veliko mesto. Tega sem vesel, ker se mi je Ljubljana vedno zdela premajhna. Obenem pa spremljam vse velikopotezne urbanistične projekte z mešanimi občutki. V mojem doživljanju mesta so vedno najpomembnejše tiste stvari, ki v njem izginjajo, ne da bi se komu zdelo vredno usmeriti pozornost nanje; kot najbolj nabite s pomeni pogosto vidim stvari, ki se lahko zdijo moteče; tok časa v mestu poskušam razbirati v vsem tistem, kar se izmika načrtovanju. Kot je l. 1921 Osip Mandelštam napisal o svojem mestu: *»Zares, Peterburg je najnaprednejše mesto na svetu. Toka časa, hitrosti, se ne meri z metrojem in z nebotičnikom, ampak z veselo travico, ki se prebija izpod mestnega kamena.«*

3.

Če posebej poudarjam občutljivost ljubljanskega mestnega prostora, s tem nikakor ne mislim, da je treba Ljubljano obravnavati kot majhno mesto. Ravno nasprotno: njegove občutljivosti se je treba zavedati prav zato, da bi se izognili pastem njegove majhnosti. Sklicevanje na občutljivost mestnega tkiva, ki bi hotelo služiti kot argument za obravnavanje Ljubljane kot majhnega mesta, ki mora majhno tudi ostati, bi bilo zaviralno. Strah pred velikimi stavbami in aprioren kult starih gabaritov pogosto onemogočata racionalno izrabo zazidljivega prostora. Vendar pa mislim, da bi bila v tem pogledu potrebna predvsem takšna regulacija, ki bi upoštevala simbolne funkcije stavb. Če se poigram s svojimi osebnimi urbanističnimi fantazijami: če bi sam gradil novi NUK, bi naredil ogromno stavbo, ki bi omogočila, da bi NUK postal res velikanska knjizica – in to stavbo bi lahko videli čez pol Ljubljane ...

Če pogledamo v zgodovino, lahko vidimo, da so k prebivanju Ljubljane iz majhnosti in provincialnosti pogosto največ prispevali ljudje, ki so najbolj boleče občutili to majhnost in provincialnost. Pomislimo samo na Prešerna in Cankarja.

Včasih pa je k temu, da so se v Ljubljani zlasti na kulturnem področju dogajale stvari, zaradi katerih je bila Ljubljana večja od svoje fizične majhnosti, po svoje pripomogla prav njena provincialnost. Bila je namreč razlog, da se je v tem mestu vzpostavilo nekaj plodnih mednarodnih stikov, do katerih sicer ne bi prišlo: Ljubljana se je zdela s svojo majhnostjo in odročnostjo različnim oblastem primerna za kazensko naselitev politično sumljivih elementov in po tej poti je na primer v Prešernovem času v Ljubljano prišel Emil Korytko. V Trubarjevem času pa je tako prišel v Ljubljano Nikodem Frischlin, za katerega danes v Ljubljani sicer malokdo ve, čeprav še Valvasor poudarja pomen njegovega bivanja v Ljubljani s posebnim ponosom. Frischlin, ki je v glavnem pisal v latinščini, je bil eden najznamenitejših nemških pesnikov, komediografov in filologov svojega časa. Zaradi svoje satire o plemstvu je bil neusmiljeno preganjan in tako je prišel tudi v Ljubljano, kjer je

navezal intenzivne stike s Trubarjem in Bohoričem in se ukvarjal z jezikoslovnim in pedagoško-organizacijskim delom. V letih 1582-1584 je bila majhna Ljubljana po koncentraciji intelektualnih energij, ki jo je pomenilo srečanje slovenskih protestantov in Frischlina, za trenutek eno od evropskih intelektualnih žarišč.

Prav zavest o nevzdržnosti provincialnega prostora je v Ljubljani (pravzaprav že od protestantizma naprej) pogosto še stopnjevala zavest, da je mogoče to provincialnost prebiti samo s skrajnim radikalizmom. Ta napetost ni nikjer bolj eksplicitna kot v reviji *Tank*, ki jo l. 1927 začel izdajati Ferdo Delak kot poskus mednarodne avantgardistične publikacije. V njem najdemo dve na prvi pogled docela nasprotujoči si vrednotenji Ljubljane. Delak v uvodniku k prvi (oziroma prvi in pol) številki vzneseno vzklika (navajam z vsemi pravopisnimi posebnostmi – v Tanku ni bilo velikih začetnic): *»ljubljana je s tem dokazala, kaj je produkt njenega šolsko-uradniškega miljeja; v tej temno – solidno – konservativni ljubljani je nastala ona mlada luč, ki bo izžarevala ogromno svetlobo. // od ljubljanskega gradu bodo metali mladi pionirji lučne žarke po vsem svetu. // središče ljubljane bo oznanjalo proti vzhodu in zahodu, da se pripravljajo piloti za polet okoli sveta potom duševnih strojev. // ljubljana mora postati 'garage' svetovne drveče lepote. // to je parola balkanske narave. // ne smemo zaostati, zgraditi moramo železo-betonsko kulturo, od zadnjih moramo postati prvi. // naprej, mladi pionirji!«* V isti reviji pa Avgust Černigoj govori o *»oni majhni filisterski ljubljani«*, v kateri naj poginejo reakcionarni umetniki. Nasprotje je samo navidezno: ravno dejstvo, da *»smo zadnji«*, toliko bolj narekuje, da *»moramo postati prvi«* – Delak dialektično poudarja, da je radikalizem Tanka produkt *»šolsko-uradniškega miljeja«*, s katerim *Tank* prelamlja in vzpostavlja možnost neke nove Ljubljane, ki ji tudi Černigoj vzklika: *»živela mlada ljubljana!«*

Tank je zanetil neko iskro, ki pa je – po policijski zaplembi revije – kmalu ugasnila. Od članov ljubljanske avantgardistične skupine, ki je delovala v času *Tanka*, je šel Delak v tujino, od koder se je sicer vračal v Ljubljano, a tu ni mogel uresničiti svojih velikopoteznih načrtov. Kogoj je znorel, Čargo pa je umrl tako rekoč kot klošar.

Avantgardistično gibanje se je pojavilo v Ljubljani kot nekaj, kar so oblastniki hiteli zatreti, Ljubljančani pa so do njega v glavnem ostali indiferentni – vendar je prav avantgardna epizoda eno od tistih dejstev, s katerimi se je Ljubljana vpisala na evropski kulturni zemljevid. To je značilno: Ljubljana je pogosto postala mednarodno prepoznavna prav s tistimi vsebinami, ki so bile v njej zatirane in marginalizirane. Tudi danes je recimo mednarodna prepoznavnost Ljubljane v marsikaterem pogledu povezana z območjem, za katerega se vsake toliko časa pojavi nevarnost, da bo uničeno (AKC Metelkova).

4.

Za Ljubljano je bila torej v zgodovini značilna napetost med provincializmom in zelo radikalnimi preboji, ki so vzpostavljali zgodovinski pomen

Ljubljane ravno kot zanikanje tistega, kar naj bi bilo tipično »ljubljsko«. Navsezadnje je bila Ljubljana eno redkih evropskih mest, ki so v nekem trenutku svoje zgodovine funkcionirala kot revolucionarno središče.

Neverjetno razpredena organizacija narodnoosvobodilnega in revolucionarnega gibanja med drugo svetovno vojno v Ljubljani zasenči vse Deleuzove in Guattarijeve rizome. Edvard Kocbek piše v *Listini* o prihodu svoje žene iz okupirane Ljubljane v partizane: *»Povedala mi je nekaj zgodbic in v hipu sem bil sredi dramatičnega mesta, kjer je sleherni človek prisiljen k opredelitvi in delovanju sredi najbolj razgibanega mesta na svetu, kajti niti milijonska mesta niso danes tako dosledno diferencirana in usodno povzeta v obrambne in napadalne procese, kakor je to mala Ljubljana.«*

Ljubljana je v tistih trenutkih resnično bila velemesto.

Značilno pa je, da se je prav v trenutku, ko je Ljubljana postala prestolnica tudi kot glavno mesto suverene države, začelo spreminjanje simbolov, ki je poskušalo izbrisati spomin na najbolj herojske trenutke mestne zgodovine. Okrog l. 1991 je bilo ime enega osrednjih ljubljanskih trgov – Trg osvoboditve – zamenjano s starim imenom Kongresni trg. To se mi zdi nadvse simbolično: v novi državi je večja vrednota od osvoboditve postal spomin na neki neslavni kongres svete alianse, ki se je na tem kongresu dogovarjala, kako zatirati revolucije po Evropi.

(Toda l. 1821 so znali ta dogodek izkoristiti vsaj za promocijo Ljubljane na način, ki je pozneje buril domišljijo pisateljev Ivana Tavčarja, ki je o kongresu napisal roman, in Iva Andriča, ki je tik pred smrtjo prav tako nameraval napisati roman na isto temo. Slovenska vlada pa je med letošnjim predsedovanjem EU dajala vtis, da bi Ljubljano najraje kar skrila.)

Pri tem seveda nikakor ne gre samo za simbole. Zamenjava simbolov je bila samo logična posledica regresivne družbene preobrazbe, ki je začela uvajati restavracijo predvojnih lastninskih odnosov. Ta restavracija pa se je prav v Ljubljani pokazala kot nekaj še posebej uničujočega: nenadoma se je izkazalo, da ima lastninske pretenzije po velikem delu ključnih javnih prostorov v Ljubljani ena najreakcionarnjših družbenih sil v Sloveniji. Ideologi denacionalizacije so mislili, da z vračanjem lastnine popravljajo »krivice«, ki jih je zagrešil socializem, pri tem pa so pozabili, da je razlašanje RKC pravzaprav ena od zgodovinskih nalog meščansko-demokratskih revolucij in nikakor ne šele socializma. Če bi bilo v Ljubljani ugodeno vsem lastninskim zahtevam RKC, bi bila resno degradirana že dosežena raven urbanega funkcioniranja mesta. To pa spet vodi k tezi, ki sem jo nakazal že na začetku: Ljubljana je mesto, ki lahko ohranja in razvija svojo urbanost samo tako, da ne popušča reakcionarnim in regresivnim družbenim silam.

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

Božo Kos

Vse skupaj je že kar otroče. Če Ljubljana za nekatere ni glavno mesto in s tem vsega upoštevanja vredno mesto, naj pač ne bo.

Iz davnih let se spominjam, da se je Singapur ločil od matične države Malezije (deluje moj spomin prav?), Malezijci so bentili, Singapur pa je uveljavil svoje in je danes cvetoče in čisto mesto (tudi pljuniti ne smeš tam na tla!). Zdaj zdaj, ko bodo izbruhnile regije – in Ljubljana naj bi bila samostojna regija –, naj se Ljubljana loči od Slovenije, če Slovenija že tako hoče ali z dejanji kaže – pa naredimo nekakšen berlinski zračni most. (Pa še po vzoru Singapurja – tudi pljuvali ne bodo več po Ljubljani).

**To, da vzamejo Ljubljani njenih 60 milijonov evrov in jih širokogrudno razdelijo po občinah, ki teh dohodkov pač nimajo, pa me spominja na našo staro Jugo, ko sta Slovenija in Hrvaška hoteli »asimetrično«
Jugoslavijo, pa je Marković rekel, da ne, saj smo vsi skupaj konvoj, ki pluje: republike so ladje, konvoj pa pluje tako hitro, kot pluje najpočasnejša ladja.**

Kako hitro plujejo naše občine, župan kapitan?

Pa ta decentralizacija v majhni Sloveniji: Univerza v vsako vas! Muzej in univerzitetna knjižnica v vsako vas! Mona Lisa naj visi v vsaki občini!

Tudi to ni prav, da se Triglav vzpenja tako visoko (ljudje, ki lezejo nanj, postanejo tako še višji). Razrezati bi ga bilo treba in ga pravično porazdeliti po vseh občinah.

(Oprosti, Maribor, moje rojstno mesto, ti ga dobiš nekaj manj, saj imaš že Pohorje). S takšno porazdelitvijo skal bi se tudi uravnotežila vsa Slovenija, saj Geoss (Vače) ne bi bil le geometrično središče, ampak tudi težišče Slovenije. (Tisti, ki si s temi pojmi niso na jasnem, naj prelistajo kakšno staro fiziko ali pridejo v *Hišo eksperimentov*, kjer jim bodo pojasnili, v čem je štos. Sicer ga bodo pa tam kar sami pogruntali.)

In če že Ljubljana ni izbrana za evropsko prestolnico kulture in je ta čast in dolžnost pripadla Mariboru – kaj še dela ministrstvo za kulturo v Ljubljani?! Naj se preseli v Maribor. To bi bil tudi recept za vsa druga ministrstva: Tam, kjer so problemi, tja z ministrstvi! Ministrstvo za promet bi s sedežem v Murski Soboti kaj hitro rešilo tamkajšnje cestne probleme ...

Ministrstvo za zunanje zadeve pa nekje zunaj, na primer na Hrvaškem, kjer imamo dobre odnose in dobre probleme.

Kaj pa vlada in parlament? Ta bi lahko ostala v Ljubljani, plačevala pa bi letno najemnino 60 milijonov evrov (z obrestmi).

Ljubljana in država

Prof. dr. Drago Kos, Fakulteta za družbene vede

V poletnih mesecih sem se razveselil obiska uveljavljenega urbanega sociologa iz Velike Britanije, ki se je v preteklosti večkrat ukvarjal z odnosi med (glavnimi) mesti in državo, v zadnjem desetletju pa ga zlasti zanimajo ekonomski učinki ureditve prostorskih sistemov na nacionalni in nadnacionalni ravni. Zelo se je čudil, pravzaprav se mu je zdelo domala nerazumljivo, da je Slovenija predsedovanje EU v celoti izvedla kar na oz. v neposredni bližini svojega največjega letališča, da torej glavno mesto ne v ekonomskem in seveda tudi v promocijskem smislu od tega dogodka ni imelo prav veliko. V razpravi sva prišla do sklepa, da bi bilo za davkoplačevalce še prijetneje, če bi predsedovanje organizirali kar na kakšnem od letališč, kjer pristajajo nizkocenovni letalski prevozniki. Takšna izvirnost bi Sloveniji nedvomno prinesla več tako pogojeanih promocijskih točk kot pa gostovanje evrokratov na gorenjskem podeželju. Gostu sem namignil, da se je vlada morda odločila za Brdo tudi zaradi prometno logističnih razlogov. Znano je, da je bil znameniti šentviški avtocestni predor dan v promet šele po zaključku predsedovanja. Ugibamo lahko še naprej. Morda je izbira Brda dejansko prispevek vlade k ohranjanju podobe Ljubljane kot »največje skrivnosti Srednje Evrope«. To se sicer meni osebno zdi sicer kar obetavno izhodišče za izdelavo izvirne promocijske strategije, dvomim pa, da so podobnih mislih tudi naši kreativni razvojni strategji.

Na žalost je v tem primeru najprepričljivejša interpretacija, da je predsedovanje na Brdu dejansko šolski primer narcisističnega in nekooperativnega razmerja med državo in glavnim mestom. Resnici na ljubo, to ni zgolj slovenska posebnost. V našem primeru je izvirna samo transparentnost primitivne logike »ničelne vsote«, kjer se meri uspeh enega (države) z neuspehom drugega (mesta).

Seveda pa ima razmerje med državo Slovenijo in glavnim mestom Ljubljano tudi svoje zgodovinske in aktualne lokalne posebnosti. V svoji dolgi zgodovini do leta 1991 Ljubljana nikoli ni bila klasična metropola, tj. glavno mesto vsega prostora, ki ga danes obsega država Slovenija. Pozabimo na Emono, ki dejansko nima nikakršnega vpliva na sodobno Ljubljano. Obdobje, ki se je zaključilo s koncem Avstro-Ogrske monarhije, pa še vedno neposredno deluje na podobo in status mesta v sedanosti. Ljubljana je bila tedaj metropola le za Kranjce, tj. Gorenjce in Dolenjce. Primorci, Štajerci, Korošci, Prekmurci ne politično in ne drugače niso gravitali k Ljubljani. Pozneje, v t. i. prvi Jugoslaviji,

je v banovini, ki se je imenovala po štajerski reki Dravi (!) manjkala cela Primorska – severna in južna oz. skoraj tretjina ozemlja današnje Slovenije. Na začetku druge, socialistične Jugoslavije je bila najprej skoraj vsa oblast v Beogradu, pozneje pa so bile lokalne pristojnosti temeljito decentralizirane, tako da so občine postale dejansko majhne države. Glavno mesto je bilo v tem sistemu prevelika, beri, premočna enota, zato je bila Ljubljana razdeljena na kar pet dokaj samostojnih občin, ki naj bi »uravnotežile«
moč domnevno prevelikega urbanega sistema. Z reformo komunalnega sistema l. 1994 je mesto dobilo nov administrativno-politični okvir, ki pa je še vedno neustrezen glede na dejanske funkcije Ljubljane kot največjega urbanega središča oz. glavnega mesta države.

Tudi pri najnovejšem poskusu uvajanja pokrajin so se jasno pokazale nedorečenosti in napetosti med mestom in državo. Ljubljana je v tudi v teh nesrečnih poskusih moteča in tako tudi obravnavana. Nekateri predlogi so bili prav tragikomični. Ideja osrednjeslovske regije brez Ljubljane bi si zaslužila visoko butalsko odlikovanje, zamisel, da bi Trzin, Domžale in druge severovzhodne občine združili v Kamniško-Zasavsko regijo, pa še višje. Takšni in podobni predlogi potrjujejo težave, ki jih povzročata domnevno veliko in močno mesto za upravno-politično delitev majhne države s poudarjeno pritiurbano ideologijo.

**Ne glede na takšne ali drugačne taktične manevre osrednjeslovske regija, v kateri ne bo Ljubljane, ne bo delovala. Tudi ideja samostojne Ljubljane z nekaj malega podeželja je glede na vzpostavljene družbene, ekonomske in prostorske tokove »protifaktična«
in zato neživljenska. Ljubljana kot največje mesto Slovenije je dejansko že ustvarila svojo metropolitansko ali, če hočete, urbano regijo. Tega realnega dejstva ne more spreminiti še tako močna politična trma, lahko pa seveda naredi precej škode. Nasprotno pa bi smiselna in dobronamerna politika zlahka preskočila narcisistične igrice in ustvarila ustrezni formalni institucionalni okvir, ki bi še spodbudil sinergijo med mestom in podeželjem.**

Ampak sinergija je v obstoječi politični klimi utopija. Odkar je Ljubljana postala državno glavno mesto, je postala tarča hudih kritik in celo sovražnega govora. Vendar takšno stanje ni zgolj učinek političnih prestižnih bojev. Poleg že omenjenih zgodovinskih in sodobnih političnih razlogov, je pri iskanju razlogov smiselno upoštevati posebnosti poteka urbanizacije na Slovenskem. Dejstvo, da je Ljubljana postala in ostala »žepna prestolnica«
(*pocket size metropolis*, *The Economist*), ni zgolj posledica sorazmerne majhnosti njenega gravitacijskega zaledja, pač pa je to tudi rezultat nadpovprečno vplivnih pritiurbanih ideologij, konkretno, protimestnih vrednot. Tudi zaradi tega se je npr. število prebivalcev ožjega mesta začelo zmanjševati že v začetku sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Vzroki za nazadovanje, nekateri dramatično govorijo kar o propadanju mestnega središča, so torej globoki, nastajanje »malih velikih«
nakupovalnih mest na obrobju pa zgolj eden od vidnejših simptomov. Sicer je prenos razvojnega težišča na avtocestni krog v vse bolj avtomobilčni

slovenske države

in državo

Foto: Dunja Wedam

Utrip na Čopovi ulici.

slovenski kulturi povsem logičen in pričakovan. Ta trend se bo verjetno še krepil. Ekstrapolacija pokaže, da Ljubljana ne bo več »dolga krakasta vas«, pač pa bo postala velika »kolobarjasta vas«. Bojim se, da tudi šestpasovne vpadnice - bulvarji tega trenda ne bodo bistveno spremenili.

Iskanje alternativ predpostavlja povsem novo, t. j. poavtomobilistično urbano paradigmo. Tako velika in korenita sprememba seveda ni mogoča čez noč, gradnja novega prometnega središča Ljubljane (Slovenije) pa bi vsekakor lahko bila začetek tega sinergijskega preobrata. To bi bila lahko tudi točka skupnega nastopa mesta in države, kajti jasno je, da tako velike spremembe zahtevajo uglasitev vseh najpomembnejših akterjev. Skratka, mesto bi pri strateško tako pomembnih javno-zasebnih partnerstvih moralo imeti pobudo. Če nočemo torej, da se uresniči črn scenarij, po katerem bo mestno središče postalo muzej na prostem, Ljubljana pa politično utesnena regija, bi morali najprej oživiti vsestransko razpravo o mestu, zlasti o projektih, ki imajo moč spreminjanja neželenih trendov. To seveda predpostavlja tudi razvnanje konfliktnih razprav, kar pa je povsem normalen urbani pojav. Odvratanje razprave je morda piarovska taktika, ki pa nikakor ne koristi mestnim razvojnim projektom, ker paralizira socialni kapital, ki po večinskem mnenju postaja najpomembnejši razvojni dejavnik.

Nacionalna država je stara, celo zastarela institucija iz 19. stoletja. V globalizirajoči se sodobnosti in prihodnosti naj bi pomembno vlogo igrala vozlišča, ki bodo zmogla sinergijsko povezovati virtualni in fizični prostor. Na tej predpostavki nekateri napovedujejo zaton moči (nacionalnih)

držav. V tem kontekstu so mesta nadčasovne institucije. Njihova privlačnost in tudi praktična funkcionalnost tudi v globalnem svetu nikakor ne bo zamrla, prej obratno. Prav zato nekooperativnost in nenaklonjenost »starih institucij« za dolgoročni razvoj mest ni tako usodna. Seveda pa morajo biti mesta sposobna mobilizirati svoj socialni kapital in v neizbežno konfliktnih soočanjih z drugimi vrstami akumuliranih virov izbirati razvojno najbolj obetavne kombinacije. Nedvomno pa bi bil uspeh precej verjetnejši in lažji, če bi na relaciji glavno mesto-država tudi v Sloveniji prevladala t. i. »zmagam-zmagaš« (*win-win*) predpostavka. Ta hip se zdi to znanstvena fantastika, morda pa bo čez nekaj časa več osnov za opitimizem.

Imaginarij prestolnice in izjemne lokacije

Prof. dr. Peter Krečič,
direktor Arhitekturnega muzeja Ljubljana

Pričujoče razmišljanje sem pred časom v nekoliko obširnejši obliki objavil v umetnostni reviji Art.si (št. 2, 2003, str. 60 - 64). Ko sem se v kakšnem pogovoru na temo Ljubljane kot prestolnice, ki nujno potrebuje tudi ustrezen prestolnični stavbni inventar, skliceval na ta članek, sem ugotavljal, da ga ni nihče poznal. Očitno se komaj ustanovljena revija ni prebila med opaznejše medije in sem tako svojim sogovornikom *post festum* pošiljal fotokopije objavljenega teksta. Ker menim, da je še vedno aktualen, je morda prav, da ga prinese mnogo bolj razširjena in brana Ljubljana.

Ena izmed posebnosti funkcioniranja Slovenije kot tranzicijske države je, da niti v preteklosti niti v dobrem poldrugem desetletju samostojnosti ni razvila celovitega institucionalnega aparata, potrebnega za delovanje suverene države. Vsaj nekatere funkcije, med njimi celo urad predsednika republike, niso na zunaj, v prestolničnem inventarju dobile jasno opredeljene podobe, ki bi v javni predstavi zavzela svoje nujno simbolično mesto in je nimajo niti danes. Razlogi za takšen odnos do tako imenovanih »državotvornih« funkcij prestolnice verjetno niso načelne narave, temveč so prej posledica improviziranega in pragmatičnega oblikovanja nekaterih pomembnih, celo simboličnih aparatov države. Nekoliko poenostavljeno rečeno, ko se je država znenada srečala z nekaterimi protokolarnimi vprašanji, denimo izkazovanja (vojaških) časti državnim voditeljem in funkcionarjem, so se praktičnega reševanja teh vprašanj lotile različne skupine uradnikov brez natančnega premisleka o pomenu protokolarnih in drugih simboličnih dejanj. Rešitve so bile zato tako v vsebinskem kot v formalnem pogledu pogosto neprimerne, njihova najhujša posledica pa je nedopustno stanje začasnosti v sferi državnih ritualov. Odločujoči se preprosto ne zavedajo, da

predvsem ta sfera delovanja države ne trpi nobene improvizacije in začasnosti. Pričujoče razmišljanje se zato usmerja prav v ta del še nedokončanega procesa osamosvajanja in nastanka države, torej k vprašanju izjemnih lokacij v prestolnici za izjemne in s tem simbolične arhitekturne naloge.

Predsedniška palača

V vsem poosamosvojitvenem obdobju država Slovenija še ni našla primerne zgradbe za bivališče in urad predsednika republike. Sedanja namestitve predsednikovega urada v severnem krilu vladne palače je lahko le začasna, opravičljiva zgolj z okoliščinami nastanka nove države in skromnostjo njenega prvega predsednika, ki med državnimi prioriteta ni želel postaviti v ospredje prostorskih potreb za opravljanje svoje funkcije. Da potrebe obstajajo, so se občasno zavedeli nekateri politiki, ki pa so razpravo o potrebni posebni predsedniški palači radi povezovali z na oko sofisticirano razpravo o ustavni vlogi predsednika republike. Seveda se je za takšnim videnjem stvari pogosto skrivala politična tendenca izvršne oblasti, kako predsednika čim bolj oddaljiti od političnega vplivanja in odločanja. Zato so se pojavile zamisli, kako bi njegov urad preselili v vilo Podrožnik ali v kak še bolj oddaljen protokolarni objekt. Predloga za preureditev palače Narodne in univerzitetne knjižnice v predsedniško palačo pa ni mogoče razumeti drugače, kot da politična elita oziroma njen najvplivnejši del tega vprašanja v bližnji prihodnosti sploh ne želi rešiti. Nelagodje in skrb zbujata notorično lahkomišelnost prepričanje, da je mogoče tako zahtevno problematiko odlagati v neskončnost brez političnih posledic tako v notranji kot v zunanji politiki. Prevladuje vtis, da o vprašanih državnih simbolov in o potrebah državnega reprezentiranja ni ne zadostne ozaveščenosti ne zadostnega znanja. Kako da v časih, ko so se sprejemale ključne odločitve o simbolih in predstavljanju države navznoter in navzven, ni prišlo nikomur na misel, da bi se razgledal ne le po obstoječih ureditvah tega vprašanja v demokratičnih državah, temveč tudi po zgodovini nastajanja novih držav, denimo po prvi in po drugi svetovni vojni. Zelo hitro bi prišli do češkoslovaškega zgleda in do stališč prvega predsednika Češkoslovaške republike Tomaša G. Masaryka, ki je dal velikopotezno preurediti praški grad, vrtove in dvorišča z jasno mislijo, da se ustvarja nova država in da je treba ljudem ponuditi nove simbole, ki jih bodo prepoznavali in jim sledili. Za ta cilj se ni zdelo škoda pridobiti enega najboljših arhitektov za takšne naloge. Jožeta Plečnika, porabiti velikih sredstev in kljub nasprotovanju dela javnosti vložiti izjemne napore tako ljudi kot tehničnih sredstev, da bi jih dosegli. Čas po prvi svetovni vojni je bil resda drugačen, toda vprašanja državnega reprezentiranja z vso predmoderno ritualnostjo so ostala nespremenjena in imajo po svoji naravi enako težo kot pred osemdesetimi, dvesto ali pred dva tisoč leti.

Že pred časom sem poslal na nekaj naslovov uradno pobudo za pozidavo predsedniške palače na tako imenovanem Južnem trgu, leta 1938 izdelanem, a neuresničenem predlogu Jožeta Plečnika. Sodil sem, da bi z uresničitvijo njegove zamisli dosegli hkrati več ciljev, predvsem pa bi prišli do nujno

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

potrebne predsedniške palače, s trgom pred njo pa tudi do prostora, primerne za izvedbo nekaterih pomembnih državnih protokolarnih dejanj. Ideja Južnega trga je del Plečnikove duhovne zapuščine in že sedemdeset let čaka, da bi dobila vsebino, vredno njene izjemne središčne lokacije ter povezanosti s tako pomembnimi mestnimi prostori, kot so Kongresni trg, park Zvezda in Prešernov trg. Plečnik je imel pri snovanju Južnega trga v ospredju rešitev primerne spomenika leta 1934 umorjenega jugoslovanskega kralja Aleksandra. Zamislil si ga je v obliki propilej, prehodnega stebrišča s konjeniškim spomenikom v prostoru med vzhodno stranico palače Kazina in niže ležečim blokom stavb ob vstopu v Wolfovo ulico. Od roba Kazine in roba najbližje sosednje stavbe ob trgu bi proti severu v notranjost prostora potegnil stranici novega trga, prečno pa v območju Knafljevega prehoda. Če k temu dodamo še monumentalno obdelavo arkad ob vseh notranjih stranicah trga z dominantno palačo v osi, kakor je zamisel obdeloval v svojem diplomskem delu v Plečnikovi šoli dr. Marjan Tepina, je pred nami izvrstno izhodišče za nadaljnja razmišljanja o tem prostoru tako v vsebinskem kot v oblikovnem pogledu. Tega se je zavedal že Plečnik sam, saj je pozneje poskušal Južni trg povezati s preoblikovanjem Prešernovega trga, pozneje tudi drugi načrtovalci, med katerimi velja posebej omeniti študijo Edvarda Ravnikarja iz leta 1958 in študijo Vojteha Ravnikarja ter sodelavcev iz leta 1986.

Seveda bi bilo ob načrtovanju in pozidavi palače dobro imeti zakonsko urejena razmerja med državo in prestolnico, saj je predsedniška palača le ena in niti ne najzahtevnejša prvina državnega aparata, ki življenjsko potrebuje prestolnico in njeno infrastrukturo za svoje delovanje. Z urejenimi razmerji pa mislim hkrati na politični konsenz dveh skupnostnih ravni, da si želita v sobivanju na istem fizičnem prostoru druga drugi predvsem pomagati, ne pa druga drugo ovirati. Bolj verjetno je, da politične volje za sporazum med državo in prestolnico še naprej ne bo in da se bodo tudi vprašanja predsedniške palače ter podobna reševala stihijsko, odvisno od dnevnopolitičnih prioritet, kar ni prav. Pa vendar, po moji presoji je program predsedniške palače na lokaciji Južnega trga med najmanj zahtevnimi in hitro uresničljivimi, s pogojem, da bi se država s svojimi organi odločno lotila nakupa potrebnega prostora in s tem reševanja dokaj zapletenega lastniškega položaja na tem območju. Od tod naprej delo ne bi smelo biti pretežno na osnovi spomeniškoarhitekturnih smernic, ki morajo predvsem jasno opredeliti Plečnikovo stavbno linijo trga, višine (gabarite) stavb, ki ga bodo obrobile ter povezave trga z okolico, izdelati podroben program predsedniške palače in trga pred njo. Oba dokumenta sta nujna podlaga za razpis javnega mednarodnega natečaja za najboljšo arhitekturno rešitev naloge. Razpis bi moral poleg splošnih pogojev vsebovati ključni napotek, da natečajnike veže zgolj idejni okvir Plečnikove rešitve Južnega trga, ne pa tudi njegova arhitektura.

Plečnikov slovenski parlament

V Plečnikovem neuresničenem opusu najbrž ni načrta, ki bi izzival toliko razmišljanj, želja, pobud

Foto: Jakše Jeršič

Pogled na Fužinski grad, v katerem deluje Arhitekturni muzej Ljubljana, z letala.

in obdelav kot prav njegov zasutek za slovenski parlament iz leta 1947. Gotovo ne po naključju, saj gre za zamisel monumentalne stavbe, katere visoki stožec nad kupolo velike okrogle skupščinske dvorane bi silueto Ljubljane bistveno obogatil in ji dal novo nezamenljivo identitetno prvino. Hkrati je Plečnikova zamisel od samega začetka vsebovala idejo politične samostojnosti in je bilo zato mnogim in še zlasti tedanjemu političnemu vodstvu na Slovenskem bržkone jasno, da ni uresničljiva. Rezultati splošnega natečaja za stavbo parlamenta, ki je potekal vzporedno z nastankom Plečnikovega načrta, in skoraj desetletje pozneje izvedena stavba slovenske skupščine Vinka Glanza se po monumentalnosti Plečnikovemu predlogu niso niti skušali približati, četudi tedaj modernistična antimonumentalistična tendenca še ni docela prevladala. Plečnik je dobil naročilo za izdelavo načrta za slovenski parlament neposredno od predsednika skupščine Ljudske republike Slovenije Ferda Kozaka, s katerim sta se zblížala pred vojno ob nekem manjšem Kozakovem naročilu. Glede izbire lokacije je imel Plečnik proste roke. Podobno kot je iznašel posebno lokacijo za izjemno spomeniško nalogo na Južnem trgu, jo je iznašel tudi za tako pomembno zgradbo, kot je narodni parlament, in sicer kar na Ljubljanskem gradu. Staro srednjeveško grajsko stavbo bi dal po

tem načrtu v celoti podreti in na njenem mestu postaviti novo z jedrom v obliki oktogona. Tik ob magistratu bi uredil monumentalno stopnišče, ki bi v ravni črti povezovalo Mestni trg s parlamentom, tako imenovani magistratni vstop na Ljubljanski grad. Plečnik je izdelal načrt aprila 1947, vendar ga je Kozak vljudno odklonil, češ da so se oblasti že odločile grajsko poslopje preurediti v narodni muzej. Plečnik je v dobrega pol leta izdelal nov načrt za pozneje tako hvaljeno zgradbo z razmeroma nizkim kvadrastim podstavkom s širokimi, okrog 60 metrov dolgimi fasadnimi stranicami in strmim visokim stožcem, ki raste iz njenega jedra. In spet se je izkazal njegov čut za izjemne lokacije za izjemne naloge – rob tivolskega parka sicer nedotakljivega mestnega prostora! Lega zgradbe se ravna po temeljni smeri, ki jo v tem prostoru začuje železniška proga, pri čemer je upošteval že pred vojno izraženo nameru, da se železniška postaja s tirnimi napravami v območju mesta poglobi. Druga določilnica umestitve stavbe bi bila vstopna os, ki se usmerja vzdolž Šubičeve ulice natančno v središče glavne fasade. Ker pa se os Šubičeve dotakne osi železniške proge pod ostrim kotom, bi gledalec videl vstopno fasado parlamenta v glavnem pogledu nekoliko »pod kotom«, torej ne frontalno, s čimer se je hotel Plečnik izogniti klasicistični rigidnosti frontalnega nagovora zgradbe. Zakaj ta

slovenske države

in državo

Plečnikova ideja v času, ko je nastala, ni doživela primerne kritičnega odmeva, je vprašanje, na katero stroka še nima jasnega odgovora. Plečnik je izbrane načrte za parlament priobčil v knjigi *Napori* (1955) in tudi tedaj niso zbudili posebnega zanimanja. Šele objava tlorisa in prereza stavbe v katalogu Lojzeta Gostiše k prvi pregledni razstavi Plečnikovega dela v Narodni galeriji leta 1968 je nekoliko razgibala domišljijo predvsem arhitektov mlajše generacije, da so si drugo številko revije *Arhitektov bilten* leta 1972 zamislili kot plakat s Plečnikovim portretom na eni strani in s tlorisom njegovega parlamenta na drugi. Posebno mesto je dobil Plečnikov zasutek parlamenta v ikonografiji gibanja *Neue Slowenische Kunst* na njihovih plakatih, slikah, zloženkah in doživel malone apoteozo v obliki bronaste štafetne palice kot del zasnove celostne podobe in prireditve *dneva mladosti* leta 1987 z znanimi posledicami.

V času okrog osamosvojitve Slovenije se je Plečnikov parlament pojavil na bankovcih alternativne valute slovenske lipe, na osamosvojitveni priložnostni znamki Pošte Slovenije, na zlatem spominskem tolarju, če omenim le nekaj najbolj izstopajočih upodobitev. Z drugimi besedami, podoba Plečnikovega parlamenta je postala simbol odpora jugoslovanskemu represivnemu režimu, pozneje simbol slovenske politične osamosvojitve in takšnega je sprejela najširša javnost. Zato se znova in znova pojavljajo v javnosti pobude za njegovo pozidavo pa hkrati argumentirani ugovori zoper njo. Gre za vrsto neformalnih pobud različnih političnih in intelektualnih skupin, ena med njimi pa je pred desetletjem doživela celo formalizacijo v ljubljanskem mestnem svetu, ko so svetniki sprejeli pobudo za pozidavo parlamenta na zemljišču tik ob prehodu Barjanske ceste čez Gradaščico. Takšna gradnja je seveda stvar politične odločitve vseh državljanov Slovenije, ki jo sprejmejo bodisi prek parlamentarnih predstavnikov bodisi neposredno na referendumu. A pri tem je treba pred vsem drugim spoštovati po Plečniku določeno izvirno lokacijo parlamenta in pa okoliščino, da je Plečnik dal le obris svoje ideje v obliki tlorisov, fasad, prereza in makete, ne pa celovitega in v detajlih razdelanega projekta. Zato bi moral tudi v tem primeru veljati oblikovni princip, kakršnega sem opredelil že pri oblikovanju arhitektur Južnega trga: Plečnikovemu obrisu ideje je treba dati oprijemljivo in sodobno arhitekturno podobo. Ali povedano s primero: arhitekti naj stavbo parlamenta svobodno oblikujejo in preoblikujejo, podobno kot je denimo Antoni Gaudi oblikoval cerkev Svete družine v Barceloni na prvotni novogotski osnovi. Naloga je seveda tako zahtevna in ambiciozna, da neogibno terja pridobitev načrtov prek institucije mednarodnega javnega natečaja.

Mednarodno umetnostno središče

V temeljih slovenskega osamosvojitvenega procesa je vgrajena zavest o življenjski potrebi slovenske države po odpiranju v svet. To ni le bojno geslo proti latentni želji oblasti v nekdanji Jugoslaviji po zapiranju pred svetom, marveč odsev razmišljanj številnih intelektualcev, ki so pripravljali idejne temelje novi državi. Seveda je takšno usmeritev

v precejšnji meri narekoval predvsem gospodarski položaj v prvih poosamosvojitvenih letih, ki je hkrati naravno potiskal Slovenijo v okvir Evropske unije.

Toda za mnoge je zgolj ekonomistični koncept odpiranja v svet preozek; Slovenija bi se morala odpirati na vseh področjih, zlasti pa pri izmenjavi idej, ljudi in vsakršnega znanja. Prav pomanjkanje zamisli in sredstev, kako bi pognali v tek tovrstno izmenjavo, od samega začetka zamišljeno kot dvosmerni proces, povzroča neznanje prepoznavnost Slovenije tako v državah Evropske unije kot v svetu. V stoletju, v katerem je prevladala vizualna kultura nad vsemi drugimi, je postalo prvo geslo, postati viden!

Slovenska politična elita se tega vprašanja ni dovolj ovedela in se občasno začudeno sprašuje, kaj neki bi se še dalo storiti za večjo prepoznavnost, saj je prepričana, da je dobro izrabila ponujene priložnosti na svetovnih razstavah, sejmihi, mednarodnih srečanjih ipd. Če tako misli in govori, slepi samo sebe in javnost. V resnici je politična elita premalo storila zlasti na področju kulturne izmenjave in kar je najpomembnejše, naredila ni prav nič korenitega, da bi za dlje časa obrnila pozornost Evrope in sveta na Slovence in njihova prizadevanja v novi državi.

Če nič drugega, bi ji moral dati misliti baskovski zgled. Baskov je približno toliko kot Slovencev in v španski državi nenehno poudarjajo svoje etnične posebnosti, ob tem pa celo zadržijo del državnega proračuna zase in za svoje posebne potrebe. Zelo hitro so dojeli vsebino pojma Evrope kot Evrope regij in so pred dobrim desetletjem svojo posebno regijsko in nacionalno posebnost označili z dvema precej opaznima dejanjema: pozidali so Gugenheimov muzej, arhitekturno atrakcijo Franka Gehryja brez primere, in uredili linijo podzemne železnice, ki veže središče Bilbao z atlantsko obalo. Oblikovanje postajališč so zaupali enemu najvidnejših sodobnih arhitektov na svetu, Normanu Fosterju. Eden izmed kazalcev, kako uspešno so se Baski napravili vidne, je, da imajo že nekaj let tri mesece vnaprej rezervirane hotele za vse tiste, ki si želijo ogledati predvsem ti dve čudeši, zlasti seveda muzej. Če torej hoče tudi Slovenija v resnici kaj napraviti zase in za svojo prepoznavnost, mora uporabiti podobne prijeme. Razmisliti mora, kaj jo je že doslej povezovalo s svetom in kaj bi jo moralo v prihodnje. Takšen razmislek pa vodi k spoznanju, da moramo zelo kmalu najti politični motiv za nekaj podobnega, po mojem prepričanju za novo mednarodno umetnostno središče v Ljubljani. Lokacija zanj se še vedno ponuja na zemljišču, kjer naj bi po prvotnih zamislih iz osemdesetih let stal novi muzej revolucije, to je onkraj Gradaščice blizu mostu, prek katerega Barjanska cesta prestopi iz Mirja v Trnovo. Program središča sloni na že desetletja ugotovljenih potrebah po razstavljanju umetnosti in kulture v Ljubljani in na uveljavljenih mednarodnih likovnih prireditvah ter njihovih pridobljenih zbirkah. Del programa bi bilo potrebno peljati povsem na novo. Znano je, da so Ljubljano in Slovenijo z njo obšle številne velike in pomembne razstave, ker preprosto nima zadosti velikega razstavišča za kulturne namene. Potrebujemo

torej likovno razstavišče velikih zmogljivosti, ki bo sposobno varno gostiti najvišje pozicionirane razstave svetovne dediščine, kot so denimo Sumerci, Egipčani, Tisoč let Avstrije, Bismarck itd. Del likovnega središča naj bo namenjen programom in zbirkam, ki nas kakorkoli povezujejo s svetom, zlasti pa vidnim mednarodno priznanim dosežkom v minulem in novem stoletju. Poseben oddelek novega umetnostnega središča pa bi bil namenjen svetovni zbirki najpomembnejših umetnikov, denimo 20. stoletja, ki bi jih slovenska država načrtno nakupila in s tem nedvoumno izkazala svoj dejaven odnos do sveta, ki jo obdaja, do sveta, katerega del je, a se mu želi v vseh pogledih še bolj približati. Gre seveda za projekt, ki meri v samo središče slovenskega nacionalnega kulturnega programa; zato je tudi zanj potrebna izjemna lokacija in podobno kot pri prej omenjenih jasno izražena politična volja ter z njo povezan poseben intelektualni in organizacijski napor za pridobitev najboljših arhitektov in drugih umetnikov iz domovine in tujine, da bi ga na najboljši možen način tudi uresničili.

Od brezbržnosti do konflikta

Prof. dr. Lev Kreft, Filozofska fakulteta

Brezbržnost do glavnega mesta, ki je bila značilna za vse prejšnje vlade, se je v zadnjem mandatu prevesila v odkrit konflikt, v katerem desna koalicija, kjerkoli že more, meče Ljubljani polena pod noge prav v obdobju, ko se prvič po letu 1990 kaže možnost razvojnega preboja, do katerega se pred tem niso mogle dokopati številne in raznolike koalicije, ki so skupaj z župani in županjami skušale priti do konsenza. Kot bi bilo glavno mesto rojeno pod nesrečno zvezdo: kadar so v mestni občini na oblasti iste politične sile kot v republiški vladi, nima jasne vizije ali prave moči, da bi potegnila voz naprej, kadar pa ima jasno vizijo in projekte, je njeno politično vodstvo slovenski vladi trn v peti. Da so se med predsedovanjem Evropski uniji odločili predvsem za Brdo in Bled, Ljubljane pa so se v glavnem izogibali kot hudič križa, še ni tako velika škoda. Tudi to, da Ljubljana pri kandidaturi za kulturno prestolnico že zaradi političnih okoliščin in »nove vladne kulturne politike« ni imela nobenih možnosti, ni posebna katastrofa, še zlasti ob dejstvu, da ne glede na to nastaja ambiciozni mestni kulturni program.

Mnogo hujše posledice ima lahko odnos do Ljubljane kot univerzitetnega mesta. Dolgo odlagane investicije (nova univerzitetna knjižnica, novi prostori za umetniške akademije, rešitev utesnjene Filozofske fakultete in še kaj) in vladno zapostavljanje ljubljanske univerze ob nekritični podpori novim, zlasti zasebnim programom naokrog po Sloveniji, sicer ne more bistveno oslabil konkurenčne moči ljubljanske univerze, že dolga leta pa poglavlja krizo že tako in tako mednarodno

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

neprimerljivega standarda pogojev za študij, ki so med najslabšimi v Evropi – pa tudi v precej manj razvitih deželah primerljive nacionalno pomembne univerze segajo po vseh pogojih daleč prek tega, kar imamo v Ljubljani.

Najhujše pa je to, kar ponuja nova pokrajinska zakonodaja, tako smešno in zavajajoče »potrjena« na vsiljenem referendumu, na katerem so volivke in volivci z neudeležbo zavrnilo tako ponujene zakonodajne rešitve kot tudi demagoški referendum sam po sebi. Pa vendar vlada še vztraja, da bo pohitela z zakonodajo še pred volitvami in uzakonila »ljubljsko pokrajino« v mejah Mestne občine Ljubljana. S tem bi imeli na istem ozemlju v istih mejah spravljen trojni funkcijo: mestno občino, pokrajino in glavno mesto.

Položaj Ljubljane kot glavnega mesta je še ena od stvari, ki jih do zdaj ni uredila nobena vlada, kadar pa so kaki zakonodajni predlogi že nastajali, so vsebovali predvsem omejitve, s katerimi si je država skušala prilastiti odločanje, da bi lahko v ljubljanskem mestnem prostoru počela, kar ji pade na misel, od privilegiranih parkirišč do brezpogojnega razpolaganja z mestnim prostorom – šlo je za poskuse, kako mestno občino izključiti iz soodločanja o zadevah glavnega mesta. Posledice take usmeritve in neurejenega položaja glavnega mesta so vidne s prostim pogledom: medtem ko so zastajale in še zastajajo razvojno najpomembnejše investicije v ljubljanski prostor, od zdravstvenih do šolskih in avtocestnih, ki so v vladni pristojnosti, so se vsepovsod razbohotile državne upravne stavbe, med njimi številne novogradnje in dodobra rekonstruirane starejše. Narobe ni samo to, da gre za očitno zanemarjanje in potratno izvedbo razvojnih naložb, ki so pomembne za vso državo, ampak tudi to, da se brez vsake vizije funkcije glavnega mesta razporejajo malo tu in malo tam, ne da bi za to obstajal kakršenkoli javno obravnavan, preverjen in z ljubljanskimi mestnimi oblastmi usklajen in dogovorjen načrt.

Metelkova mesto, na primer, je kraj, kjer se že vse od osamosvojitve prepletajo usmeritve slovenske vlade, ljubljanske mestne občine in civilne družbe, ki je bila edina sposobna tej zgodovinski lokaciji dati očitno pečat in jo napolniti z urbanim življenjem in dejavnostmi, ki privlačijo obiskovalke in obiskovalce tako na množične kot na manjše, posebne vrste dogodke. Vse do danes se ti trije nosilci usmeritve in razvoja dragocenega in zdaj že svetovno znanega prostora niso uspeli dogovoriti med seboj. Ne glede na to pa se odločitve o njegovi bodoči usodi loteva vsak po svoje. Tisti del, ki je v lasti države, se je medtem že dodobra spremenil, saj je pridobil prostore za etnografski muzej in tudi za državno administracijo, pri tem pa je nekdanje sicer zanemarjene parkovne površine zamenjala betonska puščava. Toda te spremembe se dogajajo brez trdne usmeritve – ko naj bi začeli pripravljati še stavbo za muzej sodobne umetnosti, se je spet zalomilo pri konceptu. Mestne oblasti zadnja leta sicer podpirajo obstoj in razvoj Metelkove mesto, toda ob konfliktnih situacijah, ki jih sprožajo najrazličnejše državne inšpektorske in policijske

Foto: Jakše Jeršič

Univerza v Ljubljani s predlani prenovljenim pročeljem.

akcije, same pač ne morejo poskrbeti, da bi se ta del po normalni poti končno legaliziral in prenovil z ustrežno infrastrukturo. Od civilnodružbenih nosilcev dejavnosti v takih okoliščinah ni mogoče pričakovati, da bi komurkoli zaupali, in so se zato že leta prisiljeni zanašati samo na svoje sile, zato je postala obrambna drža skupaj z nezaupanjem poglaviti način odzivanja na neusklajene in nedosledne ponudbe in posege dveh lastnikov zemljišča in stavb – države in Ljubljane.

Z nekaj muke in zamude pa se da vse to nekako dohiti in (p)opravi, da se le politični odnos vlade do Ljubljane pravočasno spremeni. Najusodnejša in dolgoročna blokada pa bi nastopila, ko bi nastala »ljubljska pokrajina« v istih mejah, kot jih že ima Mestna občina Ljubljana. To, da bi vsakokratna mestna oblast imela še dodatne pokrajinske pristojnosti, ne prinese kaj dosti, pravzaprav glede na dejansko stanje prav ničesar. Namen te predlagane poteze je trajna oslabeitev in praktično onemogočanje razvoja središča Slovenije. Ljubljanska pokrajina namreč ni poljuben politični pojem, ki bi ga lahko ta ali oni mojster risanja meja po zemljevidu postavil malo tako ali malo drugače. Ljubljanska pokrajina je že obstoječi življenjski prostor, v katerem se vsakodnevno selijo množice ljudi v Ljubljano in iz nje, pa tudi počez, levo in desno, zaradi osnovnih življenjskih potreb in opravil, in to v izjemno visokem številu. Ljubljanska pokrajina je tudi ekosistem, v katerem se zadovoljujejo številne vitalne potrebe prebivalstva od pitne vode do oskrbe z nujno pomočjo, od javnega prometa do odlagalšč in predelave odpadkov, predvsem pa zaposlovanje in bivanje.

V številnih deželah okrog nas so glavna in največja mesta zaradi enostranskega razvoja postala razvojno neobvladljiva zaradi hkratne množične naselitve brez vse nujne infrastrukturne

podpore in nebrzdane koncentracije vseh vrst proizvodnje, posebej pa klasične industrije, ki je medtem postala razvojna cokla. Prav zato, ker se je Ljubljana zavestno omejila in se ni razvijala v to smer, danes obstajata pravzaprav dve Ljubljani: Ljubljana mesto v približnih mejah Mestne občine Ljubljana in urbano območje Ljubljane, v katerem vse urbano življenje prebivalstva že poteka v precej širšem prostoru, ki sega vsaj do skrajnih robov ljubljanske kotline, če ne že tudi precej čez. In to območje urbanega življenja, edina potencialna metropolitanska cona v Sloveniji, potrebuje zaradi vseh, ki tu živimo, usklajen in smotrni razvoj. Mestna občina Ljubljana ni sama nosilka tega razvoja, ampak so tu tudi Domžale, Kamnik, Vrhnika, Grosuplje, Medvode, Škofljica, Trzin, Mengeš, Brnik, pa tudi Kranj ... in tako naprej. Kako, na primer, povezati vse to območje, v katerem gredo številke o dnevni migraciji v stotisoče, z javnimi prevoznimi sredstvi, ki niso le najbolj ekonomičen način prevoza, ampak utegnejo v desetih ali nekaj več letih postati zaradi energetske krize sploh edina rešitev? Gre za dolgoročni projekt, ki ga ne moreta izpeljati ne slovenska vlada ne mestna občina sami, še manj pa množica večjih ih manjših občin skupaj brez institucionalnega okvira – kaj takega se da dogovoriti, načrtovati in izpeljati le v okviru pokrajine. Namesto tega nam je ponujeno skrupucalo (s tujko bi se temu lahko reklo *patchwork*), saj poleg »ljubljske pokrajine« v mejah mestne občine v ta sklenjeni urbani življenjski prostor posegajo še repki in podaljški sosednjih pokrajin. To pa v politični praksi in realnosti pomeni, da ne bo prav nikogar, ki bi se lahko utemeljeno in pristojno pogovarjal in dogovarjal o ureditvi in razvoju ljubljanskega urbanega območja – občine, ki bodo po pokrajinski pripadnosti razdeljene na nekaj pokrajin, tega ne bodo zmogle, prav tako pa ne pokrajine, ki bodo razen »ljubljske pokrajine«

slovenske države

in državo

v ozkih mejah mestne občine imele središče svojih interesov nekje drugje, daleč na podeželju, in bodo s svojim ozemljem vsaka le marginalno deležne vsaka enega koščka ljubljanske urbane torte. Posledica predlagane ureditve pokrajini bo torej popoln razvojni zastoj enega od treh urbanih območij Slovenije (Obala, Maribor in Ljubljana), in to osrednjega in največjega, ki lahko največ pripomore k temu, da se v Sloveniji v dosegljivi prihodnosti uresniči večinska želja: kjerkoli si boš že po lastni odločitvi in možnostih izvolil živeti in delati, boš imel v dosegu in na voljo hkrati vse prednosti urbanega in podeželskega življenja. Če take pokrajinske ureditve ne bo, bomo v vsej Sloveniji in ne le na območju ljubljanske pokrajine, za daljši čas dobili nesmiseln razvojni konflikt, mnogo usodnejši od tistega političnega med levico in desnico: konflikt med mestom in podeželjem, ki bo preprečeval vse nujne razvojne odločitve. Pravzaprav ga že imamo.

Tisto, kar ob tem, da ima Mestna občina Ljubljana končno soliden razvojni projekt, ki ima v mestu tudi nujno potrebno večinsko podporo prebivalstva in večinske koalicije, v tem trenutku nujno potrebujemo, je dogovor o razvoju Ljubljane kot glavnega mesta, o razvoju Ljubljane kot univerzitetnega mesta in o ustanovitvi in razvoju ljubljanske urbane pokrajine. Ta dogovor ni le dogovor med slovensko vlado in mestno občino, ampak je dogovor, pri katerem morajo imeti svojo besedo tudi prebivalstvo ljubljanske urbane cone, občine ljubljanske pokrajine in končno tudi vsa Slovenija, ki mora pri vrsti javnih storitev, lociranih v osrednje območje Slovenije, videti lasten razvojni interes in zato imeti pri razvoju tudi besedo.

Žal je ta trenutek pri nas tako, da je prvi pogoj za preobrat v vseh teh problemih, ki hromijo vso Slovenijo, ljubljansko urbano območje in mesto Ljubljana, sprememba v usmeritvi slovenske vlade. Da smo v demokratični državi odvisni od izida jesenskih volitev, je seveda dobro in prav. Ni pa prav, da imamo izbiro med takimi političnimi ponudbami, ki jim je za glavno mesto malo mar, in tistimi, ki se do zdaj glede Ljubljane niso odločneje, predvsem pa določneje izjasnile. Tudi zaradi interesov Ljubljane, njenih prebivalcev in prebivalcev bi bilo dobro, ko bi na državni ravni prišlo do politične spremembe, vendar bi se zanjo lažje in bolj utemeljeno odločali, ko bi tiste stranke, ki obljubljajo spremembe, natančneje predstavile tudi svoje zaveze in usmeritve, pomembne za razvoj osrednjega slovenskega prostora, ljubljanske urbane pokrajine, mesta Ljubljane in glavnega mesta.

Staro, a ne ravno najboljše reklo meni, da ni važno, kakšne barve je mačka, samo da miši lovi. Zdaj, ko nas mačke vseh barv spet lovijo v predvolilni hajki, je bolj od ugotovitve, katera mačka nas najbolje lovi, pomembno, da ne bomo postali miši. Cvet slovenske državne politike namerava postaviti svoje kandidate v ljubljanskih volilnih enotah in okrajih. Ali ne bi bilo primerno, da postanejo za nova štiri leta glavni tisti, ki so pripravljani in sposobni kaj ponuditi glavnemu mestu?

Prepoznavne znamke in visoko znanje

Mag. Lilijana Madjar, direktorica Regionalne razvojne agencije Ljubljanske urbane regije

Ali lahko direktorica regionalne razvojne agencije pogleda na središče svoje regije drugače kot skozi razvojno perspektivo? Težko. A že ko gre za razumevanje razvojnega horizonta, se pričnejo odpirati različne perspektive, skozi katere ga lahko ugledamo. Razvoj Ljubljane je pač videti bistveno drugače z vrha poslovnega nebotičnika ali skozi lino litostrojske barake: kjer se nekomu kaže široka razvojna panorama, drugi veliko bolj plašno zre, ali bo zdržal do konca meseca. Razvoj je videti drugače, če voziš sto na uro po obvoznici ali kolesariš ob Savi. In navsezadnje, razvojne perspektive so drugačne, če so okna stvar kulturne dediščine ali računalniškega programa. Poslanstvo razvojne agencije, ki ravno strokovno razvijanje možnosti za to, da se najde strpno soglasje vseh teh – in seveda še mnogih drugih – perspektiv. Zato govorimo o *sinergičnih priložnostih regije* in jo snujemo kot somestje, prepleteno z naravo. Kot ključni cilj vseh teh prepletov pa postavljamo kakovost življenja: da bi ustvarjalni ljudje bolje živeli v uspešnem okolju. Pri doseganju konkurenčnih prednosti več pozornosti namenja delovanju v javnem sektorju, saj je ravno javni sektor tisti, ki lahko za konkurenčnost gospodarstva pripravi ustrezno spodbudno okolje, ne da bi pri tem žrtvoval temeljne socialne in okoljske vrednote trajnostnega razvoja.

Dinamičen šestkotnik

To poslanstvo in ta cilj sta z vrsto (ne)ukrepov, ki jih je vabilo za tokratno anketo neizprosno, a zelo točno povzelo, s strani države ogroženi. Država, ki se spopada z lastno prestolnico, bi se morala najprej temeljito zamisliti, kaj si o tem njenem početju mislijo državljani in državljanke, nato pa uvideti, da si s tem predvsem sama dela veliko škodo. Številni evropski zgledi pričajo o tem, kako pomembna je za ugled, obisk in poslovanje države vloga njene prestolnice. Ne govorim le o najbolj razvpitih primerih Londona ali Pariza, govorim tudi o tem, kaj Reykjavik, Lizbona ali Madrid pomenijo za države, katerih prestolnice so. A velja tudi obratno: spodbudna, razvojno naravnana, drzna in »prosvetljena« država lahko izjemno veliko prispeva k atraktivnosti prestolnice. Kadar strokovnjaki govorijo o branding, »znamčenju« takšne lokacije, kot je metropola, praviloma poudarjajo naslednje dejavnike: ljudi, kulturno dediščino, turistično privlačnost, izvozne znamke, naložbeno in imigracijsko politiko ter zunanjo in domačo politiko. Poskusite iz tega šestkotnika izločiti tiste vogale, pri katerih ne moremo pogrešati spodbudne vloge države – in boste videli, da začne šestkotnik kar naenkrat »lesti vase«, izgubljati ostrino in dinamiko, vse dokler se ne splošči v kak bistveno bolj dolgočasen lik.

Gospodarska drznost

Ta šestkotnik nam tudi lepo pojasni, kje v resnici Ljubljana danes nadomešča izkazano nerazumevanje države: *z gospodarsko drznostjo in z ljudmi*. S tem pa sem že bolj neposredno pri našem delu, delu regionalne razvojne agencije. Analiza Ekonomske fakultete je pokazala, da v Sloveniji nimamo tehnološkega »liderja«, ki bi deloval v visoko tehnoloških panogah z radikalnimi inovacijami in bi se v ta namen povezoval z institucijami znanja. V glavnem imamo zasledovalce, ki spremljajo tehnološke in trženjske trende. To v precejšnji meri še vedno velja tudi za podjetja v ljubljanski regiji. Z vključitvijo *Službe za podjetništvo, inovativnost in projekte* kot sestavnega dela naše agencije smo dali jasno vedeti, kje je priložnost: v razvojnih spodbudah za inovativne rešitve in storitve, ki upajo postati mednarodno prepoznane, izvozne znamke. V hipu ko se tako lotiš razvoja, pa prestolnica postane premajhna, če je ves čas ne snuješ v sozvočju s širšim zaledjem: našemu *Greater Londonu* oziroma *Grand Parizu* se reče »ljubljska urbana regija«, LUR! Regionalno razvojno agencijo je potem veliko lažje razumeti kot *razvojni oddelek* take velike (z)družbe, ki združuje 26 občin, 13 odstotkov površine celotne Slovenije in pol milijona prebivalcev.

Če regionalni razvojni program primerjamo z nacionalno razvojno strategijo, vidimo, da oba dokumenta sicer govorita o mednarodnem pozicioniranju Slovenije in Ljubljane ter poudarjata znanje in človeški kapital. Toda tam, kjer nacionalna strategija to prioriteto zveže predvsem z gospodarskim razvojem in dvigom dodane vrednosti proizvodov (se spomnite razvpite straniščne metlice razvojne ministra?), se regionalni razvojni program osredotoča na izboljšanje izobraževalnega sistema in spodbude ustvarjalnosti ter inovacijam.

Človeški kapital

Naš dom, Tehnološki park Brdo, vidim kot simbol te usmeritve. Odkar smo se pred manj kot letom dni preselili na zeleno obrobje, ne le dnevno občutimo, kaj pomeni preplet urbanega somestja z naravnim, ampak predvsem vsak dan dobivamo nove sosesde, ki pričajo o novi razvojni paradigmi, v kateri zlahka sobivajo finančni investitorji in *tehnofreaki*, ustvarjalci kulturne industrije in ekopodjetniki, umetniški oblikovalci in iznajditelji mobilnega plačevanja. In zato se skozi okna tehnološkega parka vidi drugače: v istem kadru vidiš hribe in mesto, gozd in ljudi, celo avtomobile se da nekako »parkirati« v sliko.

Predvsem pa dnevno vidiš kopico navdušenih ljudi. Če se torej prestolnica in njeno somestje s čim uspešno bori z neumnostjo in pogosto celo odkrito hudobijo države, tedaj to poleg gospodarskih inovacij in prodornih znamk počne predvsem s svojimi ljudmi: domačini in obiskovalci, gostujočimi profesorji in priseljenimi delavci. In zato je treba spodbujati vedno nove mlade, nadebudne, ukaželjne ljudi. Kako? S študentsko politiko. Zato je v neposredni zvezi s prepoznavanjem razvojnih potencialov *projekt regijske študentske sheme*. Z ustrezno študentsko politiko lahko regija

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

Foto: Jakše Jeršič

Park Zvezda, oaza v dnevnem vrvežu. Čež dve leti, ko bo pod Kongresnim trgom zgrajena nova parkirna hiša, bo prostor za druženje še večji.

prispeva k zmanjševanju strukturnih neskladij na trgu dela in vpliva na vrnitev izšolanih mladih v domače okolje. Projekt se je s študijskim letom 2007/2008 v Ljubljanski urbani regiji izvajal prvič. Sredstva v višini 50 odstotkov štipendije zagotovi sklad, preostalo polovico pa zagotavljajo delodajalci, pri katerih se bodo štipendisti zaposlili za čas trajanja izobraževalnega programa oziroma za čas sklenitve pogodbe o štipendiranju.

Kulturni boj

Z gospodarsko močjo in izobraženimi ljudmi, s prepoznavnimi znamkami in visokim znanjem, se prestolnica lahko pošteno bori z neumnostjo države. A ko sem ponovno brala devet kritičnih točk vabila, me je morda od vsega najbolj zabolelo, da so kar tri med njimi neposredno zvezane z vprašanji *kulture* (neizbrana kandidatura za prestolnico kulture, selitev Prešernove proslave, javno omalovaževanje mestne strategije kulturnega razvoja). Zato naj mi nihče ne govori, da v Sloveniji ne poteka kulturni boj! Poteka – in žal poteka ravno med zanj pristojnim ministrom in mestom, v katerem je kultura sestavni del življenja in ugleda. Spominjam se, s kakšnim veseljem sem prebrala nekatere poudarke iz uvoda ljubljanske kandidature za evropsko prestolnico kulture, saj je po ambicijah jasno odseval tudi naše poslanstvo: projekt naj bi z infrastrukturnimi posegi in programskimi smernicami prispeval k sonaravnemu razvoju mesta, blaginji in spoštovanju med ljudmi. Snovalci kandidature so prav v medkulturnem sodelovanju, ustvarjalnosti, mobilnosti umetnikov in njihovih del, idej, znanj in izkušenj videli prispevek k boljšemu medsebojnemu razumevanju, strpnosti in spoštovanju. Tudi sama verjamem, da Slovenija morda ne more rešiti problemov globalnega razvoja, lahko pa v umetnosti in kulturi odkrije možnosti za kreativne preskoke, ki bodo vodili v reševanje problemov. Če verjameš v inovativnost, če staviš na razvoj in če spremljaš pomen znamk v sodobni storitveni družbi in industriji zabave, tedaj veš, da tudi kultura pospešuje inovativne razvojne rešitve in postaja generatorica razvoja in gospodarske rasti.

Kaj torej Ljubljana lahko naredi? Natanko to, kar dela: z gospodarsko močjo in pogumom ljudi postaja sodobna prestolnica 21. stoletja. Če te lastna država ne prepozna za evropsko prestolnico (kulture), postaneš svetovna prestolnica (knjige).

Komu mar Ljubljana

Mestni svetnik Mitja Meršol

Stari prijatelj Bob Haiman, ameriški strokovnjak za medije na znanem Poynter institutu v St. Petersburgu na Floridi, me je nedavno zaprosil: »Izgubil sem zlatega zmajčka, ki sem ga pred šestimi leti na IPI (*International Press Institute*, op. pis.) dobil v Ljubljani. Se ga spomniš? Bil je čudovit in mi je bil zelo pri srcu. Bi lahko našel še kakšnega in mi ga poslal, prosim?«

Seveda sem mu zmajčkarsko pripombo nemudoma poslal in bil vesel, kaj vesel, ponosen ob pomisli, koliko takšen ljubljanski zmajček lahko pomeni človeku, ki živi na drugi strani velike luže, na tisoče kilometrov proč od Ljubljane in Slovenije. Spomnil sem se tudi valižanske prijateljice in pevke Shirлие Roden, ki zna poleg drugih slovenskih pesmi čudovito zapeti tudi o ljubljanskem zmaju.

In sem se vprašal, kaj pomeni zmajček Slovincu? Mu pomeni toliko kot Američanu Bobu? In kaj Ljubljana pomeni Slovincu?

Med razmišljanjem sedim sredi Ferantovega vrta, se oziram po atriju, ki je bil nekoč forum starorimske Emone, vetrce po Rimski cesti prinaša vonj po morju in mi v domišljijo tke zgodbe o Argonavtih. Vse me nosi nekam dve tisočletji nazaj, a hkrati se počutim brezčasno. V čas sedanjosti me potiskajo znani obrazi polpreteklosti, sostanovalci in sostanovalke na tem forumu, smejoči se in prijazni obrazi igralk moje generacije, pojave nekdanjih politikov s pohodnimi palicami. A misli in pogledi še naprej lebdijo nekje nad časom. Ljubljana nekoč, Ljubljana danes, Ljubljana jutri. Slovenci nekoč, Slovenci danes, Slovenci jutri. In predvsem: prestolnica in država danes, ko država deluje v slogu velike (incestne?) rodbine in se za dom (prestolnico) še zveni ne.

Spominjam se prijatelja, Slovenca, s katerim sem pred več kot 30 leti v klubu BBC v Londonu pogosto klepetal o razmerah v Sloveniji in tedanji Jugoslaviji. Kadar je beseda nanesla na našo preteklost, je vedno znova vneto zatrjeval, da bi bilo za Slovence bolje, če bi se enakopravno uveljavljali in razvijali v okvirih avstro-ogrške monarhije. (Hm, še danes mi kdo na vprašanje, kje vidi našo prestolnico, v šali navzgor: »Na Dunaju.« Ali pa »v Beogradu«, »v Bruslju« ...) In vedno

mi je tudi govoril, da je bilo Slovincem kar prav, da je bila prestolnica tam nekje na Dunaju, saj so potem nanj zlahka zvržali krivdo za vse, kar je bilo slabo. Nekoč je bil za vse kriv Dunaj, nato Beograd, zdaj Bruselj ... Mi pa smo vedno imeli v vsem prav.

A četudi odmislim te anekdotične spomine in si poskusim odgovoriti, kakšno je gledanje na vlogo in pomen glavnega mesta države zdaj, se vedno znova vrnem k temeljnemu vprašanju: Ali v zavesti državljanov sploh obstaja nekaj, kar jim simbolizira prestolnico?

Stopim skozi Emonska vrata, pozdravim Emonca in se na klopi v Zvezdi preselim v sedanjost. V parku vrvijo množice turistov z vsega sveta. Slikajo se pred univerzitetnim poslopjem, Filharmonijo, Uršulinsko cerkvijo, pod doprsji velikih Slovincov na Vegovi ulici, usmerjajo kamere in poglede proti Gradu ... Iz njihovih besed, pogledov in kretenj je razbrati spoštljiv in občudujoč odnos do Ljubljane. Podobno kot ga čutim sam, ko v Londonu »pregledam« častno stražo gardistov pred Buckinghamsko palačo, spraznim žepe v Harrodsu, popijem kavico pred parlamentom in se od tam po Temzi popeljem proti Greenwichu. Ali pa, ko v Washingtonu postopam po »kongresnem griču«, listam po starih papirjih v knjižnici, se sprehajam po ambadorski aveniiji ...

A nazaj v Ljubljano, na Kongresni trg. Če odmislim nekaj opotekajočih se bosopetnikov, ki mahajo s praznimi steklenicami in prosjačijo za »kak kovanček«, deluje park kot oaza v mestnem vrvežu. V misli mi tukaj vedno skačejo kakšni priložnostni verzi pesnika Prešerna. Park je bil tudi prizorišče velikih zgodovinskih zborovanj. Usedem se ob sidru. Pred menoj je veličastno poslopje Kazine, v kateri smo nekoč nekaj časa imeli tudi uredništvo študentske Tribune. Kazina je seveda predvsem simbol družabnega življenja Ljubljane pred drugo svetovno vojno. A tudi prispevata etnične mržnje, saj je Kazina v časih monarhije – zlasti pa v desetletjih pred 1. svetovno vojno – postala središče nemštva, nemškutarstva, čeprav je bila zgrajena zato, da bi s plesno dvorano, restavracijo in kavarno nudila zabavo vsem ljubljancem. Zato je imela Kazina večkrat razbita okna, kar je kazalo, da je tarča nezadovoljnih Slovincov. Po 1. svetovni vojni pa je postala shajališče in plesišče ljubljanskega, slovenskega meščanstva. Kar pa je seveda spet povzročilo določen negativizem, saj je neurbanim

slovenske države

in državo

Slovenec poosebljala »purgarsko« Ljubljano. In jo očitno še danes, saj bi vse ravnanje države v zvezi z njo lahko označili z besedami: Pa kaj toliko nergajo zaradi te Kazine! Se jim toži po srčkovih plesih in meščanskih oblekah, a? K vragu s tem, Kazina naj bo skladišče arhivskih papirjev!

Da, to ruralno gledanje na to »kramarsko, purgarsko« Ljubljano, na »ljublanske srajce«, ki »vse hočejo samo zase«, se je ohranilo še dandanes. Ljubljana je bila sicer nekoč glavno mesto dežele Kranjske, a so jo vedno potiskali v provincialen odnos do glavnih mest. Nikoli ni zažvela kot »glava« (caput po latinsko oziroma iz te besede izvirajoči vsesplošno uveljavljeni izraz capital - glavno mesto). In to ne samo v glavah neurbanega slehernika, ampak tudi in predvsem oblasti (ki je prav tako seveda v veliki večini sestavljena iz ljudi, ki samo prihajajo »v službo« v Ljubljano in »kirkusarit« v parlament). Oblast z vsemi svojimi vejami sedi po mestnih zgradbah, od nekdanje »banovine« do novozgrajenih ministrskih poslopj. A ta »ablast« s srcem seveda ni spojena z mestom, jemlje mu denar in več kot očitno je, da se prestolniško najraje vidi na Triglavu, od koder tudi poskuša gledati v prihodnost in na svoja vaška županstva. Da, oblastniki, patriotično oznojeni in z nahrbtniki, se vidijo tam kot v prestolnici. A je, žal, prostora le za Aljažev stolp. Toda če prestolnice že ne more biti na Triglavu, pravijo, naj je ne bo tudi nikjer drugje. Prestolniške ambicije Ljubljanice je treba sekati, tudi tako, da se iz Ljubljane v Maribor ali kam drugam odseli vsaj kakšna Prešernova proslava. Hja, mogoče bi se dalo tudi še kaj narediti, da se prekličje odločitev, po kateri bo Ljubljana leta 2010 svetovna prestolnica knjige ...

Odnos do prestolnice je stanje duha

Za Američane, ki imajo sicer po vseh svojih zveznih državah glavna mesta, je New York križišče sveta, Washington pa jim zgodovinsko simbolizira prestolnico, za katero so se uporno borili tako zoper britanske kolonizatorje kot tudi zoper konfederalni jug med državljansko vojno. Skupaj z Nemci smo zanosno zadihali, ko je padel berlinski zid in je Berlin spet postal glavno mesto vnovič združene Nemčije. *Ich bin ein Berliner*, je nekoč davno vzkliknil Kennedy. Enakega nastopa si je nedavno zaželel tudi demokratski kandidat za ameriškega predsednika Obama. Francoska ustava, denimo, ne govori o tem, da bi bil Pariz glavno mesto, a to v zavesti in ravnanju Francozov vsekakor je.

Ljubljana pa je uradno glavno mesto Slovenije. V Ljubljani imamo praktično vse državne, sodne in druge institucije, vse osrednje kulturno-umetniške, cerkvene ustanove, univerzo in vse vrste drugih šol, vse drugo, a, žal – samo to. Nekoč, v polpreteklih časih, je Ljubljana kratkohlačnika, ki je med prvomajsko parado mahal z zastavico po njenih ulicah, navdajala z zanosom. In s spoštovanjem, ko je s tekom ob žici nekoč okupirane Ljubljane obujal spomine na izbojevano svobodo v uporni Ljubljani. V naši pogumni Ljubljani.

In danes? Občutka, da je Ljubljana kaj več, malone ni. Kakega posebnega odnosa (spoštovanja) do prestolnice tudi ni. Kar pa je bržkone posledica

(oziroma posledica) pritličnega odnosa do države in njenih institucij. Spomnimo se samo javnega sramotenja in zmerjanja pokojnega predsednika republike s strani vlade in njenih najvišjih uradnikov. Ali pa vračanja priznanj v plastični vrečki pred vrata prvega predsednika slovenske države. Primeri, ki razodevajo vse. Tudi odnos do prestolnice. Gledanje na prestolnico bo pritlično, dokler bo temu in vsemu dajala zgled tudi pritlična slovenska politika.

Stopim iz parka, si v Zvezdi kupim borovničev sladolep, se napotim na življenjsko razvejeno Tromostovje, se usedem na klop sredi mosta, po katerem so še nedavno cvilila in škripala kolesa avtobusov in taksijev, se zazrem proti Robbovemu vodnjaku in ... kaj? Z grajskega vlakca mahajo otroci. Čudovit občutek.

Pod menoj teče Ljubljanica in z njo čas. Tu sem.

Država, mesto in podeželje

Prof. mag. Vladimir Braco Mušič

»Sprejeli bomo zakon o prestolnici Slovencev. Če bomo z njim pomagali, da Ljubljana ne bo najbolj zanemarjeno, umazano, vandalizirano mesto, kar jih poznam, potem bomo nekaj dosegli.«

Dr. Damjan Prelovshek, direktor Direktorata za varstvo kulturne dediščine Ministrstva za kulturo, Delo, 10. 10. 2005

»Ljubljana se je na lestvici kakovosti bivanja, ki jo vsako leto objavi družba Mercer, letos uvrstila na 82. mesto, med vzhodnoevropskimi mesti poročilo našo prestolnico uvršča na 4. mesto.«

Trajekt, zavod za prostorsko kulturo, 7. 7. 2008

Veliko takih besed, pretirano negativnih in pretirano pozitivnih ocen, smo prebrali v zadnjih štirih letih. Sam imam Ljubljano še vedno (in vedno bolj) za lepo mesto, zanimivo s strokovnega, urbanističnega in arhitekturnega vidika in prijetno kot bivalno in delovno okolje. Mesto je sorazmerno majhno, sredi nekaterih velikih in staroslavniških evropskih prestolnic pravi pritlikavec, vendar drugačno ne bi moglo biti kot središče majhnega (slovenskega) naroda, umeščenega med velika germanska in romanska mesta, ki v dolgi zgodovini niso bila Ljubljani in Slovenem in Slovanom prav nič prijazna. Bistveno je, da smo obstali in da je Ljubljana danes že skoraj 20 let tudi prestolnica samostojne države. Kritičnost nam pomaga, vendar samo takrat, ko je povezana z resnično enotno in odločno voljo po izboljšavah! Žal nam te odločnosti velikokrat zmanjka ... Vedno znova pa se je treba spraševati o vizijah in realnih možnostih »prestolniške širine« ... O vizijah, ki bodo presegale dobičarska nagnjenja ali celo nasilje kapitala v rokah ljudi brez kulturnih vrednot. Spomnimo se zahtevnih stremeljenj na natečaju, ki je bil razpisan tik pred drugo svetovno vojno. Spomnimo se natečajev za parlament, vlado, muzeje v prvih letih po vojni in pošteno ovrednotimo rezultate, ki naj

bi bili po mnenju nekaterih sodobnih kritikov odraz »sorealističnih« vzorov ... Spomnimo se prvih zasnov rekonstrukcij centralnega območja mesta, ki so bile predstavljene v zgodnjih številkah revije *Arhitekt* ... Posebno boleč pa je spomin na dva natečaja za Vrbovje, predel med predmestnima vasema Ježica in Stožice in med Savo ... Danes so tam, pod Šternom, zrasle športne naprave, pusta hala in veliko bahavih hišic ... Pisali smo: »Ljubljana je v svoji rasti dosegla Savo, reko, polno simbolike,« ko je mesto hkrati obrnilo hrbet tej Savi in mikavni krajini, ki jo spremlja ... Potem je tu zgodba o Črnučah in o zazidavi tik ob nujnih inundacijskih površinah Save ... Vse to se povezuje s problematiko varstva in bogatenja podtalnice na Ljubljanskem polju, s parkovnim potencialom Roj in z zaselki črnih gradenj. Povezuje pa se tudi z nesmotrno zazidavo trase tramvajskega koridorja, ki teče vzporedno s Komenskega ulico in z zazidavo obrobja najeminentnejših zelenih površin ob vznožju Grajskega griča in Golovca ... In vendar še ni prepozno! Prepozno bo, ko bodo iz majhnih špekulantov zrasli veliki, iz domačih tuji in ko bo dokončno ugasnil plamen zgodovinsko utemeljene sekularizacije!

S tematizacijo, ki jo obeta naslov, sem želel prispevati k razmišljanju in ukrepanju v zvezi z rastjo in krepitvijo mest na ravneh države, mesta in podeželja. Aktualno vodstvo naše države je pozabilo, da smo že pred njihovim časom soglasno sprejeli urbanistično politiko, ki je jasna in nedvoumna podlaga zakonov in podzakonskih aktov in je bila pri mnogih projektih podprta s finančnimi razsežnostmi in z drugimi implementacijskimi mehanizmi. Naša država je pozabila, da ima dokument, ki je narejen po vzoru urbaniziranih držav v Evropi. Z drastičnim zmanjševanjem prispevkov v mestni proračun je ta država dokazala, da ne stoji za strokovno političnim dokumentom, ki ga ima! Glavni problem med mestom in državo je v tem, da mestno območje ni prav opredeljeno. V sedanji delitvi površin mestnega in obmestnega prostora so bile ustvarjene nevzdržne razmere v upravljanju, ki so posebej boleče na področjih komunalnih dejavnosti. Pri tem ne gre pozabiti na različne ideološke predznake vodstev bližnjih in bolj oddaljenih obmestnih občin – far. Območje dnevnih (!) interakcij med mestnimi storitvami in urbanim ter periurbanim zaledjem je zarisano na okoli dva- do trikrat premajhni površini. Glavni dokaz »pozabljenosti« pa je v abotnosti predlogov za oblikovanje osrednjeslovenske pokrajine ali celo dveh delov take regije, severnega in južnega. Država dopušča nesmiselno razpravo o tem, kam pravzaprav sodita stari in novi Trzin, kam sodijo Vodice, Komenda, Brezovica, Medvode, Lavrica itd. (!!!!!).

Predlagam, da bi razmerja med državo in mestom (Državo in Mestom) znova in nemudoma preizkusili na projektu tramvaja oz. obmestne železnice kot prvin integriranega sistema javnega prevoza. Elaborat, ki je bil pripravljen v sodelovanju z nemškimi idr. strokovnjaki, je zadosten za tak preizkus. Ukrepati hitro, pa na tem področju pomeni, da bi verjetno lahko še vedno pričakovali pomoč EU, navsezadnje tudi zaradi tega, ker je

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

Fotografije: Dunja Wedam

Pogled na novo pretlakovani Mestni trg.

Zaključna dela s pretlakovanjem Mestnega trga pred Mestno hišo.

Celovski dvori so eden od številnih stanovanjskih kompleksov, ki bodo močno znižali ceno kvadratnega metra stanovanja v Ljubljani.

Komunalna gradbena dela na Resljevi cesti so bila končana v treh tednih.

Ljubljana v križišču transevropskih prometnih koridorjev in zaradi vedno slabšega razmerja med uporabo osebne avtomobila in sredstev javnega prevoza (*modal split*). Pri nadaljevanju te naloge je treba ugotoviti vse posledice vedno hujšega izrabljanja neobnovljivih energetskih goriv, naraščajočega onesnaževanja zraka, vpliva na mikro-, mezo- in makropodnebne razmere itd.

Za začetek prosimo za obvestilo o dejavnostih pri tem projektu, ki so ali niso potekale v letih 2007-08 ...

In še o mestu. V sodobnosti, v kateri prevladujejo informacijska tehnologija kot nikoli prej, okoljska ozaveščenost kot nikoli prej in globalizacija kot nikoli prej, je mesto nekaj drugega, kot je bilo v časih razsvetljenstva in sprostitve od fevdalističnih in cerkvenih spon ter industrijske revolucije in prve faze urbanizacije družbe in prostora, značilne po urbani koncentraciji. Zakaj si skoraj nihče ne upa zarisati Ljubljane, kakšna je v resnici danes in kakršna bo čez 20 ali 30 let? Ne le po obsegu, ampak predvsem po značilnostih dejavnosti in po razmerjih do odprtega prostora mestne in obmestne krajine? Morda pa si ne upa zaradi provincialne zamejenosti in medkrajevnih konfliktov ... Morda zaradi bojzani pred močnejšimi migracijskimi tokovi in dotoka težko obvladljivega kapitala oz. kapitalizma ...

S podeželjem pa je pri nas najhujše! Predvsem se tu srečujemo z zgodovinsko pogojenostjo razpršene vaške poselitve Slovenije. Imamo okoli 6000 naselij! Na tem in takem podeželju se je v preteklih stoletjih sicer lahko obdržala kmetovanju zapisana slovenska etnija, danes pa je to podeželje ovira razvoju in napredku in tekmi z bolj ali manj prijaznimi sosedi. Težava je predvsem v tem, da je podeželje v nas, v naši zavesti in podzavesti, in da se tam razrašča v sovražnost do vsega mestnega.

Izidi zadnjih državnoborskih volitev in izidi zadnjih lokalnih volitev, rastoča strankarska in partitokratska vročica pred novimi volitvami in čudakašno obnašanje nekaterih (naj)vidnejših poslancev, ministrov idr. vodilnih funkcionarjev že ustvarjajo prvine izrednih razmer, ki so, prvič, prikrajšale Slovenijo za pomembnejši uspeh pri predsedovanju Svetu EU, so, drugič, bistveno vplivale na polom pri opredeljevanju vsebine in oblike pokrajin in so, tretjič, postavile v ospredje razkroj socialne države, prostorske, prometne in še katere druge (npr. kulturne) politike. V čas poletne vročine in neviht ter predvolilne vročice in grobosti so udarili še zelo skrb zbujajoči finančno gospodarski kazalci o inflaciji, zadolževanju, naraščanju revščine itd. V teh in takih razmerah se morda zdi neprimerno govoriti o urbanističnih in prostorsko-reditvenih temah, kar je prav ta hip moj namen. Bolj določno: vsaj bežno sem se dotaknil razmerij med državo, mestom in podeželjem na primeru našega glavnega mesta – državne prestolnice in funkcijske urbane regije, ki ga obdaja. Opozoril bi rad na naraščajoče nenaklonjenosti med tremi, sicer tesno povezanimi socialnoprostorskimi ravnimi in na pomen zresnitve vseh dejavnikov zdaj, v času naraščajočih gospodarskih težav in v času zaključevanja javne razprave o strateškem prostorskem načrtu Mestne občine Ljubljana.

Ozadje in povod naraščajočih nenaklonjenosti je bila zmaga župana Zorana Jankovića in njegove liste na zadnjih županskih volitvah. Ljubljani se je zgodil pravi menedžer – profil, kakršnega si želijo vsa mesta. Menedžer določa in uresničuje razvojne naloge v obliki projektov, se pravi v obliki konkretiziranih nalog in preglednih ciljev ter poti do njihove uresničitve. Podobno je svoje jasne vizije izoblikoval tudi podžupan prof. Janez Koželj, na vrhu strokovno upravne službe pa se je znašel mag. Miran Gajšek, razgledan mlad strokovnjak z odličnimi zvezami v mednarodni hierarhiji urbanistov in prostorskih planerjev. Prepričan sem, da je bila s tem podana dobra organizacijska osnova za velik premik pri izgradnji mesta.

Ob prevzemu oblasti v mestu se je Jankovića garnitura lotila priprav na uresničevanje velikih projektov iz volilnega programa in med temi projektov, ki so bili strokovno dobro preiščeni in celo pripravljeni že veliko let poprej. Pri tem so v prvih mesecih mandata uživali podporo (ali vsaj dobrohotno razumevanje) opozicije. Potem je prišla hladna prha: vlada je segla po zajetni vsoti denarja, ki bi ga morala država dati mestu, zapletlo se je pri stavbnih zemljiščih, sprožile so se priprave na polletno slovensko »vodenje EU«, ki so bile speljane daleč proč od Ljubljane. Tu ne smemo izpustiti zapletov okrog regionalizacije Slovenije, ko je Vlada RS mimo vseh strok (zlasti pa geografov, prostorskih planerjev, urbanistov idr.) in v dolgih letih dobro opredeljenih oz. utemeljenih rešitev pristala na ceneni politizaciji in bednem populizmu z viškom v smešnem (a dragem) referendumu. Polom z regionalizacijo smo seveda lahko pričakovali, ker je regionalizacija »nadgrajevala« povsem absurdno droljenje občin, v veliki meri oblikovanih v razmerju občina – fara. Dalje zato, ker niso bila spoštovana vplivna območja najpomembnejših urbanih centrov, in seveda zato, ker je na vseh koncih zmagovala miselnost eksurbie in suburbie, pri čemer so predmestne prostorske (in delno tudi funkcionalne) strukture začele zanikati integriteto funkcionalne urbane regije (*FUR, Functional Urban Region*), po mednarodnih opredelitvah tudi območje obveznega skupnega prostorskega načrtovanja, in s tem bistveno oslabile mesta kot nedvomna žarišča vsakršnega napredka (»zibelke« tehnoloških, storitvenih in kulturnih inovacij). Pomemben razlog za fiasko, ki bi pravzaprav moral resno zamajati pozicijo na oblasti, je bil v tem, da si ni nihče upal opredeliti izbora in obsega dejavnosti, ki sodijo v delokrog regij ali pokrajin, in to kljub temu, da vemo kar veliko o eksternih ekonomikah, o sinergijah, o potrebi preseganja lokalistične sebičnosti itd.

Diskontinuitete so nastale po prevratu v 90. letih, ko naše oblasti niso znale izrabiti velikanskega fonda znanja in izkušenj v urbanem sektorju OECD. Zaradi tega je bil prezrt tudi koncept metropolizacije, koncept znanstvene podpore lokalnim in regionalnim upravam in (v veliki meri) tudi koncept PPP (*Public Private Partnership, javno-zasebnega partnerstva*). (O tem imam pravico govoriti kot človek, ki je v dveh mandatih

slovenske države

in državo

predsedoval usmerjevalnemu komiteju OECD za upravljanje mest – *Urban Management*).

Ob tem širšem pogledu na ozadje nenaklonjenosti med državo, mestom in podeželjem bi rad poudaril, da imam precej dokazov, da nisem a priori proti podeželju kot takemu ali proti državi kot taki, ki se vsaj velikokrat obnašata tako, kot da bi ne razumeli potrebe po krepitvi moči mesta kot zibelke civilizacije in nespornega vozlišča vsega razvoja. Pri tem pa imam vedno pred očmi sodobno mesto novih, širših oblik, vendar pa tudi mesto, ki je sposobno ohraniti dediščino zgodovine v materialnem in duhovnem pogledu.

Na koncu se bom dotaknil še nekaterih ljubljanskih projektov in načrtovalskega okvira, ki naj zagotovi skladen razvoj mesta (po novi definiciji) v desetletjih, ki so pred nami.

Dopolnjeni osnutek Prostorskega načrta MOL je vsekakor dobro splošno izhodišče za usmerjanje razvoja v prostoru Ljubljane **in delu ljubljanske funkcionalne urbane regije**. Ali z drugo besedo: Strateški prostorski načrt bodoče Ljubljane mora zajeti osrednjeslovensko somestje v celoti. Utemeljen mora biti z usklajenimi željami in možnostmi celotnega somestja. Zaradi tega je povsem v ospredju potreba po takojšnji akciji na področju javnega prometa. Usklajena morata biti cestni in železniški promet, tovorni, osebni, dnevnomigracijski in izletniški (turistični) promet. Takoj je treba začeti z realizacijo tramvaja in obmesnega prevoza dnevnih migrantov. Za začetek se bo treba dogovoriti, kje in kako bo organizirana (ad hoc?) projektna skupina za to nalogo ... (Verjetno nekje med mestom in državo!)

Na področju zemljiške politike in zagotavljanja ustreznih stavbnih zemljišč je treba preprečiti špekulacijo in rentništvo lastnikov, ki nimajo nikakršne zasluge za zvišano vrednost »svoje« zemljiške lastnine, ki je nastala zaradi rasti mesta in skupnih, družbenih vlaganj v prometno in komunalno infrastrukturo. (Spomniti se moramo na zgodovinsko oznako, ki jo je formuliral že leta 1912 /ultra/konservativni poslanec Winston Churchill!) Preizkusni kamen resnega napredka v tej smeri bo učinkovito organiziranje za ureditev novih parkov in drugih zelenih in javnih površin in prostorov v mestu ... Nemudoma je treba zagotoviti izgradnjo vsaj petkrat večjega števila stanovanjskih enot v neprofitnem sektorju. Ciljna skupina so tu mlade družine in zaposlitveni imigranti.

Nemudoma je treba proučiti vse dimenzije tekmovanja in nasičenosti v (stihijem) razvoju trgovskih podjetij oz. blaga široke potrošnje. Pri tem gre na eni strani za mednarodne in globalne razsežnosti, na drugi pa za izredno močan vpliv trgovine na odmiranje historičnega središča mesta in nastajanje »robnih mest« (*Edge Cities*). Za začetek bi moralo mesto znižati najemnine lokalov, ki jih ima v posesti ...

Naloga na področju razvoja javnega prometa (pa tudi stanovanj in trgovine) je treba povezati z učinkovitejšim nadaljevanjem priprav za izgradnjo podzemnih javnih garaž. Nesporna prednostna

naloga so parkirišča pod Kongresnim trgom, pod Tržnico, v območju potniške postaje in na drugih robovih historičnega jedra mesta.

Ljubljana danes za jutri

Vlasta Nussdorfer, predsednica Belega obroča Slovenije

»Če začnemo prepir med preteklostjo in sedanostjo, bomo uvideli, da smo izgubili prihodnost.«

Churchill

Pridih preteklosti

Ljubljana ima nedvomno svoj zgodovinski »spomin«, saj kot nekoč deželno mesto, ki nikoli ni bilo rezidenca vladarjev, preseneča s podobnostjo z drugimi, zlasti s Salzburgom in Gradcem, pa tudi nekoliko bolj oddaljeno Prago; je torej središče ob reki, z Gradom na hribu, brez katerega si ne bi mogli zamisliti srednjeveške Ljubljane, pa tudi ne današnje prestolnice Slovenije. Šele po osamosvojitvi je dobila nadih urejene srednjeevropske prestolnice, sicer majhnega formata, a kot univerzitetno mesto mladostnega videza in živahnega kulturnega utripa. Njen *genius loci* ali duh kraja je sooblikovala izjemna lega na obrobju stikov alpskega, mediteranskega in panonskega sveta, ki si, podobno kot v preteklosti, tudi v prihodnje obeta še več. Ljubljana ni le geografsko središče med severom in jugom ali vzhodom in zahodom, pač pa se na tem prostoru srečujejo različne duhovne silnice, s čimer se ji ponuja veliko več kot le tranzitna točka na zemljevidu Evrope.

Ali bomo zmogli ta izziv, ali pa bo Ljubljana le bela dolga vas za enodnevne turiste? Če hočemo ponujeno prihodnost, se velja zamisliti ob citatu Winstona Churchilla.

Utrip sedanosti

V soju poletnih luči žarijo Križanke, ki vabijo z bogato koncertno ponudbo. Ko se umiri dnevni vrvež, se življenje preseli k Ljubljani, reki spominov povodnega moža, bližnjega Julijinega kipa in našega Prešerna, ki je v »geografskem središču« naših src postal barometer kulturno-političnega razpoloženja. Imamo ga, Plečnika, na katerega smo ponosni, a bi bili lahko še bolj. Tudi delovanje kulturnih institucij poduhovlja mestno življenje; npr. Cankarjev dom, Narodna galerija in druge galerije, Filharmonija, Opera, Slovenska akademija znanosti in umetnosti itd. Tržnica nam je v velik ponos! Redki se lahko pohvalijo s tako.

V mestu pogrešamo rezidenco predsednika, ki sicer ni prvi, ki je nima. Kljub številnim dilemam, televizijskim oddajam, ki so polnile že tako ali tako preobremenjen medijski prostor, je to vprašanje zamrlo, a veliki ZA še vedno živi.

Ali torej tudi mesto živi? Da. Čutiti je prepoved, povsod na vsakem koraku za dobro »sedanje

prihodnosti«. Zato je odveč kritizersko tarnanje in spraševanje: zakaj obnove ravno zdaj, pa najsi bo to pozimi ali poleti.

A o hvali bodi dovolj. Vse polno je dilem, pomislekov, trenutkov, ko začutimo, da Ljubljana Sloveniji ne pomeni tega, kar bi ji kot prestolnica morala. Vsakdo je svoj lokalpatriot, bi rekli za prebivalce majhnih in velikih mest, trgov in podeželskih krajev. Tudi prav - in zakaj ne?

A prestolnica je le ena, ena in edina »nam dodeljena«. Zakaj bi omalovaževali naše mesto? Ni treba moledovati, nič posebej dokazovati. Tu je s svojimi 280.000 prebivalci, centri državne moči, institucijami kulture, hrami modrosti in zgodovinskimi spomeniki.

Je res potrebno, da ji vlada nekdo, ki je naš, ne vaš, nekdo, ki mu je všeč, da bi ji to priznavali? Zagotovo ne. Pomembno je, da mu je zaupan mandat, ker je to demokratično; po volji ljudi. Danes taki, morda čez štiri ali celo šest let, odvisno od mandata, drugačni. Ima pravice in dolžnosti, da kot dober gospodar skrbi za naše mesto, gradi, ustvarja, zida, povezuje in ne ločuje.

Je sploh pomembna politika? Čeprav se za to mesto potegujejo tudi strankarski veljaki oziroma ljudje s politično podporo, včasih zanesenjaki brez slednje, je tedaj, ko zmaga, župan vseh nas, če to želimo ali ne. Zato mora imeti pristojnost in denar, ki mu ga ni moč kar tako vzeti ali dati, zanj moledovati, ga zahtevati. Še vedno ostaja odprto vprašanje; zakaj je naše mesto izgubilo tistih več deset milijonov evrov proračunskega denarja, in nesporna ugotovitev, da bi nam to danes rešilo marsikaj. Je bilo to res potrebno? Denar sicer res ni vse, je pa skoraj vse, kajti brez sredstev ni moč izpeljati načrtov in graditi, je moč le nemo opazovati, kako sedanost najeda zob časa, potem pa zagnati vik in krik, da se že leta ni nič zgodilo.

Kakšne so sploh poti, če se morajo ubirati prek najvišjega varuha zakonitosti in ustavne ureditve? Če je potrebno na ustavnem sodišču iskati izgubljeno pravico, če je treba trošiti denar za dobre pravne strokovnjake, da bi dokazovali nekaj, kar je prestolnici pripadalo, pa ji je bilo odvzeto. Pravna sredstva so sicer nekaj legitimnega, nekaj, kar nam preprosto pripada, ne glede na to, ali po teh poteh hodijo navadni državljani ali predstavniki državnih institucij, in vendar; kako razumeti manj poučenemu človeku, da se davkoplačevalski denar troši za tožbe in pritožbe? Kdo bo zmagal, kdo bo torej imel prav v tej bitki močnih udeležencev, je navsezadnje celo nepomembno. Škoda je, da se ni dalo drugače dogovoriti, pogovoriti in doseči konsenz, ki bi bil sprejemljiv in razumljiv za obe strani.

V prestolnicah, kjer ima vlada svoj sedež v glavnem mestu, je status župana pomembna protokolarna funkcija. Tega bi se morali zavedati. Ljubljanski župan bi lahko bil vez z vsemi drugimi župani v državi. Če je bila preteklega pol leta Slovenija predsedujoča Evropski uniji, je bila Ljubljana nedvomno tudi »prestolnica Evrope«. Tega ji ne bi smel in mogel nihče odreči. Pa je bila res? Videli smo, da so jo kar obšli.

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

Foto: Dunja Wedam

Živahen poletni utrip na Tromostovju in na Ljubljani.

Kdaj se bo tako izjemna priložnost Sloveniji še ponudila? Takrat, ko bo srednja generacija že zakorakala pokojninam naproti. Odgovor na vprašanje, kako je drugod, je sicer dalo nedavno majsko srečanje županov evroprestolnic. Lahko se sicer sprijaznimo z ugotovitvijo, da so križi in težave v odnosih prestolnica-država, stalnica mnogih tujih zgodb. Pesimisti bi v njih utegnili prepoznati še slabše, optimisti pa tiste, ki so nam lahko za zgled. Ali znamo res najboljše le kritizirati, razdvajati, rušiti kot konstruktivno povezovati in iskati le dobro, širiti pozitivno in se veseliti napredka? Nas res moti razcvet, vizija prihodnosti in novi temeljni kamni?

Ob Kazini se sprašujemo, zakaj spreminjati to, kar se je zarezalo v srca ljudi. Vsi smo vedeli, kje je in kaj pomeni. Tako je bilo vseh sto sedemdeset let. Ali ni že kar bogokletno razmišljati, da bi tu lahko naredili piko, se poslovili od spominov? Sem celo za njeno oživitev, dar meščanom, da bo v družabno življenje mestnega središča zarisala novo podobo, saj nikakor ni moč mimo ugotovitve, da se žal vse seli na obrobje ali celo v velika nakupovalna središča, kjer lahko družine preživijo dan v pozno noč.

Varnost, tista tako opevana in zaželena, je pogosto delno celo odvisna od nas samih. Marsikaj se da namreč preprečiti. Če policistov ne vidimo, vedno modrujemo; če bi bili, se morda to ne bi zgodilo. Pri tem pa ne pomislimo, kaj bi rekli, če bi jih nenadoma videli na vsakem koraku. Kako torej zagotoviti varnost državljanov in premoženja, hkrati pa se obvarovati kamer, vpogledov v vse nadrobnosti, ki nas ločijo od drugih? Je res, da nam to hudo kvira zasebnost, vdira v naša življenja ali nas bolje varuje? Svet in dogodki, ki nas prehitevajo tu in tam po desni, nas za hip tako zbegajo, da bi čipe in naprave vgradili kar povsod. Da bi nas varovali, obvarovali in nekoliko nadzorovali. Kje postaviti meje in kako?

Kaj pa kultura? Za svetovno prestolnico knjige 2010 smo uspeli prvič, velik simbolični pomen pa ima dejstvo, da se je vse to zgodilo ravno v Trubarjevem letu. Prihaja torej čas prepoveda knjige v ožjem in kulture v širšem pomenu. Čas, namenjen pisanju in branju. Toda, žal gre le za častno funkcijo, ki ne bo pokrila niti dna proračunske blagajne. Čeprav bi radi denar obšli, tega preprosto ne moremo storiti. Kdo pa bo podprl umetnike in njihove programe? Kdo bo širil in gradil, če ne denar? Zakaj torej čakati na donacije? Razcvet kulture, ki ga težko vidimo v bližnji prihodnosti, ga potrebuje več.

Klic prihodnosti

Kaj ti torej želim, Ljubljana? – Na Prešernovem trgu je še vedno možakar, ki vam lahko za pet evrov izdela kovanec za srečo. Vrzimo ga v zrak in le dve možnosti sta; na eni strani Ljubljanski grad, na drugi slovenske reke. Vse je naše, spomin preteklosti in del sedanjosti. Ničesar ne omalovažujmo, kajti je del naše domovine, ki ji tudi prestolnica daje pridih veličine, saj je le nekaj ur vožnje od Benetk, Dunaja, Münchna ... Želim, da ljudje z belo Ljubljano živijo, jo urejajo, spoštujejo, da nam nikoli ne bo potrebno v njej kupovati »zraka v steklenicah«, da bomo lahko pili čisto vodo in se celo vozili po prelepi reki, gradili le z dovoljenji in vendar ne pozidali vsega. Tu ni mesta za njeno zapostavljanje, saj je tak odnos lahko podoben zastrtju zrcala, ki pači resnico.

Potrebna nam je dolgoročna premočrtna vizija, ki ne bo omogočala, da bi imela vsakokratna oblast vpliv na razvoj, kar bi lahko pomenilo hitrejši razcvet ali stagnacijo. Vsem nam so nedvomno jasni cilji na začrtani poti, ki je lahko le v spoštovanju tega, kar nam je prinesla preteklost, kar si tako želimo za sedanost in ne sme umreti v prihodnosti. Ne pozabimo, da ima sleherni država prestolnico – kot srce, ki bije tudi za vse nas ... Ko zbolí, zbolita duša in telo. Zato ne vidim razlogov za siromašenje

Ljubljane, za ustavev ključnih strateških projektov, selitev mnogih kulturnih dogodkov, ki so že dobili tradicijo, drugam, za spreminjanje slovenske zavesti, da je lepo, če se ne sramujemo ene in edine, ki jo imamo. Kaj torej narediti, kako zavest o prestolnici vzgojiti v duši in srcu mladine, ki bo jutri krojila svet – tudi naš? Z vzgojo. Spoštujmo jo kot Triglav, morje, dolenske griče, prekmurske ravnice, deroče reke, sijoča jezera.

Ko na mesto v parlamentu skoraj sedaj novi poslanci, morda celo ne prvič, je čas, da jih povprašamo, kako se tu počutijo, saj bodo z Ljubljano živeli vsaj naslednja štiri leta. Seveda bodo nosili mogočnost sporočil in navodil ter želja ljudi, ki bodo zanje izpolnili volilne lističe, a brez naklonjenosti Ljubljani pač ne gre.

Vprašanje glavnega mesta

Akademik prof. dr. Boris Paternu

Politična simbolika je lahko resna reč. V naši zgodovinski zavesti še zmeraj nekoliko živi sugestivna podoba, ki jo je leta 1918, malo pred razsulom Avstro-Ogrske, zarisal Ivan Cankar: »Ljubljana je srce Slovenije, Trst so njena pljuča.« Resničnost je seveda šla svojo pot. Tako je drugi, tržaški del te podobe kmalu odnesla amputacija, ki se je zgodila brez naše krivde. O Ljubljani kot o srcu pa še zmeraj lahko sanjamo in odločamo sami. In zdi se, da odločamo slabo.

Povedano naravnost: ker ljubljanski župan vladi politično ni po volji, je treba udariti po njegovem mestu. Kot beremo in slišimo: Ljubljani je bilo treba odvzeti 60 milijonov proračunskega denarja in zaustaviti vrsto njenih strateških projektov; zavrniti je bilo treba njeno kandidaturo za evropsko prestolnico kulture; ob predsedovanju Slovenije Svetu evropske unije omalovaževati in spodnesti vlogo glavnega mesta, tako v programskem kot protokolarnem smislu; bolj ali manj odriniti tudi osrednje znanstvene institucije, in tako naprej. Človek se čudi, kako je mogoče, da neka država s svojega vrha vodi politiko, ki pomeni siromašenje njenega glavnega mesta in mu tako doma kot po svetu jemlje veljavo. Sprašujemo se: mar bi kaj takega lahko počeli Francozi s Parizom, Angleži z Londonom, Nemci z Berlinom, Poljaki z Varšavo, Čehi s Prago ali Albanci s Tirano?

Tu je nekaj globoko narobe. Kot da smo se začeli obračati v čisto napačno smer. Nekam nazaj k zaspani in ugnani Ljubljani. Nekam proti tistemu drugemu, nasprotnemu njenemu simbolu, ki nima s srcem in srčnostjo nobenega opravka več. Najbolj razločno je ta simbol mesta nekoč razgrnil Izidor Cankar, ko je Ljubljano označil s prisposodbo: »Ahilova peta brez Ahila.« Verjetno najbolj strupen Izidorjev stavek, ki pa ga ne kaže čisto pozabiti. No, danes bi seveda udaril mimo. Ljubljana na srečo premore kar nekaj ahilovske moči pa tudi politične pameti.

slovenske države

in državo

Problem ni več samo domač in potuhnjen, ampak tudi že opazno mednarodno, internacionaliziran. Na srečanju županov evropskih prestolnic, ki jih je za mestni praznik 9. maj povabil ljubljanski župan, je bila sprejeta zavezujoča *Deklaracija o odnosih med glavnim mestom in državo*. Ob naših slabostih se včasih kaj naučijo tudi drugi. Mi sami pa bi najprej morali priti do spoznanja, da je ob tako temeljnem vprašanju, kot je vprašanje glavnega mesta, treba opustiti politiko kratkovidnih računov in vedeti, da gre za usodo povezovalnega središča, ki se mu nobena sodobna država, dokler obstaja, ne more odreči. Osredinjevalno funkcijo Ljubljane je pri nas prvi jasno zaslučil in jo začel smiselno uresničevati že Primož Trubar. Vendar odgovorno izdelane strategije glavnega mesta naši državi še zmeraj manjka. Gledano s človeške strani: tudi tu bo že enkrat treba priti skupaj, se usesti za kakšno neoglato mizo in razjasniti reči, ki pa so med nezamudniki že kar znane.

In nazadnje: smo v odprtem, predvolilnem času. Ljudje imajo pravico, da pregledajo in presodijo, kako je s tem zaostalim poglavjem v programih naših strank. Seveda imajo najprej pravico do nezaupanja. Kajti kje, če ne v politiki, je zaupanje bog bedakov. In začetek zrelega mišljenja v dvomu, ne v veri. Vera lahko pride pozneje, če pride.

Naša prestolnica

**Akademik pesnik Tone Pavček,
častni meščan Ljubljane**

Velike države so postavile na svoj prestol velike prestolnice in jih na veliko častijo s ponosom in z ljubeznijo. Majhne države imamo svoje majhne prestolnice in imamo zanje malo manj ponosa in malo manj ljubezni. Vsaj pri nas je taka. Kajti: prestolnica je nova, komajda od včeraj in čeprav je Ljubljana od prejšnjih imen Emone, Laibacha in Luwigane v častljivih letih, se na njeno prestolništvo še nismo navadili. Vzrok za to je v nas samih, a tudi v zgodovini.

Ves svoj vek, vso dolgo dobo svojega bivanja na tem koščku sveta sredi Evrope Slovenci nismo imeli svoje prestolnice. Ni bilo države, ni bilo prestolnice ne prestola ne trona za kralje, vladarje, voditelje. Še za samo Karantanijo našega Sama ne vemo, kje je bil sedež tega legendarnega kralja. Nedržavotvorni smo bili, domala od vekomaj pokorni tujcem in smo zato častili tuje prestolnice, od koder so nam tujci vladali. Tuja mesta so se vpisala v našo zgodovino, v našo zavest in celo v našo narodno pesem. Dunaj; Beograd, Rim.

Potem pa se je zgodil, ah, ne še tako davno, čudež: dobili smo državo in država je dobila prestolnico – Ljubljano.

Ko rečemo prestolnica, mislimo na središče, na srž, sredico, srčiko, srce dežele. Prestolnica je predstojnica, prisrčna, priljubljena, čeprav ne plemkinja, ampak plebejka na prestolu, na državnem tronu. Je središče na križišču vseh poti gmotnih, duhovnih, vsakršnih; zgodovina se je

zjedrila v njej in kronist v njej obrača stare popisane strani in piše nove od danes za jutri.

V tej kroniki pa, žal, ne bo vse vzvišeno, čisto, prestolniško. Kajti dogaja se, kar se nam Slovencem rado ponavlja, da smo sami sebi neprijazni, včasih celo sovražni. Tako je očiten podoben nesporazum tudi okrog Ljubljane kot prestolnega mesta. Podobno kot mnogi ljubijo svojo domovino in ne svoje države, ta država ne ljubi svoje prestolnice. Ne ljubi je, kot da ni njena, kot da ji je v napoto ali celo odveč. Ljubljana pač tokrat ni ljubljena.

Čudno: vsepovsod okrog nas in tudi daleč stran so velike in majhne države, zgodovinsko dolgo uspešne ali komajda kot mi na novo osamoosvojene in ni videti nobene, ki se ne bi ponašala s svojo prestolnico. Naša država je v tem izjema. Drugod so glavna mesta kot pušelj za klobukom, lenta odlikovanj čez prsi, prapor zgodovinskega ponosa, plamen patriotizma, ki plapola ne manj kakor državna zastava. Kaj je Anglija brez Londona, Francija brez Pariza, Poljska brez Varšave, Nemčija brez Berlina? (Spomnimo se, kako težko in neučakano so Nemci čakali, da se vrne Berlin na svoje zgodovinsko mesto prestolnice.) Rusija se je sicer dičila dolgo z dvema prestolnicama, vendar je severna, Petrova, ki je kar naprej menjavala svoja imena, zgubila lesk državne moči in četudi ji ostaja še zmeraj plemeniti sijaj kulture, je vendar Moskva temelj in tempelj države.

Mi pa – drugače.

Prestolnice država ne mara. Seli Prešernovo proslavo iz Ljubljane v druga mesta, nasprotuje kandidaturi Ljubljane za evropsko prestolnico, omalovažuje kulturne dosežke in načrte svoje prestolnice. Ljubljana tako je in kakor da ni prestolnica. Včasih omilim to stanje z mislijo, da gre morda le za prehodno neuskkljenost dveh, izvršne oblasti države in mesta in je eden pri tem trmasto samozastopen in drugi upravičeno nepopustljiv. Kakorkoli, stanje ni ne naravno ne modro in za nikogar ugodno. Vendar: tudi zapostavljena Ljubljana nam je vsem državljanom Slovenije predpostavljena prestolnica. Srce domovine.

Zato ponavljam za Cankarjem: »Vse blagoslove tebi, Ljubljana!« Obenem z njim z njegovega Rožnika gledam ne na nerožnati odnos med njo in državo, ampak njeno podobo izpred mnogih desetletij, ko sem jo prvič videl, in današnjo, ko se širi na vse strani, raste v višino in v plemenitost. Velika je, petkrat večja kot takrat, ko sem jo deček zagledal prvikrat, tudi lepša, mogočnejša, bogatejša je, a še vedno tudi v tem času, hlastajočem

po presežnosti, ubrana po meri ljudi. Po starem se je reklo: Ljubljana ljubljena.

Ljubljana, kot jo gledam s Cankarjevega vrha, se razprostira po vseh meridianih domovine, po vseh mojih udih in čustvih, po rodovnikih ljudi od zgodovinske davnine do osamosvojitve. Od takrat je prestolnica ali srce države.

Moja je že več kot sedem desetletij. Pripeljali so me dečka sedmih let v nekdanji banovinsko Ljubljano. Vzeli so me s prostranih zelenih gričev Dolenjske in me postavili v omejeno mestno

sivino k častitim sestram v internat za revne dečke v Marjanišče. Zgubil sem potepanje po senožetih in po hostah, zgubil okus po grenkosladki preslici in milino raskave mamine roke, v zameno pa sem dobil dobro šolo, trdo vzgojo in po jutranjem koruznem močniku na dan še dva obroka hrane. Mesta pravzaprav nisem dobil, mesto je valovilo zunaj okrog nas, vabeče, nedosegljivo. Videval sem ga bežno le na občasnih sprehodih, ko smo po dva in dva v vrsti hodili od cerkve do cerkve in od spomenika do spomenika. (Najlepša je bila Plečnikova cerkev na Barju, najgrši spomenik srbskega kralja Petra, stisnjen v prostor sedanjega mestnega magistrata.) Vseeno pa pomnim, da je bilo tedaj na cestah več konj kot avtomobilov in da so nas na Ljubljanskem gradu strašili s hudodelci in tudi tako svarili pred grehom.

Iz te svoje deške brezgrešne ljubljanske dobe pomnim dva predvojna dogodka; oba sodita v anale zgodovine, o kateri bo še govora.

Prvi tak zgodovinski dogodek je veliki evharistični kongres v Ljubljani in veličastje v čast Kristusa kralja na Plečnikovem stadionu. Mogočno, vendar ne le versko zborovanje, je že bilo popolnoma v znamenju in duhu ločitve duhov, se pravi pod gospostvom ideologije, kar vem sedaj, takrat pa sem deček čutil ne le silni zanos udeležencev, ampak tudi bojevitost. (Ne veliko let pozneje so na istem starem stadionu vojščaki za dom in vero – domobranci prisegli Hitlerju.)

Zgodovina, ki se v nekakšnih motnih in sumljivih krogih ponavlja, se je ponorčevala iz vere in domoljubja.

Drugi zgodovinski dan je bil za Ljubljano, za slovensko javnost in tudi za nas male marijaniščnike pogreb dr. Antona Korošca na ljubljanskem Navju. Marijaniščniki smo imeli na tem pogrebu nekakšno obvezno prednost in dolžnost sodelovanja: dr. Korošec je v našem zavodu, kadar je bil v Ljubljani, spal in zjutraj maševal v zavodski kapeli. Tudi jaz sem bil njegov ministrant in zmeraj z velikih veseljem: nagrajeval je ministrante bogato in bahato, petkrat več kot drugi duhovniki. Pa so nas torej oblekli v zavodske uniforme, obleke iz grobega debelega suknja, in nas zapete do vratu, pogrebno resne kot nekakšno pomožno malo častno stražo umestili med starimi nagrobniki slovenskih velmož. Stal sem tam med svojimi vrstniki in med množico pogrebcev, poslušal govore, pesmi, molitve in od vsega mi je ostala neudobnost zaradi uniforme, dolgovечnost pogrebnega obreda in stavek, ki so ga papagajsko ponavljali mnogi govorniki: Umrli je največji sin slovenskega naroda.

Ta velezveneči pompozni stavek se je v mojem življenju pozneje ponovil še dvakrat, obakrat po vojni, po drugi svetovni vojni: ob smrti Edvarda Kardelja in po slovenski osamosvojitveni vojni ob smrti Jožeta Pučnika. Zdaj, več rabe različnih stavkov in uravnani na pravo zemeljsko mero, pravim: naj usoda našemu narodu prizanese in ga ne obdaruje več z največjimi sinovi, dovolj bo, če nam bo dajala dobre delavce in pametne rodoljube.

Moje prisostvovanje zgodovini v Ljubljani se je pozneje omejilo na obroč bodoče žice okrog mesta

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

in puntarski znak OF vsepovsod po mestu, na nekaj zborovanj na Kongresnem trgu in zdaj na naše predsedovanje Evropski uniji. Ljubljana pri tem ni imela ali ni smela imeti pomembnejše vloge. Vse drugače pa je bila smela in uspešna v zgodovinski preteklosti.

Zvezdni trenutek mednarodne slave je Ljubljana doživela v času Ljubljanskega kongresa Svete alianse 1821. leta. Clemens Metternich, eden najuspešnejših tedanjih evropskih politikov, je skupaj z mnogimi kronanimi glavami v Ljubljani začrtal strategijo politike v nemirni svobodoljubni Evropi zoper demokratična gibanja. In ta politika je obveljala vsaj za četrto stoletja vse do marčne revolucije.

Dandanašnja naša mednarodna slava ni te sreče. Res, letos je v drugo v mednarodnem siju zasijalo, a ne na Kranjskem kot nekoč, ampak pri Kranju ozvezdje evropskih in svetovnih velmož diplomacije. Predsedovanje Evropski uniji je bilo zaupano Sloveniji, vendar ne njeni prestolnici Ljubljani kot v času kongresa Svete alianse. Ljubljana se je pripravljala na ta dogodek, olepšala se je, a bila je izneverjena, zapostavljena, da ne rečemo odrinjena. Vse lepo in grdo je šlo mimo Ljubljane na Brdo. Le žena ameriškega predsednika Laura je blagovolila priti pogledat v Ljubljano Narodno galerijo in Groharjevega Sejalca, videla izbrani (ali samoizbrani) cvetober gospa slovenske kulture in politike, tako da ta obisk kot slabo seme ni rodil haska.

Na Brdu je šlo z brda in z dola sem in tja, seje, seanse, pogovori, govori, izjave in hvale, prihodi in odhodi diplomatov, svečane večerje in bodrilne napitnice, vendar zbrana elita s slovensko vlado na čelu ni spremenila stvari sveta naprej na boljše niti za drobno makovo zrno. Nerešeno je ostalo vse kričiče in problemsko, Kosovo, Gruzija, Irska, kmetijska in okoljska politika. Bil pa je šum in o nas je šel glas po svetu. Ne bomo se spraševal, kakšen glas in v katero vas. Ko se je spustila zavesa, ko so ugasnili v politike usmerjeni reflektorji, je bilo vse kakor prej. Le neka nova stavba na Brdu več in v državni blagajni nekaj novcev manj.

Videli smo, da je šla mimo Ljubljane, mimo prestolnice in zgodovinskega mesta (mestne pravice ima Ljubljana od 1220. leta!) ta reklamirana pomembnost Evropske unije, šla mimo naša navidezna slava, ne da bi se zaznal bežen piš zgodovine. In čas se ob tem ni ustavil.

Ustavil pa se je čas poprej vsaj nekajkrat tudi v Ljubljani. Enkrat v grozi, večkrat v zmagoslavju. V grozi ob aprilskem potresu leta 1895, po katerem je župan Hribar s Fabianijem in pozneje s Plečnikom oblikoval novo mestno središče. Lepota teh pozidav je še danes ponos Ljubljane in navdušuje njene prebivalce.

V zmagoslavju, zgodovinskem in narodnem, pa se je čas ustavil tu, v današnji prestolnici Slovenije, v marčni revoluciji 1848. leta, ko je nastal program Zedinjene Slovenije. Ta je zahteval, kot je znano, eno pravno enoto in enakopravnost slovenskega jezika. V teh in drugih zahtevah pomeni to slovenski politični program skoraj za nadaljnjih sto let. Ljubljana je bila zastavonoša tega programa.

Foto: Jakše Jeršič

Boštjan Drinovec: Spomenik Edvardu Kocbeku v ljubljanskem Tivoliju, bron, 2006. Zasnova kipa je nastala na pobudo umetnikovih sinov, ker je pisatelj pogosto meditiral na klopci v parku, kjer se je lahko izognil prisluškovanju. Kip gledalca vabi, da prisede k umetniku, tako kot so storili njegovi občudovalci že takoj po odkritju. Figurica ob Kocbeku duhovito simbolizira pesnikovega notranjega »človeka«. Upodobljenec gleda proti rodni Štajerski.

Drugič se je čas v Ljubljani ustavil zaradi zmagoslavja na koncu druge svetovne vojne 9. maja 1945, ko je starosta slovenske kulture, pesnik Oton Župančič z balkona ljubljanske univerze pozdravil osvoboditelje in Ljubljančane z visoko besedo radosti. Radosten naj bi bil tudi dan slovenske državnosti 26. junija 1991, ko so bile Ljubljančanom in Slovencem dovoljene sanje, radost pa so zatemnila letala sovražnosti. A ne glede na to - dan ostaja svetel in visoko postavljen med zvezdne trenutke naše zgodovine. Tudi Ljubljane.

Če pa bi bolj natanko prisluhnilo času in pazljiveje brali vse lepo in pomembno, zapisano in ohranjeno v menjavah časa, bi spoznali še nemalo svetlih trenutkov naše prestolnice. Ljubljana se upravičeno ponaša z duhovnimi in gmotnimi zakladi, ki bi bili v čast tudi večjim in slavnejšim prestolnicam sveta.

Prednost predsedovanja Svetu Evropske unije, ki je bila Ljubljani, prestolnici Slovenije, odvzeta, je spriču vseh njenih prednosti v zgodovini in njenih številnih prvenstev, pravzaprav zanemarljiva malenkost. Prvenstvo Ljubljana pozna od nekdanj in ga ohranja iz preteklosti v prihodnost. Nekaj bežnih, vendar pomembnih dejstev:

Naj začnem s Trubarjem, začetnikom slovenske književnosti, ki je bil kanonik in potem superintendent protestanske cerkve v Ljubljani.

O njem je imenitno zapisal Kocbek, eden izmed mož slave Slovenije in Ljubljane: »Trubar je genialni oče slovenskega pismenstva. Bil je totalen osmišljevalec slovenskega ljudstva, genialen apostolski politik, daleč od teološkega rezonerstva, večji od Luthra in Zwinglija, širši od Calvina, ker je v dobi verske in nacionalne površnosti pomagal celotni stiski slovenskega ljudstva in ravnal v velikih zgodovinskih merah.« In še pribijmo: Trubar si je zamislil slovenske šole v vsaki fari in uvedel pri nas bogoslužje v slovenskem jeziku domala 450 let pred katoliško cerkvijo. S tem prvenstvom se lahko baha tudi Ljubljana. (In čudo prečudno: letošnja državna proslava Dneva reformacije je častila Hrena, konvertita in požigalca Trubarjevih knjig!)

Drugo prvenstvo: Začetki visokega šolstva, ko se je leta 1595 v Ljubljani osnoval jezuitski kolegij.

Znanstvena in umetniška družba Academia Operosorum od leta 1693 v Ljubljani.

Academia Philharmonicum od leta 1701 v Ljubljani.

Prvi slovenski komediji Antona Tomaža Linharta Županova Micka in Ta veseli dan ali Matiček se ženi (1790) v Ljubljani.

Prva kritična zgodovina Slovencev A. T. Linharta prav tako v Ljubljani.

Prva upoštevana pesniška zbirka Valentina Vodnika Pesmi za pokušino (1806) v Ljubljani.

Prvi slovenski časnik Ljubljanske novice (1797–1800) v Ljubljani.

Prvo evropsko kulturno veličastje Ljubljane s Prešernovimi Soneti nesreče (1834), z Gazelami (istega leta), z epsko pesnitvijo Krst pri Savici (1836) in z zbirko Poezije, izdane 1846 z letnico 1847. Zbirka pomeni nepreseženi vrh slovenske poezije in z njo stoji Prešeren ob boku velikanih, kot so Puškin, Byron, Macha, Mickiewicz, Goethe.

Prva slovenska opera Gorenjski slavček Antona Foersterja (1872) v Ljubljani.

A prvenstva Ljubljane s tem še daleč ni konec. Na prelomu prejšnjega stoletja so se zavihteli in orbito slave impresionisti in ob njih štirje velikani slovenske Moderne, vsi zapisani v Ljubljani ne le s smrtjo, ampak predvsem z življenjem in s svojim nesmrtnim delom.

In potem še in še: Ljubljanska univerza pred devetdesetimi leti. Slovenski radio v Ljubljani pred osemdesetimi leti. Slovenska akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani pred sedemdesetimi leti. Prvi slovenski celovečerni film Na svoji zemlji v Ljubljani pred šestdesetimi leti. Slovenska televizija v Ljubljani pred petdesetimi leti. In še in še.

Zato še in še hočeš živeti v tem mestu, v tej prestolnici lepega. Še in še hočeš hoditi čez Tromostovje in se gredoč pozdraviti s Prešernom, uživati barvno razkošje trga ob Vodniku, prečkati Šuštarški most in iti ob Ljubljani po poti, koder je na starost hodil Plečnik, doli na Prule, ali pa mimo Plečnikovih Žal k Savi, morda te zanese na vzhod k radoživi zeleni Dolenjski ali v gorenjsko trdnost h Grmadi in k Šmarni gori. Vse poti so odprte, vse vabijo, vendar tudi kličejo nazaj v mesto.

slovenske države

in državo

Zato se ti hoče še in še čakati na zmenek pred Pošto, na sestanek v višini prebujenega čustva, še in še bi sedel na klopi v Tivoliju, četudi sam s svojo svobodno mislijo, in se čudil igram otrok v peskovniku in verčicam na drevesih.

Zato je razkošje biti v mestu sredi darežljive pokrajine, živeti v prestolnici in v njej izživeti svojo ljubezen in hvaležnost za njene darove. Zato za Cankarjem znova ponavljam: »Vse blagoslove tebi, Ljubljana!«

Ljubljana (Fragmenti)

Janez Pipan

1.

V Ljubljano sem prišel jeseni leta 1975 kot novopečeni študent AGRFT. Vnaprej sem vedel, da gre za najpomembnejši, celo usoden dogodek mojega življenja. Težko bi rekel, da sem se priselil, saj sem sprva prenočeval v enem izmed ljubljanskih primestij, kjer sem skoraj po čudežu in za majhen denar našel ležišče pri podjetni branjevki, ki je nekoliko večjo kmečko izbo oddajala še kakim desetim sezonskim delavcem iz Bosne; prošnja za sobo v Študentskem naselju je bila sicer rešena pozitivno, toda prišel sem le na čakalno listo. Še dobro, da so bili urniki na AGRFT razbiti in raztegnjeni od jutra do poznega večera in svojih sostanovalcev (bolje bi bilo reči sospelcev) skoraj nisem srečeval; zjutraj so odhajali precej pred mano, ko pa sem se ob večerih, z zadnjo trolo, po predstavah v Drami in večernih projekcijah v Kinoteki, vračal v tisti smrdljivi brlog, sem kar v temi zatipal svoj kot, zlezal v posteljo in si obupno prizadeval zaspati spričo huronskega kolektivnega smrčanja. Ko so me po mesecu dni iz Študentskega naselja obvestili, da se lahko začasno preselim v skupinsko sobo, sem celo šprical predavanje, da bi nemudoma opravil težko pričakovano selitev. Kljub temu da se nas je tudi v novem bivališču, opremljenem le z vojaškimi pogradi v treh nadstropjih, drenjalo več kot dvajset in čeprav so mi že naslednji dan ukradli potovalko z nekaj kosi perila, sem se v primerjavi s prejšnjim kazematom počutil kot v hotelu. Vsem, ki sem jih poznal, sem nemudoma pisal in jim sporočil svoj novi, »ljubljanški« naslov. Nekega jutra, po tednu ali dveh, je vstopil hišnik in prebral moje ime. Dobil si sobo, je rekel. Preselil sem se v dvojčka. Ko sem uro kasneje prišel na akademijo, me je pri vratarju čakalo sporočilo, naj se oglašim v tajništvu. Prišla je štipendija, prva, s poračunom za nazaj. Zapravil sem jo še istega dne. Kljub temu se je moje študentsko življenje v Ljubljani postopoma normaliziralo.

2.

Ob koncih tedna sem se kot večina študentov vračal domov; treba je bilo oprati perilo in, vsaj prve mesece, nekako stakniti, včasih tudi dobesedno pričarati nekaj denarja za stroške naslednjega tedna. Množični študentski eksodus

Foto: Jakše Jeršič

Prizor z uličnega gledališča Ana Desetnica.

se je začel ob petkih zjutraj in se stopnjeval do popoldanskih konic, ko smo tudi na AGRFT-ju končali predavanja. Gneče na avtobusih in vlakih so bile nepopisne, zato sem praviloma čakal tudi po več ur, da sem se pri zadnjih vratih nekako zdrenjal na svoj avtobus in na eni nogi preстал mučno vožnjo do Novega mesta. Le dvakrat ali trikrat v petih letih mi je uspelo prepričati sprevodnika Niš ekspresa, ki se je drl pred vrati skoraj praznega avtobusa: »Studente ne vozimo!«, da me kljub negotovanju potnikov sprejme, »ali samo do Novog mesta, možeš sedeti odmah iza mene«, kajti potniki, ki so verjetno potovali do Beograda, Niša ali celo Skopja, so si na preostalih sedežih naredili provizorična ležišča, da bi čim večji del poti prespali, zato niso kazali niti malo razumevanja za mojo lačno neučakanost in željo po čimprejšnji vrnitvi domov, v kateri sta še brbotala trpek spomin na ugašajoče otroške čase in na vonj po hrani iz matrine kuhinje. Večina študentov-vozačev je te petkove mučilnice stoično prenašala kot začasno tlako. Hrepeneče so čakali dan, ko se bodo z diplomami v žepih vrnili v svoje domače kraje, se tam zaposlili, si ustvarili družine in spet zaživeli normalno življenje. Jaz ne, kajti že spočetka sem vedel, da se ne bom vrnil. (Čeprav bi se skorajda moral, kajti moje rojstno mesto me je ves čas študija sorazmerno bogato štipendiralo, pričakovali so mojo vrnitev.) Nekega petka zgodaj spomladi sem se odločil, da preskočim običajno avtobusno torturo in ostanem v Ljubljani tudi med vikendom. Potem so ti »preskok« postajali vse pogostejši; najprej sem odhajal domov le vsak drugi vikend, potem enkrat mesečno ... Ob petkih zvečer je Ljubljana opustela. Ulice in kinodvorane so zasedli vojaki in »južnjaki«. Na nedeljskem

sprehodu po mestu skoraj nisi slišal slovenske govornice; za to si moral vsaj do Tivolija, če ne na Rožnik. Poleg študentov so Ljubljano ob koncih tedna očitno zapustili tudi Ljubljančani. Bosanci: A kuda idu Slovenci nedeljom?, je sociologinja Silva Mežnarič deset let pozneje nasloвила knjigo, v kateri je s pikro in rahlo dolgočasno znanstveno deskripcijo analizirala ta že napol folklorni slovenski fenomen, medtem ko je nacionalistom služil za robate metafore o »turških šotoriščih« in kar je podobnega. Ni mi bilo dosti mar, kajti meni je bila Ljubljana že dolgo preprosto všeč, tudi ob nedeljah. Tu hočem živeti, tu hočem biti doma, čeprav tudi sam neke vrste »Bosanec«, sem se bil odločil. Ljubljana je postala (tudi) moje mesto.

3.

Več kot trideset let je minilo od takrat in v tem času sem obiskal in spoznal številna mesta po svetu, tudi takšna, v katerih se nedvomno živi lepše in zanimiveje kot v Ljubljani. Velikokrat sem v mislih vzklkilnil: tukaj bi rad živel! A vem, da iz Ljubljane ne bom več odšel, kajti preveč sem se udomačil in se hkrati navadil na njene neznosne, pogosto prav odbijajoče, agresivne, provincialne manire, ki nam nenehno zapovedujejo, kaj Ljubljana je in kaj naj bi bila, kako naj se vedemo, mislimo, dihamo, da ne »zmotimo« njenih ustaljenih ritualov, da ne »omadežujemo« njene domnevne kulturnozgodovinske veličine in ne posegamo v strogo varovane zasebnosti tako imenovanih prvobitnih in edino pravih Ljubljančanov. Kajti v njihovih očeh sem še vedno priseljenec s podeželja, na potlačnem dnu kolektivne zavesti tudi Bosanec iz tistih obskurnih metafor, tako bo ostalo za vse čase, na tej točki ne bo popuščanja. A tudi moja nekdanja vroča razmerja z Ljubljano in moja sanjava pričakovanja so se že zdavnaj ohladila. Danes v Ljubljani samo živim in jo le občasno bolj kritično opazujem iz svoje enako skrbno zaščitene »oddaljene bližine«. Njeni večni problemi z identiteto in nenehna, tako strokovna kot politična, medijska in »civilnodružbena« prerakanja o vsakem pločniku, ki bi ga bilo treba na novo tlakovati, praviloma intonirana s pretiranimi odmerki kvazizgodovinskega napuha na eni in vrtičkarskih privatizmov na drugi strani, me komaj pritegnejo.

Kljub svoji pasivni in dokaj nezainteresirani ukoreninjenosti na zemljepisnih in kulturnih koordinatah Ljubljane pa sem ves čas ohranil in pomalem pestoval tudi tiho kritično upanje na drugačne čase in na neko drugo, potencialno, v veliki meri zgolj virtualno Ljubljano, ki bo vsaj z zamudo podelila vsej moji »zvestobi« (kar na gosto prešiti s številnimi »izdajstvi« nekakšno dodatno, presežno legitimnost. Kajti tu bom verjetno ostal, ker je Ljubljana kljub vsemu tudi množstvo lepih podrobnosti za kar nekaj življenj; večina ljudi, ki jih cenim, spoštujem ali ljubim, živi tukaj. Pred tridesetimi leti sem prišel v mesto kot neznatna eksistenca, vstopil vanj skozi najbolj umazana in neugledna stranska vrata za podeželske pritepenice; danes odhajam iz ene njegovih najuglednejših kulturnih institucij, v kateri sem vdano služboval skoraj desetletje in pol.

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

Foto: Dunja Wedam

Poletno prebiranje knjig v Knjižnici pod krošnjami v Tivoliju.

Znova sem na začetku, razmišljam brez nekdanjih iluzij, spremljajo me podobna nelagodja kot takrat. Vmes sem prehodil celotno kulturno vertikalo Ljubljane, čeprav ne vedno, morda nikoli, po glavni cesti; kot gledališki profesionalc sem vsaj na robovih sodeloval tudi pri izgradnji in refleksiji njene nove urbane identitete, ki se je iz mrzle »socialistične« silvine in umazane megle začela jasni v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Tedaj so prevzele glavno besedo pri strukturiranju bolj odprte, recimo »evropske« urbanosti Ljubljane, ki je zanemarjeno zakotno mestece postopoma izgrajevala v resnično glavno mesto Slovenije (formalno je bila Ljubljana to že prej), slovenske intelektualne in kulturne elite. Z drugimi besedami: skrb za novo, drugačno, evropsko, predvsem pa modernejšo podobo Ljubljane je prevzela kultura. Zasedla in naselila je prazne prostore skoraj povsem odsotne, morda nekoč tudi načrtno porušene in zatrte meščanske istovetnosti Ljubljane, zgradila široko mrežo novih kreativnih žarišč, iz katerih so nastajala nova družbena gibanja, tradicionalno, v resnici precej skromno kulturno krajino mesta pa dopolnila s pomembnimi vozlišči novih kulturnih praks in politik, ves čas izdatno »oboroženih« tudi z relevantno teoretsko samorefleksijo. Vse to, čeprav le kot stranska posledica pomembnejših zgodovinskih procesov tistega časa, je Ljubljani (znova) vrnilo njeno ugaslo dušo in jo kot prepoznavno zgodovinsko identiteto postavilo na svetovne kulturne, politične, sčasoma pa tudi turistične zemljevide. Ljubljana je bila, skratka, v celoti pripravljena, da prevzame vlogo in naloge prestolnice nove evropske države.

4.

Do danes je ostalo vidnih le malo tistih markacij, ki so v enem najpomembnejših zgodovinskih časov zaznamovale možne vertikalne smeri in

horizontalna polja nove urbane identitete Ljubljane kot odprtega mesta številnih dialogov; še manj je preživelo energij, ki bi ta zemljevid zmeraj znova naseljevale z novimi živimi znamenji kreativnega življenja mesta. Še več, zdi se, da Ljubljana danes spet izgublja svojo trudoma oživljeno mestno identiteto in postaja plen kvaziprimestnih in lumpenpodeželskih kulturnih standardov, dodatno opogumljenih z aktualnimi političnimi obleganji in poskusi nekakšnega simbolnega poniževanja slovenske prestolnice pod pokroviteljstvom trenutne vladajoče politike, ki ob tem ne skriva dobršne mere privoščljive arogance in tudi odkritega prezira. Natančneje, tistega dela novega političnega razreda, ki zastopa politike lokalnih interesov in ki je kulturne, intelektualne, še posebej pa materialne nadstandarde slovenskega glavnega mesta vedno doživljala kot neupravičene privilegije, zato je menda skrajni čas, da se ta bogastva (beri: plen) »pravično« razdeli med vse »enake«.

Nekdanji vozači, tudi moji sopotniki v avtobusnih gnečah, so se po vseh teh letih vrnili v Ljubljano, tokrat na oblast, ki jo pretežno razumejo kot skoraj neomejeno gospostvo, državo pa kot plen, s katerim prosto razpolagajo, nenehno popravljajo nekakšne krivice, ki so se godile tej ali oni zakotni občini na račun Ljubljane in njene domnevne prevlade, zato jo je treba simbolno in materialno ponižati. Videti je torej, da utegnejo v prihodnosti Ljubljano kot prestolnico države, še posebej pa zametke njene nove urbane senzibilnosti, vse bolj ogrožati dominantni lokalni interesi v slovenski politični realnosti, kajti fenomen vozačev ni značilen izključno za eno politično usmeritev, pač pa se je razpasel kar v vseh politikah; morda mu trenutna oblastna paradigma daje le več prostora in skoraj neomejeno svobodo vplivanja in razpolaganja.

5.

A tej nekoliko zatemnjeni aktualni politični sliki je vendar treba dodati spoznanje, da tičijo razlogi za vse ključne probleme Ljubljane, za njene razvojne, konceptualne, urbanistične in druge zadrege najprej v mestu samem, v njegovi slabo definirani in razpršeni samopodobi, v pomanjkanju jasnih idej o njegovem celovitem razvoju, pa tudi samozavesti, ki pritiče državnim prestolnici. Jasno je treba povedati, da Ljubljančani nikoli niso zares posvojili »nove urbanizacije« Ljubljane; ves čas je živela na račun akademskih, kulturnih, delno tudi političnih elit in izjemno močne subkulture, medtem ko je večinsko stališče Ljubljančanov ostalo zadržano ali povsem pasivno, nezainteresirano. Pri njeni demontaži sta poleg tega zavzeto sodelovala tako politika kot kapital. Nova slovenska politična elita je večinsko sicer izšla iz novih družbenih gibanj, a jih je v devetdesetih, nemara zato, da bi ukrotila in delno omejila njihove vplive, spretno osamila, razdrila komunikacijsko mrežo med njimi, jih avtonomizirala in getoizirala. Prevzem Ljubljane s strani kapitala utegne pomeniti še usodnejši odmik od tedanjih konceptov, ki so v ljubljansko zatohlost usmerili prve sapice kozmopolitizma. Seveda ima tudi kapital svoje argumente za prevzem: že, že, kultura, toda Ljubljana je ob tem ostala zanemarjeno, umazano in neprijazno mesto z neurejenim prometom, odpadajočim ometom na sivih fasadah in vzhodnoevropsko socialistično urbano podobo; ko bo Ljubljana čisto, urejeno, svetlo mesto in bodo kozmopolitski tudi njeni hoteli, trgovine, restavracije in poslovna središča, bo postala privlačnejša za ljudi izbranejših okusov in življenjskih navad, kar bo samo po sebi pritegnilo tudi široko pahljačo kulturnega življenja. Se strinjam, vprašanje je le, ali bo kaj od tega še nastalo tudi na avtentičnih tleh Ljubljane, ali pa bo vse, kot obleke, avtomobili in prehrana, le še iz voza.

slovenske države

in državo

6.

Pred tridesetimi leti sem, poln intimnih upanj in velikih pričakovanj, prišel v zanemarjeno, umazano, megleno in zaspano mesto, ki je bolj kot na metropolo spominjalo na ugaslo srednjeevropsko nekropolo duhov in v katerem je le malo prostorov omogočalo izstop iz prevladujoče duhovne sivine. Na srečo sem hitro odkril te ključne točke pobega in se v njih udomačil: Drama, MGL, Glej, kolikor je še živel, malo kasneje Mladinsko; pa Kinoteka, NUK in še posebej gostoljubna Slovanska knjižnica, v kateri sem preždel številne popoldneve, zatopljen v študijsko snov ali v prekrasno študentko pri sosednji mizi. To je bil nekakšen vzporedni svet, ki ga je v tistih časih in razmerah nudila edino Ljubljana, in tudi jaz sem v njegovih zavetjih in privlačnih (utopičnih) svobodah ves čas, vsa ta leta, živel svoje vzporedno življenje ter se komajda srečeval tudi z drugimi resničnostmi mesta. Takšnim stikom sem se, po pravici povedano, velikokrat potuhnjeno izogibal, saj nisem želel konfliktnih srečevanj in polemičnih razmerij. Ravno takšno brezbrizno množico nekakšnih vzporednih življenj, ki se medsebojno komajda zaznavajo ali dotikajo, je morda najresničnejša podoba celovitega življenja v Ljubljani, ta rutinirani prosti tek stvari, ki se trudi le okrog tega, da se dolgo ne bi nič spremenilo, da bi vse ostalo, kot je in je vedno bilo.

Tudi mene kot pretežno, resnici na ljubo pa vse manj ravnodušnega Ljubljančana, prišleka izpred tridesetih let, kot bi nemara zapisal Lojze Kovačič, v resnici veseli, da so nekatere stvari ostale enake, kot so bile nekoč. Kulturne institucije, na primer, ki so še vedno na istih mestih, čeprav v enako razpadajočem stanju kot takrat, tudi »moje« knjižarne so povečini tam, kjer so bile, in nič ne bi imel proti, če bi tako tudi ostalo; le za skupinske sobe v Študentskem naselju nisem več prepričan, ali se jih še spominjajo. Po drugi strani pa pritrjujem županu Jankoviču in njegovim, da je treba Ljubljani nadeti nova, sodobnejša oblačila, znova spodbuditi njen razvoj in odločilno okrepiti njeno simbolno pozicijo v državi. Blizu mi je razmišljanje, da je mestotvornost enaka državotvornosti, ali vsaj njen bistveni del, vsaj v primeru Ljubljane.

Konceptualne debate o njeni prihodnosti, o njenem novem rojstvu v moderno evropsko prestolnico, zato ne morejo ostati le privilegij poklicnih Ljubljančanov, enoumnih varuhov dediščine, civilnih iniciativ in malomestnega lumpenskonservativizma, pač pa jih je treba razširiti na vse misleče ljudi v državi. Le takšni pogovori bodo dali tehte in celovite odgovore na ključna konceptualna vprašanja o prihodnosti države, s tem pa nujno tudi njene prestolnice. Med prestižne poslovne stolpnice in na nove ljubljanske avenije bodo lahko že vnaprej naselili tudi visoke standarde raznolikih kulturnih vsebin v najširšem spektru pomenov, ki ne bodo omogočile samo kakovostnih materialnih pogojev, pač pa celovito novo vsebino življenja v prenovljenem slovenskem glavnem mestu. Da ne bodo njene ulice ob koncih tednov znova opustevale, begava duša pa ne poslušala le tujih govoric začudenih naključnih turistov.

Ljubljana

**Akademik prof. dr. Jože Pirjevec,
Univerza na Primorskem**

O Ljubljani ne morem pisati, če ne skozi prizmo spomina. Najprej sem dobil iz Ljubljane igrače. Imel sem štiri leta in v naši hiši se je naselil ljubljanski jurist, ki so ga Nemci poklicali v Sežano, da po intermezzu fašizma na lokalnem sodišču znova uvede slovensko upravo. Ker je bil rezerviran do komunistične partije, obenem pa antifašist in zaveden Slovenec, se je z mojimi starši imenitno razumel in postal tako rekoč član družine. Nekoč mi je prinesel z enega od potovanj k lastni družini v Ljubljano lesene kocke različnih oblik, ki se jih je dalo sestavljati v hiše, mostove in gradove. Občutek blaženosti, ki me je prevzel ob tem darilu, še vedno tli v moji zavesti. Po vojni, ko se je dalo še potovati med območjem, ki so ga zasedle anglo-ameriške enote in tistim v rokah novega režima, sem šel z mamo v Ljubljano obiskat našega »sodnika«. Začuda se mu za kolaboracijo z Nemci ni zgodilo hujšega kot to, da so mu poverili mesto knjižničarja v biblioteki pravosodnega ministrstva. Potovali smo neskončno dolgo z avtobusom, ki se je ustavil v Postojni in se nato čez serpentine spustil z visoke planote v Ljubljansko kotlino. V mesto smo se pripeljali po Tržaški cesti in med prvimi stavbami, mimo katerih smo se vozili, zagledali lepo cerkev na Viču z njenim klasičnim pročeljem iz belega kamna in mozaiki nad glavnim vhodom. Mislim, da je bil to moj prvi estetski užitek v življenju. Mama, ki je bila močno vezana na slovensko kulturno dediščino, mi je povedala, da so mozaiki podobe, sestavljene iz pisanih kamenčkov, mi razložila, kdo so upodobljeni svetniki, in mi verjetno kaj povedala o njihovem avtorju. Vtis tistega prvega soočanja z likovno umetnostjo je bil tako močan, da je za vedno zaznamoval moj odnos do Ljubljane. Od takrat je minilo že več kot šestdeset let, prepotoval sem ves svet in videl marsikaj veličastnega in lepega. In vendar mi srce še vedno zatrepeta, kadarkoli se po Tržaški peljem mimo cerkve sv. Antona Padovanskega.

V obdobju, ki je sledilo zakoličenju meje med Svobodnim tržaškim ozemljem in Jugoslavijo po podpisu Pariške mirovne pogodbe 10. februarja 1947, je za nas Ljubljana postala skoraj prepovedano mesto. Nekaj časa sploh nismo mogli iti tja, ko pa so se razmere sprostile zaradi spora med Titom in Stalinom leta 1948, je bilo treba prositi za vizum na jugoslovanskem konzulatu v Trstu in nanj dolgo čakati. Včasih ga muhasti in pogosto osorni jugoslovanski diplomatski predstavniki iz skrivnostnih razlogov tudi niso odobrili. Ker je bila tako težko dosegljiva, je Ljubljana postala predmet poželenja, skoraj nekaj mitičnega, center, na katerega smo Slovenci v zamejstvu, podvrženi močnemu etničnemu pritisku, gledali kot na svojo Meko. Iz Ljubljane so sorodniki od časa do časa pošiljali pravkar objavljene knjige, ki sem jih seveda željno bral. Najprej otroške, kot je bil Župančičev prevod Carja Saltana A. S. Puškina, pozneje bolj zahtevne, kot na primer Vorančev roman Doberdob, posvečen bojem na soški fronti. Ko je bilo po Londonskem

memorandumu leta 1954 odpravljeno Svobodno tržaško ozemlje, sta Italija in Jugoslavija podpisali Videmski sporazum, ki je prebivalcem obmejnega pasu dovoljeval svobodno gibanje v natančno določenem pasu na eni in na drugi strani meje. Dobili smo prepustnice, ki so nam dale možnost, da se kolikor toliko svobodno gibljemo v domačem primorskem prostoru, a so nas kmalu tudi spravile v skušnjava, da gremo v Ljubljano. Ker na slovenski strani v bistvu ni bilo kontrole, smo kmalu začeli kršiti zapoved, po kateri naj bi se ne oddaljili od meje za več kot deset kilometrov v zračni črti, in smo z vlakom ali avtobusom nadaljevali pot v glavno mesto. Šlo je za potovanja, ki so bila dvojno vznemirljiva, saj so bila legalno »prepovedana«, obenem pa so bila še v znamenju mladostne emancipacije. V Ljubljani sem prvič šel v nočni bar, prvič pa tudi v opero, kjer sem v dveh dneh zaporedoma videl Straussovega Kavalirja z rožo in Smetanovo Prodano nevesto.

Ljubljana je tako potrdila vlogo našega kulturnega središča. Pa ne samo z Opero in Dramo, z Mestnim gledališčem ali s poletnimi Križankami, temveč tudi s svojim Grafičnim bienalom in z občasnimi filmskimi ali gledališkimi predstavami iz »tretjega sveta«. Jugoslavija je proti koncu petdesetih, še bolj načrtno pa v šestdesetih letih začela voditi neuvrščeno politiko, navezovati stike z afriškimi in azijskimi državami in vabiti v goste njihove ansamble. Še danes se spominjam divjega in z vitalnostjo nabitega šova, ki so ga v unionski dvorani uprizorili črnski plesalci in plesalke iz Gane. Skratka, priti v Ljubljano iz provincialnega in zaspanega Trsta, zakletega v svoje etnične mite, je bilo kakor stopiti v široki svet. Pri tem sem imel tudi srečo. Ko sem začel pisati diplomsko nalogo o študentskih gibanjih na dunajski univerzi na prelomu 19. in 20. stoletja, me je obšla misel, da grem na konzultacijo k profesorju Franu Zwitteru, o katerem sem vedel, da je strokovnjak za nacionalna vprašanja habsburške monarhije. Čeprav sem prišel k njemu na pravkar zgrajeno Filozofsko fakulteto na Aškerčevi kot zelen študent, me je nekako posvojil. Postal je moj mentor v pravem smislu besede, saj me je od tistega prvega srečanja v majhnem kabinetu na zgodovinskem oddelku začel vabiti domov, kjer sva sedela v njegovem skromnem salonu, ločenem s steklenimi vrati od ustvarjalno neurejene študijske sobe, in ure in ure razpravljala ob turški kavi. Upal bi si trditi, da Zwitter z nobenim od svojih študentov ni navezal tako sproščene dialoga kakor z mano, kar mi ostaja uganka, kajti ne morem si predstavljati, zakaj sem se mu zdel zanimiv sogovorec. Meni so srečanja z njim seveda odprla obzorja, do kakršnih bi sicer nikoli ne segel, in dala zagona za raziskovalno delo in za univerzitetno kariero. Pri njem sem pozneje na ljubljanski univerzi doktoriral in se tako tudi formalno vključil v slovensko znanstveno okolje ter stopil na pot, ki me je popeljala v Slovensko akademijo znanosti in umetnosti. Šlo je za bogato človeško in intelektualno avanturo, ki je zaznamovala moje življenje in me povezala s številnimi odličnimi ljudmi iz samega vrha slovenskega razumnštva.

Od sedemdesetih let dalje skoraj ni bilo tedna, da bi ne obiskal Ljubljane. Pri tem je nam Tržačanom dosti pomenila avtocesta, ki je tekla najprej do

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

Fotografije: Dunja Wedam

V Trnovem hitro raste težko pričakovani dom za starejše.

Baročna Gruberjeva palača bo kmalu dobila prenovljeno pročelje.

Zbiralnice odpadkov v mestnem središču bodo že kmalu povsem spremenile podobo mestnega jedra.

Foto: Jakše Jeršič

Kmalu bo urejen tudi Koseški bajer.

Razdrtega, potem pa do Sežane. Nihanja med Trstom in Ljubljano sem se tako navadil, da me tistih sto kilometrov, ki ločijo obe mesti, ne bremenijo. So kakor trenutek sprostitve med vožnjo skozi zeleno (ali pozimi očarljivo belo) pokrajino od doma do doma. Hoditi v Ljubljano, seveda ni bila sama idila: bolj ko sem politično zorel, bolj sem se zavedal, da bo s Titovo smrtjo tudi konec njegovega režima. Jugoslovanska stvarnost se mi je zdela kakor ličinka, zaprta v bubo, ki bo iz nje zlezla, ko bo napočil dan X. Pri tem sem naivno pričakoval, da bo razprla krila in kot metulj poletela v svobodo in demokracijo. Zgodilo se je povsem drugače. V osemdesetih letih je v Jugoslaviji izbruhnila najprej ekonomska, nato pa še medetnična in politična kriza.

Ljubljana, kjer je bilo dolgo mogoče samo slutiti napetost, ki se je kopičila pod terenom, je izbruhnila kakor vulkan. Začela se je živahna intelektualna debata, kako preoblikovati Jugoslavijo in rešiti Slovenijo iz njenega primeža, debata, v katero na žalost nisem posegel tako, kakor bi si želel. Verjetno zato, ker zanjo še nisem bil zrel. Pozorno pa sem jo spremljal iz tržaške perspektive in sprti komentiral v svojih glosah na straneh Primorskega dnevnika ali njegove tedenske priloge Gospodarstvo. Vsekakor je pomenilo iti v Ljubljano v teh letih novo draž. Med drugim sem prišel v stik z Marijo in Jožem Vilfanom, ki sta bila sicer še vedno člana establišmenta, pa vendarle toliko na robu in obenem toliko svetovljanska, da sta o njem in njegovih hibah govorila dokaj sproščeno. Naše politične diskusije so bile dolge in ognjevite. Potem je prišlo prelomno leto 1988. Sredi junija sem se nekje na Krasu srečal z Brankom Marušičem, svojim novogoriškim kolegom in prijateljem. Ko smo se poslavljali, je dejal: »Enaindvajsetga moramo iti vsi na manifestacijo v Ljubljano.« In smo šli. Na Kongresnem trgu se nas je zbralo okrog trideset tisoč, da izpovemo svoje ogorčenje zaradi zapora Janeza Janše in njegovih tovarišev in rečemo »ne« velikosrbskemu centralizmu. Bil je žareč, poznopomladanski dan, stal sem v senci pod platanami na robu parka in pozorno spremljal to, kar se je dogajalo na odru pred glavnim sedežem Univerze. Zavedal sem se, da sem vpleten v zgodovinski dogodek.

Potem so se stvari razvijale kakor v kinu: Cankarjev dom v podporo kosovskim Albancem, majska deklaracija, zametki političnega pluralizma, zasedanja slovenske skupščine, prve svobodne volitve, oblikovanje nove Demosove vlade, plebiscit, strašna napetost prve polovice leta 1991, ko je bilo iz dneva v dan pričakovati državni udar JLA, in nato katarzični trenutek - 25. junij, ko je bila razglašena slovenska samostojnost. Svečanost na Trgu revolucije 26. junija sem spremljal po televiziji, v prepričanju, da bom naslednji dan šel v Ljubljano, kjer naj bi govoril na zasedanju Slovenskega svetovnega kongresa. Toda, ko smo se 27. zjutraj zbudili, je bila prva novica, da so okrog našega glavnega mesta tanki JLA in da so na glavnih cestah frizirski konji, ki so jih postavili člani Teritorialne obrambe. V naslednjih dneh smo tako rekoč stalno tičali pred radiom in televizijo ter živčno spremljali, kaj se dogaja v Sloveniji, predvsem v Ljubljani. Telefonsko smo se tudi pogovarjali s sorodniki in znanci, ki so ostali ujeti v mesto, in

vedno znova ugotavljali, da smo bolj vznemirjeni in prestrašeni od njih.

Ko sta minila šok in veličina tistih dni, je bilo lepo iti v Ljubljano, kjer je pred skupščino plapolala nova slovenska zastava. Razmere so se počasi umirile, vzporedno z normalnostjo, ki se je vračala v moje življenje, razpeto med Slovenijo in tujino, pa se je začel počasi pojavljati kritičen odnos do Ljubljane. V preteklosti smo za vse, kar ni šlo, obtoževali Beograd, medtem ko se nam je zdelo, da nam iz slovenske prestolnice ne more priti nič hudega. Po osamosvojitvi pa so se odnosi med Ljubljano in zamejstvom povsem spremenili, saj so usodne odločitve, ki so zadevale našo skupnost v Italiji, sprejemali v skupščini na Šubičevi in v bližnjih vladnih palačah. Ker te odločitve pogosto niso bile najboljše, ker so nove oblasti mislile predvsem na koristi Republike Slovenije, ne pa širšega slovenskega prostora, sem že na začetku devetdesetih let izrazil nejevoljo nad njihovo politiko in jo označil kot »emonocentrizem«. Ta termin sem pozneje še pogosto uporabljal, saj sem se strinjal z ugotovitvijo Borisa Pahorja, da Ljubljana nima pravega državotvornega odnosa, pa ne samo do zamejstva, temveč do vse obrobne Slovenije, posebno do Primorske. To sem še posebno občutil v času, ko smo v Kopru ustanovljali Znanstvenoraziskovalno središče in pozneje univerzo, saj se nam je pogosto zdelo, da nam v Ljubljani načrtno mečejo polena pod noge, ne da bi se zavedali, kako pomembno je ustvariti na Obali intelektualni pol, sposoben, da tekmuje s sorodnimi institucijami na oni strani meje.

Moram reči, da sem v odklanjanju »emonocentrizma« vztrajal do januarja letos, ko je RS prevzela predsedovanje EU. Kajti v tistem trenutku se je izkazalo, da Ljubljana ni kriva za določen stil vladanja, temveč so zanj odgovorni ljudje na položajih. Postalomi je jasno, da gre za značajsko hibo jare elite, ki še ne zna razlikovati med strankarskimi in državnimi interesi, kaj šele, da bi jih znala usklajevati. Zaradi te napake v sistemu je namreč v času slovenskega predsedovanja EU Ljubljana sama postala žrtev diskriminacije, preprosto zato, ker sedijo v Mestni hiši ljudje, ki niso všeč gospodom na oblasti. V državi z večjo tradicijo bi v takem primeru prišlo do elegantnega premirja, saj bi bilo vsem odgovornim jasno, da je treba pred tujim javnim mnenjem nastopati složno in iztržiti čim več iz ugodne priložnosti, ki je ponujala Sloveniji mednarodno vidljivost. V normalnih razmerah bi Ljubljana kot glavno mesto postala izložbeno okno Republike Slovenije, v njej bi se dogajali najpomembnejši dogodki, v njej bi prišlo do najbolj odmevnih državnih srečanj in sprejemov. Če ne drugega zato, da bi tuji časniki poročali iz Ljubljane in mimogrede še kaj povedali o mestu ali da bi se Ljubljana s svojo plemenito arhitekturo čim pogosteje pojavila na televizijskih ekranih. Toda ker je prevladala logika, da tisti, ki niso »naši«, ne smejo imeti nikakršne koristi od slovenskega predsedovanja EU, je bilo dogajanje preseljeno na Brdo, kjer stoji sicer očarljivo, a vendarle podeželski dvorec. O slovenski kulturni dediščini, o slovenski zgodovini in sodobnosti, katerih srce je Ljubljana, tuji gostje niso zvedeli praktično nič. In zato o njih tudi niso poročali.

slovenske države

in državo

Ponos Slovencev na svojo prestolnico se bo gradil postopoma

Prof. dr. Andrej Pogačnik, Fakulteta za arhitekturo

Razlog, da se Slovenci (beri: Neljubljančani) tako slabo identificiramo s svojo prestolnico, je v kratki zgodovini državnosti, s tem pa tudi Ljubljanec kot glavnega mesta. Ohranili smo ruralno – in ne urbano – mentaliteto. Kot »kralji na Betajnovi« se najbolje počutimo »na svojem«, kot svojo prestolnico pa čutimo zlasti občinsko središče, če ne kar bližnjo vas. Zgodovinski regionalizem botruje temu, da imajo Štajerci svojo, štajersko metropolo, Dolenjci dolensko. Toda celo pri prestolnicah regij so težave in značilni slovenski antagonizmi: Ajdovci zavidajo Novi Gorici, Ptuj se upira Mariboru, Velenje Celju, Radovljica Kranju, zavistno si gledata čez plot Kamnik in Domžale. Na obalnem somestju se je prevladila Kopra uprla Izola. Slovenci dojemamo svoj prostor izrazito policentrično in za nas Ljubljana ni isto kot za Francoze Pariz ali Argentinecne Buenos Aires.

Tudi zgodovinski nacionalni simboli in dogodki državotvornosti so bili v Sloveniji policentrično razmetani: Celje kot knežje mesto, Maistrov Maribor, Trubarjeva Raščica, Prešernova Vrba, koprski pomol kot kraj odhoda JNA, Vače kot središče Slovenije. Čitalniška narodobuditeljska gibanja so vznikala ne le v Ljubljani, temveč tudi v Mariboru, Novem mestu, Celju. Simbole državnosti raje vidimo v naravnih pojavih kot v grajenem okolju – krst Slovencev pri slapu Savica, Blejski otok, Planica, najlpa, najstarejša trta, zlasti pa Triglav. Naš kralj ne spi v prestolnici, temveč pod Peco.

Prestolnice Slovenije so bile zunaj naše dežele – v Benetkah, Rimu, Budimpešti, Berlinu, Beogradu, zlasti pa na Dunaju. V preteklosti je bil še najbolj »naša« prestolnica Dunaj. Razlogi naj bi bili cesarji, naklonjeni malemu človeku, kot simbolizirajo dobrohotni odnos cesarja do Martina Krpana. Nekdanja Jugoslavija si je na vso moč prizadevala graditi Beograd kot glavno mesto vseh narodov: parlament, spomenik neznanemu junaku na Avali, dom sindikatov, center Sava, manifestacije na stadionu JNA, nazadnje še Hiša cvetja, so bili arhitekturni simboli imidža prestolnice.

Kaj pa Ljubljana? Nikoli je nismo gradili kot prestolnico, osamosvojitve jo je pričakala v urbanističnem smislu nepripravljeno in še zdaj je tako. Glančeva stavba našega parlamenta je skromna, preveč pri tleh, manjka ji dvignjena ploščad s stopniščem, ki bi simboliziral vzvišenost demokracije. Trg republike je parkirišče (celo višje od nivoja parlamenta!), pod simbolom države – zastavo – posedajajo klošarji. Grobnica herojev in spomenik revolucije sta komaj opazna, pomaknjena nekam ob rob. Obe stolpnici na trgu sta bili še v času Jugoslavije zamišljeni kot najmogočnejša

arhitekturna spomenika tedanje republike: ena kot stolpnica Izvršnega sveta (SRS), druga kot stolpnica slovenskega gospodarstva. A zasukalo se je drugače. Stolpnici so zgradili pol nižje, v eni se je naselila banka, v drugi razne firme s pisarnami. Ravnikar ju je premaknil bliže parlamentu in tako zmanjšal monumentalnost trga. Stolpnici sta zgrajeni kot izjemno drzna konzolna konstrukcija. Obe bi lahko lebdeli nad trgom in simbolizirali motiv Ljubljanskih vrat.

Tudi z drugimi arhitekturnimi simboli nimamo prave sreče. Stari deželni dvorec, ki je nekak avstro-ogrski predhodnik naše državnosti, smo prepustili rektoratu Univerze. Lontovž bi lahko nadvse primerno simboliziral suverenost države – iz njega je bila razglašena osvoboditev Slovenije po 2. svetovni vojni – lahko bi bil predsedniška palača. Klasicistična stavba vlade je neugledno, občestno postavljena ob Prešernovo, brez paradnega trga, monumentalnega pristopa, skratka, brez reprezentativnega parterja.

A vse opisano je že zgodovina. V današnjem času, zdaj, pa vedno znova zamujamo priložnosti, da bi načrtno gradili svojo prestolnico. Vsako ministrstvo bi moralo biti palača s trgom in parkom, v osi te ali one poteze. V resnici pa so ministrstva sem in tja po mestu razmetane poslovne stavbe, kjer se pač uraduje in kjer je bilo na voljo nezazidano zemljišče. Sodno palačo, ki je v vseh prestolnicah eminentni simbol tretje veje oblasti, bomo stisnili med železnico in hrupno notranjo obvoznico Masarykovo.

Ljubljano bi morali načrtno graditi kot prestolnico tudi na povsem simbolni ravni. Zdaj Slovenci svoje glavno mesto bolj doživljamo po zaslugi Prešernovega spomenika, Plečnika, Tromostovja in Gradu kot pa zaradi stavb, kjer domujejo institucije naše države. V urbanizmu prestolnic so arhitekti osrednje točke kompozicije namenili prav najpomembnejšim javnim stavbam. Najbolj slaven primer je Washington – kjer osrednji javni prostor, Mall, povezuje Kapitol in Washingtonov spomenik, kot glavno spominsko obeležje ZDA. Pravokotno na glavno os pa poteka prečna kompozicija, ki se zaključuje z Belo hišo in – na nasprotni strani – Jeffersonovim spomenikom.

Kot rečeno, bi morale biti nove, reprezentativne stavbe države tudi novi oblikovni poudarki in povezovalne točke vidnega doživljanja mesta. V novem mestnem načrtu se tako poudarja monumentaliziran razvoj ob mestnih vpadnicah in višinski poudarki na križiščih z obvoznico. Novo, impresivno veduto bodo prispevala severna mestna vrata – Bavarski dvor.

Ni nujno, da gre Ljubljana po poti manhattanizacije. Tekme z drugimi prestolnicami po višini in številu nebotičnikov ne bo nikoli dobila, še manj po sedežih korporacij in številu prebivalcev. Prestolnica si pridobi največji sloves in identiteto, če odseva splošno urbano kulturo naroda in s stanovanji v humanem, urejenem, zelenem okolju. In to so za Ljubljano vrtno zelene sosese vil, kot so Vrtača, Rožna dolina, Mirje in Trnovo, Poljane ali Pržanj. Z Golovca, gore Oljke, Rožnika in Šišenskega hriba zdaj nikjer ne vidimo panorame, nikjer ni poti, speljanih skozi parkovno urejene jase in razgledišča!

Foto: Jakše Jeršič

Pogled na Slovensko cesto, ki bo z novim potniškim centrom Emonika povsem spremenila severni del mesta, z letala.

A Ljubljana je obsojena na uspeh, celo pri velikih investicijskih ali urbanističnih napakah. Ameriški tip mesta se je razbohotil pri vseh novih ali novih-starih prestolnicah, kot so Bratislava, Tallin, Riga, Priština in Skopje, če omenim le primerljive. Metropolitanskemu razvoju Ljubljanec bo kmalu zmanjkalo prostora, če bomo zaščitili vsako ped zemlje v okolici – pa najsi gre za zeleni gozdni pas, vodovarstvena območja, Natur 2000, Krajinski park Barje. Prav slednji grozi, da bo preprečil dolgoročno širitev odlagališča smeti. Ljubljanec se po zaslugi okoljevarstvenikov lahko zgodi čez desetletja Neapelj. Tudi če bi načrtovali sežigalnico odpadkov, bi jo oni najbolj krčevito preprečevali.

Ljubljansko Barje je za slovenske razmere velika, ravna površina, ležeča sredi Slovenije in tik ob glavnem mestu. Z dvigom temperature se osušuje po naravni poti in kmetijstvo na njem je vse bolj uspešno. Mokrišče je v veliki meri le še na papirju. Zavzemam se, da izkoristimo Barje za kmetijstvo in tiste nujne funkcije, ki jih mesto na obrobju potrebuje: športno-turistično in vadbeno letališče, tematski park, sejem, novo (drugo) kampus univerzo, že omenjeno odlagališče odpadkov (ki se sukcesivno tako ali tako sanira v igrišča za golf, avtodrome, parke), zelena – vrtna predmestja enodružinskih hiš in končno velike, umetne ojezeritve.

Ljubljana je celinska, poleti soparna, neprijetna prestolnica. Morda se bo z vrtoglavim naraščanjem cen goriva njena oddaljenost od morja in jezer še povečala. Z lahkoto bi na Barju uredili velike umetne vodne površine po zgledu Berlina za

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

kopanje, čolnarjenje, deskanje, ribolov. Dele obal, rokavov in vodnih površin bi uredili kot resnične in ne umišljene barjanske biotope, tudi z učno-vzgojnim pomenom. Poleg mokrih travnikov bi uredili bolj vodnate, bolj tipične, biotsko raznovrstne barjanske pokrajine.

Težava z vlogo Ljubljane kot prestolnice se je izrazito pokazala pri poskusu regionalizacije Slovenije. Tako kot povsod po svetu glavno mesto tvori okoli sebe obsežno metropolitansko regijo, ki v Sloveniji ustreza Osrednjeslovenski. Toda če se Ljubljano iz nje izloči, ni več kohezivne, gravitacijske sile. Takrat se Kamničani upravičeno vprašajo, kaj imajo skupnega z našimi občinami ob hrvaški meji. Edino realna je Osrednjeslovenska – Ljubljanska metropolitanska regija, ki naj ima dovolj široko gravitacijsko polje, da s svojimi finančnimi, človeškimi, investicijskimi presežki lahko pomaga manj razvitim delom svoje regije, kot so Kočevsko, Zasavje, Loška dolina. Z učinkovito, dobro povezano regijo bi Ljubljana de facto funkcionirala kot milijonsko mesto, ki je konkurenčno Zagrebu in ki pušča za sabo Gradec ali Trst. Znotraj Osrednjeslovenske regije pa ima Ljubljana lahko še poseben status za in samo za funkcije, ki jih opravlja za vso državo.

V Sloveniji se že desetletja zavzemamo za policentričnost, ki naj zmanjša boleče razlike v razvitosti. Policentričnost in monocentričnost pa ne gresta skupaj, zato proračun daje manjšim, perifernim občinam relativno več in Ljubljani manj, češ da Ljubljana že tako ali tako profitira s prilivom »možganov«, mladine in podjetnih prebivalcev iz vse Slovenije. Vanjo se steka tako ali drugače denar iz trgovine, bančništva, visokega šolstva, zdravstva, kulture, očitni so multiplikativni učinki ekonomije obsega. Z osamosvojitvijo Slovenije se je razvoj še pospešil, v Ljubljani so diplomacija, tuja predstavništva, oblegajo jo turisti.

In multikulturalnost? Okušamo jo z množicami turistov v ljubljanskem središču in z vse jasnejšo artikulacijo potreb raznih skupnosti. Pravoslavni center in džamija sta značilna primera. To pozdravljamo.

Vsaka prestolnica se predstavi svetu z mednarodnim letališčem, osrednjo železniško in avtobusno postajo. Pri slednjih dveh smo še daleč na Balkanu (in za njim), celo železniška postaja v Pivki je večja od ljubljanske. Letališču manjka velika vhodna avla za čakanje in *checking*, ki je v vseh prestolnicah nekaka izločba tamkajšnje arhitekture. Manjka tudi učinkovit, frekventni javni promet od letališča do *air-terminala* v središču, če ne s primestno železnico pa vsaj z avtobusi. Železniške postaje so bile (in so znova in vedno bolj) reprezentančen vhod državljanov in tujcev v prestolnico. Zato tudi simbolni pomen arhitekture: glavna avla, urni stolp, postajni trg, ulica – bulvar, ki vodi k postaji (*Bahnhofstrasse*). Upamo le, da se stanje v Ljubljani z Emoniko le premika iz (stoletja in pol trajajoče) mrtve točke. A bojim se, da bo partnerstvo javnega in zasebnega sektorja realno pomenilo profitabilno zasebno trženje stavb nad in okoli železniške postaje – t. j. za poslovne, hotelske, stanovanjske stolpnice,

za nakupovalne centre in podzemne garaže. Javnemu sektorju pa bosta tako ali drugače ostali za investiranje železniška in avtobusna postaja.

Za utrditev zavesti Slovencev o Ljubljani kot njihovem glavnem mestu se ponuja ideja o zgraditvi Plečnikovega stožčastega parlamenta. Imamo ga na kovancih, Plečnik je postal »naš« in ljudski v zavesti večine državljanov. Stavba bi bila tudi dovolj posebna, unikatna, razpoznavna in po svoje surrealistična ter bizarna (poševni klasicistični stebri!), da ji ne bi mogli očitati historicizma. Bila bi nekak dolg Slovencev do velikega mojstra, služila pa bi, zaradi nefunkcionalnosti, grobnici neznanega junaka, Panteonu zaslužnih, spomeniku državnosti in spravi, če hočete. Postala bi nekaka slovenska »Sagrada Famiglia«, za gradnjo bi zbirali prostovoljne prispevke vseh državljanov. Postavili bi jo na Šišenskem vrhu, vzpetini tik nad Tivolijem, Centrom in Šiško, ki je višja od Gradu in ima odlične razglede proti Gorenjski in čez celotno mestno panoramo. Stolp ne bi razvrednotil cerkvice na Rožniškem hribu. Izjemno dobro bi bil viden iz vseh delov mesta in bi uspešno konkuriral novim nebotičnikom, ki bodo v daljši prihodnosti ustvarjali nova višinska merila – na Bavarskem dvoru, v kompleksu Tobačne tovarne, ob Šmartinski cesti, morda na lokaciji Kolizeja. Plečnikov stožec bi bil postavljen sredi stopničastih razglednih teras s peš dostopi iz smeri Centra, Bellevueja in Rožnika. Osrednje monumentalno stopnišče bi vodilo od travnika z brezami – torej med klasičnim Tivolijem in kopaljščem. Stožec bi bil lahko zaključni motiv številnih novih arhitekturnih ansamblov, avenij in promenad v mestu.

Poleg Plečnikovega »parlament« naj bi se zavest Slovencev o Ljubljani kot njihovi prestolnici usidrale še stavbe predsedniške palače, institucij Evropske unije, diplomatska četrt, novi stadion in športna dvorana. Veselimo se postopnega izgrajevanja mesta kot kulturnega središča z novim Nukom, prenovo Opere in Drame. A vsem naštetim novogradnjam po vrsti manjka nov, šokantni arhitekturni dosežek. Ljubljana na svoj »Bilbao efekt« še čaka.

Občutek pripadnosti prestolnici se krepi z njeno dostopnostjo in funkcijami, ki jih opravlja za vse Slovence – kot so zdaj državna uprava, sodstvo, Klinični center, Univerza, muzeji, velika koncentracija nakupovalnih središč. Z avtocestnim križem in hitrimi vlaki bo Ljubljana bolj »drugi dom« Slovencev kot doslej. Izjave, da je Ljubljana najlepše mesto na svetu, so prisrčno naivne, a vendar se z njim postopno gradi istovetenje z glavnim mestom.

Ponos Slovencev na svojo prestolnico se bo gradil postopoma. Prej se bo Ljubljana prikupila državljanom, če bo velikodušno prepuščala nekatere državne institucije regionalnim mestnim središčem, kot pa varovala svoje interese za vsako ceno. Tekmo z drugimi evropskimi in svetovnimi metropolami se lahko dobi tudi na druge načine: kot mesto partnerskega odnosa s periferijo, kot zeleno, humano, okoljsko ozaveščeno mesto z visoko bivalno kvaliteto.

Podeželska ali urbana Slovenija in njeno glavno mesto

Prof. dr. Božo Repe, Filozofska fakulteta

Ljubljana je bila v zgodovini večji del obstoja provincialno mesto. Šele proti koncu 19. stoletja je, predvsem iz nacionalnih razlogov, začela postajati pomembnejša, saj je bila Kranjska edina od avstrijskih historičnih dežel, v kateri so imeli Slovenci v deželnem zboru politično večino. Intelektualni centri za Slovence so bili Dunaj, Trst (za katerega je dolgo telo tiho upanje, da bo nekoč postal »slovenski New York«), Gradec. Program Zedinjene Slovenije ni nastal v Ljubljani, ampak na Koroškem in na Dunaju, prva čitalnica v Trstu, prvi tabori na Štajerskem. Ljubljana skoraj v ničemer ni bila prva, ne v uporabi parnih strojev ne v uvajanju plinske ali električne razsvetljave. Kratek izstop iz podeželske povprečnosti je bilo obdobje Ilirskih provinc (1809–1813), ko je bila glavno mesto velike upravne enote, ki je segala od Tirolske do Dubrovnika. Že pred tem, leta 1797, je v Ljubljani enkrat in edinkrat prespal tudi Napoleon. Čas Ilirskih provinc je bil za Ljubljano čas kratkotrajne in nedokončane modernizacije, ki jo je Evropi prinesla francoska revolucija, s civilnim zakonikom in zametki univerze, veselili pa so se tega predvsem redki svobodomiselnih intelektualci.

Za tedanje prepoznavnost Ljubljane se sicer, bolj kot protislovne in nedorečene Ilirske province, običajno navaja konservativni kongres Svete aliance leta 1821. Ta si je zadala za nalogo, vrniti Evropo v predrevolucijsko obdobje absolutističnih monarhij in dominantne vloge katoliške Cerkve. Za dogovore o uresničitvi tega načrta pa je izbrala tudi dolgočasno in predvidljivo Ljubljano. No, konservativnost Svete aliance tedanjih Ljubljančanov ni motila, najbrž jim je bila celo pisana na kožo, predvsem pa jih je zanimal zaslužek, ki so ga od tega imeli: »V pričetku leta 1821 se je usulo vse, kar je bilo v zvezi s kongresom, v Ljubljano. V tolpah so prihajali gostje, da je od njih po mestu kar mrgolelo. Današnja generacija nima pojma o tem, kako je bilo ljubljansko meščanstvo tedaj zadovoljno in navdušeno. In kako tudi ne? Celih pet mesecev so na to meščanstvo različni dvori, različni ministri, različni poslanci tako rekoč iz škafja zlato usipali! Neki zanesljiv svedok iz tiste dobe opozarja z vidnim ponosom, da so gospodje kongresniki samo meseca januarja le za stanovanja plačali skoraj 70.000 gl.! Vzlic temu je vladal povsod najboljši red. Tudi stanovanj ni primanjkovalo in, kar je največje čudo: cena živil uslo kongresno dobo ni prav nič poskočila. Kaj bi se pač danes v tem pogledu zgodilo, če bi zašel kak kongresček v Ljubljano? To bi nas brili mesarji, molarji, peki in vsi drugi prodajalci!«, je med drugim zapisal Ivan Tavčar v knjigi Izza kongresa.

Ilustrativno je, da Ljubljana preobrazbe iz srednjeveškega mesteca s primesmi renesanse in baroka v modernejše mesto na prelomu iz 19. v 20. stoletje ni doživela zaradi daljnovidnega načrtovanja,

slovenske države

in državo

Foto: Jakše Jeršič

Pogled na staro mestno jedro z letala.

ampak potresa 1895, ki je arhitektu Maksu Fabianiju dal priložnost za izvedbo novega prostorskega načrta v neoklasicističnem in secesijskem slogu, županu Ivanu Hribarju pa možnost, da liberalizira in posodobi tudi mestno upravo.

Slovenizacija gospodarstva po prvi svetovni vojni, močne carinske zaščite in nezahteven jugoslovanski trg so v času med obema vojnama omogočili vzpon nove, jugoslovanske gospodarske in politične elite, prvič v zgodovini tudi take, ki ni živela zgolj od svojega dela, pač pa tudi od kapitala. V Ljubljani se je odrazil skozi arhitekturno preobrazbo, ki jo je začel že Plečnik, poleg Fabianija pa vrsta mladih, prodornih in svetovnim trendom sledečih arhitektov. Meščanske vile in moderna stanovanja, a hkrati podeželski utrip s kmetijo nasproti nebotičnika nazorno kažejo na protislovje tistega časa. Čeprav v dvajsetih letih, ko je bila Kraljevina SHS razdeljena na t. i. oblasti (Slovenija na ljubljansko in mariborsko oblast), formalno niti ni bila »glavno mesto« jugoslovanske Slovenije, se je uveljavila kot intelektualno in kulturno središče z lastno univerzo in vrsto novih kulturnih institucij. V tridesetih letih je to funkcijo okrepila kot središče Dravske banovine, vendar ta nikoli ni dobila zelene politične avtonomije, razvoj Ljubljane pa je zavirala (na drugi strani pa, vsaj kar zadeva gradnjo, hkrati tudi spodbujala) gospodarska kriza.

Druga svetovna vojna je bila za Ljubljano nova, velika prelomnica. Beli zastavi na nebotičniku, simboličnemu izročanju mestnega ključa italijanskim okupatorjem in kolaboraciji se je zoperstavil najprej pasivni in nato aktivni odpor, ki ga ni mogel zatreti niti poskus, da bi jo, obdano z bodečo žico, spremenili v neke vrste koncentracijsko taborišče. Z odporom med drugo svetovno vojno so Ljubljančani zanimali (pre) pogosto zgodovinsko tradicijo konservativizma, nekritične podvrženosti cerkvenim in političnim avtoritetam, ponižnega čakanja, do bo rešitev za probleme prišla od drugod.

Povojno obdobje Ljubljane je, tako kot mnogo prejšnjih, protislovno. Po eni strani je postala glavno mesto republike in tako prvič dobila tudi državne atribute. Po drugi strani so njeno vlogo slabile številne reorganizacije, drobljenje na občine ter njihovo povezovanje s (pre)širokim podeželskim zaledjem ter dvotirna »oblastno – samoupravljavska« struktura. Županska funkcija (kakorkoli se je že v posameznih obdobjih imenovala), je bila v resnici drugorazredna. Socialna struktura mesta se je s forsirano industrializacijo v prvem povojnem desetletju korenito spremenila, razvoj mesta je v marsičem diktirala »vrtičkarska« mentaliteta prve generacije priseljencev. Poskus liberalizacije in modernizacije v šestdesetih letih je ostal nedokončan, sedemdeseta in osemdeseta so prinesla vračanje težke industrije, poudarjanje delavstva, številne imigrante iz drugih republik.

Za obdobje po osamosvojitvi se zdi, da se Ljubljana dolgo ni znašla, ni znala definirati svoje vloge glavnega mesta novonastale države. Znova se je izgubljala v številnih reorganizacijah, političnih pat pozicijah, brezplodnih prepirih. Z zadnjimi županskimi volitvami se je to sicer spremenilo, a je nastala nova politična blokada, tokrat s strani vlade, ki želi vlogo glavnega mesta povsem zaobiti (to kažejo številni primeri, kot so ignoranca do Ljubljane v času predsedovanja EU, zavrnitev kandidature Ljubljane za evropsko prestolnico kulture in vrsta drugih). Nedvomno to mesto ovira v njegovem razvoju in utrjevanju statusa, a hkrati je prav tako nedvomno, da taka kratkovidna politika »kaznovanja« nima negativnih učinkov samo na Ljubljano, ampak vsaj toliko tudi na razvoj države kot celote. Glavnega mesta se pač ne da nadomestiti ne s kongresnim centrom na Brdu in ne z drobljenjem že tako majhne države na številne občine in pokrajine. Z nekaj nujnega poenostavljanja lahko zapišem, da je spor med aktualno vlado in Ljubljano predvsem odraz spora med urbano (svetovljansko) in ruralno Slovenijo.

Za prostorsko-urbanistično, prometno, gospodarsko, izobraževalno, kulturno, komunikacijsko in drugo modernizacijo Ljubljane, ki se v grobih obrisih nakazuje skozi številne projekte, bo treba storiti še marsikaj. V prvi vrsti potrebujemo korenit miselni zasuk v definiciji funkcije (glavnega) mesta in v definiciji pojma »meščan«.

Mesta so bila skozi zgodovino praviloma nosilci razvoja, ne zgolj trgovsko-gospodarskega, pač pa tudi političnega, kulturnega, miselnega. »Mestni zrak osvobaja,« je geslo, ki ni omejeno zgolj na srednji vek. Človeška civilizacija se začne z mesti, ki so hkrati tudi države. V modernizacijskem smislu je torej mesto pred oz. »nad državo« in ima praviloma (razen v času vojn in naravnih katastrof) tudi daljši rok trajanja. Številne države so nastale in propadle ali spremenile svoje obsege in funkcijo, mesta so ostala. S tega stališča je tudi v Sloveniji spor med državo (politično oblastjo) in glavnim mestom iracionalen, saj le kohezivnost obojega, mesta in države, lahko prinaša prednosti. Pa ne gre zgolj za zgodovino: tudi v povsem oprijemljivih futurističnih napovedih se mestom v 21. stoletju pripisuje glavna razvojna in celo politična vloga.

Na zadnjih volitvah za mestni svet in župana v Ljubljani so se v grobem oblikovale tri razvojne opcije:

- **»konservativno-katoliška«**, ki je izhajala iz tradicionalizma in predsodkov do drugačnih (npr. džamija) in je v mestno življenje skušala vnesti ruralne elemente (simbolno npr. s prireditvijo Aktiva kmečkih žena na ljubljanskem gradu);
- **»meščansko-kulturniška«**, ki je izhajala iz prepričanja, da je vodenje mesta lahko le »visokokulturniški projekt«, torej so kvalificirani za to predvsem (samooklicani) »meščani s prefinjenim okusom«;
- **»projektna«**, ki meni, da je razvoj mesta mogoče izpeljati po menedžerskem principu, klasično politiko pa zamenjati z interesnimi listami.

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

Foto: Dunja Wedam
Festival Ana Desetnica.

Slednja se (kljub očitkom o populizmu, o »balkanizaciji« glavnega mesta – in to tistega, ki se je še nekaj desetletij nazaj bahalo, da je njegov nebotičnik najvišja stavba na Balkanu, in se tudi sicer ni pridevnika »balkanski« čisto nič sramovalo –, v namigovanjih o »neprimernik nacionalni ali celo verski barvi župana ipd.), med vsemi tremi izkazuje za najbolj kompetentno in sposobno izvesti modernizacijo Ljubljane v smeri svetovnih razvojnih trendov.

Mesta z večstoletno nepretrgano plemiško-meščansko tradicijo, kakršna so npr. Benetke, Dunaj, Amsterdam, pa tudi bližnji Gradec, se na tovrstno tradicijo že zdavnaj ne ozirajo. Vsaj ne več, kot je potrebno. Seveda se upošteva, je vkomponirana v mestno identiteto, a razvoj se gradi na večkulturnosti, mešanju svetovnih trendov, svežih idejah. Če dam arhitekturni primer: v Gradcu je kljub godrnjanju in nasprotovanju »tradicionalistov« Kunsthaus Graz iz leta 2003, »Friendly Alien«, kot ga ljubkovalno imenujejo, popolnoma futuristična stavba sredi renesančnih stavb, postal glavna atrakcija. Prav tako kovinsko-stekleni umetni otok s kavarno sredi Mure, le nekaj deset metrov stran od klasičnih štajerskih gostiln. Bistvo moderne meščanske kulture ni poreklo (le kdo ga v Ljubljani ima kaj več kot generacijo ali dve nazaj?), pač pa liberalno in nemoteče sobivanje različnih načinov življenja, zaradi mene vključno z »jodlarskim«. Bistvo mesta sta urejenost in varnost, ki upoštevata različnosti slogov življenja. Pogled na mesto in na ljudi kot na celoto različnosti: od predmetij do centra, od alternativne kulture do vrhunskih koncertnih dvoran, od katoliških cerkva do džamij, od »meščanov« (s »pedigrejem« ali brez

njega) do »prišlekov«, od stolpnic do kmečkih hramov. Dunajčani, npr., so to dojeli, Ljubljana s svojimi zgodovinskimi travmami, hipotekami in provincialistično miselnostjo, še mora. Zato je Dunaj glede na zadnje raziskave po kakovosti življenja na drugem mestu, za dolgočasnim Zürichom, Ljubljana pa na 82. Celo za kar nekaj vzhodnoevropskimi mesti, tudi Vilno npr., ki mi je v spominu izpred dobrih desetih let, ko sem tam predaval, ostala z zanemarjenimi procelji, socialističnimi bloki in eno ali dvema znosnima restavracijama. Dokaz torej, da se v enem ali dveh mandatih dá marsikaj narediti. Upati je, da gre tudi v Ljubljani trend v tej smeri.

Ljubljana – mesto ustvarjalnih meščank in meščanov in srce Slovenije

Dr. Marjan Rožič, župan Ljubljane v letih 1978 do 1982

Slovenski parlament in vlada zaključujeta svoje štiriletno obdobje. Na žalost v večini primerov neslavno. To velja še posebej, ko gre za odnos do Ljubljane kot glavnega mesta države. Stanje pred, ob volitvah in po njih je izziv in priložnost za poglobljen pogovor, ki naj osvetli razmere, vzroke in posledice takega stanja in prispeva, da bo nesprijemljivo stanje preseženo. Za tak pogovor se je pred časom zavzel tudi predsednik republike dr. Danilo Türk, ki zagotovo tudi kot Ljubljančan čuti potrebo, da se stanje spremeni. Volitve bodo – vsaj upam – prekinile prakso predsednika vlade in mnogih ministrov, ki so z omalovaževanjem, cinizmom in politično nezrelostjo podcenjevali Ljubljančane in Ljubljančanke, njihovo demokratično izvoljeno vodstvo, še posebej župana gospoda Zorana Jankovića, in s tem Ljubljano kot celoto, kot glavno mesto države. V osnovi gre za podcenjujoč odnos do ljudi, ki so srce in energija znanja tega mesta, do njihove ustvarjalnosti, do zgodovine in do realnih, ambicioznih in sodobnih razvojnih ciljev.

V Ljubljani se ne glede na ovire in podtikanja razmere in odnosi urejajo civilizirano po evropskih kriterijih in mesto izžareva sodoben, moderno naravnani razvojni utrip. Namesto razumevanja, podpore, sodelovanja, pomoči, iskanja skupnih partnerskih rešitev, utemeljenih odgovorov pa je Ljubljana iz vladnih krogov deležna nesposobnosti za demokratično držo. Namesto podpore ljudem se želi uveljavljati birokratski centralizem. Volitve, ki so pred nami, so za Ljubljano in s tem za Slovenijo posebej pomembne, saj ogromna večina pričakuje zaton zatohlega in svežino novega, naprednega, ustvarjalnega. Volitve so lahko edina uspešna selekcija med tistimi, ki so sposobni le diktata, in silami demokratičnih ustvarjalnih ljudi, ki so sposobni glavno mesto Ljubljano in državo Slovenijo

usmerjati in voditi po demokratični in evropski poti. Ljudje, ki živijo ustvarjalno, ki so vsestransko delovni, so lahko tudi svobodni.

Vzratne vožnje oblastniškega vladanja je dovolj in preveč, zaljubljenost v staro je iskanje vzorov v preteklosti, tudi mencanja na mestu naj bo konec. Ljubljana želi dihati s polnimi pljuči, želi živeti najlepše mesto na svetu. Za to pa je potrebno združevanje sil, ki jih resnično zanima napredek Slovenije in s tem napredek Ljubljane. Prav zato je javni pogovor o statusu glavnega mesta tako zelo potreben, potrebno se je zavedati vloge glavnega mesta v prihodnjem razvoju države in spregovoriti o odnosu države in vseh njenih institucij do glavnega mesta, o odnosih in partnerstvu vseh oblik sodelovanja, o tem, da se utrip Ljubljane pozitivno čuti in doživlja v vseh delih Slovenije in da se utrip Slovenije prepleta z dinamiko razvoja Ljubljane na vseh področjih – v kulturi, prostovoljstvu, umetnosti, znanosti, gospodarstvu, turizmu, prometu, okolju, športu, skratka, povsod. Slovenija bo napredovala, če bomo delovali in sodelovali ustvarjalno. Kdor tega ne zna ali noče, ga napredek države ne zanima.

Ljubljana se s svojo pokončno držo, širino razvoja odpira in deluje kot evropsko mesto, ni zaprta vase, se veseli uspehov drugih in pogumno, z jasno usmeritvijo spodbuja pozitivne tokove v celotnem slovenskem prostoru. Dobri primeri razvoja glavnih mest evropskih držav, katerih župani in drugi predstavniki so se zbrali letos v Ljubljani, so ohrabritev za Ljubljano in obratno, Ljubljana s svojim razvojem in razumevanjem kulture sožitja v mestu spodbuja druge. Deklaracija o vlogi prestolnic v medkulturnem dialogu in ustvarjanju aktivnega sožitja, ki je bila sprejeta na srečanju županov evropskih prestolnic 9. maja, ob mestnem prazniku miru in prazniku Evrope, izraža in spodbuja širino medmestnega sodelovanja, spodbuja povezanost glavnih mest in držav. Pomembno je, da ljudje na odgovornih položajih, ki vodijo državo, kot prebivalci pa so meščani Ljubljane, sodelujejo v okviru lokalne in mestne samouprave in drugih oblikah demokratičnega delovanja pri odločanju o razvoju mesta in razreševanju odprtih vprašanj, ki jih narekuje razvoj mesta. Torej ne ukazovanje, kljubovanje ali omejevanje, ne oblastniško strankarski diktat, temveč sodelovanje.

Vlada Republike Slovenije ne more pričakovati dobre ocene za svoje delo, če se vede do Ljubljane, kot da ni del države, kot da za mesto velja neka druga zakonodaja. Poskusi vladanja nad Ljubljano – osebnega ali strankarskega, se ne obnesejo. Ljubljančanke in Ljubljančani so se z vso silo uprli tuji sili – okupatorjem, se organizirali kot država v državi in zmagali. To je bila veličina osvobodilnega boja, ki ostaja temelj preteklosti in prihodnosti. Ni naključje, da je Ljubljana mesto heroj. Za sedanje razmere in evropsko prihodnost so nesprijemljivi primeri politizacije s pozicije strankarskega enoumja namesto političnega pluralizma pri reševanju zadev ljudi v mestu. Strankarski pristop do problemov v mestu ovira njihovo reševanje, vnaša politizacijo in konflikte, ljudi spodbuja, da se postavljajo drug nasproti drugemu, namesto da bi združeni v partnerstvu delovali učinkovito.

slovenske države

in državo

Ljubljana z izjemnimi ustvarjalnimi potenciali, razvito ekonomsko, prostorsko, socialno, ekološko in drugimi politikami vpliva in bo lahko še več prispevala k pospešenemu razvoju države in k urejanju vseh tistih domačih in evropskih vprašanj, ki so temelj kakovosti življenja mesta in vsakega prebivalca v njem. Prebivalci in prebivalke Slovenije se počutijo kot del narodov sodobne Evrope, še posebej pa doživljajo Ljubljano kot svoje glavno mesto, ki jih sprejme z odprtim srcem, kot del sebe. Ustvarjalni duh mesta je z zadovoljstvom sprejet v vsakem delu Slovenije.

Nerazumevanje vloge glavnega mesta za lasten in slovenski razvoj v zadnjih dveh letih se na materialni, socialni in simbolni ravni kaže predvsem v naslednjih dejstvih:

- s sprejemom novega Zakona o financiranju občin je bilo Ljubljani v imenu solidarnosti do drugih občin in enakopravnega policentričnega razvoja odvzetih 60 milijonov evrov proračunskega denarja; gre za konflikten, nepovezovalni pristop reševanja odprtih vprašanj lokalne samouprave;
- s predlogom pokrajinske zakonodaje, ki predvideva 14 pokrajin kot t. i. politično realnost, bo prineslo siromašenje Ljubljane še nadaljnje materialne posledice za Ljubljano in državo kot celoto;
- z nepodpisanim Zakonom o glavnem mestu na ravni med županom glavnega mesta in predsednikom Vlade RS je zaustavljena vrsta strateških projektov na ključnih področjih razvoja mesta, pomembnih za Ljubljano in državo;
- z zavrnitvijo kandidature Ljubljane za evropsko prestolnico kulture je Ljubljana izgubila tako znatna evropska sredstva kot doživela simbolno podcenjevanje realnega generatorja kulturnega dogajanja v državi;
- ob predsedovanju Slovenije Svetu Evropske unije, za katero je MO Ljubljana uredila Slovensko cesto in pospešeno urejala druge predele mesta, pripravila reprezentativno razstavo povojne slovenske grafike v sodelovanju s SAZU, pripravila srečanje županov in postavila umetniško instalacijo Marka Pogačnika *Hologram Evrope*, meščani pa so vse polletje izražali svojo gostoljubnost in prijateljstvo, je bila Ljubljana v celoti spregledana kot glavno mesto predsedujoče države, njen prispevek pa je bil popolnoma prezrt;
- med večkratnimi vladnimi obiski slovenskih mest in pokrajin Ljubljane ni bilo, kot da sploh ne bi obstajala, kaj šele, da bi bila minimalno upoštevana kot glavno mesto države.

Našteta dejstva, ki so sicer znana in nekatera navedena tudi v povabilu k tokratni razpravi, navajam zato, ker delno ilustrirajo, kako nepremišljeno je podcenjevanje slovenskega glavnega mesta Ljubljane prav s strani vlade slovenske države, ki jo glavno mesto temeljno stvarno in simbolno utemeljuje in je generator slovenske državnosti. A tudi v tem obdobju Ljubljana zmaguje in bo zmagala, ker ve, kaj hoče. Energija njenega razvoja so ustvarjalni, svobodoljubni in zavzeti meščani in meščanke.

Ljubljana – prestolnica slovenske države

Janez Stanovnik, predsednik Zveze združenja borcev za vrednote NOB

Vse blagoslove tebi, Ljubljana ... Prav na sredo vseh nadlog te je postavila nebeška modrost, luč v temo, zeleno trato na pastinjko!

Ivan Cankar

29. oktober 1941: Hitler in Mussolini sta pokorila in si podredila celotno Evropo – od Rejkjavika do Krete in od Dunquerka do Moskve. Sredi kontinenta tam na vrhu Jadrana in kjer Alpe prehajajo v Balkan in Panonijo, pa je Ljubljana odločila, da z uro osame in dostojanstvenega molka dokaže osvajalcem svojo moralno premoč. Visoki komisar Graziolli sporoča Mussoliniju: »Na smeh mi gre, ko vidim, da en sam letak Osvobodilne fronte spravi ljudi z ulice ...« Ko pa se je pojavila na zvoniku frančiškanske cerkve v samem najožjem središču Ljubljane slovenska zastava, mu ni šlo več na smeh. Vse dopoldne so s Tromostovja okupacijski vojaki streljali v zastavo, da bi jo spravili z zvonika, ni pa ga bilo junaka, da bi se povzpел na zvonik ...

In Kidrič je z zanosom ugotavljal, da se je v Ljubljani pojavila »država v državi«; pravniki so sicer menili, da je bilo to prekmalu, toda dve leti pozneje je Kočevski zbor odposlancev – ta edinstveni parlament odporiške Evrope – poslal poseben pozdrav Naši Ljubljani, v katerem pribija, da je Ljubljana »Slovenecem in svetu primer junaštva in domovinske ljubezni, ki ga hočejo danes posnemati vsi slovenski kraji ...«

V osvobodilnem boju je postala Ljubljana simbol Združene Slovenije, slovenske države, ki si jo je Osvobodilna fronta postavila v osrčje svojega osvobodilnega programa. Ljubljana je sprejela skoraj 20.000 slovenskih beguncev iz Gorenjske in Štajerske, Ljubljana je iz bolniškega zapora reševala tigrovca Kravanjo - Petra Skalarja, ki je preživel spomladi prvi oboroženi spopad z okupatorji, Ljubljana se je pred okupatorskim terorjem pogreznila v podzemlje: radio Kričač je vzdrževal med ljudmi ponos, hrabrost in up na svobodo: pet podzemnih tiskarn (Podmornica, Truga, Tehnika, Tunnel in TT - Tone Tomšič) je tiskalo letake, s katerimi so obveščale prebivalstvo o dogajanju na frontah in jih bodrile v odporu. V mestu je delovalo več kot 400 terenskih odborov OF, ki so rekrutirali partizanske borce, zbirali orožje, opremo, hrano in pobirali narodni davek in ljudsko posojilo. Varnostna služba je ob pomoči množične Narodne zaščite odkrivala ovaduhe in okupatorjeve konfidente. V mestu je vse do spomladi 1942. leta

Foto: Dunja Wedam

Boris Kalin: Talec, bron, 1957, Ljubljana, Gramozna jama. Z njim je kipar, čigar talci so sicer z notranjim patosom prežete uporniške postave, poudaril »intimnejše umirjeno žrtveno veličino, vpeto v podobo predsmrtnega človeškega dostojanstva«. Kipu so aprila vandali nažagali desno roko in je po popravilu poškodbe poostreno varovan.

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

deloval Izvršni odbor OF, Plenum OF se je sestel že v letu 1941 kar štirikrat ... Okupator je v obupu to »dušo slovenskega odpora« spremenil v največje koncentracijsko taborišče v Evropi in že februarja 1942. leta mesto vklenil v 34-kilometrski obroč bodeče žice z 69 bunkerji, v katere je namestil strojnice, ob žici pa nastavil nahodne mine. V mestu je izvajal racije, v katerih je preiskal kar 44.000 prebivalcev Ljubljane in jih v internacijo odpeljal 5.400, od katerih so jih partizani samo na Verdu rešili 300, premnogi pa se iz taborišč niso nikdar vrnili. Vse to odporniškega duha ni nikdar zlomilo. Ob kapitulaciji Italije 1943. leta je Ljubljano zapustilo več kot 5.000 mladenk in mladeničev, ki so se pridružili partizanskim enotam – na Golem so formirali Ljubljansko brigado – in v borbi prepevali »Hej brigade ... vse do bele Ljubljane!«

Ljubljana ni postala glavno mesto slovenske države samo zaradi svoje geografske lege, pa tudi ne zgolj kot križišče prometnih in trgovskih poti, ampak predvsem zato, ker se je v njej rojevala in razvijala slovenska kultura, ki je ljudstvo teh krajev združevala v narod in krepila voljo za ustvarjalnost in moč, ki je narod preobrazila v državotvorno nacijo. Če kje, potem se je na slovenskem primeru potrdilo, kar je že davno ugotavljal francoski mislec Ernest Renan: »Nesreča in skupna nevarnost ljudstva združuje v narod ...« Ljubljana v tem procesu ni bila samo »kraljica veselja, mati vseh sladkosti in botrica prešernih ur«, kot je pisal Ivan Cankar, ampak je postala središče političnega dozorevanja in s Poveljstvom slovenskih partizanskih čet generatorica slovenske suverenosti. Pol stoletja po zmagoviti osvobodilni borbi se je to dejstvo potrdilo in udeležilo v plebiscitu za neodvisnost, razglasitvi samostojne državnosti in zmagoviti vojni za Slovenijo.

Ob vsem tem veličastnem zgodovinskem dogajanju je toliko bolj nerazumljiv sramoten odnos sedanje državne oblasti do glavnega mesta mlade države. Vsak Slovenec je bil ponosen, da smo kot »majhna« – in v povrh vsega še »nova« – država v prvi polovici letošnjega leta predsedovali Svetu Evropske unije. To je bila priložnost, da spomnimo Evropo, ki je zrasla iz vrednot zmage nad nacifašistično tiranijo, na veličastno epopejo štiriletnega odpora in od zaveznikov priznanega partizanskega boja, da spomnimo Evropo na besede pokojnega predsednika Janeza Drnovška: »Slovenski partizani so pomagali osvobajati Evropo in Slovenijo. Njihova zasluga je nesporna in večna!« Žal takega spominjanja nismo doživeli. Še več kot to. V Zvezi borcev za vrednote NOB smo v sodelovanju s Tržacani in najuglednejšimi akademiki pripravili poseben zbornik v angleščini, v katerem obujamo spomin na dogajanja, iz katerih se je rodila današnja Evropa, pa na prošnjo, da nam pomagajo pri distribuciji zbornika tujim državljanom, novinarjem in publicistom, sploh odgovora nismo dobili!

Še bolj žalostno usodo pa je doživelo naše glavno mesto. Helikopterji so sicer preletavali glavno mesto in promet na glavnih mestnih arterijah je bil zaustavljen, toda ne zato, ker bi predstavniki naše države seznanjali državnike bratske Evrope z legendo »mesta heroja« med bojem proti

»nacifašistični tiraniji«, kot je dejal Churchill, ampak zato, ker je soproga ameriškega predsednika na Mestnem trgu – ne v Židovski ulici – kupovala kristalne kozarce!

Novi kongresni center – za katerega si zaslužijo vse priznanje arhitekti in izvajalci – ni bil zgrajen v Ljubljani, kjer bi glede na druge infrastrukturne zmožnosti lahko tudi v prihodnje služil potrebam promocije kongresnega turizma, ampak je bil zgrajen v neposredni bližini letališča Jožeta Pučnika in tako zaobšel seznanjanje tujih državljanov z našim glavnim mestom. »Podoba raja« si je sicer pridobila kompliment »velike rezine raja«, glavno mesto s Plečnikovimi, Fabianijevimi, Vurnikovimi dragulji, spomeniki ilegalcu, talcem in voditeljem slovenskega odpora nacifašistični tiraniji pa so ostali prikriti voditeljem tega sveta.

In ker je že Prešeren očital Kranjcem, da jim je »mar samo za d'nar«, naj bo ob tej priložnosti omenjeno, da je izgradnja konferenčnih zgradb skupaj s prireditvami baje stala prav toliko – 60 milijonov evrov –, kolikor je bilo odtegnjeno proračunu mesta Ljubljane. Kot da se hoče glavno mesto države kaznovati, ker je prebivalstvo Ljubljane izvolilo župana in mestni svet po svoji volji in vesti, ne pa po želji vladajoče oblasti v državi.

To postavlja pred nas vprašanje odnosa med glavnim mestom in državnim vodstvom, o čemer govori deklaracija, ki so jo sprejeli župani evropskih prestolnic na svojem srečanju 9. maja v Ljubljani na povabilo župana Zorana Jankovića. Prestolnica namreč ni zgolj lokacija državnih uradov oz. sedež državnih oblasti, ampak je predvsem simbol državnosti in državnosti. Ni Francije brez Pariza, pa tudi ne Anglije brez Londona, čeprav je postala Združeno kraljestvo, tudi Nemci so vedeli, zakaj so sedež vlade vrnili v Berlin, in Američani svojega glavnega mesta niso kar naključno poimenovali po Georgu Washingtonu! Glavno mesto je prestolnica države in je kot tako simbol prav tako, kot je simbol nacionalni grb, zastava ali pa borbeni prapor slovenske vojske. In ker je zgodovina za narod to, kar je spomin za človeka, je prestolnica mesto zgodovinskega spomina, iz katerega so se rodili narod, nacija, suverenost in država. Razumljivo je, da zato prestolnice krasi Arc de triomphe, Trafalgar monument, Brandenburška vrata, Washingtonov obelisk in Lincolnov memorial. Tako tudi naše glavno mesto spominja ne samo na Trubarja in Prešerna, ampak tudi na Kidriča in Kocbeka, številne spominske plošče pa na druge pomembne dogodke iz naše preteklosti.

Videti je, kot da se ne moremo otresti svoje prepirljive preteklosti. Pokojni generalni sekretar Združenih narodov Dag Hammarskjöld je nekoč dejal: »Tisti, ki pri hoji gleda samo pod noge, bo prej ko slej izgubil smer in cilj.« Če se bomo izgubljali v malenkostnih medsebojnih sporih sedanjosti in preteklosti, bomo prej ko slej zapravili dolgoročno poslanstvo naroda. Naj nam bo izkušnja iz preteklosti svarilo za sedanjost in prihodnost. Na predvolilnem shodu leta 1910 je častitljivi dr. Ivan Tavčar takole govoril o svojih političnih nasprotnikih: »Bodo kranjski klerikalci prav kmalu

razsekali ljubljansko prebivalstvo na drobne kosce, s katerimi bodo potem gnajli občinska in vaška polja po kmečkih občinah.« (Slovenski narod 8. novembra 1910). Čeprav je minilo sto let, odkar so bile izgovorjene te besede, bi lahko ob komediji s pokrajinskimi referendummi ponovili Ezopov moto: »Mutato nomine de te narratur fabula!« (Če samo spremeniš ime, potem basen govori o tebi!) Istega leta, ko je Tavčar govoril zgoraj omenjene besede, pa je 22. avgusta 1910. leta »njegovo cesarsko in kraljevsko apostolsko veličanstvo blagovolilo ne potrditi« dr. Ivana Hribarja, že tretjič izvoljenega za ljubljanskega župana, zaradi »srbofilstva in rusofilstva«, čeprav ni postavljaj temeljev pravoslavni cerkvi v Tivoljskem parku. Karl Marx je menda dejal, da se zgodovina ponavlja samo kot farsa ...

In ker sem že pri Hribarju, temu večnemu vzorniku ljubljanskih županov – ki ni vzdržal sramote sovražne okupacije in se pogнал s Šušarskega mostu v smrt hladne Ljubljanice –, naj našega sedanjega župana Zorana Jankovića spomnim na besede, ki jih je Hribar govoril v svojem novoletnem govoru pred več kot sto leti: »Dali smo razvijanju bele Ljubljane pravec ... Naj se naši politični nasprotniki še tako zadirajo v nas, toliko je gotovo, da bode zgodovina sodila o našem delovanju pravično in ne pristransko ter da se bodo naši potomci, katerim ne bode – kakor današnjim našim nasprotnikom – vida kalilo sovraštvo in zavist, rado spominjalo našega dela.« Ali pa, kot je dejal veliki Dante: »Hodi po svoji poti in pusti nasprotnike, naj govore, kar hočejo!«

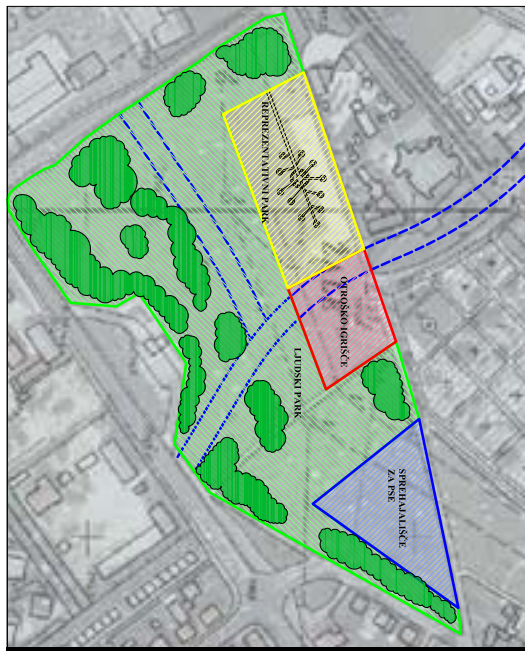
Ljubljana kot prestolniško mesto

Jože Strgar, župan Ljubljane v letih 1990 do 1994

Za Ljubljano, za njeno lepšo zunanjo podobo, za vse tisto, kar prestolnici naroda pripada, se zavzemam, odkar se poklicno ukvarjam z urejanjem zunanjega prostora. Že ves čas sem zagovarjal misel, da Ljubljana nima dovolj zelenih površin, predvsem ne kakovostnih. Ko je bila Ljubljana še manjša, z manjšim številom prebivalcev, je imela obsežnejše parke, predvsem velik in preudarno oskrbovan Tivoli. Zlasti od druge vojne naprej smo Tivoli samo zmanjševali, ga oblikovno ter vsebinsko siromašili, kaj novega, če odmislimo obvezne zelenice ob stavbah, pa ni nastajalo. V okviru hortikulturenega gibanja, ki je s svojim aktivnim delovanjem začelo v poznih petdesetih letih prejšnjega stoletja, smo si zavzeto prizadevali za nov park za Bežigradom. Vanj bi vključili miniaturni park Navje, ki je v tistem času prav tako životaril. A ostalo je zgolj pri načrtih. Zavzemali smo se tudi za park pod Rožnikom (Čadovi travniki), kamor smo demonstrativno posadili večje drevo. Spet nismo uspeli. Šele z nastankom samostojne države Slovenije smo na zahodnem delu povečali Tivoli, sanirali ribnik in uredili osrednje otroško igrišče. A to za naše mesto ni dovolj, posebno ne zdaj, ko je Ljubljana postala prestolnica države Slovenije in je nanjo obrnjenih vse več radovednih oči z vseh delov sveta.

slovenske države

in državo

Jože Strgar: zamisel reprezentativnega Severnega parka.

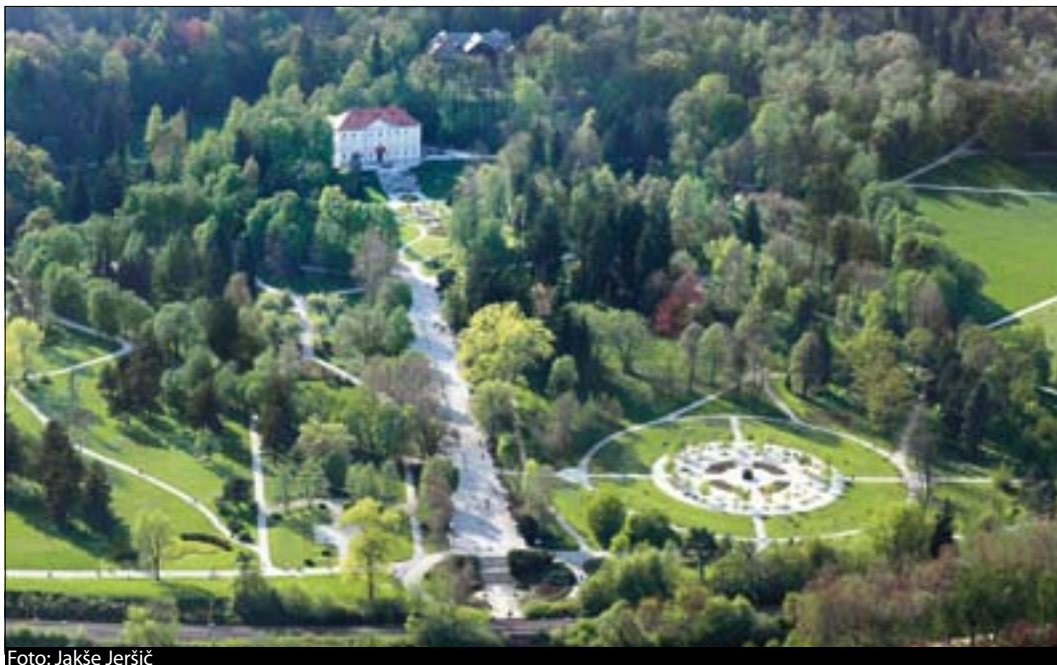

Foto: Jakše Jeršič

Pogled na Tivoli z letala.

Prestolno mesto države ima nove in dodatne obveznosti tudi na področju javnega zelenja. A ne le zaradi mesta in njegovih prebivalcev, ampak prav tako tudi zaradi države kot celote. Usklajeno prizadevanje za te reči – mesta in države – je pri tem nujno.

Predlogi in načrti za nove gradnje v mestu, kakor jim moremo slediti, so obetavni in predvidevajo tudi zelenice in celo parke. A kot se navadno dogaja, zgolj kot »spremljajoče obveznosti«, kar je za naše mesto premalo. Dobiti moramo park ali parke kot samostojne prvine v mestnem okolju. Zavedam se, da so nadvse važne tudi druge reči. Tudi sam poudarjam, da sta mestni in primestni promet in vse, kar je z njim povezano, osrednji problem Ljubljane. A sprejeti bi morali obveznost za vse tiste, ki gradijo kaj novega, da bi dovršen del vložka namenili tudi za ureditev teh nujnih stvari, tudi parkov. A to naj ne bo naloženo samo Ljubljančanom, ampak tudi državi. Gre za skupne zadeve, za nas vse in predvsem tudi za naše skupno kulturno spričevalo pred svetom.

Da bi prestolno mesto Ljubljana dobilo nekaj posebnega in hkrati nujno potrebnega, predstavljam svoje videnje novega mestnega parka na področju prejšnjih vrtičkarjev, med pokopališčem Žale in Novimi Jaršami, ki ga novi prostorski načrt predvideva kot Šmartinski park. Ker je zemljišče razmeroma veliko, bi bilo mogoče in za Ljubljano smiselno, da bi uredili večnamenski park, za katerega bi se mi zdelo primernejše ime Severni park. Kaj takšna namera vsebuje in zajema? Podzemno parkirišče, ljudski park z zaprtim otroškim igriščem, reprezentativni park in sprehajalni park za pse. Vse to je prav na tistem mestnem predelu potrebno in je hkrati izvedljivo, ne da bi kaj podirali ali onemogočali. Električni vodi, ki so speljani po tem zemljišču, bi po mojem lahko ostali in ne bi bistveno ovirali parkovne ureditve.

Podzemno parkirišče

Potreba po večjem parkirnem prostoru na področju pokopališča je občutna že zdaj. Še bolj bo, če se bodo tam okoli dogajale poleg pokopavanja rajnih in obiskovanja pokopališča še druge stvari, ko bodo dograjene predvidene stolpnice. Toda širitev parkirnega prostora po površini ni več mogoča. Treba ga je spraviti pod zemljo, s pogojem seveda, da park na površini ostane. Spričo predvidenih potreb bi se podzemni parkirni prostor v primerni velikosti raztezal od Tomačevske do Jarške ceste, z vhodom in izhodom z obeh strani in z morebitnim izhodom tudi na Pokopališko cesto.

Ljudski park

Pojem ljudski park je nastal v 19. stoletju, ko so po razvitem svetu nastajala velika mesta z veliko gostoto prebivalstva in so bili taki parki iz zdravstvenih ter socialnih razlogov nujno potrebni. V Ljubljani ni bilo prave potrebe zanj, pač zaradi majhnosti in zelene okolice. V večjih, zlasti v industrijskih mestih, kjer je bila naseljenost prebivalstva velika, odprtega prostora pa malo, so bili ljudski parki pravo zdravilo. Prebivalci takih mest so morali imeti možnost, da so v prostem času lahko odšli na sonce in zrak, da so vsaj malo ohranjali stik z naravo. Današnja Ljubljana, z veliko večjo gostoto prebivalcev, vsaj v nekaterih predelih, naravnost kliče po velikem parku, po prostoru, kjer se rastejo rastline in letajo ptice, kjer človek lahko v miru posesti ali se celo uleže na zeleno trato.

V sklopu celotnega omenjenega prostora bi bilo mogoče velik njegov del nameniti prav temu. Pri tem ne gre za posebne in drage parkovne motive, ampak za zelen odprt prostor, ki naj bi bil dovolj velik, da bi se ljudje nemoteno odpočili, občudovali rast rastlin in uživali v lepoti oblikovanega parkovnega prostora.

Reprezentativni park

To je posebej oblikovan park, nekaj, kar izstopa od navadnih parkovnih ureditev. Nekaj, kar je v poseben ponos mestu ali pa oblikovalcu in pogosto je tudi v poseben ponos sponzorjem, ki so marsikje botrovali reprezentativnim parkom. Mesto samo ima le redko dovolj denarja, da bi si privoščilo tako posebnost. Ponekod vendar – na primer v Solnogradu (Salzburgu), če omenim bližnjo soseščino, kjer že dolgo kar sredi mesta vzdržujejo odlično zasnovan in oskrbovan vrt z vrtnicami. Omenim naj še stare renesančne vrtove v Italiji, kjer jih po stoletjih še vedno ohranjajo in oskrbujejo. So kot prava posebnost, kot reprezentanca za mesto in za vso državo.

V sestavu našega prostora, v neposredni bližini Plečnikovih Žal, ki so del evropske kulturne dediščine (v letih 1991–1994 smo jo z veliko težavo ohranili in obnovili), bi bil reprezentativni park za Ljubljano dodatna posebnost, rečemo lahko, da bi obogatil in razširil obstoječo znamenitost. Tukaj ni mesto, da bi razpravljali o vsebinski in oblikovni zasnovi, rečemo naj le, da bi od celote lahko odtrgali del sveta, recimo 10.000 m², ki bi bil posebej urejen, posebej oskrbovan, torej svojevrsten park, na kar bi bili Ljubljančani lahko ponosni in bi ga radi obiskovali

Otroško igrišče

Otroci in njihovi starši ter drugi spremljevalci otrok morajo imeti svoje igrišče – svoj svet, ki ni ogrožen od drugih ljudi dogodkov, ki so običajni v splošnem javnem parku. Tako stališče potrjujejo vsakodnevne izkušnje. Poglejmo jih nekaj: V lepšem stanovanjskem predelu v Ljubljani se je starejša gospa, ki varuje vnuke, takole pritožila: *Z otroki sploh ne morem več ven na zelenico. Vse je onesnaženo od psov. Dokler je bil dojenček v vozičku, je še šlo, pozneje ne več.* V Tivoliju pa sem bil priča takemu dogodku: S poklicnim kolegom iz tujine sva v Tivoliju srečala mamico

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

Foto: Dunja Wedam

Mirsad Begić: Martin Pegius, bron, 2003. Prvega znamenitega pravnik slovenskega rodu Martina Pegiusa iz 16. stol. je kipar oblikoval iz lastne ustvarjalne predstave, ker njegova podoba ni znana.

z dojenčkom v vozičku in petletnim otrokom, ki je skakljal naokrog. Kar naenkrat je priteknel velik pes in skočil na otroka. Mamica in otrok sta bila čisto iz sebe, drugi pa nismo mogli kaj pametnega storiti. Lastnica psa, ki je bila v bližini, pa je samo gledala, kot da to ni nič posebnega. Otroci morajo imeti s svojimi spremljevalci vred posebej ograjen in zanje pripravljen parkovni svet, v katerem se lahko zadržujejo in brezskrbno igrajo. V sklopu celote je tam tudi za tak svet dovolj prostora.

Sprehajalni park za pse

To bi bilo za Ljubljano nekaj povsem novega. Ne samo zaradi števila prebivalcev, še bolj zaradi števila psov, ki jih ljudje dan za dnem, pa tudi po večkrat dnevno, vodijo na sprehode. Kaj to za redke in majhne zelenice in tudi za pločnike pomeni, si lahko vsak dan ogledujemo. Le redki sprehajalci s psi so pripravljeni pasje iztrebke sproti odstranjevati. Škode zaradi pasjega urina, ki je tudi omembe vredna, pa tako ali tako ne morejo popravljati. Zato je treba nekaj ukreniti – najbolje bi bilo, da bi tudi pasji prebivalci dobili svoj svet, vsaj tam, kjer je to mogoče. To se pravi, ograjen in nadzorovan, oblikovno nezahteven parkovni ali napol gozdnat svet, ki naj bi bil dovolj velik ter poraščen z drevjem in grmovnicami. Predstavljam si, da bi ta del parka uredili in ga namestili na zgornjem, severnem delu parkovnega kompleksa, in sicer v velikosti vsaj 20.000 m².

Kako zamisli uresničiti

Vso to parkovno raznolikost, ki bi bila lahko uvrščena v predvideni park na nekdanjem

vrtičarskem svetu, je mogoče lepo uskladiti, odmeriti razumno in namenu primerno po velikosti in se, po dolgem času, predstaviti z nečim novim, z nečim, kar je mogoče uresničiti ravno v Ljubljani. Se razume, da je to zahteven projekt, ki ga lahko izpelje kvalificirana uprava za mestno zelenje. Če bi se zgledovali po tistem, kako smo v letih 1991 – 94 urejali zahodni del Tivolija in ga uspešno zaključili, bi projekt lahko uvrstili na mednarodno raven ali bi, vsaj v domačem okviru, k sodelovanju poleg sponzorjev povabili tisti del gospodarstva, ki se poklicno ukvarja z urejanjem zunanega prostora.

Ljubljana – prvi naslov države

Akademikinja prof. dr. Alenka Šelih

Ko je Primož Trubar pisal o nas, nas je naslovil z »Lubi Slovenci« – zanj nismo bili ne Kranjci ne Dolenjci ne Štajerci ne Gorenjci ne Primorci ne Korošci niti Prekmurci niti Belokranjci. A država, v kateri smo pretežno živeli dolga stoletja, nas je uspešno delila po pokrajinskih merilih in tako Ljubljana ni bila dojeta kot središče slovenstva od vsega začetka. Obdobje zadnjih devetdesetih let, ko je najprej postala glavno mesto banovine in nato socialistične republike, ni bilo dovolj, da bi se Ljubljana v zavest in podzavest prebivalcev Slovenije usidrala kot njena simbolna, tako rekoč Arhimedova točka, s katere bi bilo mogoče »dvigniti zemljo«.

Po osamosvojitvi je Ljubljana postala prestolnica; označuje jo torej beseda, ki je v slovenščini vezana na kraljevi prestol, ki ga je v takšnih mestih v drugih državah imel kralj. Postati bi torej morala simbolno središče države, nacije ter vseh njenih prebivalcev. Obdobje šestnajstih let je najbrž prekratko, da bi lahko doživeli to zlitje resničnega s simbolnim. Toda razkorak med obojem je danes tolikšen, da se, če opazujemo položaj mesta, odnos prebivalcev Slovenije in državnih struktur do njega, porajajo številna vprašanja, na katera ni odgovorov, ali pa se ti le nakazujejo.

Ljubljana kot prestolnica prav gotovo potrebuje pravni okvir, znotraj katerega lahko deluje in mora delovati. Pri tem gre za uravnoteženje dveh celot: na eni strani gre za mesto, ki naj živi in se razvija kot vsako drugo, na drugi gre za vključitev tega urbanega središča v državni okvir, v katerem deluje kot prestolnica in ima zato določene obveznosti in določene pravice. Ta pravni okvir – zakon – Ljubljana in država usklajujeta predolgo; ob tem je bilo zastavljenih preveč vprašanj, pomislekov in ovir; posameznik, ki na proces urejanja tega razmerja gleda od zunaj, si ne more kaj, da ne bi pomislil, da je v tem obotavljivem in spotikajočem se dogovarjanju premalo državotvornega, državniskega – umnega in modrega; premalo je bilo in je takšnega gledanja – če smem uporabiti prilagojeno misel ameriškega avtorja J. F. Clarka –, ki vidi prek naslednjih volitev in ki vidi pred seboj prihodnje generacije. Takšen zakon bi moral zagotoviti stalnost razmerij med

državo in prestolnico, zavezati tako eno kot drugo k dejavnostim, ki bi to zagotavljale, in preprečiti možnost velikih nihanj tudi na dohodkovnem in posledično stroškovnem področju. Vsaka organizirana celota – družina, občina, mesto in morda še posebej država – potrebuje za svoje delovanje stalnost in ne more brez posledic prenesti takih padcev, kakor je izguba tretjine dohodkov iz enega leta v drugo.

Zdi pa se mi tudi, da bi tudi Ljubljana morala na neki način »ponuditi roko« drugim slovenskim mestom, še posebej Mariboru. Prav zato, ker se Slovenci, kot je dejal akad. Jože Trontelj, ne zavedamo v celoti simbolnega pomena glavnega mesta – pri tem pa je igrala pomembno vlogo tudi zgodovinska razdeljenost Slovenije –, bi bilo modro iskati in najti načine za to, da bodo druga mesta in njihovi prebivalci, pa tudi prebivalci Slovenije v celoti, Ljubljano intimno sprejeli kot svoje simbolno središče, središče, ki se ga istoveti tudi z državo, središče, ki je na neki način »prvi naslov države«.

Mesto in državne zadeve

Prof. dr. Darko Štrajn, Pedagoški inštitut

Na svetu je mesto in prestolnica, ki jo nemara že nezavedno dojemamo kot »prestolnico vseh prestolnic«, kot paradigmo mesta nasploh in kot kraj, kjer je urbanizem najbolj eno s svojim predmetom dela, namreč z mestnim prostorom. To je, skratka, Pariz in kar smo našli, še zdaleč ni vse, po čemer je Pariz vzorec, brez katerega je težko misliti karkoli mestnega, pa četudi gre za povsem neprimerljive mestne naselbine kjerkoli v Evropi in v veliko primerih tudi na drugih celinah. To, da je, med drugim, Pariz vzorec mesta kot kraja politike, je ena od njegovih značilnosti, ki sodi na vrh seznama prvin zaznavnosti tega vzorca. Seveda je zgodovinski začetek zavedanja o povezanosti mesta in politike pravzaprav grški *polis*, ki je vpisan v zgodovino besede politika: *ta politika* je namreč starogrški izraz, s katerim je Aristotel opredelil »državne zadeve«. Toda Pariz je, verjetno zaradi ne povsem do konca utemeljene posebne zgodovinske licence za pomen pojma revolucije, postal vzorec mesta kot posebnega prostora politike za moderno dobo. S tega stališča se jasno kaže, da so pomembne zgodovinske prelome v francoski (in pogosto hkrati v evropski) zgodovini praviloma obeležili pariški dogodki, denimo, od revolucije 1789 pa do znamenite študentske revolucije 1968. Čeprav se je slednja dogajala še na mnogih drugih prizoriščih, pa se ob 40. obletnici teh dogodkov malodane zdi, da »zares« štejejo predvsem pariški dogodki. Edino verodostojno razlago te posebnosti Pariza pa kaže iskati v simbolnem kapitalu mesta.

Rue de Ljubljana ne obstaja

V nasprotju s tem, kar bi si glede na pravkar rečeno kdo utegnil misliti, Pariz še zdaleč ni samozaveroval v svojo veličino, za kar bi lahko navedli na tisoče

slovenske države

in državo

ilustracij in dokazov. Eno izmed zgovornih ilustracij te trditve najdemo v ozadju postaje Saint Lazare, kjer se preko, mimo in blizu trga Evrope srečuje, križa, cepi, steka ... kakih dvajset ulic, poimenovanih po evropskih mestih – ne nujno samo po prestolnicah. Med ulicami, poimenovanimi po Madridu, Rimu, Moskvi, Atenah, Amsterdamu, Londonu, Budimpešti, Torinu, Lizboni, Konstantinoplu, Milanu, Dunaju, Berlinu itn. zaman iščemo kako *rue* (ulico) ali vsaj *ruelle* (uličico) ali *impasse* (slepo ulico) – da niti ne govorimo o trgu ali celo bulvarju –, poimenovano po Ljubljani. (Mimogrede: Beograjsko ulico najdemo nekje na sredi poti med Eifflovim stolpom in palačo Unesca.) Prej ali slej se bo nemara le zgodilo, da bo kaj v Parizu poimenovano po Ljubljani, saj je navsezadnje Slovenija celo članica združenja frankofonskih držav. Toda na to, da bo naše mesto zapisano na pariški ulični virtualni zemljevid Evrope bo treba najbrž še kar precej počakati, še zlasti, če se bo Ljubljani še naprej dogajalo nenehno oviranje in omalovaževanje, kot da ne bi šlo za malodane edino dovolj veliko mestno naselje v Sloveniji, da v njem lahko tudi naključni obiskovalci razberejo vse značilnosti, ki sodijo k »mestnosti«. Jasno je sicer, da Ljubljana ni niti prvo niti zadnje glavno mesto države na svetu, ki se je znašlo v na prvi pogled nerazumljivem nasprotju z deželo (pri čemer kaže upoštevati oba pomena besede, torej poleg opredelitve države kot ozemlja tudi pomen dežele kot ruralnega »ne-mesta«). Tudi zgoraj omenjeni Pariz je preživel tako fazo, saj je 10. decembra 1848 Napoleon III. zmagal na prvih volitvah v Franciji, na katerih je veljala splošna volilna pravica, tudi na podlagi podeželskega nasprotovanja Parizu. Glede na vrsto podobnih pojavov po Evropi in po svetu v mnogih različicah, ki se kažejo v slabem odnosu med oblastjo, ki v prestolnici domuje, in mestnimi strukturami, se sicer temu pojavu v Ljubljani ne moremo čuditi, pri čemer pa je jasno, da tovrstna rivalstva nobeni strani ne koristijo.

Mnoga dejstva, ki zlasti v času od zadnjih lokalnih volitev kažejo na namerno oviranje glavnega mesta, ravno kažejo na posledice dvojne izgube. Znana vladna prerazdelitev 60 milijonov evrov med občinami je tipično taka dvojna izguba, saj bi ta denar v Ljubljani nekaj pomenil, razpršen med stotine, roko na srce, neracionalno organiziranih občin in občinic, pa pomeni bore malo. To je bila, kot vemo, samo prva v vrsti gest sedanje vlade, ki so škodile Ljubljani in v večini primerov tudi Sloveniji. Tako bi, denimo, s svojimi kulturnimi kapacitetami in z izvrstnim programom Ljubljana nemara lahko osvojila naslov evropske kulturne prestolnice. Brez posebne jasnovidnosti pa si lahko predstavljamo, zakaj Slovenija ni ponudila kandidature Ljubljane, ampak je raje kandidirala z nekakšnim »konglomeratnim« programom mesta in podeželja, ki je pač zgrešil naslov. Če niti ne govorimo še o vrsti materialnih posledic (npr. oviranje investicije v novi Kolizej in aktivna nepodpora mnogim za državo in Ljubljano dolgoročno pomembnim projektom), je še vrsta drugih omalovažujočih gest slovenske vlade, recimo v času predsedovanja Evropski uniji, Ljubljano diskvalificirala ali vsaj zmanjšala njen

Foto: Dunja Wedam

Zavzeti mladi graditelji, ki imajo v mestu na ogled množico gradbišč, so se na Emonski promeni izkazali kot nadebudni obeti za prihodnost Ljubljane.

pomen glavnega mesta. Kako si je to mogoče razložiti, kaj je vzrok? Gotovo je vidno to, da se je serija teh gest in političnih dejanj sprožila potem, ko je na županskih volitvah in na volitvah v mestni svet zmagala sedanji vladi neljuba (če se milo izrazimo) politična opcija! Kakorkoli je ta razlaga zagotovo resnična, pa je vendarle preveč površinska, da bi mogli presojati o vrsti vidikov položaja, v katerem se je znašlo mesto, kakor tudi o njegovih možnostih v dolgoročnem pogledu.

Realnost simbolnega

Vsako mesto, prestolnica države pa še bolj izrazito, ima poleg mnogih značilnosti in funkcij še eno, ki povzema vse druge in je zato še posebej pomembna, ko govorimo o političnih razsežnostih. Govorimo kajpak o simbolni funkciji mesta. V posebnih prostorskih, prebivalstvenih, časovnih, zgodovinskih in kulturnih razsežnostih Ljubljana za Slovenijo igra prav takšno vlogo, kot jo druga glavna mesta igrajo za svoje države ne glede na njihovo majhnost ali velikost. Z nacionalno dominantno opredeljena skupnost je predstavljena s svojim glavnim mestom kot identitetnim emblemom. Tudi v času, ko je bila Ljubljana glavno mesto province (bodisi dežele v Avstro-Ogrski bodisi »republike« v socialistični Jugoslaviji), se je njena za zadevno narodno skupnost reprezentativna funkcija kazala v arhitekturi in v ustanovah, ki so jih v njej postavljali. Samo ugibamo lahko, koliko in kako je ta materializirana simbolika učinkovala kot okvir za politične in tudi kulturne dogodke, brez katerih si demokratizacije in osamosvojitve dežele ne moremo niti zamisliti. Teorija Clauda Levija-Straussa, po kateri je simbolno bolj realno, kot je »realnost«, ki jo označuje, se nam v tem pogledu nazorno potrjuje. Prav ta »realnost simbolnega« v primeru mesta Ljubljane v sedanjih konkretnih družbenih in političnih okoliščinah

osvetljuje razloge za marsikatero ravnanje sedanje vladajoče koalicije v Sloveniji. Politika je neizogibno dejavnost upravljanja s simbolnim, hkrati je prostor simbolnih menjav in s tem tudi proizvodnje simbolnih vrednosti. Ker pa je politika (na različne načine v različnih sistemih) tudi družbeno določen prostor boja za prevlado družbenih skupin druge nad drugimi, pri čemer pa je v demokraciji simbolna raven tega »boja« še posebej izrazita, je jasno, da je simbolna funkcija glavnega mesta eden pomembnejših objektov želje udeležencev spopadov za oblast.

Primere po Evropi, kjer je v mestu na oblasti drugačna opcija, kot je tista »v državi«, je verjetno kar težko vse naštet. Čeprav ne kaže trditi, da gre za železno pravilo, pa je v teh primerih pogosto mogoče opaziti, da v večjih mestih prevladujejo liberalne in progresistične struje tudi takrat, ko v državi zmagujejo konservativne in tradicionalistične opcije. Tak položaj je dolgo trajal, denimo, na nam bližnjem Dunaju, kjer je vladala konservativna ljudska stranka, mesto pa so »držali« socialni demokrati. Ampak v Avstriji očitno to ni bil razlog, da se država in mesto ne bi sporazumela, saj je prav v času, ko je bil položaj tak, Dunaj naredil gigantske razvojne korake, ki jih še zlasti pomembno označuje spektakularni razvoj kulturnih ustanov, to pa je končno proizvedlo skorajda fantastične ekonomske učinke. Drugače je bilo pred skoraj 30 leti v Londonu, ko je neokonservativna vlada s svojo premočjo razbila organizacijo glavnega mesta. Ukinila je veliki mestni svet (*Greater London Council*) in mesto spremenila v mozaik krajevnih skupnosti (*boroughs*) samo zato, da bi zmanjšala moč laburistične opozicije. Mesto je – z izjemo razcveta kapitalističnih ustanov in zgradb v osemdesetih letih, precej stagniralo, kar se je spremenilo ravno z obnovo velikega mestnega sveta po vrnitvi laburistov na oblast v državi.

Ljubljana – srce

Prispevki za dialog med glavnim mestom

Izmišljeno nasprotje med mestom in podeželjem

To, kar se v Ljubljani dogaja z glavnim mestom v času vladavine koalicije pod vodstvom Janeza Janše, bo k temu mozaiku različnih ravnaj v tovrstnih primerih prispevalo verjetno enega bolj negativnih vzorov. Kar bi moralo biti čisto nič posebej vznemirljiva demokratična zamenjava garniture na oblasti, je v naših okoliščinah iz razlogov, v katere se tu ne moremo spuščati, l. 2004 v glavah zmagovalcev postalo nekaj, kar so si sami razlagali kot zgodovinski triumf. Prav simbolna vrednost prestolnice je možni osvojitvi oblasti v glavnem mestu dajala še posebno presežni pomen. Ampak bodisi zaradi že prvih vprašljivih potez, ki so kazale na neskromne in z demokracijo neskladne oblastne apetite nove vlade, bodisi zaradi »generične liberalnosti« Ljubljane je vladajoča koalicija na lokalnih volitvah ostala še bolj praznih rok kot prej, ko je bila »v državi« še v opoziciji.

Lahko bi rekli, da je to dejstvo v več pogledih učinkovalo na politična ravnanja vladajoče koalicije, ki po mojem mnenju že tako v izhodišču l. 2004 ni imela nobenega notranje skladnega programa. Tisti, ki ga je izdelala z znamenito čikaško ekonomsko doktrino v središču, pa je bil že kot politično besedilo eden od najslabših tovrstnih spisov, kar sem jih doslej prebral. Čeprav so nekatere najbrutalnejše namere tega programa v koaliciji opustili, pa se je po njenem volilnem polomu v Ljubljani v njeni praksi vladanja (če je ta izraz za njeno početje »obvladovanja« sploh mogoče uporabiti) še zlasti okrepila komponenta dokaj nerazvidne in brezcliljne krepitve podeželja na račun glavnega mesta. Kdo ve, ali bi nastala tako nevarna pokrajinska zakonodaja, ki je, mimogrede povedano, pravi recept za tvorbo oblastnih klientelističnih mrež in legalne korupcije na veliko, če bi se na volitvah v Ljubljani obrnilo drugače? Kaj se ve, ali bi beležili tak »razcvet« univerz v vsaki večji vasi v Sloveniji, če ne bi bilo poraza v Ljubljani? Pustimo ob strani vse neokusnosti, ki si jih je vlada privoščila v času predsedovanja Svetu EU, ko ugledni obiskovalci niso bili deležni niti minimalnih protokolarnih gest na ravni mesta! Posebno poglavje je velika škoda, ki jo je sedanja vlada prizadejala »najbolj urbani« sestavini vsake sodobne kulture: filmu. Na ravni države je prekinila rast mlajšega slovenskega filma, na ravni mesta je pohabila Slovensko kinoteko (ki jo je z izjemnimi napor postavila ekipa entuziastov pod vodstvom pokojnega Silvana Furlana) in dobredno zaprla ter izropala Kinodvor. (Sedanje vodstvo kinoteke je namreč kratkomalo odmontiralo in odpeljalo tehnično opremo, ki je bila nakupljena v sklopu realizacije investicije, h kateri smo mnogi prostovoljno prispevali s simboličnimi nakupi stolov v dvorani.)

Dejanja vladajoče koalicije obračajo razmerje med glavnim mestom in celotno deželo tako, kot se tega razmerja kratkomalo ne da obrniti. Škoda je seveda dokazljiva za celotno Slovenijo. Da ne bo nesporazuma, naj poudarim, da mi ne gre za nikakršno nasprotovanje ali omalovaževanje »podeželja«. Problematična je namreč ravno artikulacija odnosa med glavnim mestom in podeželjem kot nekakšnega antagonizma, ki

Foto: Jakše Jeršič

Plečnikova ureditev Križank.

je potem podlaga za označevanje političnih nasprotnikov. Tako kot je ista vladna koalicija celo uspela pridobiti nekaj volilnih točk l. 2004 z jasnimi diskriminacijskimi signali glede »drugačnih« (do državljanov drugih narodnosti in ver), si zdaj nemara predstavlja, da bo z negativnim odnosom do urbanosti, intelektualnosti in, kar izrecimo, do kulture, pridobila še kak glas več iz domnevno »deprivilegirane« podeželja. Že mesece pred začetkom volilne kampanje je največja vladajoča stranka poskrbela za intenzivno agitacijo s pomočjo brezplačnikov, ki uporabljajo najnižje oblike novinarstva: psovanje, osebne diskvalifikacije, čenče ipd. v slogu publikacije iz tridesetih let v Nemčiji, ki se je imenovala *Völkischer Beobachter*. Več kot značilno pa je, da teh brezplačnikov (Slovenski tednik, Udarni list, Ekspres in morda še kaj) ne deli v Ljubljani, ampak samo po podeželju!

V tem trenutku je še težko oceniti, ali je sedanja vlada RS resneje škodovala Ljubljani ali pa je njen odnos do mesta po paradoksnih logiki mestu celo koristil; recimo v tem smislu, da se je še bolj ovedelo svoje urbanosti in potrebe, da jo – navsezadnje v prid vsej državi – dodatno razvije in okrepi. Če bi rekli, kar sicer gotovo drži, da je državno odtegotanje virov sredstev okrepilo sposobnost mestnih ustanov, da najdejo druge vire (npr. v »ppp«, *private, public partnership*), bi žal pristali na zmanjševanje pomena javnega sektorja na mestni ravni, to pa zagotovo ni v skladu s precej širokim konsenzom v mestu in v državi, na podlagi katerega poteka iskanje alternativ neoliberalnim pritiskom. Skratka, pomen in pomembnost glavnega mesta, ki seveda ne izključujeta strokovno preiščenih konceptov decentralizacije, sta del formule uspešnega razvoja in mednarodne prepoznavnosti celotne države. Problemov modernizacije podeželja ni mogoče rešiti s »tradicionalizacijo« glavnega mesta. Doslej je po vsem svetu veljalo prav nasprotno.

Lepotica Ljubljana – civilizacijsko in kulturno središče nacije in države

Rapa Šuklje

Ljubljancani imamo svoje mesto, seveda, radi; ponosni smo nanj in mislimo, da je nekaj posebnega. In res: kje še najdeš prestolnico, kakršna je Ljubljana, ki se iz nje po uri vožnje v eno smer srečaš s planinskimi vršaci – in te v enakem času v drugi smeri opluskajo prijazni valovi sinjega Jadrana? Kje je prestolnica, ki se na svojih tleh ponaša s civilizacijo barjanskih mostiščarjev in sive pradavnine? Ali z naselbino rimske Emone, mestom, namenjenim vojaškim veteranom, ki so jim Rimljani po opravljeni službi načelno podeljevali hiše in posest čim dlje od doma, da je bila naselbina na moč »mnogonacionalna« in so se znašli v njej, nemara, tudi Numidijci? Ali – če napravimo zgodovinski preskok – kje ste še slišali, da bi bila ameriško in rusko veleposlaništvo nastanjeni v sosednjih vilah, da si Rusi in Jenkiji lahko ljubeče podajo čašico vodke ali whiskija tako rekoč čez ograjo?

Zaradi Barja, ki je do izsušitve oskrbovalo mesto z znamenito ljubljansko meglo (ne zamenjajte je, prosimo, z ljubljanskimi meglami, ljubeznivo oznako za naše gospodične ob prelomu stoletja!) nas, Ljubljančane, zavistni tekmeči radi označujejo za »močvirnike« ali »žabarje«, mi pa z veseljem glodamo okusne ocvrte žabje krake na Viču pri Žabarju.

Ljubljana res ni kdo ve kako mogočna reka, temveč sramežljivka, ki je kar dvakrat poniknila, da jo pozna Slovenija pod tremi imeni – kar tudi ni karsibodi! – in

slovenske države

in državo

se po Pivki in Unici pojavila prečiščena in olepšana šele pri Vrhniku, da se zmagoslavno predstavi Ljubljani. Ampak: baje so jo že Jazon in Argonavti uporabili kot plovno pot na pohodu v Grčijo za zlatim runom! In, da je Ljubljana nekaj posebnega, je vedel Napoleon, ko jo je ustoličil za glavno mesto svojih Ilirskih provinc in je vedel njegov manj uspešni nasprotnik, avstrijski Franc I. ko je leta 1821 sklical vanjo znameniti ljubljanski kongres, srečanje evropskih vladarjev in diplomatov z namenom, da Napoleona dokončno zatolčejo. Vsi ti dogodki so seveda dokumentirani tudi v slovenski književnosti, mostiščarji z Jalnom, Emona z Ilko Vaštetovo, kongres s Tavčarjem in Miro Mihelič in – da uporabimo priljubljen novinarski izraz – »še bi lahko naštevali«.

V svoji prirojeni skromnosti se je zdajšnja vlada, ko je Slovenija predsedovala Evropski uniji, Ljubljani, kajpada, izognila. Saj bi bilo res grdo, ko bi mestu, ki se je moralo upirati Turkom in si je kot edinstveno zaledj narodnoosvobodilnega boja prisluzilo celo častni naziv »mesto heroj«, po italijanski in nemški okupaciji zdaj naložilo še okupacijo evropskih diplomatov!

Kakorkoli že: Slovenija in Ljubljana sta zelo trpežni dežela in mesto. Potem, ko je bila leta 1848, ob pomladi narodov, načrtana geografska karta, ki je prikazovala dejansko stanje »zedinjene Slovenije«, se pravi, tedaj še s slovenskim prebivalstvom, strnjeno naseljeno ozemlje, so naši dedje (pradedje?) doživeli že, da je stara Avstrija leta 1865 prepustila Italijanom slovensko Benečijo, prva svetovna vojna s sledečimi ji mirovnimi pogodbami pa obrezala preostanek na vseh koncih in krajih (svoj kos so odnesli Avstrijci, Madžari in Italijani, zdaj bi rezinico radi še Hrvati), se je Ljubljana, dotlej središče vojvodine Kranjske, najrevnejše med habsburškimi deželami, znašla v središču novonastale Slovenije, ene od treh uradno priznanih dežel Države SHS kot prestolnica Slovenije in je tako *via facti* premagala dotlej močne konkurentke: Trst (leta 1900, mesto z najštevilnejšim slovenskim prebivalstvom), Celovec (kulturno središče, najbližje zgodovinsko pomembnemu Knežjemu kamnu) in Maribor (gospodarsko naglo razvijajoče se mesto, središče »koroške akcije« generala Maistra).

Seveda je bila na to temeljito pripravljena, posebno ker je bila po zaslugi svojih županov in arhitektov sposobna spremeniti katastrofalni potres leta 1895, ki jo je temeljito porušil, v dragoceno spodbudo. Župana Graselli in Hribar sta z arhitektoma Fabianijem in Plečnikom poskrbela, da je zrasla na potresišču nova Ljubljana, opremljena z vodovodom, elektriko, telefonom, tramvajem na prostorsko urejenem prostoru za bivanje, arhitekt Plečnik pa je še globoko trideseta leta 20. stoletja skrbel za njeno živo rast in polepšavo. Lepotica Ljubljana izvablja turistom občudujoče vzdihne, Slovenci pa se zavedamo, da je to mesto, kjer je Trubar začel svojo predikantsko dejavnost, kjer so se v salonu Žige Zoisa zbirali slovenski »kulturniki« od Japlja in Vodnika do Linhartarja in Prešerna, kjer so se šolali vsi štirje pesniki moderne in je Cankar občuteno vzdihnil: »Vse blagoslove tebi, Ljubljana« in se je Župančič od nje boleče poslavljaj. Na vlaku, kjer je Jakopič slikal Krizanke in Lili Novy opevala gostilne,

brigade NOB pa so nezadržno hrepeneče zapele: »Čez poljane požgane, tja do bele Ljubljane ...«

Ljubljana, »ljubica nebes in sreče«, primerno opremljena z univerzo in akademijami, ostaja civilizacijsko in kulturno središče maloštevilnega, pa uporniškega, neuklonljivega naroda – zdaj tudi nacije – Slovencev in slovenskih državljanov drugih narodnosti, ki jih prijateljsko sprejema v svoj objem, zavedajoč se, da je njena mnogokulturnost prednost prehodnega ozemlja.

V Ljubljani naletiš tudi na vrhovna predstavništva tradicionalnih treh vej oblasti, zakonodajne, sodne in izvršilne, kar daje kraju značaj in dostojanstvo prestolnice, uradnega glavnega mesta države, z vsemi obveznostmi, ki jih ta čast nalaga. Ljubljana se teh obveznosti bridko zaveda in samo potihem upa, da ne bo potreben še en potres, da se jih bo zavedela in se nanje primerno odzvala tudi država.

Ljubljano je lahko imeti rad

Dr. Božidar Voljč

»Prelepa si bela Ljubljana, v senci zelenih bregov, popotniku v dalji uteha, v naročje ga vabiš domov.«

Med pisanjem tegale prispevka, sem vprašal vnukinjo, maturantko, če ima rada Ljubljano?

»Rada!« je rekla.

»Zakaj?« sem jo vprašal.

»Zato, ker je Ljubljana.«

Ker sem tudi sam Ljubljančan, sem dobro vedel, o čem govori. Čeprav že dolgo ne živim več v Ljubljani, pa je še vedno mesto mojega poklicnega in družbenega udejstvovanja. Njeno življenje tako spremljam že, odkar vem zase. Vedno sem jo imel rad, tudi v tistih letih, ko se v njej hiše in fasade niso vzdrževale, ko ni bilo prave trgovske ali gostinske ponudbe in ko so bile ulice zvečer skoraj prazne. Promenade pa, kjer so se v nemale številne iskricice ljubezni, smo takrat vseeno imeli in v gledališču dijaško stojišče, na katerem smo se vzgajali bodoči ljubitelji kulture, ki smo se kot najstniki bolj kot s filmskimi igralci poosebljali z našimi opernimi pevci in dramskimi umetniki. Promenade in dijaška stojišča, bogve zakaj, ni več. Tudi pesmi in popevk, posvečenih Ljubljani, je bilo takrat več kakor danes. Mastru Sepetu leta 1996 ni bilo težko v počastitev evropske ministrske konference o reformah v zdravstvu orkestralno povezati melodije najbolj znanih popevk o Ljubljani v prelepo *Ljubljansko suito*, ki jo je še danes mogoče kdaj pa kdaj slišati na radiu. V teh melodijah je dediščina ljubezni do Ljubljane od končane druge vojne naprej, v njih so Ježek, pa mojster Adamič in drugi glasbeniki, ki so svoja čustva do Ljubljane prelili v večno lepe melodije. A tu so še Plečnikove umetnine, ki so nekakšen duhovni oltar Ljubljane, pa stari Milčinski s *Ptički brez gnezda*, tem neponovljivim socialnim poročilom o življenju v takratni Ljubljani, pa naš gospod France, ki je za Ljubljanke in Ljubljano vedno imel lepe in duhovite

pesniške prispodobne. In Valvasor, kako skrbno je popisoval vse, kar je bilo povezano z Ljubljano, koliko časa in prostora si je vzel samo za razlago njenega imena, in še bi lahko naštevali. Ljubljana je v vseh časih imela svoje častilce, četudi ni bila vedno nasmejana in nališpana. Bogve, ali so tudi Emonci tako občutili svoje mesto?

V vseh svojih časih pa se je Ljubljana srečevala in se še srečuje tudi z ozkosrčnostjo. Ta ima veliko razmeram in časom primernih obrazov. Požig protestantskih knjig, na primer, in precej kasneje še Cankarjeve Erotike. Odločni in danes hvaljeni župan Hribar, ki je popotresni Ljubljani dodal pridih evropskega svetovljanstva, se je kar naprej boril z organiziranimi odpori. Pa golo oprsje muze nad Zajčevim spomenikom Prešerna, ki je žalilo čustva meščanov. Ravnikar ni uspel postaviti vodometra, ki bi se prek Tromostovja spogledoval z Robbovim vodnjakom. Ne, v Ljubljani ni mogoče imeti poštenega vodometra! Vse nekaj curlja, kaplja, se cedi ali mezi. V času avstro-ogrške monarhije je bila Ljubljana mesto z nekaj deset tisoč prebivalci. Pa imamo še danes isti kolodvor, isto sodnijo, isto opero, isto dramo, isti muzej, čeprav nas je desetkrat več. Preozkosrčni smo, da bi šli odločno naprej, vse je treba zatežiti, ovirati in, če se le da, preprečiti.

Ozkosrčnost do Ljubljane se kaže tudi v tem, da se večina strokovnih srečanj organizira bodisi na Bledu bodisi v Portorožu. Drugje temu ni tako! Na Dunaju nikomur ne pride na misel, da bi srečanje na državni ravni organiziral, recimo ob Nežiderskem jezeru, saj je Dunaj prestolnica in prestolnice na vseh področjih lahko ponudijo največ. Ko smo predsedovali Evropi, smo udeležence srečanj in konferenc z letališča vozili nekaj kilometrov daleč na Brdo, nekateri odlični predstavniki sveta pa Ljubljane sploh niso videli. A ko smo se osamosvajali, so vse niti vodile v Ljubljano in vsi tuji državniki so prihajali vanjo! Le kaj bi na vse to danes rekli Hribar, Plečnik, Milčinski, Prešeren in Valvasor?

V resnici pa ni nobenega razloga, da na Ljubljano ne bi bili ponosni. Ljubljano je lahko imeti rad. Še nikoli ni bila lepša in zanimivejša kot danes, še nikoli ni toliko ponujala in še nikoli ni imela toliko lepih načrtov. Le kako se je samo razcvetela privlačnost starega mesta, ko v njem ni več avtomobilov! Z osamosvojitvijo je z ambasadami in ustanovami na državni ravni prišel v Ljubljano veliki svet, ki se je pred tem le kdaj pa kdaj, recimo ob davnem ljubljanskem kongresu, ozrl nanjo. S tem se je življenje Ljubljane spremenilo, na ulicah, v lokalih in v dvoranah je drugačna publika, v pogovorih se sliši veliko jezikov. Postali smo aktivni del sveta in Ljubljana, kot srce slovenske države, jo danes bolj kot kdajkoli prej v vsakršnem smislu poosebja. Ne samo na nacionalni, tudi na državni ravni povezuje slovenstvo, vse slovenske pokrajine in vsa slovenska mesta. Je drugače in bolj slovenska obenem pa bolj svetovljanska, kot je bila kdajkoli v vsej svoji zgodovini. Zato mora imeti tudi drugačne, bolj smeje načrte, ki pa naj ohranijo njeno dušo, dušo naše bele Ljubljane.

Bodimo tudi mi, kakor je danes Ljubljana! Slovenci, ki predstavljamo naš rod, miselno in nazorsko pa državljani sveta.

Delovni utrip mestne hiše

Foto: Miha Fras

Župan Zoran Janković je nagovoril novinarje in številne ugledne goste iz gospodarstva in politike ob podpisu prodajne pogodbe za trgovski center v Stožicah.

Foto: Miha Fras

5. avgusta je bil na gradbišču novega športnega parka Stožice slovesen podpis prodajne pogodbe za trgovski center, ki jo je podjetje GREP d.o.o. podpisalo s srbsko družbo Delta Real Estate d.o.o. iz Beograda.

Ambiciozna Ljubljana osvaja Evropo

Časnik *Libération* je dan pred uradnim začetkom francoskega predsedovanja Svetu EU objavil predstavitev 36 osebnosti iz vseh 27 držav članic EU, ki ustvarjajo jutrišnjo Evropo in so dokaz, da Evropa ni v resni krizi, kot so vedno glasnejše govorice. Med njimi je tudi ljubljanski župan Zoran Janković. Izbranci si po mnenju pariškega časnika prizadevajo za naslednje vrednote: demokratičnost, odprtost, pestrost, ekološko ozaveščenost, socialni čut in pravičnost, posluš za različnost. Po rodu niso samo iz Evrope, ampak tudi iz Tunizije, Ugande, Turčije, in prav ti evropski talenti s svojo ustvarjalnostjo dokazujejo, da Evropa ni v krizi. Med njimi najdemo politike, poslovneže, gledališke in filmske režiserje, modne kreatorje, pravnike, komisarje evropske komisije in ministre, učitelje, duhovnike, časnikarje, diplomate in samo enega župana – ljubljanskega. Slovenijo namreč zastopa Zoran Janković, župan Mestne občine Ljubljana.

Kot je zapisano v obrazložitvi pariškega časnika, je Zoran Janković uspešen poslovnež, rojen v Srbiji, očetu Srbu in materi Slovenki. Leta 2006 je bil v prvem krogu izvoljen za župana Ljubljane in posebej slovensko zgodbo o uspehu. Po izredno uspešnem vodenju trgovske verige Mercator, ki se je ob njegovem prihodu leta 1997 na mesto predsednika uprave utapljala v dolgovi, je bil v času svojega vodenja Mercatorja večkrat proglašen za najboljšega in najuglednejšega direktorja in menedžerja v Sloveniji. Njegov družbenopolitični nazor je blizu prvemu slovenskemu predsedniku Milanu Kučanu, zato mnogi menijo, da je bliže levici. Sam pravi, »da ima srce na levi, denarico pa na desni«.

(Vlasta Voda, Kabinet župana, Odsek za mednarodne odnose in protokol; povzeto po časopisu *Delo*, 2. 7. 2008, in prilogi pariškega časopisa *Libération*, 30. 6. 2008)

Mestno hišo so obiskali

● 24. julija je župan sprejel italijanskega veleposlanika **Daniela Vergo** na poslovnem obisku, ● 8. avgusta pa generalnega konzula RS v Clevelandu **dr. Zvoneta Žigona** na delovnem pogovoru. ● 12. avgusta je župana obiskal veleposlanik Velike Britanije **Tim Simmons** v zvezi s pripravami na obisk britanske kraljice oktobra v Ljubljani. ● 16. avgusta je župan sprejel udeležence *akademije Gustav Kaeser*, ki je potekala na Bledu, ● 26. avgusta pa vodstvo 10. bienalne konference Evropske zveze socialnih antropologov z naslovom *Izkušnja različnosti in vzajemnosti*, ki je potekala do 29. avgusta na Filozofski fakulteti. Konference se je udeležilo čez tisoč antropologov iz Evropske unije in sveta.

Obisk županstva in predstavnikov Mestne uprave v tujini

● 14. julija si je župan s strokovno ekipo Mestne uprave in arhitektov ogledal nogometni stadion v Celovcu.

Izbrani dogodki in prireditve, ki so jih s svojo navzočnostjo počastili župan, podžupani in sodelavci Mestne uprave

● 7. julija je župan Zoran Janković pozdravil učence Ekonomske šole Ljubljana na *podelitvi spričeval za poklicno maturo*, ● 12. julija si je na Prešernovem trgu ogledal *državno prvenstvo v ulični košarki* pred odhodom slovenske košarkarske reprezentance v Atene. Istega dne je pozdravil tudi udeležence *dobrodolne kolesarske akcije od Izole do Londona* za pomoč otrokom z rakom. ● 14. julija se je župan na povabilo francoske veleposlanice **Chantal de Bourmont** udeležil sprejema ob *francoskem državnem prazniku* v Križankah. ● 16. julija je skupaj s podžupanom **Janijem Möderndorferjem**, direktorjem Mestne uprave **Vasjem Butinom**, vodjo Kabineta župana

Matejo Avbelj Valentan in načelnico Oddelka za predšolsko vzgojo in izobraževanje **Marijo Fabčič** obiskal otroke, ki so letovali v otroškem letovišču v Pacugu in počitniškem domu v Piranu, s katerim upravlja Zavod za letovanje in rekreacijo otrok Ljubljana. Poletne počitnice potekajo od začetka julija do konca avgusta v izmenah po 10 dni. ● 17. julija se je župan na povabilo egiptovskega veleposlanika **Ahmeda Farouka** udeležil sprejema ob egiptovskem nacionalnem prazniku. ● 23. julija je sprejel člane predsedstva *Združenja evropskih atletskih veteranov (EVAA)*, vodij reprezentanc 41 evropskih držav in ožjega organizacijskega odbora EVACS 2008, zvečer pa na Prešernovem trgu kot pokrovitelj odprl *Prievstvo evropskih atletskih veteranov*, ki je trajalo do 3. avgusta in je bilo največji letošnji športni dogodek v Sloveniji, na katerem je sodelovalo več kot 3.700 tekmovalcev.

● 25. julija je župan na Ljubljanskem gradu pozdravil udeležence *globalne konference s področja mednarodnih odnosov* v organizaciji Svetovnega odbora za mednarodne študije: na konferenci, ki jo je odprl predsednik republike in je potekala na Fakulteti za družbene vede, so obravnavali najpomembnejše teme sodobnega mednarodnega upravljanja.

● 28. julija je podžupan **Jani Möderndorfer** sprejel delegacijo bančne skupine nemške *Sparkassen verband*, ki se je v Ljubljani mudila v organizaciji Hypo banke.

● 29. julija je župan odprl mednarodni poletni festival Ljubljana, ki se je zaključil z mednarodnim uličnim festivalom *Emonska promenada* ● 24. avgusta, namenjenim vsem generacijam.

● 30. julija je podsekretarka na Oddelku za kulturo **Saša Ogrizek** v Mestni hiši sprejela udeležence mednarodnega kongresa glasbenih pedagogov iz vse Evrope.

Župan je ● 20. avgusta v Mestni hiši sprejel športnico **Saro Isaković**, ki je na letošnjih olimpijskih igrah v Pekingu osvojila srebrno medaljo v plavanju na 200 m prosto.

● 24. avgusta je župan pozdravil udeležence na tradicionalni turistični prireditvi *Komarjeva nedelja* ob Stari cerkvi v Šiški, ● 27. avgusta pa na otvoritvi 2. festivala *Komedija pod zvezdami*. ● 26. avgusta je župan v Mestni hiši sprejel vse slovenske dobitnike medalj na olimpijskih igrah v Pekingu 2008. ● 28. avgusta se je udeležil sprejema ukrajinske veleposlanice **Galyne Prymachenko** in skupaj s podžupanjo **Jadranko Dakić** zaključka poletnega festivala Ljubljana v Cankarjevem domu. ● 30. avgusta je župan kot častni pokrovitelj pozdravil prireditev ob andaluzijskem prazniku Feria na Dvornem trgu in se skupaj s podžupanom **Janijem Möderndorferjem** udeležil okrogle mize *Življenje v bodočem Krajinskem parku Barje*, ki je potekala v okviru medobčinskega tekmovanja koscev in grabljic za pokal Ljubljanskega barja. Letošnja gostiteljica prireditve je bila občina Škofljica, naslednje leto pa bo prireditev gostila Mestna občina Ljubljana. Župan se je tega dne udeležil tudi *Srečanja krajanov Četrtna skupnosti Rudnik 2008* in Simobilovega Žura z razlogom – *dobrodelnega zbiranja sredstev za Društvo Beli obroč Slovenije*.

Foto: Matej Leskovšek, Mladina

26. avgusta zvečer je udeležence letošnjih olimpijskih iger pričakala množica na Prešernovem trgu. Zbrane navdušence je nagovoril župan.

Mestne pridobitve

● 17. julija je Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije končal z arheološkimi izkopavanji na območju Emonike, ki jih je vodil **Boris Vičič** in so trajala od novembra 2007. Na 6.335 m² raziskane površine je bilo odkritih in dokumentiranih 431 antičnih grobov, ki pripadajo severni emonski nekropoli, od tega 344 žganih grobov in 87 skeletnih grobov z različnimi načini grobnega rituala. Dediščina bo v Emoniki tudi primerno razstavljena. Investitor projekta Emonika je ustanovil *Posvetovalni svet* s 86 člani, vanj pa povabil tudi Mestno občino Ljubljana in Slovenske železnice. Na srečanju o poglobitvi železnice so ugotovili, da projekt s tehničnega vidika omogoča poglobitev, ki bo sicer izvedena pozneje, vendar pa je gradnja nebotičnika ne bo onemogočila. ● 22. julija je direktor Mestne uprave **Vasja Butina** predstavil *mestni projekt vzpostavljanja širokopasovnega brezžičnega omrežja*, ki bo v prvi fazi pokrival ožje območje mesta Ljubljane in v končnem obdobju celotno Mestno občino

Ljubljana. Projekt, ki temelji na uporabi tehnologije Wi-Fi, s katero je zdaj že opremljena večina prenosnih računalnikov, bo prebivalcem in obiskovalcem Ljubljane omogočil dostop do portala MOL in omejen brezplačen dostop do široke palete spletnih storitev. Prva faza projekta bo predvidoma zaključena do konca leta 2009, celotno območje MOL pa naj bi bilo pokrito do leta 2013. Ljubljana se s tem projektom postavlja ob bok mestom, ki bodo v prihodnosti z uporabo najsodobnejših informacijskih tehnologij poskrbela za hitrejši razvoj gospodarstva in blaginje svojih občanov.

Stanovanjski sklad Republike Slovenije in Mestna občina sta ● 4. avgusta podpisala *pogodbo o priključevanju na komunalno infrastrukturo za območje Brdo-Jug*, s katero sta se dogovorila, da bo MOL zgradila komunalno infrastrukturo do decembra 2010, ki bo omogočala, da bo prvi sklop stanovanj, in sicer *411 stanovanj na Brdu za potrebe mladih družin in prednostnih kategorij prosilcev*, zgrajen predvidoma do aprila 2011.

● 5. avgusta se je župan udeležil *slovesnega podpisa prodajne pogodbe za trgovski center v Stožicah*. Podjetje GREP d.o.o. (Gradis in Energoplan) je namreč podpisalo prodajno pogodbo za trgovski center v Stožicah s srbsko družbo Delta Real Estate d.o.o. iz Beograda.

Mestna občina je ● 8. avgusta dobila *gradbeno dovoljenje za Kino Šiška*, tako da so dela že v polnem teku, prvotni rok 160 dni pa bo po pogovoru z izvajalcem poskusila skrajšati.

● 16. avgusta se je začela *obnova spomenika železničarjem na Zaloški cesti v Ljubljani*. Sredstva za obnovo v vrednosti 46.500 evrov je zagotovila Mestna občina Ljubljana, potem ko je januarja letos tudi odkupila zemljišče, ki je bilo od leta 1991 v lasti Zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije. Dela bodo zaključena v drugi polovici septembra. Spomenik, ki je bil postavljen leta 1958 v spomin na stavke železničarjev leta 1920 (višji blok) in na železničarje, padle v NOV (nižji blok), je izdelan po načrtu arhitekta **Nives Vehovar**, avtor figuralnih reliefov je **Boris Kalin**. Spomenik ima od leta 1983 status kulturnega spomenika lokalnega pomena.

● 27. avgusta se je župan pred Mestno hišo udeležil *predstavitve delovanja podzemnih zbiralnic odpadkov*, ki močno spreminjajo podobo starega mestnega jedra.

Izbrane razstave v razstaviščih Mestne hiše

● 4. avgusta je mestna svetnica **prof. dr. Milena Mileva Blažič** v Steklenem atriju Mestne hiše odprla razstavo mladega slikarja **Blaža Vehovarja Odtisi**.

● 18. avgusta je župan v galeriji Kresija odprl slikarsko razstavo **mag. Kiki Omerzel Puruša**, ● 19. avgusta pa vsakoletno razstavo *Skupine Ob Robbu* uslužbencev Mestne uprave v Zgodovinskem atriju Mestne hiše. ● 26. avgusta so vsakoletno razstavo v Informacijski pisarni MOL pripravili člani *Društva gluhih in naglušnih Slovenije*; razstavo, ki bo na ogled do 7. oktobra, je odprl župan.

Foto: Nada Žgank

Župan Zoran Jankovič je dobitnike medalj na letošnjih olimpijskih igrah v Pekingu 26. avgusta sprejel v Mestni hiši.

Vodja projekta:
podžupan prof. Janez Koželj

Besedilo:
Saša Eržen

Fotografije:
Matevž Paternoster

Projekt Slovenska Ulica na cesti

Kako iz prometne ceste narediti ulico, s katero in na kateri bodo ljudje radi živeli? Ulica se od ceste ne razlikuje le po velikosti; medtem ko je cesta večino časa namenjena predvsem vozilom, je ulica raje pešcem prijazna, in medtem ko je glavna skrb ceste, da po njej promet nemoteno teče, je na ulici lahko živahno tudi takrat, ko se okoli nje vse ustavi. Mestna občina Ljubljana se je v času predsedovanja Slovenije Svetu Evropske unije odločila pomladiti in urediti Slovensko cesto, ki predstavlja glavno os skozi prestolnico in s tem osrednjo žilo, po kateri poteka nenehen vrvež pešcev in pretok vozil. Med najbolj vidne cilje projekta Slovenska cesta 2008 sodi izboljšanje videza ulice, ki so jo prej zaznamovale propadajoča pročelja, nezazidane parcele, večna gradbišča, prazni lokali, pomanjkljiva in neenotna ulična oprema ter strašljivi podhodi in pasaže, hkrati pa so sodelujoči v projektu želeli prebivalcem Ljubljane predstaviti dodatne potenciale Slovenske ceste, prihodnost tega ambienta in možnosti novega sožitja v prometu.

V dolgoročnem občinskem načrtu je predvidena tudi sklenitev notranjega prometnega obroča. Ko bo sklenjen, bo Slovenska cesta postala za prebivalce in obiskovalce mesta veliko bolj prijazna, saj bo njen del med Gosposvetsko in Šubičevo ulico po tem načrtu namenjen le javnemu prometu, pešcem in kolesarjem; na tem mestu opisane začasne ureditve so v letu 2008, še pred oblikovanjem predloga stalne cestne ureditve, iskale možnosti in preizkušale javni prostor.

Cesta, ki nosi ime države, je med drugim povezovala glavna prizorišča dogodkov, ki so se v Ljubljani odvijali v prvi polovici leta 2008, ko je Slovenija predsedovala Svetu Evropske unije. Želeli smo, da bi predstavniki EU osrednjo mestno ulico spoznali kot ulico, ki je v aktivnem procesu urejanja in ima začrtano dolgoročno perspektivo.

Projekt Slovenska cesta 2008 je sestavljen iz več sklopov urejanja prostora ob in na Slovenski cesti. Prvi sklop je arhitekturna in krajinska ureditev, ki združuje celovite obnove stavbnih lupin, obnove pročelij in streh, prenove ploščadi in podhodov, zamenjavo razpadajoče ulične opreme in poškodovanih tlakov, obnovo in vzdrževanje zelenih površin, odstranitev zabojnikov za smeti in nov koncept osvetlitve Slovenske ceste, drugi trije sklopi pa zajemajo več manjših posegov, ki bodisi trajno ali le začasno nakazujejo nove možnosti izrabe prostora Slovenske ceste in vanj vnašajo nove vsebine; to so najrazličnejši urbani posegi, umetniške postavitve in dogodki.

Arhitekturna in krajinska ureditev

1. Celovita obnova pročelij in streh

Ljubljana - moje mesto

Celovita obnova stavbnih lupin, ki v okviru programa *Ljubljana - moje mesto* poteka pod okriljem Oddelka za urejanje prostora pri Mestni občini Ljubljana, zajema Nebotičnik, Glavno pošto, stavbe Evrope, Kazine, Borova, Narodne banke, stavbe na Slovenski cesti 1, 3, 8, 28, 30, 51, 55 ter 55 abc, zgradbo na križišču Trdinove ulice in Slovenske ceste in nekatere stavbe na Gregorčičevi ulici, Rimski cesti ter na Kongresnem trgu.

2. Osvetlitev fasadnih lupin

Avtorica: prof. Karin Košak
Sodelavec: Sergej Žlahtič

Smisel arhitekturno-ambientalnega osvetljevanja je v ustvarjanju prijetnih ambientov različnih značajev, v katerih se ljudje dobro in varno počutijo in ki mesto ponoči prikažejo v vsej lepoti, z vsemi značilnostmi in znamenitostmi. S svetlobo privabljamo in vodimo ljudi po mestu, izmenjava svetlobe in teme pa ustvarja dinamičnost in privlačen ambient. Dobra osvetlitev ne pomeni nujno veliko svetlobe, temveč pravilno usmerjeno in reducirano osvetlitev arhitekturnih elementov, ki poudarijo značilne lastnosti prostora, pri čemer poleg drugih vidikov upoštevajo tudi vse pomembnejšega okoljevarstvenega. Slovenska cesta do nedavnega skoraj ni poznala arhitekturno-ambientalne osvetlitve, z izjemo uličnih in cestnih svetilk. Ob predsedovanju Slovenije EU smo želeli njeno prestolnico Ljubljano predstaviti v najboljši luči, zato smo s projektom praznične in stalne osvetlitve poskrbeli za nočno podobo Slovenske ceste in celotnega mestnega jedra. Stavbe SNG Drame in Uršulinske cerkve so poleg Gradu, mostov in številnih pomembnih stavb Stare Ljubljane v času predsedovanja zasijale v modri svetlobi. Nekdanji Slovenijašport, Evropa, Borovo in Ferant so poleti zažareli v povsem novi luči. Za Nebotičnik, glavno pošto, Hribarjevo hišo, Kazino in Plečnikovo gimnazijo so narejeni načrti, soglasja pa so še v postopku pridobivanja.

3. Spominsko obeležje Hologram Evrope na Bavarskem dvoru v Ljubljani

Avtor: Marko Pogačnik in Društvo VITAAA

Društvo za sožitje človeka, narave in prostora VITAAA in avtor Marko Pogačnik sta dala pobudo, da točko na vogalu med Dunajsko in Tivolsko, ki jo je Pogačnik zaznal s svojo metodo odkrivanja energetskih črt, zaznamuje z litopunkturno kompozicijo. Avtor je predlagal razporeditev 34 posebej oblikovanih kamnov, povezanih v štirih koncentričnih krogih, ki jih je poimenoval *Hologram Evrope*. Pri nastajanju Holograma Evrope je sodelovalo 36 prostovoljcev, članov umetniške skupine VITAAA, in 8 gostov iz Italije, Hrvaške, Avstrije, Češke ter Nemčije. Vsak sodelavec je oblikoval kozmogram za eno od dežel Evrope in dodatne kozmograme za geološke in geomantične razsežnosti celine. Skupaj je na stebrih iz kraškega kamna iz kamnoloma Lipica izklesanih 79 znamenj. Stebri stojijo v obliki konstelacije treh 9-krakih zvezd, katerih kraki so označeni na tleh z robniki iz lipiškega

kamna. Po mnenju avtorja je namenov projekta *Hologram Evrope* več: ustvariti energijski model Evrope in za vsako državo članico EU ter za dežele, ki so Uniji blizu, odkriti ustvarjalno vlogo, kakršno igrajo znotraj nastajajoče evropske celote. Poleg tega naj bi hologram pomagal poglobiti slovensko zavedanje o lastni identiteti v zboru evropskih držav in njenih naravnih svetov, v zgodovinskem spominu mesta pa označiti čas, ko je bila Ljubljana - v okviru predsedovanja Slovenije Svetu EU - prestolnica Evrope.

4. Zasaditev drevoreda na zelenici ob Tivolski cesti

Avtorji: PAZI!PARK

Na zelenici ob Tivolski cesti pri križišču s Slovensko cesto, nasproti nekdanje stolpnice SCT smo uredili drevored. Lokacija je bila vključena zaradi možnosti izrabe prostora za začasno obdobje, dokler na tem prostoru ne bo predvidenih večjih sprememb. Drevored je umeščen kot linearna poteza, ki ustvarja zeleno vertikalo nasproti grajene vertikale na drugi strani Tivolske ceste. Sledi sodobnim smernicam, ki predvidevajo povečanje števila dreves v urbanih središčih, ter ustvarja kompleksnejšo celoto z ureditvijo lokacije, ki leži diagonalno čez križišče.

5. Ureditev parkirišča ob stolpnici Telekom

Avtorji: PAZI!PARK

Na severnem vstopu na Slovensko cesto - med Pražakovo ulico, Slovensko cesto, Trgom OF in stolpnico Telekom na Cigaletovi ulici - je do začetka gradnje stolpnice na tej lokaciji izvedena začasna ureditev. V prvi fazi so bili odstranjeni vizualno in funkcijsko neprimerni elementi, na območju porušene stavbe ob Pražakovi ulici pa je bilo urejeno parkirišče. Ob parkirišču in pločnikih so bili postavljeni urbani elementi, ki vzpostavljajo kompleksnejšo prostorsko celoto in ponujajo vsebinsko nadgradnjo: linija drogov z zastavami članic EU in kovinskimi ograjnimi elementi v obliki rastlinskih listov, ob Pražakovi ulici pa linija klopi, oglaševalskih panojev in stojal za kolesa. Urbani elementi so razporejeni tako, da hkrati omogočajo prehodnost za pešce in zapirajo dovoz za vozila.

6. Postavitev lesene ploščadi ob robu Argentinskega parka

Avtorji: PAZI!PARK

Območje Argentinskega parka ima kulturno-varstveni status, predlog ureditve pa vključuje del parka ob ploščadi Figovec in del roba parka za Gosposvetsko ulico. S posegom smo na tem območju najprej odstranili grmovno vegetacijo, ki kot posebna entiteta nima statusa kulturne dediščine ali naravne vrednote. Nova ureditev vključuje utrjeno in zarobljeno pot ob stanovanjskih stavbah na severnem robu parka, ki ne omogoča voženj z avtomobili in parkiranja. vzdolž ploščadi Figovec je bil urejen lesen podest, ki je ob klopi dvignjen na višino, primerno za sedenje, ob parku pa spušen na obstoječo raven terena. Višinska razlika je urejena s stopnico, primerno za sedenje. Z odstranitvijo grmovne vegetacije ter mlajših sadik drevja smo omogočili vidni stik med ploščadjo in parkom ter med Slovensko cesto in parkom. Obstoječa večja drevesa na severnem in na južnem robu smo ohranili, z arhitekturnim igralom pa smo poskrbeli tudi za najmlajše meščane.

cesta 2008

Foto: Dunja Wedam

Pravkar prenovljeno pročelje Hribarjeve hiše na Slovenski cesti, ki je potekalo v okviru programa *Ljubljana – moje mesto*, sonosilcu projekta *Slovenska cesta 2008*.

7. Ureditev Kraigherjeve ploščadi

Avtorji: PAZI!PARK

Ureditev je vključevala območje Kraigherjeve ploščadi pred poslovno stavbo ob Slovenski cesti kot del širšega kompleksa, ki ga je zasnoval arhitekt Janez Lajovic in dolgoročno potrebuje celovito prenovu. Obstoječe tlakovanje je bilo mestoma močno poškodovano in je bila obnova zaradi varnosti pešcev že nujno potrebna. Hkrati je potrebno s Kraigherjeve ploščadi pred poslovno stavbo odstraniti čim več motečih elementov, ki pešcem jemljejo prostor in ga vizualno onesnažujejo. Izvedli smo odstranitev grmovnic pod drevesi ter namestili kovinske rešetke okoli dreves, predvidena je zamenjava neustrezne in neuskaljene urbane opreme (luči, klopi, korit, zračnikov), v pripravi pa je tudi predlog za oblikovno poenotenje oglaševanja in označevanja trgovin v kompleksu Ajdovščina.

8. Prenova podhoda Ajdovščina in njegova celostna grafična ureditev

Avtorji: ProstoRož, Arnoldvuga+

Podhodi v Ljubljani še vedno veljajo za neprijetne, zanemarjene, neprijetne prostore, ki se jim ljudje najraje izognejo, zato je urejanju takih področij javne infrastrukture v mestih potrebno posvetiti prav posebno pozornost. V primeru lokacije Ajdovščina je problem še toliko bolj pereč, saj samevajo tudi številni lokali in trgovine v podhodu. S celovito prenovu in novo podobo območja bi lahko pod skupnim imenom zasnovali prepoznaven sodobni nakupovalni center v mestu, ki bi konkuriral tudi priljubljenim nakupovalnim središčem zunaj mestnega jedra.

Avtorska skupina PAZI!PARK je uredila drevored na zelenici ob Tivolski cesti pri križišču s Slovensko cesto nasproti nekdanje stolpnice SCT.

Foto: Karin Košak

Osvetlitev arhitekturnih elementov na stavbi Glavne pošte je načrtovala arhitektka prof. Karin Košak s sodelavcem Sergejem Žlahtičem.

Celostna prenova območja Ajdovščina je sestavljena iz ureditve Kraigherjeve ploščadi (pod okriljem skupine *Pazi!Park*), zasnove prepoznavne in sodobne celostne grafične podobe centra Ajdovščina z vsebinsko nadgradnjo (predlogom o ureditvi muzeja na prostem, ki ga je zasnovala družba za vizualne komunikacije *Arnoldvuga+*), ter arhitekturne prenove stropa in drugih dotrajanih elementov v podhodu z ureditvijo primerne razsvetljave (avtorjev skupine *ProstoRož*). Prizadevamo si za oživitvev lokalov, izvedena je bila obnova tekočih stopnic. Predvidena prenova stropa v podhodu Ajdovščina lahko ustvari privlačen povezovalni element celotnega območja razvejanega podhoda. Ob ustrezni prenovi in kakovostno oblikovani razsvetljavi lahko strop ustvari prijeten ambient, oblikuje varen, urejen in za obiskovalce prijazen prostor, območje podhoda pa definira kot prepoznavno celoto.

9. Postavitev korit z drevesi na Cankarjevi ulici

Avtorji: PAZI!PARK

Cankarjeva cesta je ena od ulic z visoko frekvenco pešcev v ožjem središču Ljubljane, v njenem zgornjem delu se odvija tudi precej gost motorni promet. Kot nadaljevanje Čopove ulice, ki povezuje neprometna Prešernov trg in park Tivoli, je Cankarjeva cesta njuno pravo nasprotje, preobremenjena s prometom in parkirišči motornih vozil. Na delu med Slovensko cesto in Beethovno ulico je območje sicer zaprto za promet, vendar je tu pogosto opaziti stoječa dostavna vozila, ki ob obstoječi gostinski terasi in ob enem največjih mestnih parkirnih prostorov za kolesa prostor dodatno zapirajo. Hkrati se na ulici

Na severnem vstopu na Slovensko cesto je do začetka gradnje stolpnice PAZI!PARK poskrbel za začasno ureditev prostora z linijo drogov z zastavami držav članic EU in kovinskimi ograjnimi elementi v obliki listov.

Spominsko obeležje ob predsedovanju Slovenije Svetu EU *Hologram Evrope* je v projektu celovitega urejanja Slovenske ceste prispeval umetnik Marko Pogačnik.

pojavlja urbana oprema, ki je praviloma postavljena brez skupnega načrtovanja. Osnovna zamisel je v ospredje postavila izboljšanje vizualnega stanja Cankarjeve ceste, predvsem z odstranitvijo odvečne urbane opreme in ozelenitvijo ulice z enostranskim drevoredom. Drevesa so zasajena v lesena korita, saj je bilo zaradi številne infrastrukture nemogoče izvesti izkope za sajenje dreves. Ob koritih z drevesi je mogoče kadarkoli dodati tudi klopi.

10. Prenova Plečnikovega podhoda

Avtorji: ProstoRož

Plečnikov podhod promeni eno najbolj frekventnih povezav za pešce med starim in novim delom središča Ljubljane. Povezuje Plečnikov in Kongresni trg, vodi v park Zvezda. Od zaprtja vseh lokalov je minilo že nekaj let, podhod je bil zanemarjen, njegovi deli poškodovani in umazani.

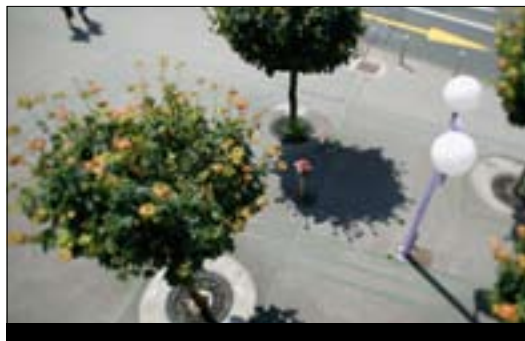
Med prenovu je bilo izolirano cestišče in saniran zamakajoči strop. V sklopu prenove smo obnovili in zamenjali dotrajane betonske in kamnite detajle ob vhodih v podhod in v celoti zamenjali medeninasto ograjo. Izdelali smo nove kovinske obloge, smetnjake, klopi in razsvetlavo v samem podhodu, s čimer smo ustvarili prijetno podobo podhoda, prizadevamo si tudi za vzpostavitev dveh lokalov, ki sta v lasti MOL in bi še dodatno poživila lokacijo. Ob vstopih v podhod so bile na novo predstavljene rimske izkapanine in postavljena informativna tabla o izkapaninah rimske Emone. Z načrtovano ureditvijo garažne hiše pod Kongresnim trgom je predvidena tudi povezava garaže s Plečnikovim podhodom, rezultat prenove podhoda pa v nobenem primeru ne ovira bodočega izhoda iz garaže.

Ureditev lesene ploščadi ob robu Argentinskega parka, ki omogoča vidni stik med ploščadjo in parkom ter med Slovensko cesto in parkom, avtorsko podpisuje PAZI!PARK.

Projekt Slovenska cesta 2008

Ulica na cesti

Začetek preurejanja Kraigherjeve ploščadi arhitekta Janeza Lajovica po zamisli skupine PAZI!PARK je bila odstranitev grmovnic ob drevesih in postavitve kovinskih rešetk, sledila pa bo celovita prenova ploščadi.

11. Pretlakovanje ploščadi pred SNG Drama

Avtorji: PAZI!PARK

Dotrajan in uničen tlak okoli SNG Drame je bil nevaren za pešce, zato je bila njegova zamenjava nujna. Prenova tlakovanja je bila izvedena z granitnimi kockami, kar ohranja avtorsko zamisel pokojnega arhitekta prof. Miloša Bonče in mu s tem izreka spoštovanje.

12. Ureditev ploščadi pred Filozofsko fakulteto

Avtorji: PAZI!PARK

Koncept ureditve pred Filozofsko fakulteto vzdolž Aškerčeve ceste, pri južnem vstopu na Slovensko cesto, temelji na sanaciji predhodnega stanja z minimalnimi posegi v tlaku in urbani opremi. Upoštevana so bila oblikovalska izhodišča obstoječe linearne zasnove, urbane opreme (industrijski elementi) in že uporabljenih materialov (granitne kocke, asfalt, avtohtona vegetacija ...). Zasnova nove ureditve izhaja iz poudarjene simetrije in monumentalne zasnove objekta, upošteva obstoječo kompozicijo drevnine, linearnost in prehodnost prostora. Z umestitvijo dodatne urbane opreme je omogočeno parkiranje koles, sedenje ter omejevanje prostora za motorni promet in parkiranje.

Urbani posegi

1. Postavitev stolov vzdolž Slovenske ceste

Avtorji: Asobi, ProstoRož

Mestni projekt Slovenska cesta želi vzpostaviti kvalitetnejši javni prostor vzdolž osrednje mestne

Celovita prenova Plečnikovega podhoda avtorske skupine ProstoRož je povsem spremenila značaj območja parka Zvezde.

Foto: arhiv ProstoRož

Celovita prenova podhoda Ajdovščina je delo avtorskih skupin ProstoRož in Arnoldvuga+.

ulice in eden od opaznejših posegov v okviru omenjenega projekta je prav postavitve večjega števila »urbanih« stolov od Filozofske fakultete do križišča Slovenske in Tivoljske ceste. Namen postavitve je, prikazati ulico kot prostor številnih kakovostnih, celo prijetnih prostorov za sedenje in druženje, mimoidočim nuditi možnost počitka ter preizkusiti novo urbano pohištvo. Ob Slovenski cesti sicer stoji le nekaj klopi, stoli pa sodijo v sklop začasnih posegov, ki naj bi nakazovali možnost preureditve Slovenske ceste v manj prometno glavno os prestolnice. Posamezna območja postavitve stolov smo izbrali tako, da je na njih prijetno sedeti, saj so umaknjeni od prometa, drugje služijo udobnejšemu čakanju na prihajajoči avto, ponekod so postavljeni le kot presenečenje ali opozorilo. Postavitve stolov se tako prilagajajo posameznim ambientom, ki jih Slovenska ustvarja ob stiku s parki ali trgi. Stole, ki se bodo izkazali za najuspešnejše locirane, lahko tudi po določenem obdobju pustimo na prvotnih lokacijah, druge pa bi lahko prerezporedili.

2. Ureditev gradbiščne ograje pri Severnih vratih

Avtorji: ProstoRož

Na glavni ljubljanski ulici številne gradbiščne ograje že vrsto let degradirajo prostor, ne da bi se za njimi sploh kaj dogajalo. Zato smo si zastavili cilj, da stanje izboljšamo in prostore ogradimo z razstavnimi prostori in zelenimi zasloni, gosto vegetacijo ali vsaj poenoteno oziroma urejeno oglaševalsko površino.

Avtorska skupina PAZI!PARK je pripravila tudi koncept prenove pretlakovanja ploščadi pred Dramo, tako da je ohranila avtorsko zamisel pokojnega arhitekta prof. Miloša Bonče.

Vizualno stanje Cankarjeve ulice je povsem prenovila ozelenitev s postavitvijo enostranskega drevoreda v lesenih koritih in odstranitve odvečne urbane opreme. Zamisel podpisuje PAZI!PARK.

Dogovori o ureditvi dveh gradbiščnih ograj ob južnem delu Slovenske ceste - NUK in Šumi - so bili žal neuspešni, izvedli pa smo ureditev ograje gradbišča pri severnem vstopu na Slovensko cesto v urejeno, nadzorovano oglaševalsko površino in površino, namenjeno predstavitvi načrtovanega objekta, kar sledi cilju izboljšanja podobe oglaševalskih površin v Ljubljani.

3. Ureditev izložbe nekdanjega Slovenijašporta z naslovom Avtor in avtist

Avtor: prof. Jaka Bonča

Velika okna za klasičnimi pisarniški lamelnimi zavesami skrivajo pisarniške prostore, ki zasedajo pritličje vogalne stavbe, zato smo želeli med pisarno in ulico ustvariti interakcijo. Avtor je o svoji stvaritvi zapisal: »To je tipkopis. In sicer en sam tipkopis (zadnja slika) postavljen v različnih tipografijah. Tipografije so oblikovane tako, da na koncu samo še avtor in avtist razbereta, kako je stavek (kompozicija) nastal.«

4. Odprtje prostora za sodobno umetnost Kapsula v podhodu Ajdovščina

Avtorji: Zavod P.A.R.A.S.I.T.E.

V podhodu je bilo v določenem trenutku praznih kar nekaj lokalov, zato smo se lotili namenskega oživljanja prostora z vstavljanjem novih vsebin. Kapsula je nov razstavni in produkcijski prostor v Ljubljani, namenjen vizualni kulturi in umetnosti, aktualnim umetniškim publikacijam, knjigam umetnikov in izobraževanju.

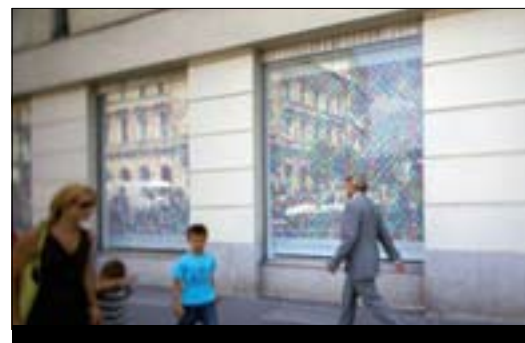
Ploščad pred Filozofsko fakulteto je avtorska skupina PAZI!PARK uredila z minimalnimi posegi, tako da je zdaj pred stavbo omogočeno parkiranje koles in sedenje, omejen pa je prostor za parkiranje motornih vozil.

Eden od opaznejših posegov v okviru Slovenske ceste avtorskih skupin Asobi in ProstoRož je postavitve večjega števila urbanih stolov, ki omogočajo počitek, udobnejše čakanje na avtobus ali pa tudi le prijetno presenečenje.

Avtorska skupina ProstoRož je uredila gradbiščno ograjo na severnem vstopu na Slovensko cesto z urejeno, nadzorovano oglaševalsko površino in površino, ki predstavlja načrtovani projekt za ograjo.

Po zamisli arhitekta prof. Jaka Bonče je pritlične steklene stene nekdanjega Slovenijašporta, za katerimi se skrivajo pisarniški prostori, prekrita s tipografsko poslikanimi lamelnimi zavesami, ki ustvarjajo interakcijo med ulico in pisarno.

5. Potisk na Slovenski cesti od Name do Nebotičnika

Avtorji: Multiplan arhitekti

Slovenska cesta je mestna magistrala, ki je s časom spreminjala svojo podobo in se s tem prilagajala trenutnim situacijam. Poseg z urbano cestno preprogo zajema območje med glavno pošto in Nebotičnikom, ki ga začasno preoblikujemo v doživljajsko definiran prostor, urbano-cestno preprogo, ki je namenjena tudi pešcem in ne daje prednosti le voznikom. Poudarek temelji na oblikovanju prostora, ki je razumljiv raznolikim uporabnikom, ki dojemajo prostorske informacije na različnih ravneh (pešci, kolesarji, vozniki). Pri oblikovni zasnovi smo izhajali iz splošno znanega vzorca zebre, ki na miselni ravni predstavlja simbol za prečkanje ceste. Tega smo uporabili kot izhodišče za razumevanje prostora, ki ga oblikujemo v prid pešcem. Usmerjenost zebra vzorca smo zasnovali v smeri gibanja pešcev, torej pravokotno glede na smer pravokotnih oznak, oblikovni značaj vzorca smo dokončno izoblikovali glede na smiselno povezavo in gostoto/frekvenčnost prečkanja uporabnikov. Cestno preprogo tako ustvarja sklenjen zebra vzorec, ki ga kontinuirano v različnih zgostitvah razporedimo po predvideni površini.

Umetniške instalacije

1. Zvočna instalacija JukeVox populi v prehodu Evropa

Avtorici: Mateja Starič in Johanna Herr

Skladateljica in oblikovalka zvoka sta ustvarili glasbeno instalacijo, ki prispeva h kulturnemu

K oživiljanju podhoda Ajdovščina sodi tudi ureditev novega prostora za sodobno vizualno kulturo in umetnost Kapsula po zamisli Zavoda P.A.R.A.S.I.T.E.

življenju naše prestolnice in posreduje idejo Evrope kot unije.

Moto Evropske unije se glasi: »Združeni v raznolikosti!«. To idejo sta želeli avtorici posredovati prek glasbe kot pomembnega atributa vsake kulture. Odločili sta se, da zbereta tradicionalne pesmi iz vseh držav Evropske unije, saj je tradicionalna glasba vsakdanjih ljudi, ki so jo z ustnim izročilom prenašali skozi stoletja. Zato sta se pri iskanju pesmi tudi sami obrnili k ljudem, ki niso nujno poklicni glasbeniki. Poiskali sta posameznike iz vsake od sedemindvajsetih držav, ki so bili prav za projekt *JukeVox Populi* pripravljene zapeti ljudsko pesem iz svoje dežele. Tako lahko prisluhnemo petju ljudi vseh starosti in narodnosti, opazujemo zvok in ritem sedemindvajsetih jezikov ter vsrkavamo vsebine pesmi, ki so lahko ljubezenske, delavske ali obredne pesmi, napitnice, uspavanke ali otroške seštevance ... Ker sta glasbeno tradicijo želeli približati sodobnemu človeku, sta za posnete pesmi ustvarili nove, izvirne glasbene aranžmaje.

Zbrane pesmi predstavljajo pomenljivo zbirko, ki združuje raznolikost Evrope in evropskih ljudi. Sporočilnost zbirke se razteza od globalne ideje velike unije do najintimnejše osebne izpovedi posameznika. Vseh sedemindvajset pesmi je zbranih v *Jukeboxu*, ki stoji v prehodu kavarnarstva Evropa, je odprt za javnost in brezplačen. Tako lahko obiskovalci po lastnem izboru potujejo po »glasbenem zemljevidu« Evrope.

Jukebox je poleg vgrajenih zvočnikov ozvočen tudi z zunanjimi, tako da je s primerno jakostjo oživiljen celoten prehod. Osrednji del postavitve predstavlja

Multiplan arhitekti so v prostor Slovenske ceste posegli s preoblikovanjem predela med Glavno pošto in Nebotičnikom v doživljajsko definiran prostor z urbano cestno preprogo, ki je v poletnih koncih tedna služil kot mestna dnevna soba.

sam *Jukebox* z vsebovano glasbo, ki pa je obogaten s spremljajočo scenografijo. Poleg *Jukeboxa* so nameščena prijetna in udobna sedišča, kjer obiskovalci lahko posedijo in prisluhnejo glasbi. Del scenografije je tudi manjša razstava s fotografijami ljudi ter kratkimi opisi skladb. Vzporedno z instalacijo je nastala tudi spletna stran www.jukevox-populi.eu, na kateri je v virtualni obliki predstavljena celotna vsebina projekta.

2. Interaktivna instalacija Robovox. Vaš glas./Your voice. na ploščadi Ajdovščina

Avtor: Martin Bricej

RoboVox je osem metrov visoka interaktivna zvočna instalacija v obliki humanoidnega robota, ki s pomočjo SMS-tehnologije predstavlja glas ljudstva – vaš glas. *RoboVox* sprejema tekstovna (SMS) sporočila posameznikov, vsak dan na drugo temo, in jih izgovarja ter tako utno sporoča mimoidočim. Z različnimi temami spodbuja ljudi k javni debati in izražanju mnenja ter postane orodje anonimnega posameznika, katerega glas se običajno izgubi v množici. Javni prostor, v katerega je postavljen, spremeni v prostor komunikacije, interakcije in igre. *RoboVox* je prvi javni kip, ki potuje iz države v državo. Tako kot klasični in nepremični spomeniki na mestnih trgih izražajo politično/socialno stanje v deželi, ga tudi *RoboVox*, a ne s strani oblasti, ki kip postavi, temveč s strani posameznikov, ki sodelujejo v interakciji. S tem *RoboVox* raziskuje možnosti izražanja v javni sferi in se dotika vprašanj, kot so svoboda govora, moč protesta, moč posameznika/

Skladateljica Mateja Starič in oblikovalka zvoka Johanna Herr sta v prehodu kavarnarstva Evropa postavili instalacijo *JukeVoxPopuli* s posnetim glasbenim izročilom 27 držav Evropske unije, ob katerem so nameščena udobna sedišča za poslušanje.

Projekt Slovenska cesta 2008

Ulica na cesti

Interaktivna zvočna instalacija *RoboVox*. *Vaš glas* je 8 metrov visok humanoidni robot, ki s pomočjo SMS-tehnologije sprejema tekstovna sporočila posameznikov, jih izgovarja ter tako ustno sporoča mimoidočim. Robot, ki je avtorsko delo Martina Briclja, je poleti poživiljal ploščad Ajdovščina.

množice ter nova razmerja med javnim in zasebnim. Ker bo *RoboVox* gostoval v različnih krajih, bodo prek njega posredovana sporočila dobivala različno vsebino, pogojeno s konkretnim prostorom in kulturo. Sestavni del projekta je primerjalna analiza različnih odzivov na postavitev, ki bo nudila svojevrsten družbeno-humanističen vpogled v skupne in različne vidike urbanih realnosti. Pomemben del projekta je zvočna dimenzija. *RoboVox* sodeluje z mnogo domačimi in tujimi umetniki zvoka, ki sooblikujejo prostor okoli njega in soustvarjajo *RoboVox DVD katalog* z avtorsko glasbo. Nekateri izmed njih so Vector Lovers (Soma, Iwari), Plaid (Warp Rec.), Random Logic, Menu B, DJ Borka ...

3. Animacija na zaslonih na Šestici in Šubičevi cesti

Avtorica: Karin Košak
Sodelavec: Sergej Žlahtič

Na obstoječih digitalnih zaslonih, postavljenih na vogalnih fasadah gostilne Šestica in zgradbe na križišču Slovenske in Šubičeve ceste, je bila predvajana animacija *Ljubljana – Capital of Europe 2008*, ustvarjena ob priložnosti predsedovanja Slovenije Svetu EU. Obe točki sta zelo prometni, opazni s križišč, vidni tako pešcem kot voznikom, kolesarjem in potnikom javnega prometa. Animacija, ki je Ljubljančanom in tujim gostom sporočala, da je Ljubljana v času predsedovanja simbolna prestolnica Evrope, je bila izvedena iz logotipa MOL, z evropskimi zvezdicami prirejenega časa predsedovanja.

Zvočna instalacija Saša Kalana *Delayed Reality* v Plečnikovem podhodu z zvočnim označevanjem prostora sproža osredotočenost mimoidočih na poprej nevidno podrobnost in ustvarja poseben odnos do mestnega okolja.

Foto: Karin Košak

V času predsedovanja Slovenije Svetu EU je bila na digitalnih zaslonih pri Šestici in na Šubičevi cesti predvajana animacija *Ljubljana – Capital of Europe 2008*, izvedena iz logotipa Mestne občine Ljubljana po zamisli arhitekta prof. Karin Košak s sodelavcem Sergejem Žlahtičem.

4. Fotografska postavitev Iluzija prostora pod arkadami nad Plečnikovim podhodom

Koncept: ProstoRož
Fotografije: Matevž Paternoster

Južni del Slovenske ceste je ujet med razpadajoče fasade in neurejene arkade, zato skuša začasni prostorski poseg temačni prostor odpreti, razširiti, nekako »izbrisati« slope in omogočiti nemotene poglede proti Slovenski cesti.

Na slope v arkadah smo postavili fotografije avtorja Matevža Paternostera, ki ustvarjajo iluzijo prostora – navidežno brišejo prisotnost slopov. Fotografije, posnete v različnih časovnih intervalih, povečajo doživljajsko pestrost ter omogočajo, da je iluzija prostora aktualna 24 ur na dan.

5. Zvočna instalacija Delayed Reality v Plečnikovem podhodu

Avtor: Saša Kalan

Vsenavzočo zvočno sliko urbanega vsakdana paradoksalno dojemamo kot pogrešljivo in spregledljivo. Dojemamo jo kot kakofonično motnjo, ki zmoti šele s svojo odsotnostjo.

Zvočna instalacija *Delayed Reality* izhaja iz motnje v percepciji prostora in časa, to je asinhronosti med fizičnim dogodkom in njegovo zvočno komponento. Neujemanje še tako banalne podobe vsakdana z njenim zvočnim označevalcem sproži razmislek, pozoren posluš in pogled, nenadno osredotočenost na poprej nevidno podrobnost. Prostor z mnogotero, časovno pomnoženo ali

Studentka ALUO Monika Lovše je pod vodstvom profesorice mag. Tanje Pak pod arkadami pri Uršulinski cerkvi postavila 1500 steklenih kroglic, obešenih na kovinsko konstrukcijo. Tako je nastal zanimiv zunanji galerijski prostor.

Po zamisli skupine ProstoRož so pod arkadami nad Plečnikovim podhodom na slope začasno nameščene fotografije Matevža Paternostera, ki povečujejo doživljajsko pestrost tega dela Slovenske ulice.

izkrivljeno zvočno podobo naključno »občinstvo« zvočne instalacije opominja na specifičnost svoje prisotnosti ter na možno kompleksnost interakcije med urbanim protagonistom in njegovim okoljem.

6. Prostorska instalacija študentk ALUO pod arkadami pri Uršulinski cerkvi

Avtorice: Monika Lovše, Patricija Vrbnjak, Nina Jordan
Mentorica: prof. mag. Tanja Pak

Namen in cilj postavitve instalacij študentk ALUO v arkadah ob Slovenski cesti je bil prikaz nove možnosti izrabe in ureditve arkad; tokrat so arkade uporabljene kot galerijski prostor za predstavitev projektov študentov ALUO.

Študentke ALUO - Oddelek za oblikovanje, slušateljice predmeta Kiparstvo/steklo in keramika so pod mentorstvom izr. prof. mag. Tanje Pak pripravile tri projekte: Monika Lovše je postavila približno 1500 keramičnih kroglic, obešenih na kovinsko konstrukcijo pod obokan strop pri Uršulinski cerkvi, Patricija Vrbnjak in Nina Jordan pa sta si zamislili in izvedli postavitev steklenih form, obešenih pod arkade ob cerkvi.

Dogodki

Del Slovenske ceste med ploščadjo Ajdovščina in Šubičovo cesto se je ob izbranih koncih tedna spremenil v največjo ljubljansko promenado, saj so se na za promet zaprtem cestišču in ob njem zvrstile raznovrstne prireditve, namenjene različnim

Studentka Patricija Vrbnjak si je pod vodstvom profesorice mag. Tanje Pak pod arkadami pri Uršulinski cerkvi zamislila in izvedla postavitev steklenih oblik, obešenih pod arkade.

Še ena obogatitev arkad pri Uršulinski cerkvi je delo študentke ALUO Nine Jordan pod vodstvom profesorice mag. Tanje Pak.

Foto: arhiv Plesna šola Urška

Plesna šola Urška in Zavod za turizem Ljubljana sta tudi letos izpeljala največji sinhroni ples četvorke na svetu, ki se je dogodil 16. maja 12. uri in se potegoval za sedmi vpis v Guinnessovo knjigo rekordov.

Foto: Miha Fras

Zveza kulturnih društev Ljubljana, zavodov za turizem Novo mesto in Ljubljana so 24. maja v mestni dnevni sobi na Slovenski cesti pripravili nastop petih ljubljanskih pihalnih orkestror skupaj s kostanjeviškim, pospremljen s povorko vozov in krajšim kulturnim programom.

generacijam. Zaporu smo prvič preizkusili v začetku februarja, ko je bila Slovenska cesta eno od prizorišč pustnega karnevala, osrednje prireditve pa so se na njej odvile v majskih in junijskih vikendih. Prireditve, ki so pritegnile več deset tisoč meščanov in obiskovalcev slovenske prestolnice, so bogatile turistično ponudbo Ljubljane v času predsedovanja Slovenije Svetu EU, preizkušale spremembe prometne ureditve in označevale novi prostor za druženje v središču prestolnice.

1. Maturantska parada

Organizator: Plesna šola Urška
Soorganizator: Zavod za turizem Ljubljana

Maturantska parada oziroma četvorka, ki jo slovenski maturantje vsako leto odplešejo na ulicah slovenskih, v zadnjem času pa tudi nekaterih mest v sosednjih državah, velja za največji sinhroni ples na svetu in se je v zadnjih sedmih letih šestkrat zapisala v Guinnessovo knjigo rekordov. Slovensko cesto so 16. maja 2008 preplavili maturanti in maturantke, ki so na njej točno opoldne zaplesali četvorko in se tako potegovali za nov Guinnessov rekord.

2. Parada pihalnih orkestror in predstavitev dolenskih vinogradnikov

Organizator: Zveza kulturnih društev Ljubljana, Zavod za turizem Novo mesto
Soorganizator: Zavod za turizem Ljubljana

Na paradi je 24. maja 2008 nastopilo vseh pet ljubljanskih pihalnih orkestror (Pihalna godba Vevče,

Bežigrad, Litostroj, Veterani in Vič) ter pihalni orkester iz Kostanjevice, predstavili pa so se tudi dolenski vinogradniki, ki so svoj program začeli s povorko vozov, po krajšem kulturnem programu z nagovori županov pa so obiskovalci lahko poskusili cviček.

3. Zaključna prireditev Festivala pomladi

Organizator: Codeep
Soorganizator: Zavod za turizem Ljubljana

Festival pomladi je mednarodni multimedijski, zabavni in izobraževalni dogodek, ki v Ljubljano prinaša urbano kulturno dogajanje in zanimiv program, namenjen različnim generacijam obiskovalcev. Gonilna ideja festivala je »kreativno druženje«, saj želimo prebivalcem prestolnice, pa tudi vedno številnejšim obiskovalcem iz tujine, ponuditi drugačen, kakovostnejši način preživljanja prostega časa v urbanem okolju. Zaključek festivala je letos zadnji dan maja obiskovalcem prinesel knjižnico pod krošnjami, različne otroške delavnice in kuhinje sveta, grafitiranje, rolkarsko tekmovanje, tekmovanje v *breakdance* plesu, predstavitev najuspešnejših mladih glasbenikov in DJ-jev ter koncert glasbenih skupin iz tujine.

4. Festival Nostalgija

Organizator: Zavod Nostalgija
Soorganizator: Zavod za turizem Ljubljana

Festival Nostalgija je posvečen slovenski kulturi in življenju v preteklih časih. Na njem so se predstavili

starodobni avtomobili in kolesa, kočija z lipicanci, kulturniki in ustanove, moda, glasba, stari običaji, starinski predmeti idr. V okviru festivala je za en dan v duhu preteklosti oživela nekdanja Tivolska promenada, osrednje dogajanje pa je 14. junija 2008 potekalo prav na Slovenski cesti, s sprehajalci v zgodovinskih oblačilih, z boljšim sejmom starin, imitatorji velikih mož slovenske kulture, lajnarji, razstavo starodobnih avtomobilov s spremljevalnim glasbenim programom, brezplačnimi voznjami z muzejskim vozilom do ljubljanskih muzejev, razstavo starih koles in otroških vozičkov, modno revijo in koncertom slovenskih popevk.

5. Najdaljša pita in koncert ob 100-letnici Slovenske filharmonije

Organizator: Marché gostinstvo, Slovenska filharmonija
Soorganizator: Zavod za turizem Ljubljana

Gostinska družba Marché je s peko najdaljše jagodne pite postavljala nov rekord s humanitarnim poslanstvom. Ljubljancanom in drugim obiskovalcem mesta je bilo 21. junija 2008 na voljo 6.000 kosov peciva po simbolični ceni en evro za kos. Prvi kos pite, dolge kar 600 metrov, je kupil ljubljanski župan Zoran Jankovič, ves izkupiček od prodaje pite pa je bil namenjen Ustanovi za pomoč otrokom z rakom. Dogajanje je popestrila Mala mestna godba, večerni program se je nadaljeval s koncertom orkestra Slovenske filharmonije ob njihovi 100-letnici, ki je navdušil zbrane na Kongresnem trgu.

Foto: arhiv Codeep

Za ustvarjalno druženje meščank in meščanov je poskrbela zaključna prireditev vsakoletnega Festivala pomladi v organizaciji društva Codeep in Zavoda za turizem Ljubljana.

Foto: Boštjan Troha

Zavod Nostalgija in Zavod za turizem Ljubljana sta 14. junija postavila na ogled starodobne avtomobile in druge predmete iz preteklih časov, hkrati pa je tega dne oživela tudi nekdanj priljubljena ljubljanska promenada.

Foto: Peter Jenko

Gostinska družba Marché, Slovenska filharmonija in Zavod za turizem Ljubljana so 21. junija pripravili humanitarni dogodek s peko 600-metrške jagodne pite v korist Ustanove za pomoč otrokom z rakom.

Evropa sredi slovenske

Pogovor z Markom Pogačnikom, avtorjem

Emi Vega

30. junija se je v parku na Tivolski cesti zbrala zgledna množica ljudi, med njimi domala vsa intelektualna elita mesta. Igrala je godba na pihala, akademski kipar Marko Pogačnik - avtor zamisli Holograma Evrope in vodja projekta, je spregovoril o večplastnem pomenu pridobitve, župan Zoran Janković pa je stvaritev pospremil v življenje tako, kot zna le on, in mimogrede razpršil še skrb glede dela zemljišča, ki so ga »umetniki umetniško zasedli«; po zaslugi podžupana Aleša Čerina je zaplet presežen. Podžupan prof. Janez Koželj je prisostvoval ob strani, a nikakor ne v postranski vlogi. Zamisel, s tem pa tudi formalna utemeljitev Holograma kot označevalca obdobja, ko je Ljubljana prestolovala Evropski uniji, je njegova. Obiskovalci smo dobili informativne zloženke, informacije za radovedneže, ki se sprašujemo, zakaj so tisti kamni, čemu se je klesalo in kaj se v resnici dogaja za križiščem Tivolske, Slovenske in Dunajske ceste. Zemljišče, tehnično podporo pri izvedbi in zloženko je prispevalo mesto, Društvo VITAAA pa delo; vseh 36 geomantov, ki so ustvarjali Hologram, je delovalo prostovoljno, tudi stroške bivanja v Ljubljani so si pokrili sami. Strošek kamnov in prevoz, ki daleč presega finančne zmožnosti Društva, poskušajo pokriti z donatorskimi sredstvi. - V pogovoru z umetnikom smo sledili njegovi izvorni ustvarjalni izkušnji in poslanstvu.

Foto: Emi Vega

Akademski kipar Marko Pogačnik, avtor zamisli *Hologram Evrope*.

O znamenjih, ki kažejo pot

Moje otroštvo se je končalo s prvo številko Perspektiv; zaradi Heideggerja, Daneta Zajca in Tarasa Kermaunerja. Pri osemnajstih sem živo spoznal, da so ljudje, ki se ukvarjajo z resnimi stvarmi. Da se je treba ukvarjati z resnimi stvarmi. Začel sem klesati. Moj prvi poskus preoblikovanja kamnov v simbole življenja sega v leto 1962 in v kanjon Zarice, ki sem ga spreminjal v labirint razvoja civilizacije na Zemlji. Odkritje, ki je dletu nakazalo smer, datira v čas, ko so se mi, mlademu umetniku in članu skupine OHO, odprla vrata v umetnostne muzeje na zahodu. Spoznal sem duhovnost; otrok socializma. Razkrila se je druga oblika resničnosti. Začutil sem obstoj nevidnih svetov. Zaslutil, kako življenje teče po poteh, ki jih ne poznamo.

O filozofiji in umetnosti

Takrat sem si želel, da bi namesto kiparstva študiral filozofijo; a ne zamejeno v marksizem. Zanimal me je razvoj civilizacij in razvoj življenja na Zemlji, nato se je vse osredinilo v človekov odnos do sveta. Naposled sem uvidel, da je umetnost dobro orodje. Poslanstvo umetnosti vidim v prevajanju ljudem neznanega, v iskanju ključev življenja. Umetnost ni in ne sme biti enoplastna; če se zapre v eno samo polje, usahne. Iskal sem načine, kako neobičajno opredmetiti v običajnem svetu. Kajti svet gre svojo pot. Dolžnost umetnika, ki si skozi študij ostrji intuicijo in zaznavanje, je začutiti, kar je resnično, in tisto izraziti, napraviti; ne oziraje se na to, kar misli svet.

O tem, kar je, o znanosti in o alternativnih možnostih

Soočamo se z resno ekološko krizo kot posledico napačnega odnosa do Zemlje. Znanstveni pristop k reševanju problema pregrevanja planeta lahko stanje celo poslabša. S tehnologijo kontrole, s še več nadzora, se stiska, kar bi moralo zadihati. Zemlja

je dovolj močna, da težave premaga sama; kar lahko prispevamo, je ljubeč odnos, je razumevanje, je pomoč, ki na razumevanju temelji. Verjamem, da je ta civilizacijska stopnja v načrtu. Nekaj se mora zrušiti, da lahko nastane nekaj novega. Čas je, da spremenimo pogled.

O kamnu in kozmograh, o litopunkturi

Kamen - mineral ali kristal je koncentrirana inteligenca. En kamen je celo vesolje kristalov. Ko v kamen vklešemo kozmograh, ki je informacijski zapis, se informacija vtisne v spomin kamna. Kristali imajo sposobnost oddajanja informacij. Če kamen postavimo na točko, ki je za informacijo občutljiva, se informacija prelije v organizem Zemlje. Te občutljive točke Zemlje so povezane v omrežje, prek omrežja se informacije pretakajo in se povezujejo v obliki resonanc. Pri litopunkturinih točkah gre, podobno kot pri akupunkturi, za pritisk mase kamna; v Zagrebu, denimo, smo na točko

Foto: Dunja Wedam

Kozmograhmi so umetniško delo, s katerim umetnik v kamen vkleše informacijski zapis, ki se prelije v organizem Zemlje.

prestonice, vtisnjena v kamen

obeležja Hologram Evrope

Foto: Dunja Wedam

Pogled na Hologram Evrope Marka Pogačnika in Društva VITAAA, ki simbolično obeležuje in povezuje 27 držav članic EU.

ozemljitve za mesto postavili osemnajststonski kamniti steber ... Postopek je v resnici zelo natančna tehnologija.

O šolanju in mreži

Hologram Evrope je plod sodelovanja 36 ljudi iz šestih držav Evrope. Vsi so izšolani geomanti. Šolanje je potekalo v Sloveniji, Italiji, Avstriji, Švici, na Švedskem, v Združenih državah Amerike, v Veliki Britaniji in na Hrvaškem. Proces učenja ljudem odpira poglobljen in srčen odnos do narave, do Zemlje. Vodi do samospoznanja; s ciljem, poiskati lastno pot delovanja. Seveda potem, ko se naučijo tehnik dojemanja nevidnih ravni v naravi, tehnik litopunkture ter tehnik klesanja kozmogramov. Ko se naučijo, kako deluje zavest Zemlje in kako delujejo celice zavesti narave prek elementarnih bitij, ki so vsepovsod in usmerjajo življenjske tokove. Ko spoznajo, kako priti v stik z inteligenco določenega kraja. S tovrstnim znanjem

posameznik odkrije prave točke v dialogu z območjem. Vsa razlika v pristopih je v dialogu. Mi vzpostavljamo dialog z naravo in narava nas sprejme kot organ delovanja – kot orodje, s katerim deluje sama. V Zemlji so potenciali, ki jih je mogoče aktivirati. Naš namen ni zdravljenje; ugotovimo le, kje so točke ali potenciali, prek katerih Zemlja zaduha, prek katerih samozdravljenje steče. Razvijamo umetniške tehnike za sproščanje blokad, tudi za predelavo travm, ki se zapišejo v neko področje. Te tehnike so zvok – petje, gibanje – ples in vodene imaginacije – delovanje prek notranjih slik. Šolanje poteka v Ljubljani, na Waldorfski šoli, v okviru Društva VITAAA – Društva za sožitje človeka, narave in prostora. Vendar se oblika šolanja, kakršnega sem zasnoval, širi navzven, čez meje Slovenije. Morda zato, ker se zavest o posledicah stanja stvari, ko ljudje izgubijo stik z zemljo in nebom in nato – neizogibno – s seboj, krepi.

Med pomembnejše projekte Marka Pogačnika sodi litopunktura dveh krajinskih parkov: Turnich (1986 – 1989) in Cappenberg (1988 – 1992) v Nemčiji ter litopunktura območij na obeh straneh meje med Severno Irsko in Republiko Irsko (1991 – 1992); sem sodi še litopunktura mestnega parka v Murski Soboti (1993 – 1994). Seznam projektov litopunkture mest je vse daljši: Beljak (1995), Jesenice (1996), Celovec (1998), Aachen (1999), Bad Radkesburg - Gornja Radgona (2001), Nova Gorica (2001), Quito – Ekvador (2003), Št. Vid na Glini (2004), Zagreb (2004), Praga (2004-05). Litopunkturi mest sledijo vse obsežnejši litopunkturni projekti, kot so Alpska zvezda z litopunkturnimi kamni v Italiji, Nemčiji, Avstriji in Sloveniji (1997). Sledi litopunktura pokrajine Circuito des Aguas, Minas Gerais v Braziliji (1998), nato litopunktura švicarske jezerske pokrajine Bern-Biel (1998-2006) in še čezmejni litopunkturni projekt na Koroškem med Velikovcem, Grebinjem, Šentpavлом, Pliberkom, Dobrlo vasjo in Libučami na avstrijski strani ter Ravnam in Črno na slovenski strani (1999). Skupaj s sodelavkami in sodelavci gibanja VITAAA ustvarja dva velika projekta, ki ju sofinancira EU. Prvi zajema pet slovenskih in štiri hrvaške občine ob Kolpi; 19 postavljenih kamnov spodbuja poglobljeni turizem; sodelovanje na obeh straneh je odlično. Drugi, tudi čezmejni projekt povezuje Slovenijo in Madžarsko.

Ljubljana je s partnerskimi krogi povezana s Prago, geopunkturni krog Equilibrium stoji v Botaničnem vrtu, in z Zagrebom; krog Solarni pleksus Evrope se najde na Jarunu. Med geopunkturnimi krogi, ki so nastali v letih 2005 do 2008, omenimo še krog v Tameri (Portugalska) in krog v Louisevillu (Kentucky, ZDA).

Še sporočilo

Zemlja ni nemi nihče. Zemlja je predvsem neznansko ustvarjalna in neskončno modra zavest. Zadnji čas je, da priznamo njene sposobnosti komuniciranja in sodelovanja. Pogovorimo se z njo o možnostih, kako naj bi preprečili ekološki zlom planeta, možnosti, ki si jih je kot Gaja, mati stvarstva, zamislila, in jih že udejanja. Začnimo končno sodelovati z njenim načrtom »prve pomoči«!

(Iz knjige Marko Pogačnik: *Draga Zemlja, kako ti gre*, Aura 2007)

Konec julija 2008 smo imeli prvi mednarodni kongres geomantov v Lendavi. 130 šolanih in aktivnih udeležencev iz različnih dežel se povezuje v mrežo »LIFEnet«, slovensko: »Omrežje življenja«. Dogovarjamo se o oblikah sodelovanja, skupaj pripravljamo nove projekte.

Neuradna otvoritev Holograma Evrope

Petega julija se je ob Hologramu Evrope spet zbrala skupina okrog 50 ljudi. O tem, da Hologram je, tako ali drugače ne dvomi nihče. O tem, da geopunkturni krog deluje, ne dvomi nihče od navzočih. Zakaj torej še neuradna otvoritev?

Ko stvari ubesedimo in jih javno predamo namenu, obstaja nevarnost, da bo tisto, kar smo ustvarili, potopljeno v materialno sfero, da se v spominu ljudi zatakne na formalni ravni. Hologram je materialna stvaritev, vendar z močjo delovanja. Ta neuradni del je zato, da to moč delovanja poskusimo še okrepiti. Skupina pod njegovim vodstvom deluje enotno, udeleženci si v krogu izmenjujejo občutenja in videnja. Da bi geopunkturni krog močneje vpeli v prostor, se skupina odpravi na Tromostovje, nato v Tivoli, pod Cekinov grad.

Hologram na zemljevidu mesta in sveta

Točke, v katerih se naveza med zemljo in nebom zgosti v posebno moč, so znali že nekoč odčitati graditelji svetišč. Prav tako tudi linije moči in mreže. Čez zemljišče, kjer stoji Hologram Evrope, poteka najmanj osem ravnih linij, ki med sabo povezujejo najmanj devetnajst cerkva. Plečnik se v mreži odlično znajde. Poskus je dosegel namen: videti je, da naši geomanti razpolagajo z vedenji, ki so bila včasih javnosti povsem skrita; danes pa se o tem lahko poučimo. – Ključ za mesto skriva Ljubljana tudi v svojem imenu. Ključ za širši prostor, ki se prek plašča krogle nekje stika, pa slovenski jezik, ki v besedah ohranja primarne pomene stvari, ponuja sam: Svet je svet.

15. festival Ex Ponto

Tematsko vodilo: vera in verovanje

Urška Comino

Foto: arhiv Plasme

Prizor iz predstave *Random* – Plasma-Project 9 dramske skupine Plasma iz Švice.

Med 13. in 23. septembrom se bo slovenska prestolnica prelevila v epicenter sodobnih uprizoritvenih umetnosti. Že 15. festival Ex Ponto bo v Ljubljano prinesel najbolj zanimive odrske stvaritve različnih poetik in estetik evropskega gledališkega bazena ter dve domači produkciji.

Svežina in privlačnost odrskih postavitev, svetovno priznana imena gledališke režije, pa tudi družbenokritične in politično angažirane vsebine, lastne Ex Pontu, že leta navdušujejo strokovno, laično in medijsko javnost. Predvsem pa festival slovenskemu gledališču ponuja pomembna izhodišča za samopremislek in nadaljnje raziskave. Iz legendarnega »bunkeraškega« študentskega kluba B-51, ustanovljenega leta 1988, ki je nudil zatočišče in možnost uveljavljanja mladim umetnikom iz različnih umetnostnih panog, se je razvila nevladna organizacija *Kulturno društvo B-51*. Za slovenski kulturni prostor in društvo je bilo prelomno leto 1993, ko je pod okriljem društva prvič pognal kolesnice mednarodni festival *Ex Ponto*. To je bil čas, ko je po državah rajne Jugoslavije divjal vojni hudournik in naplavljal množico beguncev, med njimi nemalo ustvarjalcev raznorodnih umetnostnih veščin, še več pa jih je ostalo ukleščenih v absurdno razpadajoče države. In prav njim je, pod parolo *ustvarjalnost v izgnanstvu*, prvi Ex Ponto prepustil oder ter tako napovedal svoje programsko izhodišče: dolgoročen projekt z močnim humanitarnim in družbeno angažiranim nabojem. V petnajstih letih kontinuiranega razvoja se je festival usmeril predvsem v odrske umetnosti in si zagotovil mesto osrednje prireditve, ki nudi prerez sodobnega gledališča v Sloveniji in enega najpomembnejših na evropskem prizorišču. Nabor predstav in spremljevalnih dogodkov vsako leto sledi izbranemu tematskemu vodilu. Letošnje, *vera in verovanje*, bo na odre SNG Drame Ljubljana, Cankarjevega doma, Slovenskega mladinskega gledališča ter Stare mestne elektrarne – Elektro Ljubljana prineslo najbolj

referenčne produkcije iz Romunije, Francije, Belgije, Hrvaške, Srbije, Bolgarije, Švice in dve domači premieri.

Festival bo odrla mednarodna koprodukcija *Pantagruelova svakinja* v režiji izjemnega Silvia Purcarete. Gre za lucidno kritiko mračnjaštva in slavospev tistim, ki so zagovarjali humanistična spoznanja in vrednote. Sledila bo predstava *Dolgi petek* madžarskega gledališča v Cluju (Romunija). Zgodba temelji na romanu *Kadiš za nerojenega otroka* Imreja Kertésza in odslikuje drame anonimnih ljudi. Režiser predstave Gabor Tompa, ki slovi po inovativnih režijskih prijemih, se je svojimi deli proslavil doma in na tujem. Slovenski publiki dobro znana Needcompany bo tokrat gostovala z mini delikateso – pop opero *Balada o Ricky in Ronnyju*. Avtorja predstave Anna Sophia Bonnema in Hans Petter Dahl sta tokrat presenetila z ekstremom, v katerem glamur psihološkega vozla žajfnic eksplodira v psihedelični koncert z liričnimi izbruhi. Gledališki laboratorij Sfumato, ki je na Ex Pontu že navdušil s predstavo *Črno runo*, prihaja letos s Strindbergovim *Mrtvaškim plesom*, ki tematizira bizaren odnos med ostarelim vojnim častnikom in njegovo ženo. Margarita Mladenova je s trojico izvrstnih igralcev dramo preoblikovala v poetično svetsko fresko, v kateri se očarljivo prepletajo elementi naturalističnega gledališča, onirične fantazmagorije in gledališča absurda. *Sho-bo-gen-zo* je povsem svež odrski izdelek Josefa Nadja, ki bo po premieri v Kanjiži prvič gostoval prav na Ex Pontu. Uprizoritev je nastala na podlagi misli starega japonskega zenovskega mojstra Dogna, zbranih v zbirki govorov *Zuimonki*, in raziskuje človekovo

težnjo po tem, da bi vsa bitja in svojo okolico uskladil v popolni harmoniji. Okostje predstave *Pijana noč 1918* je roman *Pijana novembrska noč 1918* Miroslava Krleža. Gre za svojevrstno simfonijo, v kateri se prepletajo tudi motivi drugih Krleževih del. Zadnji dan pa bo pripadel Narodnemu gledališču Vojdan Černodrinski iz Prilepa (Makedonija), ki se bo predstavilo z uprizoritvijo Bertolda Brechta *Bobni v noči*. Režiser Martin Kočovski je v tej postavitvi našel navdih predvsem ob patološkem nezanimanju »malega človeka« za osebno svobodo in ljubezensko semiotiko. V predstavi bo v živo muzicirala makedonska zasedba Foltin, ki bo v okviru festivala odigrala tudi samostojni koncert. Skupina preigrava zelo zanimivo eklektiko z velikim odmerkom domišljije in glasbenega znanja. Težko bi sicer opredelili in našli vse vrste, ki jih pletejo v predstave, še težje bi njihovi godbi nalepili žanrsko oznako, dejstvo pa je, da v živo delujejo magično. – Ob glavnem programu bo Ex Ponto ponudil tudi dve slovenski premieri, in sicer *Medejin krik* v režiji Saše Jurcerja ter *Strička Vanjo in 12 šopkov* po motivih Strička Vanje A. P. Čehova v režiji Barbare Novakovič.

Predstave bosta dopolnili skupinska razstava *Razmerja moči?* v Galeriji Vžigalica - galerija Mestnega muzeja Ljubljana in Galeriji Škuc ter samostojna razstava multimedijske umetnice Tanje Vujinovič *Supermono 2/3* v Galeriji Kapelica. Letošnji Ex Ponto prinaša tudi novost, saj bodo predstave iz glavnega programa pospremili pogovori po odigranih uprizoritvah med ustvarjalci, gosti in občinstvom, vodili pa jih bodo: Petra Tanko, Eva Kraševc in Dražen Dragojevič.

Kinodvor. Mestni kino

Kinodvor. Mestnikino.

www.kinodvor.org

Foto: arhiv Kinodvora

Kinodvor bo kmalu središče za zahtevnejše ljubitelje filma vseh generacij.

26. maja letos je Mestni svet Mestne občine Ljubljana sprejel sklep o ustanovitvi javnega zavoda Kinodvor, ki bo kot mestni kino deloval na področju prikazovanja zahtevnejše in kakovostne filmske produkcije, s svojim delovanjem pa omogočal kontinuirano dostopnost do tovrstne produkcije tako obiskovalcem v Ljubljani kot tudi v širšem slovenskem in mednarodnem okolju. V sodelovanju s stroko bo Kinodvor skrbel za filmsko in kulturno vzgojo ter pedagoške in izobraževalne programe, v povezovanju z drugimi javnimi zavodi, nevladnim sektorjem in drugimi kulturnimi izvajalci pa bo postal reprezentativno filmsko središče.

Kmalu bo odprl vrata novi mestni kino Kinodvor, ki ga je Mestna občina ustanovila za zahtevnejše filmsko občinstvo

1. aprila 2008 je Slovenska kinoteka zaprla vrata Kinodvora. Ker je bilo to dejanje storjeno brez poprejšnjega soglasja Mestne občine Ljubljana in Ministrstva za kulturo kot podpisnikov dogovora o vzpostavitvi umetniškega kina Kino Ljubljanski dvor iz leta 2002, je bila občina kot lastnica prostorov dodatno primorana k ažurnemu ukrepanju. V obrazložitvi za sprejem ustanovnega akta je tako zapisala: »Mestna občina Ljubljana ustanavlja javni zavod Kinodvor z namenom trajnega zagotavljanja javnega interesa na področju filmske umetnosti in z namenom, da Ljubljana dobi pravi mestni kino s prepoznavno ponudbo zahtevnejše in kakovostne filmske produkcije. Tovrstni kino je nepogrešljivi del soustvarjanja sodobne kulturne podobe mesta, saj komercialni kinematografi v svojih mrežah tovrstne umetniške filmske produkcije ne prikazujejo, v Ljubljani pa obstaja občinstvo, ki je željno tovrstnih filmov.«

V proračunu MOL za leto 2008/09 so za delovanje zavoda predvidena sredstva v letni višini 230.000 evrov. V letu 2008 bodo za začetek delovanja javnega zavoda sredstva zagotovljena deloma s prerazporeditvijo znotraj proračuna, deloma pa z

rebalansom letošnjega proračuna. Ker dogovori s Slovensko kinoteko o vrnitvi kinematografske opreme niso bili uspešni, je MOL iz rebalansa proračuna za leto 2008 zagotovila še dodatnih 200.000 evrov za nakup opreme.

Dober program in pestra ponudba: festivalsko središče, pozni večerni programi, otroški in mladinski program, nedeljski filmi presenečenja, projekcije za starše z dojenčki, kavarna, knjigarnica, galerija, družabni dogodki ...

Mestni svet je ob ustanovitvi za vršilko dolžnosti direktorice, ki je pooblaščenca za vzpostavitev delovanja zavoda, imenoval Nino Peče: »V začetku poletja smo v Kinodvoru začeli z deli za ponovno vzpostavitev prostora ter nakup kinoprojektorja in tehnične opreme kina. Danes so priprave otvoritvenega programa, ki bo v prvem tednu odprtja kina v zgodnji jeseni predstavil javnosti pestro in dinamično ponudbo novega mestnega kina, pri koncu. Meščanska vrata na Kolodvorski ulici 13 odpirajo prostor za umetniški film, ki prejema tudi javna evropska ali nacionalna sredstva in širšo kakovostno produkcijo, otroški in mladinski program, v sodelovanju z ljubljanskim mednarodnim filmskim festivalom LIFFE pa bo že

kmalu po odprtju Kinodvor zaživel tudi kot močno festivalsko središče.«

Filmski program ponuja filmsko doživetje za vsakogar. Ob sredah bodo premierno predstavljali nove filme, ob koncu tedna pa poskrbeli za nočne ptice z poznim večernim programom. Ob sobotah in nedeljah popoldne bo na sporedu otroški in mladinski program Kinobalon, primeren za različne starostne stopnje in obogaten z dodatnimi dejavnostmi. V njem bodo otroci spoznavali pisani svet živali in risanih junakov ter otroške junake iz bližnjih in daljnih krajev. Kinodvor je prijazen gostitelj družin tudi zato, ker staršem ob nedeljskih Zajtrkih v *Kinodvoru* ponuja brezplačno varstvo za otroke, da se lahko odrasli člani brez skrbi posvetijo svojemu nedeljskemu filmu presenečenja. Pripravljali bodo mesečne popoldanske projekcije za starše z dojenčki. Projekcija filma bo prilagojena nežnim otroškim ušesom, rahla luč bo osvetljevala dvorano, dovoljeno pa bo tudi hranjenje in dojenje vedno lačnih ust. Kinodvor je kino, kjer se boste meščanke in meščani lahko počutili dobro, kjer boste živeli kakovostno kulturno in družabno življenje. To se v Kinodvoru začne že v novi kavarni, v knjigarnici s filmskimi knjižnimi naslovi in s sprehodom po razstavnem prostoru. Družabnih dogodkov in raznolikih filmskih zgodb ni nikoli dovolj, še posebno veliko se jih lahko nadejamo v novem mestnem kinu.

Ljubiteljska literarna posvetila Ljubljani

Narava ima vselej prav

(Nagrajeni esej)

Ana Jenko,

članica Civilne iniciative za projekt Tičistan

V prvi polovici avgusta je še poletno vroče. Čez dan se živo srebro dvigne do 32 stopinj Celzija. Jutra so sveža in vabijo na sprehod v osrednji park mesta Ljubljane, v Tivoli. Prosojna svetloba v parku je še polna rose noči in ptic še ni prebudilo jutranje sonce. Tiho ščebetanje odmeva kot v polsnu.

Napotim se v Tičistan, kjer se zadržujejo veverice in ptice. Veverice niso zaspanke. Švigajo sem in tja po zelenih tratah in razkazujejo svoja gibka telesca v drznih poskokih. Ljubke so, a tudi lačne, zato jih je moč privabiti. »lanske« so bolj izkušene in vedo, da morda prinašam hrano. Dvigujejo se na zadnje tačke, prevračajo rep na desno in levo, radovedno opazujejo in čakajo. Vabim jih s srcem, z željo, s pričakovanjem, ne z glasom. Zdi se mi, da to govorico bolje razumejo. Kako in zakaj, je skrivnost. Mlajše »letošnje« še nimajo izrazite bele lise na trebuščkih, njihovi repi so manj košati. So bolj plahe, ker so neizkušene. Ne zaupajo in jih je treba prepričati, da je varno. Negibno, mirno, skrajno potrpežljivo.

»Lešnik? Seveda! Pa ne enega!« Pogajam se. »Mi daš tačko?« Lešnik je treba namestiti v dlan, da ga veverica doseže le, če stopi na mojo roko in mi tako »da tačko«. Dotik drobne nožice je kot balzam za rane in stiske srca, skrivnosten in brez razlage. Začutiš ga v jedru svoje biti, če znaš biti hvaležen zanj. Igram se s teboj, veverička! Pridružijo se nama sinice, ki me radovedno opazujejo z lesketajočimi se, črnimi očesci in sedejo na roko, da odnašajo orehova zrnca. Jutranji sprehod v sozvočju z naravo je sprostitvev, radost in sreča. Ko pridem domov, si kar nočem umiti rok, da bi dotik drobne rjave tačke trajal in trajal.

Na pobudo ljubiteljev Tivolija, ki v park zahajamo že več desetletij, je Zavod za turizem Ljubljana v program svojega dela v letih 2007 in 2008 vključil ureditev Tičistana kot posebno območje za ptice in veverice in s tem vrnil temu delu parka namen, kot ga je imel med obema vojnama. Nasadili so nova drevesa in pticam prijazne grmovnice, namestili gnezdilnice, informativne table, ki nas poučijo, katere ptice lahko opazujemo v tem delu parka, in stebričke, ki nas opozarjajo, da je to prostor tišine in miru in da je za sprehod po tem delu parka potrebno naše štirinožne ljubljence pripeti na vrvico.

Tičistan je bil »odprt« v marcu letos. Vabi predvsem tiste obiskovalce, ki si želijo mir, tišino in razvedrilo v skrivnostnem svetu narave in ki bi radi ta svet približali svojim otrokom in vnukom. Obiski v Tivoliju so priložnost, da jim pokažemo, kako se s srcem, spoštovanjem in tihim povabilom približati prebivalcem Tičistana in se zblížati z njimi.

Ljubljana nekoč in danes

(Nagrajeni esej)

Kaja Petré

Je to res moja stara ulica? se tolikokrat vprašam, ko se znajdem v njej. Ulica ni dolga, je le odcep široke ceste, ki vodi iz središča mesta daleč v predmestje in se izlije v avtocesto, ta pa pelje na sever dežele. Ulica, kratek stranski rokav, je bila od nekdaj bližnjica za tiste, ki se jim je mudilo na vlak, pa tudi za one, ki so si prišli ogledat slovensko prestolnico od kdo ve kod, in so tu, ob klepetanju in klicanju v vseh mogočih narečjih in jezikih počasi lezli iz avtobusa, čez nekaj ur pa so se, še bolj klepetavo, vračali. Bila je pripraven prehod v Center za prebivalce iz soseščine. In pozabljen je že tisti čas, ko so po tej poti drobile gospodinje. Ob enih popoldne so hitele s platenimi peharji, skrbno pokritimi z belimi prtíči, v pekarno na široki cesti. Hodile so skoraj v gosjem redu, slovesno, kakor ob procesiji. Še vedno slišim zven njihovih korakov. Ob treh so se vračale z lepo zapečenimi štrucami.

Leta so minila in ulica je postajala vse bolj pripraven pristan za avtomobile, ki so dolge ure čakali lastnike, da se vrnejo z nakupov v mestu. Nepomembna majhna ulica, le kdo je vedel za njeno ime? Stranski tok življenja v mestu. Otroci smo se kar sredi ceste žogali, se lovili in se izmikali v igri med dvema ognjema – in ko smo malo zrastle, smo s kolesi vijugali gor in dol, se vozili »brez rok« in bili nadvse imenitni ...

Visoke stroge hiše so še vedno take kot pred leti. Tesno se držijo druga druge, kakor bi se postavile v obrambo časa, s svojimi pravokotnimi okni pa ostro gledajo na vse, kar se dogaja tam spodaj. Dežuje, pročelja so vse bolj siva. Izognem se curku, ki se zлива s strehe tam visoko zgoraj in se skoraj zaletim v skupino fantov. Glasno diskutirajo in odhitijo dalje. Vem, prihajajo iz K4, iz stavbe, ki je dala ulici sloves, jo napravila znano po vsej deželi. Pravokotna, toga stavba, zgrajena med obema vojnama, je najprej uživala posvečenost samostana. Še vedno ima kapelico, zadaj pa je imela dvorišče in majhen zelenjavni vrt. Obdelovale so ga nune, prijazne ženske z belimi rutami, kakor mi je pripovedovala babica. Nun se ne spominjam, še vedno pa mi odmeva razposajeno kričanje, ki me je prebujalo, kričanje fantov, »učencev v gospodarstvu«, ki so se v zgodnjih urah odpravljali v delavnice. Samostan je postal internat za bodoče obrtnike in vajencem sva z babico pravili »srake«, saj so se vedno strašno drli. Obrti so propadle, hiša je samevala ... nekaj let. Potem pa so izvedeli zanjo študenti in naselili v dijaških sobah in pisarnah svoje organizacije. *Stara ulica je postala ulica študentov*, ugotovim vedno znova. *Kako se vendar počuti v tej novi vlogi?* Zrasel je disko, klubska soba, bife, plesna dvorana, dvorana za predstave ... tam, kjer smo imeli nekoč nastope za prvi maj in za praznik republike. To je bilo v tistih starih, »eksotičnih časih«, pravijo danes mladi. Ja, takrat, ko smo na koncu ulice v leseni lopí otroci dobivali vsakodnevno malico: skodelico kakava in kos kruha z oranžnim sirom. Zdenka s terena nam je nalivala kakav iz velikega kotla in vsakdo je poleg malice dobil še prijazno besedo.

Pogledam navzgor, navzdol ... Resne, še predpotresne stavbe so si nadele nakit, izveske z velikimi črkami, pravokotne in ovalne oblike vseh barv, ki mimoidoče obveščajo, kaj vse je našlo dom v hiši. Potovalna agencija, študentska organizacija, društvo s čudnim imenom, filmski studio, tri odvetniške pisarne, zdravnik internist, nasproti njega zdravnik alternativne medicine, v kleti pa pub in italijanska špageterija ... Stare gospe so si nališpale siva pročelja za sodobne posle.

Čisto najstniški videz je dobila naša ulica. Toda kje so stari prebivalci, vsi, ki sem jih tako dobro poznala? Ni jih, odšli so, se odselili, že davno ...

Stopim na cesto, skoraj padem v globoko lužo.

Pridrvi taksi in me obrizga v velikem loku. *Samo še tega je treba*, se jezim. *Pa ta šprickahla!*

Šprickahla! Saj res, kakšno veselje smo imeli z njo. Avto, ki je čistil ulice, se je pojavil navadno ob sobotah popoldne. Čakali smo nanj, včasih prav nestrpno, in se pripravljali na igro. - In prišla je, prikazala se je na vogalu, velika siva mašina, ki je iz svojih ust in nosnic brizgala vodo. Curke, najprej drobne, brizgi pa so naraščali, postajali močnejši. Tekli smo proti vozilu. Počasi, dostojanstveno se nam je bližalo. Vrskali smo, kričali in bežali na pločnik. »Šprickahla! Šprickahla!« smo vpili.

»Če so se spravili čistit ceste, bo jutri gotovo dež,« so negodovala naše mame.

Spet drobni koraki. Zavijejo naravnost v našo hišo.

V visoko trinadstropno stavbo, ki se stika k drugim trem, še malo bolj priletnim sivim damam. Čas kosila je in študenti gredo v italijansko špageterijo na kosilo za bone. Vstopim v dolgo, obokano vežo. Sprejme me, kot vedno, s svojim hladom.

Imenitna italijanska restavracija! Nihče več ne ve, da se je naselila prav v stari pralnici, tam, kjer so nekoč gospodinje »imele žehto«, kuhale rjuhe v velikih kotlih na vzidanem štedilniku na drva, vztrajno drgnile kose perila na velikem ribežnu in izpirale v dolgem koritu ob steni. Študenti bi se mi najbrž smejali, če bi jim povedala, da jedo v pralnici.

Korak mi zastane sredi stopnišča. Pogledam navzdol, skozi veliko okno, ki se poševno spušča. Nikomur več ne pade na pamet, da bi se drsal po njem. Na dvorišču, za mizicami restavracije, stoji drevo. Stara platana. Obrezana, okleščena, požene vsako pomlad velike liste, ki so me vedno spominjali na dlan s prsti, in nove, vsako leto šibkejše veje. Koliko je stara? Tega nikoli nisem vedela.

Pozvonim pred vrati v tretjem nadstropju. Pred vrati stanovanja stare gospe, ene redkih stanovalk, ki še vztrajajo v ulici. Pogled zbeži navzdol, na dvorišče. Saj našega sploh ni več! Dolga, enonadstropna stavba na sredini je že davno vzela dvorišče in vse, kar je bilo na njem, drugo platano, vrt ob zidu, veliko leseno barako na koncu ...

Vse se je spremenilo.

Vse? Ne, sive gospe se ne dajo. Trdno stojijo sredi ulice in zdi se mi, da so me danes sprejele z rahlim nasmeškom.

Ljubljano je lahko vzljubiti

Nataša Cvišič

Ravnokar sem si ogledala pogovor z gospodom ljubljanskim županom Zoranom Jankovičem, v katerem je, kot je v njegovi navadi, poudarjal, kako je Ljubljana čudovita. Načeloma nisem politično usmerjena in se na to področje ne spuščam, gospod župan mi je bil svoje čase celo malce nesimpatičen, a vloga župana mu dobro pristaja, saj mu moram priznati kar nekaj pozitivnih lastnosti pri opravljanju te naloge. Predvsem natančnost, prepričanost vase in v svoje delo, dajanje velikega poudarka na pomen slednjega, občudujem njegove ustaljene in precizne manire in seveda njegovo ljubezen do svojega mesta.

Ni moj namen opevati gospoda župana niti ne navajati kritike na njegov račun. Ne, prispevek me je spomnil na to, kako sem sama najprej potihem, nato pa vedno bolj glasno izražala svojo naraščajočo ljubezen do našega glavnega mesta. Najprej sem samo zavidala prijateljem, ki so me obiskovali na mojem domu na obali, da živijo v tako lepem mestu, oni pa so potrebovali kar nekaj časa, da so ugotovili, da nisem duševno motena, ker si želim morje zamenjati z belim mestom, in celo začeli sami ceniti dejstvo, da so Ljubljanci.

Ko sem si zagotovila dovoljšnjo mero zaupanja staršev, sem lahko končno začela uresničevati svoj načrt, katerega cilj je bil življenje v Ljubljani. Med letom sem tako, kadar se je le dalo, vstopila na avtobus, ki me je pripeljal do koprške železniške postaje, tam vstopila na modri vlak in se z njim pripeljala do Ljubljane. Prva postaja je bila ponavadi Prešernov trg in Tromostovje, kjer sem na plano spustila vso svojo patetičnost in se predajala pogledu na svoj najljubši del mesta. Tudi kakšna pesem je tam nastala, morda tudi zaradi spoštovanja do našega pesniškega genija, o katerem sem si še najraje nabirala znanje v srednji šoli in si celo na maturi izbrala pesem Slovo od mladosti, ker so moje oči ugledale vsečne verze skozi obrnjene bele liste. Tako sem nadlegovala prijatelje, da so me vodili skozi prijetne ulice starega dela, rada sem postavala na mostovih čez Ljubljano, občudovala jokajoče vrbe ob njej, ki so sklanjale svoje ročice, kot bi si jih hotele pobožati v odsevu vode, se sprehodila skozi tržnico, ki je bila veliko bolj živa od naše malomeščanske, in na koncu posvetila pozornost tudi svoji najbolj všečni stavbi, stavbi Univerze (ki je s svojo obnovo izgubila krono).

Ko sem postala polnoletna, sem bila prepričana, da že zamujam vlak, s katerim bom dokončno prerezala ostanke popkovine in se popeljala na pot samostojnosti. Pol leta pozneje pa mi je nakup dolgo zelene karte uspel. Moje življenje v Ljubljani je tako dobilo svoj zagon. Nikoli mi ni bilo žal. Žalovala sem le dve ali tri leta, ko sem se nekako prisilila zapustiti mesto, o katerem sem sanjala, in se preselila v Kamnik. A stvari se ponavadi obrnejo tako, kot je prav, in ... vrnila sem se.

Zdaj sem na kontinentu več kot deset let ... Na začetku sem si želela, da bi lahko enkrat rekla,

da sem Ljubljanka, zato sem se tudi hitro odpovedala primorskemu naglasu, zdaj pa ... s ponosom oznanjam, da sem morsk deklica, ki si rade volje nadene svoj migajoči spolzki rep, sede v avto in se odpelje domov na morje ... Po odhodu sem tako čisto na svoj način vzljubila tudi svoje domače mesto – Izolo in jo zdaj prav z veseljem opevam, ob obiskih pa vedno občutim tisto pripadnost do nje, ki je prej ni bilo. Jutri odhajam domov ... v nedeljo zvečer pa se domov vracam ... in oba domova sta na svoj način moja.

Utrinek iz povojne Ljubljane

Valentin Skubic

Spomladi leta 1948 sem po četrtem razredu nižje gimnazije v Stični opravil malo maturo in se jeseni istega leta vpisal v peti razred gimnazije pri Šentjakobu v Ljubljani. Ker nisem dobil prostora v internatu Cankarjevega doma, sem se v šolo vozil z vlakom od doma iz Višnje Gore. Prav veliko vlakov takrat še ni bilo niti niso bili udobni. V tistem času je vozilo še veliko vagonov, ki so bili preprosto predelani iz zaprtih tovornih vagonov (rekli smo jim »stale«, ker so s takimi vagoni po železnici prevažali tudi govejo živino) tako, da so bila narejena vrata na koncih vagona, stranska stena pa je bila zadelana. Po vsej dolžini vagona so bile ob straneh dolge lesene klopi in razsvetljava je bila v teh vagonih slaba, mnogo slabša kot v pravih osebnih vagonih ali pa je sploh ni bilo.

Pa to niti ni bila največja pomanjkljivost za nas vozače. Huje je bilo, da je bil to delavski vlak, ki je zjutraj odhajal iz Višnje Gore ob pol petih in se je vračal v Višnjo Goro okrog četrte ure popoldan. Delavci, branjevke, dijaki in drugi potniki smo se drenjali v teh improviziranih vagonih in v Višnji Gori zjutraj dostikrat več nisi dobil prostega sedeža in je bilo do Ljubljane treba stati v gneči in zadušljivem zraku.

Na ljubljansko železniško postajo so prihajali ti delavski vlaki iz vseh smeri okoli pol šeste ure zjutraj, ker se je delo v tovarnah začelo ob šestih. Na takrat edinem starem železniškem peronu je zjutraj vrvelo vse polno ljudi iz najrazličnejših krajev Slovenije. Spominjam se, da so razni literati in drugi umetniki, ki so noč prebili v kolodvorski restavraciji, zjutraj na peronu improvizirali nekakšne literarne večere (bolje bi bilo to imenovati literarna jutra). Na peronu so na hitro postavili nekakšen oder iz nekaj lesenih zabojev in ko je mimo vrvelo brez števila ljudi, so se posamezniki vzpenjali nanje in brali svoje prispevke. Nekateri so nastopali tudi brez napisane predloge.

Seveda, ti prizori navadno niso trajali dolgo, ker so se pripodili dežurni miličniki in nesojeni govorniki so bežali na vse strani. Včasih mi je kateri od nastopajočih med begom hitro potisnil svoj napisan govor v roke, vendar je bilo zelo tvegano, da bi to javno prebiral, hraniti to pa je bilo še bolj tvegano. Če so kaj takega našli pri tebi, si ne samo prestajal

zasliševanja na miličniški postaji, ampak si kaj hitro lahko letel iz šole ali pa se znašel v kakšnem poboljševalnem zavodu. Nekajkrat sem le uspel vsaj delno prebrati te napisane govore in spominjam se, da so bili družbeno kritični, kar pa je bilo v tistih evforičnih povojnih časih velik prekršek zoper državo in zoper ljudsko oblast. Ne vem, če se je kaj teh napisanih dokumentov takratne slovenske opozicije ohranilo, sam vem, da si nisem upal ničesar takega dolgo zadržati pri sebi. Miličniki takrat, kolikor se spominjam, še niso imeli pendrekov in če se je kdo kaj zoperstavljaj, so se hitro v zraku zabliskale tudi pištole. S takratnimi miličniki ni bilo prijetno češenj zobati.

Delavci so se na železniškem peronu do šeste ure zjutraj že vsi razšli, prav tako branjevke, le dijaki smo še nekaj časa postopali naokrog, ker se je šola začela še ob osmi uri. Na Šentjakobski gimnaziji smo imeli vozači odrejen en razred v pritličju, kjer smo se zbirali in pričakali na začetek pouka. Učili se v tistem času nismo veliko, ker smo med vožnjo vedno kaj razburjivega doživeli.

Spominjam se primera, ko so mi doma naročili, naj prinesem neko seme z živilskega trga v Ljubljani. Med potjo do šole iz jutranjega vlaka sem najprej zavil na živilski trg in se ustavil pri prvi branjevki, ki je ravno razkladala po štantu nekaj semenom podobnega. Bilo je še v jutranjem mraku. Ženska se me je tako razveselila, da je začela glasno kričati, me objemati in še nekaj poljubov sem bil deležen, češ, kako dobro bom danes prodajala, prvi moj kupec je bil možki. Moja prva misel pa je bila: »Na, ta se ga je pa že navsezgodaj napila«. Kako nevljudno, kaj?

Foto: Valentin Skubic

Stara železniška postaja.

Zgoraj: Preurejeni Tičistan v parku Tivoli. Foto: Dunja Wedam.

Ljubiteljska literarna posvetila Ljubljani

Prišli so

M. Škorjanec

Prišli so
s kamnitimi noži
v gostišče Pri jezerski roži
iz stavb na koleh
v meglenih nočeh.

Prišli so Emonci
z zlatimi lonci
okušali školjke
in pili so vino,
polsladko ranino.
Odšli so v davnino.

Prišli so graščaki
s svilenimi kraki,
v svečanih oblekah –
in siromaki.
Pasarji, zlatarji,
krojači sedlarji,
kovači, strojarji,
zidarji, mesarji,
trgovci in peki,
zgradili so mesto
pod gradom ob reki.

Cesarjem prej zvesto
Ljubljana postala
ilirsko je mesto
Marmonta maršala;
a tudi ta zgodba
se je končala.
In ko bil je sklican
ljubljski kongres,
od blizu in daleč

so drli na ples:
gospoda – baroni
in drugi kujoni,
veliki in mali,
saj kralji, cesarji
na kup so se zbrali.

V tem mestu ustvarjal
je pesnik Prešeren,
svobodomiseln,
morda celo veren,
s prijatelji družil
se je ob vinu,
opeval dekleta
in domovino,
kot pesnik ljubezni
v surovem času
se je proslavil
na našem Parnasu.

Še vedno visoko
nad nami se dviga,
v njegovi je roki
zaprt knjiga ...
Stoletje je mimo
in leta bežijo,
le kdo se še zmeni
za to poezijo!

Muza ponuja
mu lovorov venec,
pod njim pa počiva
zapiti Slovenec.

Upodobimo Ljubljano!

Lara Paukovič

Po radiu se včasih – sem in tja – začuje
znana popevka, ki Ljubljano v zvezde kuje.
Koliko jih je!
V Ljubljano, Čez Šušarski most, Hej, hej, Ljubljančanke.
Vendar to sploh ni vse.
Ljubljanske podobe še na zaslonu malem oživijo,
mnogokrat junaki se po njej podijo.

Na Ljubljanice obrežje Vesna popelje nas ...
Kopanje v reki ljubljanski? To je bil drug čas!
Ko kamera čokoladnih sanj pomakne se v nebo,
od zgoraj zagledam glavno junakinjo in njeno kolo,
kako mimo in spokojno po ulicah znanih ropotata,
Ljubljana varno ju objema, ovija ju kot vata.

Tolikokrat sem poslušala, gledala, brala,
naše mesto še sama povelečevala ...
Toda bilo je premalo besed, podob premalo,
s katerimi lepoto rodnega kraja opisati bi se dalo.
Želela sem, da moja radost čutili bi vsi,
veselje, ki te prevzame ob utripu - tvoje mesto s tabo živi!

Koseška tržnica, ljudje v parku Zvezda na travi,
Križanke, potok v Dravljah, ki zjutraj me pozdravi.
Čaj v čajnici, promet na Celovski cesti
pa vsa čudovita drevesa v Tivoliju – hrasti, lipa, bresti ...
Le delček mozaika, ki meni pove več kot vse,
za koga drugega nesmiselno naštevavanje je ...

Zato sem sklenila: Ljubljano še upodobimo!
Čim večkrat, čim lepše, poleti ali odeto v zimo ...
Čeprav njenih lepot v celoti zajeti mogoče ni,
si srčno želim, da bito ljubezen do mesta delilo čim več ljudi!
Kaj nam bodo Tokio, Los Angeles, London in Pariz?
Najlepše je le korak stran – naj povem za bis.

(Avtorica pesmi je stara 15 let.)

Ljubljana

Urša Vide

Sredi majhnega sveta,
stoji čisto majhna Slovenija.
Za glavno mesto Ljubljano ima,
ki veselo in radostno v žaru
nas Ljubljančanov se smehlja.

Tu Plečnikovo Tromostovje,
tu znameniti Prešernov kip stoji,
še v mestni hiši se naš gospod župan smeji.

Ko pozno jeseni se v mestu luči prižgo,
že nam zbori lepe pesmi pojo.
Sem ter tja ljudje norijo,
in darila kupovat hitijo.

Čeprav Ljubljana majhna je,
je to le naše mestece,
ki jo z radostjo omenim,
in lepo besedo ji namenim.

Ljubljani s Črnučami

Anton Gričnik

1.
Aplavz bo moj metropola užila –
fanfare glasne naj te počastijo,
naj te poetje, pevci proslavijo,
ki si tako mi lepa, dobra, mila,
ki si do konca dušo mi sprostila,
da v meni vsi svetovi zdaj živijo,
da slutijo iščoč, se veselijo,
da v delu najdejo si razvedrila,
da pišejo, kar v srcu se poraja,
da je zaceljena vseh blodenj rana,
da odčrtavajo se skice raja,
da v duši mi dežuje sladka mana,
da vse lepo se družijo, nežno spaja –
nikdar pozabil te ne bom, Ljubljana!

11.
Jasnine svetle v srcu mi nastlala
si Ti mi, ljubljena – Ljubljana – večna ...
Večna Skrivnost, vsa stvarna, močna, mlečna,
ko z mano se na plaži si igrala,

ko si pri meni često gostovala,
mi dvigala obzorja si povprečna,
ob tebi duša rajala je srečna,
ko nežno si me grela, varovala.

Ne bom pozabil te, črnuška Jasa,
naselje staro, nekdanj vas vesela,
pod robom gozda vzbočena terasa ...,

da si z ljubeznijo me vase vzela,
odmerila mi nekaj zrnca časa –
akcent zato si tudi ti prejela!

15. Magistrale

Aplavz bo moj metropola užila,
Nikdar pozabil te ne bom, Ljubljana,
Ti si kot večni Bog bila mi dana,
Ovenčana si s soncem me pojila.

Nikdar na dnu me nisi pozabila,
Ljubezen lepa v tebi je izbrana,
Ječanje je spreverglo se v hozana,
Uroke temne ti si mi razbila.

Balada moja himna je postala,
Ljubljana je s Črnučami zapela,
Jasnine svetle v srcu mi nastlala.

Akcent zato si tudi ti prejela,
Naj Bog bo s tabo, Zemlja ljuba, zala,
In ko izdihnil bom, boš ti me grela.

*»Kakor mnogi 'pritepenci' sem tudi jaz vzljubil
Ljubljano,« piše Anton Gričnik, ki je konec
septembra 2004 »Ljubljani s Črnučami« posvetil
sonetni venec z akrostihom Anton Ljubljani.
Objavljamo 1. in 11. sonet ter magistrale.*

Foto: Dunja Wedam

Urška in Povodni mož na Šušarskem mostu.

Literarni in fotografški nagradni natečaj

Učenci 2. a razreda OŠ Savsko naselje pod mentorstvom Biljane Petač o Ljubljani

Adam Tešič

(Nagrajeni spis)

Ljubljana je velika. Vedno se lahko kam odpravimo z mojo družino. V mesto grem z mamico in očijem. Včasih gremo v živalski vrt. Tam se igram s kozicami in morskimi prašički. Smešen je tjulenj, ko se plazi po stopnicah in poje ribo. Dobro se potaplja in hitro plava. Papige so tudi zanimive. Zabavam se, skačem. Ko pojem, grem na igrišče ali uživam na trampolinu. Bil sem tudi v Narodni galeriji. Tam je veliko zelo velikih sob za slike. Tudi slike so velike in veliko jih je obešenih na velike stene. Vodička je rekla, da v Narodni galeriji živita škrt Gal in duhec, a sta za nas še nevidna. Poznam lutkovno gledališče. Bil sem na različnih lutkovnih predstavah. Veliko je obiskovalcev otrok in odraslih. Tam igrajo različne igrice. Včasih so smešne, včasih pa resne. Na lutke igrajo ljudje.

Kristina Džambo

Kaj poznam v Ljubljani? Poznam že veliko: Grad, Tromostovje, Narodno galerijo, reko Ljubljanico, gledališče za otroke Lutkovno gledališče, park Tivoli in živalski vrt. S starši in sestricama obiskujemo tudi knjižnico Otona Župančiča. Tam se lahko igram, rišem, poslušam pravljice in si izposojam knjige. Preden se odločim, knjigo prelistam in si jo dobro ogledam. V mesto grem s starši. V soboto reče mami: »Gremo na sladoleđ v mesto.« Pelje nas oči. Peš gremo do Prešernovega spomenika. Tam imajo stojnice in prodajajo sladke sladolede. Naročim si čokoladnega, ki ga imam najraje. Včasih sedemo na stopnice pred Prešernov spomenik in ližemo sladoleđ. Uživamo na toplem soncu. Potem gledam reko Ljubljanico. Všeč mi je, ko se po njej peljejo ladjice. Gledam ladjice. Takrat pomaham potnikom in oni pomahajo meni. Zaželim si, da bi se peljala z ladjico. Meni je moje mesto všeč. Srečna sem, ko sem s starši v mestu.

Svit Ajlec

Pogosto grem z mamico na tržnico in z očijem na Grad. Mamica naju z bratcem večkrat pelje v otroško gledališče. Predstave so mi všeč. Največkrat gledam lutke. V mestu mi je všeč reka Ljubljanica in njeni mostovi. Z očijem greva pogosto v Trnovo na sprehod. Tam imajo tudi zelo dobre tortice v neki slaščičarni. Moje mesto mi je všeč. Rad hodim tudi v knjižnico Otona Župančiča. Tam uživam v igri in prelistavanju knjig. Tudi moj bratec se rad igra v knjižnici.

Neja Gamberger

Moja družina se ob sobotah velikokrat odpravi v mesto. Gremo mimo zmajev na Zmajskem mostu. Rada jih gledam. Pred Prešernovim spomenikom sedemo na stopnice in počivamo. Mami in oči meni in sestrici kupita sladoleđ. Tam ga tudi polizeva. Pred tržnico velikokrat srečamo tudi naše prijatelje.

S Tromostovja s sestrico gledava reko Ljubljanico. Velikokrat vidiva račke, ki plavajo ob bregu. Rada gledam tudi ladjice, ki prevažajo potnike. Vesela sem, da živim v takem mestu.

Martin Vučkov

Ko sem bil zelo majhen, mi je mami povedala, da je sredi mesta Prešernov spomenik. Zraven je tržnica, Tromostovje in reka Ljubljanica. Reka mi je najbolj všeč, ko na mostu med stebrički gledam, kako teče. Velika je in dolga, včasih počasna in včasih hitra. V mesto se pripeljem z mestnim avtobusom. Z mami greva ob sobotah na tržnico. Tam kupiva sadje in solato. Mami vedno kupi solato pri branjevkah. Z njimi se pogovarja. Tako izve, katera solata je najboljša. Nekatere branjevke so že zelo stare. Všeč so mi njihove tehtnice. Mami mi v mestu kupi sladoleđ.

Z bratcem naju mami pelje v knjižnico Otona Župančiča. Tam je vse polno knjig in veliko je igrač za otroke. Rad poslušam pravljice in se igram z igračkami. Bil sem že na Gradu, v muzeju, v otroškem gledališču in Narodni galeriji. Tudi živalski vrt poznam in mi je všeč, ker lahko vidiš veliko živali. Z očijem, bratcem in mami gremo tudi v Tivoli. Tam se z očijem loviva in tečeva. Hitreje tečem od očija in brata. Vedno zmagam. Z bratcem greva na plezala. V Tivoliju mi je lepo tudi pozimi, ko je vse belo od snega. Videl sem že tudi verice, ko so skakale po travi in plezale po drevesih. Meni je v mojem mestu lepo. Želim si, da je lepo tudi drugim otrokom.

Klara Bučar

Vsako poletje grem na Šmarno goro. Med poletnimi počitnicami spomnim starše, da že dolgo nismo bili tam. Zmenimo se še s prijatelji in kmalu smo na poti. Starši parkirajo pod Šmarno goro. S prijateljico pa tečeva po hribu, pojeva in uživava. Vedno pritečeva gor pred vsemi. Na vrhu počakava starše, ki naju nagradijo s sveže pečenimi miškami. Zraven pijeva sok. Ko sva siti, plezava po igralih in telovadiva. Na Šmarni gori mi je najbolj všeč zvonček želja. Babi mi je povedala zanj. Pri njem se ustaviva, potegnava za vrv in pozvoniva. Zaželiva si kaj, da se nama želja uresniči.

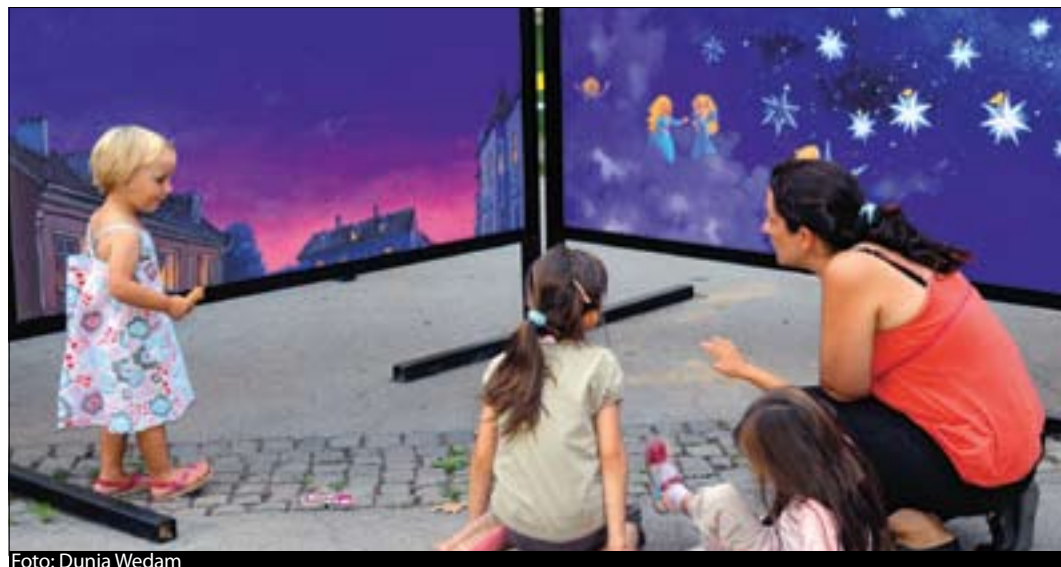

Foto: Dunja Wedam

Panoji z Zvezdico Zaspanko na festivalu Sanje so v Parku Zvezda razveseljevali najmlajše in njihove starše.

V tej številki objavljamo večino boljših poslanih literarnih prispevkov. Nagrado 125 evrov si delita eseja Ane Jenko in Kaje Petrè, med učenci 2. a razreda OŠ Savsko naselje, katerega mentorica je Biljana Petač, pa smo izbrali spis Adama Tešiča, ki bo za nagrado povabljen na tortico.

Tokrat žal niste poslali fotografij na razpisano nagradno temo *Kultura na ljubljanskih ulicah*, zato so poslane fotografije ostale brez nagrade.

Vabimo vas, da še naprej sodelujete v nagradnem literarnem in fotografškem natečaju na katerokoli temo, ki zadeva Ljubljano.

Nagrada za najboljši esej ali pesem in najboljšo fotografijo je 125 evrov, najboljši spis ali pesem osnovnošolcev pa nagradi župan s povabilom na tortico. Rok za oddajo literarnih prispevkov in fotografij za naslednjo številko je 3. oktober. Besedila in fotografije (na CD-ju ali v fizični obliki) pošljite na naslov: Mestna občina Ljubljana, Glasilo Ljubljana, »nagradni literarni natečaj« ali »nagradni fotografški natečaj«, Dalmatinova 1, 1000 Ljubljana ali na e-naslov: glasilo.ljubljana@ljubljana.si.

Ker se bojiva, da se želja ne uresniči, če jo glasno izgovoriš, si je ne poveva. Preden zaspim, se spomnim na svojo željo. Še enkrat si zaželim, da se uresniči.

Barbara Kamnikar

Rojena sem v Ljubljani. V mestu občudujem mogočni grad, ki ponosno stoji na hribu. Zdi se mi kot velikan, ki čuva svoje mesto. Na grad sem se povzpela z moderno tirno vzpenjačo. S stolpa se vidi vsa Ljubljana. Z očmi sem poiskala svoj dom. In res! Zagledala sem svojo stolpnico. Tudi Fužinski grad, v katerem dela moja teta, sem videla. Tudi po reki Ljubljanici sem se že peljala s čolnom. Bil je prav nenavadno, ko sem od spodaj gledala na obrežje, na mimoidoče in drevesa ob reki. Če bi se preselila, ne bi nikoli pozabila svoje Ljubljane. Ponosna sem, da sem doma v glavnem mestu Slovenije.

Ljubljančani o svojem mestu

Pogovor z Zmago Viktorijo Glogovec

E. V.

»Med vojno je bila moja mama s tremi otroki izgnana. Taborišče je bilo v opuščeni železarni, mimo je tekla železnica. Moj oče, železničar na prisilnem delu, je tod vozil vlak. Nekega dne je kurjač vlakovodjo opozoril na žensko v taborišču, tako podobno njegovi ženi, da je v silnem presenečenju zaustavil vso kompozicijo. In moje življenje, prenatalna etapa, se je začelo nekje med železniškimi tiri in pročeljem taborišča Vordernberg v Avstriji,« je svoje rojstvo opisala tokratna sogovornica, ki jo danes kot svetovno popotnico veseli nova energija prenavljajočega se mesta.

Foto: Jakše Jeršič

Upokojena višja pedagoška svetovalka za vrtce na Zavodu RS za šolstvo, sicer profesorica socialne pedagogike in pisateljica Zmaga Glogovec.

Kakšna je slika Ljubljane v očeh deklice, rojene v izgnanstvu?

Najbolj osvetljena je podoba prvomajske Ljubljane. Mesto odzvanja v zgodnji budnici, na oknih zastave, po vsem mestu vihrajo, a naša ulica je najlepša. S šestih visokih drogov paviljonov naše zastave plapolajo najvišje, obesil jih je ded in babica je na okenske police postavila korita s cvetjem in papirnatimi zastavicami. Otroci smo korakali ob godbi na pihala. Še danes čutim tisti zanos. Nemara smo izgnanci osvoboditev – konec trpljenja, občutili globlje.

Sicer je Ljubljana mojega otroštva pomanjšana v vrtove, paviljone, grede rož, med Fondove hiše in Plečnikov stadion. V paviljonih smo se igrali, se po otroško zaljubljali. Všeč mi je bil sosedov Peter, pa sem klicala za njim: - Peter Sekreter ma hlače na veter, pa črn klobuk in dela puk-puk! Ujel me je, me zvelkel pod drevo, bilo je po dežju, in stresel vse kaplje name. Kmalu se je zorni kot razširil. Prašna Dunajska cesta, konji in vsemogoče vprege, obtolčeni avtobusi, leseni mostiček prek železnice, nato mimo Krištofove cerkvice, le tu in tam razkošje: s tramvajem vse od Bavarca do Ambroževega trga, v srednjo šolo.

Prepotovali ste evropska mesta, dobršen kos Afrike in zgleden raztežaj Indije. Kako je Ljubljana videti skozi oči svetovljanke?

Ko sem se vračala s potovanj po zahodni Evropi prejšnjega stoletja, sem Ljubljano

doživljala kot ljubljani dom, vendar nekako otožen, oluščene lepote, kot mesto posivelih fasad, mračno v pojemajočem življenju. Ko se vračam zdaj, me razveseli vse, kar Ljubljano spreminja v sodobno evropsko prestonico. Razveselim se vsake prenovljene fasade, nove energije in perspektive, ki se že čuti, ki je znana. Kadar se vračam iz Afrike ali Indije, prepojena s posebno močjo kontinentov, me Ljubljana očara s podobo čistega in zelenega mesta. Imamo Rožnik, Golovec in Grad! Grad mojega otroštva je v spominu grenak – zapuščen, razpadajoč. Danes mi pomeni vzvišen prostor, ki diha zgodovino in živahno kulturno umetniško sedanost. Ljubljano odlikujejo tudi šarmantno skriti majhni kotički v mreži mesta. Zame imata prav poseben pomen hiša in vrt Društva slovenskih pisateljev. Tu je gostota in moč ustvarjalno kritične energije vpeta med slikarstvo, jazz in opero, v promenado; nadvse poseben otok kulturnega utripa, ki mu pripadam s srcem in dušo.

Kaj vas moti?

Neznanka: Plečnikov stadion! V Fondovih hišah zdaj živi sestra, rada se vračam, srce je še doma tu. Zdaj nas vse, nekako globinsko navezane na prostor, po malem skrbi. Pločevinaste ograje so skrile razgled. Kaj bo? Bodo znali spoštovati način, kako je Plečnik svoj Stadion prek zelenega pasu vrasel v mesto? Opažam, da Plečnika v Pragi cenijo bolj, kot ga cenimo mi. Prav je, da se okolje

Plečnikovih mojstrov in očisti navlake, da mojstrovine zažare v veličastni lepoti.. Zelo cenim vse Plečnikove ureditve ob Ljubljani, vendar reka sama, poglobljena in komaj opazna, v življenju mestnih prostorov manjka. Se bom lahko kdaj v središču mesta sprehodila ob vodi? Posedela ob kavi, pomahala ljudem na rečnih ladjicah, opazovala račke? Pariz in Salzburg s svojima rekama živita!

Zdaj Ljubljano opazujete z rahle distance, nekoliko zviška. Kar ni slabo za celostno sliko. Kaj kaže?

Res, preselila sem se v Zapotok, na Kurešček. Pa vendarle – naj mi sovaščani zamerijo ali ne – še vedno sem Ljubljančanka. Celo vse bolj, ko opazujem prerajanje mesta v pravo prestolnico. In to prestolnico dežele neprecenljivih lepote, ki se jih premalo zavedamo. To meta-in-fizično spreminjanje budi željo: biti znotraj, na sredi dogajanj, v jedru, v jedru življenja mesta. Oaze brez avtomobilov, brez hrupa, bez izpušnega smrada, spet postajajo center naših srečevanj. Vesela sem, ker zdajšnje mestno vodstvo sunkovito vrača Ljubljanici natanko to – mesta srečevanj – s tem pa, kar se skriva v besedi: srečo! Po nekem čudnem vmesnem obdobju me mesto spet vabi nazaj.

Četrtni razgledi

Foto: Dunja Wedam

Bratovževi ploščadi se obeta zanesljiva sanacija.

Foto: arhiv Papilot

Varovanci dnevnega centra za starejše Papilot v prijetnem druženju.

Foto: Dunja Wedam

Resljeva cesta po zaključku komunalnih del.

Četrtna skupnost Posavje

Problematika Bratovževe ploščadi

Andrej Ciuha

Včasih na severnem delu občine Bežigrad, danes na južnem delu Četrtna skupnosti Posavje leži gradbeni objekt iz kategorije nizkih gradenj, ki se imenuje Bratovževa ploščad. Gre za približno nekaj manj kot 16000 m² veliko površino oziroma ploščad, ki služi kot javna prehodna in prevozna pot, kot dvorišča okoliških zgradb in kot kolektor vseh vrst komunalnih naprav, pod ploščadjo pa je 440 garažnih boksov. Marsikdo napačno ocenjuje, da je objekt le garažna hiša.

Objekt je bil grajen v zgodnjih 70. letih prejšnjega stoletja. Zgrajen je kvalitetno, sicer z določenimi pomanjkljivostmi, ima pa še to napako, da se noče vzdrževati sam. Glede na to objekt z leti pač propada, kar se odraža predvsem z zamakanjem in odpadanjem tudi večjih kosov betona. To pa pomeni tudi nevarnost za okolico in mimoidoče. Eden od večjih problemov danes so vožnje tudi večjih vozil po pešpoti ploščadi.

Glavni razlog, da se objekt ne vzdržuje, je nedorečeno lastništvo oz. nerazdeljeni deleži uporabnikov. Predvsem zaradi večnamembnosti ploščadi in zaradi neizpeljanih zemljiškoknjižnih izpisov ostaja nedorečena delitev deležev stroškov vzdrževanja. V približno 30 letih je bilo v zvezi s tem ogromno pogovorov, ogledov, razprav, zabeležk in zapisnikov, časopisnih člankov, obljub, strokovnih mnenj, inšpekcijskih odločb, pritožb, obtožb, tudi groženj itd. Vse skupaj pa doslej ni dalo rezultatov in objekt propada naprej.

Svet ČS Posavje je v sedanjosti sestavi oblikoval posebno delovno skupino, ki naj bi skušala pripeljati do sanacije objekta, z namenom, da bi pomagala strokovnim službam mesta, ki so zadolžene za reševanje takih zadev.

Upamo, da bo zdaj drugače, saj je sredi julija 2008 župan Ljubljane Zoran Jankovič sklical sestanek, na katerem so bili navzoči: predstavniki Imosa, strokovnih služb MU MOL in Četrtna skupnosti Posavje. Na sestanku je bilo dogovorjeno, kako

premakniti stvari z mrtve točke. Imos bo lastništvo Bratovževe ploščadi prenesel na Mestno občino Ljubljana, ki bo prek svoje redarske službe preprečila nedovoljene vožnje po ploščadi. LUZ zaključuje svoj elaborat o parcelaciji ploščadi, na podlagi tega bo Geodetska uprava izdala odločbo o parcelaciji, ki bo osnova za določitev grajenega javnega dobra. To pa bo podlaga za delitev stroškov za sanacijo objekta.

Na podlagi doslej zbranih ponudb za sanacijo ploščadi ocenjujemo stroške na okoli milijon evrov. Glede na visoke stroške menimo, da bo potrebno izvajanje sanacije razdeliti na obdobje dveh ali celo treh let, saj vsako zavlačevanje pomeni dodatno povečanje stroškov.

Četrtna skupnost Moste

Dnevni center za starejše Papilot

Marija Milavec Kapun

Vsakodnevni ritem življenja današnje družbe svojem onemogoča, da bi lahko sami nudili ustrezno pomoč ostarelim sorodnikom. Velika želja starejših in njihovih svojcev pa je, da ostanejo v domačem, znanem okolju. Nova oblika institucionalnega varstva – dnevni center to omogoča: ljudje bivajo čez dan v dnevnem centru, spijo doma, večere in proste dneve pa preživljajo s sorodniki. Ta novost si šele utira pot v slovensko miselnost, medtem ko je v tujini že uveljavljen način skrbi za starejše.

V Sloveniji je leta 2004 zavod *Papilot* odprl **Center za dnevno oskrbo starejših**, katerega delovanje podpira Mestna občina Ljubljana. Dnevni center je namenjen starejšim osebam, ki živijo v domačem okolju in želijo del dneva dejavno preživeti v družbi vrstnikov, in osebam s potrebami po zdravstveni in/ali socialni oskrbi, ki jih je potrebno varovati in nadzorovati.

Vsakodnevno življenje v dnevnem centru je preplet različnih dejavnosti, ki so pomembne za ohranjanje in razvijanje različnih sposobnosti v starosti. Vsak dan se začne s **telesnimi dejavnostmi**, ki so prilagojene fizičnim sposobnostim starejših: jutranja

telovadba, redni sprehodi v naravo, ples. Skozi ročna dela, risanje, barvanje, ustvarjanje iz gline starejši ohranjajo fino motoriko. Šola spomina, branje knjig, dnevnega časopisa, šal, kratkih zgodbic, reševanje križank in nalog, poslušanje glasbe, petje, vaje za orientacijo v času in prostoru ter ohranjanje hobijev, tematski in vsakodnevni pogovori spodbujajo ohranjanje **intelektualne sposobnosti**, ki je ob nedejavnosti v upadanju.

Socialni vidik vključevanja starejših v skupino se prepleta skozi vse dejavnosti. Z namenom, da bi ohranili socialne veščine ter vključenost v skupino, so varovanci motivirani, da načrtujejo dnevne dejavnosti, pripravo posebnih dogodkov, praznovanje in piknikov, pripravo različnih jedi, razne interaktivne in družabne igre ter učenje sprostilnih tehnik.

S starostjo povezane zdravstvene težave in posledično tudi upad sposobnosti samooskrbe se ob pasivnosti še poslabšuje. Spodbujanje **samooskrbe** poteka ob motiviranju samostojnega vključevanja v dnevne aktivnosti, pri obrokih in pri vzdrževanju osebne higiene.

V Sloveniji so dnevni centri za starejše organizirani znotraj domov starejših občanov. Dnevni center zavoda Papilot je oral ledino na tem področju, saj je organiziran zunaj javne mreže institucij. Tako imamo več možnosti, da se prilagodimo potrebam svojcev in starostnikov. Naš odpiralni čas je daljši, odprto imamo vsak delavnik med 7. in 19. uro, zagotavljamo prevoz starejših po Ljubljani, z njimi gremo po potrebi do lekarne ali k zdravniku.

Poskrbljeno je za urejeno prehrano ves dan. Starejši imajo možnost počitka v počivalnici, da si naberejo moči za nove dejavnosti. V dogovoru s svojci lahko poskrbimo tudi nekatere druge socialnovarstvene/ zdravstvene storitve v okviru dnevnega varstva v centru ali na domu.

Podobno kot dom naše storitve plačujejo naročniki, sorodniki. Cena je v letu 2008 ob pomoči Mestne občine Ljubljana nekoliko znižana: znaša od 0,74 do 2,26 evra na uro oskrbe.

Na kratko povedano, dnevni center je kot dom za starejše brez nočitev. Nekateri nas imenujejo tudi vrtec za starejše. Pri delu nam je vodilo to, da se ljudje pri nas počutijo sprejete, varne ali kot sami praviijo - kot doma.

Naslov: Zakotnikova 3, Ljubljana, telefon: 01/ 5421 582 in 041/ 848 300.

Ljubljanske novice

13. Ljubljanski maraton

Foto: arhiv Timing

Lumpijev tek na Ljubljanskem maratonu.

Datum prireditve

Sobota, 25. oktobra, in nedelja, 26. oktobra 2008

Kraj prireditve

Središče in okolica mesta Ljubljane

Program

- Maraton 42.195 m
- Polmaraton 21.098 m
- Rekreativni tek na 10.500 m
- Osnovnošolski tek na 2.100 m
- Srednješolski tek na 4.200 m
- Promocijski tek za osnovne šole na 700 m in 1500 m
- Lumpi tek na 200 m

Prijava

Prijave sprejemamo na spletni strani www.ljubljanskimaraton.si najpozneje do 21. 10. 2008. Prijavne obrazce lahko dobite tudi na Timingu Ljubljana, v Turistično informacijskem centru v Ljubljani in trgovinah Intersport. Pisne prijave pošljite na naslov: **Organizacijski odbor 13. Ljubljanskega maratona, Timing Ljubljana, Staničeva 41, 1000 Ljubljana, najpozneje do 21. 10. 2008.**

Prijavnina 2008

Prijavnino plačate na TRR: SI56 0313 4100 7833 866, pripišite sklic, ki je vpisan v spodnjem delu prijavnice, oziroma ga boste dobili, če se boste prijavi preko spletne aplikacije.

Prijavnina za rekreativni tek na 10.500 m:

- do 30. septembra 20 evrov
- od 1. do 21. oktobra 30 evrov

Prijavnina za organizirane skupine (najmanj 10 prijavljenih) na 10.500 m:

- do 30. septembra 15 evrov
- od 1. do 21. oktobra 25 evrov

Prijavnina za 42.195 m in 21.098 m:

- do 30. septembra 25 evrov
- od 1. do 21. oktobra 35 evrov

Prijavnina za organizirane skupine (najmanj 10 prijavljenih) na 42.195 m in 21.098 m:

- do 30. septembra 20 evrov
- od 1. do 21. oktobra 30 evrov

Skupno prijavnico in plačilo mora izpolniti oziroma izvesti društvo ali klub.

Prijava velja z datumom plačila prijavnine!

Vse druge informacije dobite na [ww.ljubljanskimaraton.si](http://www.ljubljanskimaraton.si).

Organizacijski odbor 13. Ljubljanskega maratona
župan Zoran Jankovič

Za varno vožnjo s kolesom

Ljubljana bo 26. septembra gostila 23. evropsko prometnoizobraževalno tekmovanje mladih kolesarjev FIA. Avto-moto zveza Slovenije, ki kot članica mednarodne avtomobilistične organizacije FIA pripravlja letošnje tekmovanje, je prejela prijave ekip iz 22 držav, ki bodo svoje spretnosti in znanje predstavili v soboto, 27. septembra, na Gospodarskem razstavišču.

V vsaki ekipi nastopata dva dečka in dve deklici, njihova starost pa je omejena na 10 do 12 let. Glavni namen tekmovanja je, mlade udeležence prometa čim bolj pripraviti na varno vožnjo, saj je tudi to eden izmed načinov, kako izboljšati prometno varnost. Samo finalno tekmovanje je predvsem nagrada najboljšim predstavnikom posamezne države, glavni cilj je namreč izpolnjen že na samih predizborih. Teh se udeleži skupaj okoli 2 milijona otrok in na finale pridejo tisti, ki so se najbolj izkazali.

Slovenijo bo letos zastopala ekipa iz Ljubljane. Predizbor tekmovalcev je pripravilo *Avto-moto društvo Moste* v sodelovanju s *Svetom za preventivo in vzgojo v cestnem prometu Mestne občine Ljubljana*. Na njem so se pomerili otroci iz 16 ljubljanskih osnovnih šol. Končna sestava ekipe bo znana po zaključnem izboru, ki bo na OŠ Maksa Pečarja v Črnučah.

Ekipe bodo v Ljubljano prispele dan pred tekmovanjem, v petek, 26. septembra, in se nastanile v kompleksu *Ljubljane Resort*, kjer bodo ostale vse do ponedeljka, 29. septembra, glavno dogajanje pa bo v soboto, ko bo ob 10. uri potekala uradna otvoritev, na kateri bo udeležence pozdravil župan Zoran Jankovič kot pokrovitelj. Ekipe bodo od 10.30 do 15.30 ure opravile 8 različnih nalog, 6 bo praktičnih vaj vožnje s kolesom, 2 pa teoretični o poznavanju cestnoprometnih predpisov. Slabo uro pozneje bo sledila še razglasitev rezultatov in podelitev priznanj. V nedeljo si bodo člani ekip ogledali Postojnsko jamo, popoldne pa še zanimivosti Ljubljane. Ker AMZS želi, da bi se Ljubljana znova izkazala kot gostom prijazno mesto, vabijo gledalce, da pridete na Gospodarsko razstavišče in bodrite vse nastopajoče ekipe. Poleg navijanja in spremljanja tekmovanja bo za gledalce na voljo tudi poseben poligon, kjer bodo tudi sami lahko preverili svoje znanje in kolesarske spretnosti.

Foto: arhiv AMZS

Učenci 16 ljubljanskih osnovnih šol so se pomerili v predizboru za slovenske tekmovalce na 23. evropskem prometnoizobraževalnem tekmovanju mladih kolesarjev.

Ljubljanski turizem v prvih sedmih mesecih letošnjega leta

V Ljubljani se nadaljuje naraščanje turističnega obiska: julija je prišlo v turistično informacijske centre – TIC kar 22 odstotkov več obiskovalcev, hkrati pa je bilo v Ljubljani skoraj 15 odstotkov več turističnih nočitev. Imenitni so tudi sedemmesečni rezultati: 147.268 obiskovalcev smo imeli v TIC, kar je 8 odstotkov več kot v enakem obdobju lani. V ljubljanskih nastanitvenih objektih smo zabeležili 320.220 nočitev, kar je za 10,5 odstotka več kot v enakem obdobju lani. Če upoštevamo, da je povprečna stopnja rasti turističnega obiska Ljubljane v zadnjih petih letih skoraj 15-odstotna, so ti rezultati še toliko bolj dragoceni. Letošnja turistična poraba v Ljubljani bo zanesljivo preseгла 120 milijonov evrov.

In čemu pripisujemo stalno naraščanje obiska? Tako imenovane krajše počitnice in obiski mest so v zadnjih letih postali trend, Ljubljana pa je tudi vedno bolj prepoznavna kot prestolnica mlade članice EU. Z novimi letalskimi povezavami je Ljubljana postala bližje Skandinavcem in Špancem. (Na prvem mestu med obiskovalci so še vedno naši sosede Italijani, sledijo pa Nemci, ki so se po več letih ponovno prebili na drugo mesto). In končno: Ljubljana postaja iz dneva v dan lepša in privlačnejša. Veliko nas je, ki jo imamo radi in v svojem mestu uživamo. To po svoje občutijo tudi obiskovalci našega mesta – iz drugih slovenskih krajev in iz tujine. Pogosto pravijo, da jih navdušuje sproščeno in prijetno vzdušje, ljubeznivost tukajšnjih prebivalcev in pozitivna energija. Ljubljano je pred časom zelo lepo opisal prof. Rudolf Wienands, arhitekt in »iskalec urbanih kvalitete«, kot se je poimenoval sam. Prevezlo ga je staro mestno jedro z reko, ob kateri je nešteto srečevališč, kjer posedajo mladi in stari, kjer se pretakajo misli in energija, kjer se rojevajo nove ideje. Te

javne površine delujejo kot dnevna soba mesta. Vse je na kupu, blizu, prijazno, polno življenja, ki vrvi in privablja obiskovalce od blizu in daleč. Tu se po naključju srečajo, poklepetajo, izmenjajo mnenja o umetnosti, znanosti in doživijo kaj zanimivega – v nasprotju z vsemi, ki raje čepe ob televizorjih bodisi v Rusiji ali na Kitajskem ali kje drugje. »Prav urbana kakovost ustvarja kulturno ozračje in predstavlja del evropske identitete. To sem iskal in našel v Ljubljani, nekaj podobnega doživi človek redkokje, po mojem le še v Utrechtu na Nizozemskem, v Kuala Lumpurju v Aziji ... Če bi sodil samo po Münchnu, od koder prihajam, bi me zajela žalost, saj ljudje komunicirajo le še z aparati, posedajo pred televizorji in računalniki. Nič drugače ni v mnogih drugih mestih brez visoke urbane kvalitete, ki jo ima Ljubljana,« pravi prof. dr. Rudolf Wienands.

Barbara Vajda, direktorica Zavoda za turizem Ljubljana

Raziskava med tujimi turisti in njihovo povpraševanje

Mednarodni inštitut za turizem izvaja v letošnjem poletju za Zavod za turizem Ljubljana projekt *Analiza višine in strukture turistične potrošnje v Ljubljani*. Med 17. in 21. junijem 2008 je potekala prva faza v 13 nastanitvenih obratih. V anketiranje je bilo zajetih 481 turistov, ki so v Ljubljani najmanj enkrat prespali. Druga faza projekta je potekala avgusta, tretja pa bo oktobra 2008. Rezultati bodo znani najpozneje 1. decembra.

Turisti, ki obiskujejo vse tri TIC v Ljubljani, največ povprašujejo po dogodkih in glavnih znamenitostih v Ljubljani, zanimajo jih tudi informacije, povezane z uvedbo vinjete. Turiste iz bližnjih evropskih krajev ljubljanska turistična ponudba prepriča, zato se vračajo. Glavne ljubljanske znamenitosti namreč že poznajo in jih dodatno zanimajo trenutne prireditve

v Ljubljani ter novosti na kulinaricnem in nočno-zabavnem področju. Praviloma pa tuji turisti izrazijo navdušenje nad atmosfero mesta ter ponudbo, ki presega njihova pričakovanja. Poleg tematskih in doživljajskih ogledov v Ljubljani (več informacij: http://www.visitljubljana.si/si/ogledi_izleti/ogledi_ljubljane/) lahko izbirajo tudi med številnimi izleti iz Ljubljane v različne kraje Slovenije. Povprečno je v ponudbi 5 izletov na dan, v celem tednu pa lahko izbirajo med 22 različnimi izleti v različne slovenske kraje in se konec dneva vrnejo v Ljubljano (več informacij: http://www.visitljubljana.si/si/ogledi_izleti/izleti/). Ponudba izletov je tudi pregledno izpisana na posebnih plakatih, ki visijo v vseh TIC ter v številnih nastanitvenih obratih v Ljubljani.

Otroški bazar 08 od 11. do 14. septembra

Že tretji *Otroški bazar*, največja izobraževalno-sejemski prireditve v Sloveniji, namenjena otrokom do 15. leta starosti, njihovim staršem in starim staršem ter vsem, ki jih kakorkoli zanima svet najmlajših, bo potekala **med 11. in 14. septembrom 2008 na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani**. Prireditve, ki je samo lani privabila več kot 23.000 obiskovalcev, ponuja širok in pester izbor ustvarjalnih in zabavnih delavnic za otroke, zanimiv izobraževalni in kulturni program, nagradne igre ter vrsto privlačnih predstav. Obiskovalci se bodo lahko udeležili različnih ustvarjalnih delavnic, kot sta *Lutkovna delavnica*, ki jo lahko obišejo vsi, ki želijo pod strokovnim vodstvom sami izdelati lutko, in kotichek *Kuhajmo zdravo*, kjer jim bo na zabaven način predstavljen pomen zdrave prehrane. Živalski vrt Ljubljana bo vodil posebno delavnico na temo odpravljanja predsodkov do nekaterih živali. Manjkale ne bodo niti delavnice na temo robotike, modelarstva, izdelovanja

mozaikov in številne druge. Odličen program bo ponujal odprti oder, kjer bodo otroci plesali ljudske in moderne plesne, zaigrali v zanimivih gledaliških igrah in glasbeno-plesnih predstavah ter se izobraževali o načinih varčevanja. Nagradna žrebanja na odru bodo popestrile med otroki vedno priljubljene maskote, prvič letos tudi Bazarko.

Da bi otrokom omogočili čim več zabavnih in informativnih trenutkov, bodo pripravljene interaktivne predstavitve na razstavnih prostorih. Otroci se bodo lahko preizkusili v svojih pevskih sposobnostih, saj bodo potekale tudi karaoke. Del razstavnih prostorov bo predstavljala *Ekovas*, saj želijo organizatorji letos posebno pozornost nameniti okoljevarstvenim vsebinam. V ta namen se bodo predstavile osnovne šole in vrtci z ekološkimi vsebinami, poleg tega bo postavljen tudi ekološki otok za pravilno ločevanje odpadkov. Letošnja novost na Bazarju je razstava malih živali.

Dvorana A 2 bo namenjena športnim dejavnostim, kjer bodo otroci lahko igrali nogomet, tenis, košarko, baseball, lahko bodo rolali in osvojili prve plesne korake. Potekali bosta predstavitvi plavalnega in smučarskega tečaja, v katera bodo starši svoje otroke lahko tudi vpisali, ter vodena telovadba za malčke. V zunanjem delu, na ploščadi, bodo svoje delo otrokom predstavili gasilci, vojaki in policisti, ki bodo na ogled postavili svoja vozila in uprizorili reševalno akcijo s helikopterjem. Poskrbljeno bo za vzgojo v cestnem prometu, saj bodo postavljeni poligoni in demonstracijske naprave, s katerimi bodo otroci lahko merili svoje znanje in sposobnosti. Postavljen bo tudi *Mobilaboratorij*, sodobno opremljena učilnica za spoznavanje osnov in nadgradnjo znanja računalništva in mobilne telefonije.

V sklopu Otroškega bazarja bo potekala dobrodelna akcija *Rdeči noski*, kjer bo celoten izkupiček namenjen otrokom

na oddelku za otroško kirurgijo in intenzivno terapijo v Kliničnem centru Ljubljana. Pridite, vstop je prost!

Poštna znamka slikarke Huiqin Wang s Hallersteinovim portretom v počastitev slovenske udeležbe na olimpijadi v Pekingju

Naš svetovno znani rojak, astronom, matematik in misijonar Ferdinand Avguštin Haller von Hallestein, ki se je rodil v Mengšu 18. avgusta 1703 in je v Ljubljani študiral filozofijo, v Gradcu in na Dunaju pa matematiko in astronomijo, je leta 1735 kot misijonar odšel na Kitajsko v času vladanja kitajskega cesarja Qian Longa. Leta 1746 je postal predstojnik matematičnega kolegija in dvorni astronom ter vodil Urad za astronomijo v Pekingju. Za številne zasluge je bil povzdignjen v mandarina 3. stopnje, kar ga uvršča med 10 Evropejcev v zgodovini, ki so prejeli ta visoki naslov. Prvi je postavil most med Kitajsko in Slovenijo, hkrati pa prispeval h kulturni izmenjavi med Evropo in Kitajsko nasploh. V Ljubljani živeča kitajsko-slovenska slikarka Huqin Wang je aprila počastila 305-letnico Hallersteinovega rojstva z razstavo v Etnografskem muzeju z naslovom *Nadčasovni prenos: Umetniške interpretacije življenjske zgodbe Ferdinanda Avguština Hallerja von Hallersteina*, ki je maja gostovala v šanghajskih arhivih. Pravkar pa je Pošta Slovenije izdala umetničino znamko s Hallersteinovo podobo, pripravljeno v počastitev slovenske udeležbe na olimpijadi v Pekingju.

Pomoč v stiski

Društvo socialni forum za zasvojenosti in omame na Resljevi 11 v Ljubljani je na voljo vsem, ki iščete pot iz stiske zaradi lastne zasvojenosti ali zasvojenosti svojca, prijatelja. V *Svetovalnici za alkoholizem* se lahko

pogovorite o svojem odnosu do pitja alkohola, dobite informacije o preprečevanju pitja mladih in o oblikah pomoči in samopomoči zasvojenim na območju Ljubljane, se prijavite za partnersko in družinsko svetovanje kot pripravo na urejanje težav zaradi čezmernega pitja alkohola, se vključite v socialni program terapevtske skupine in v rehabilitacijske programe klubov zdravljenih alkoholikov. Mestna občina Ljubljana in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve RS sta omogočila, da je terapevtsko svetovanje brezplačno, potrebna je le poprejšnja najava po telefonu 01/ 438 68 00 ali 01/ 438 68 05 ali na e-naslovu tomazic.katja@siol.net. Svetovalnica je odprta od ponedeljka do petka med 9. in 15. uro, v ponedeljek in četrtek tudi od 17. do 19. ure. Prijazno objavljeno!

Dobrodošel ukrep za sobotne nakupovalce na Tržnici

Od 1. oktobra naprej bo ob sobotah med 9. in 14. uro poskusno zaprta pot ob Plečnikovih arkadah. S tem ukrepom želi občina omiliti nevarnosti, ki jih v času največje gneče nakupovalcem povzročajo avtomobili.

Razstavi kipark Polone Demšar in Paole Korošec na Gradu in slikarja Staneta Jagodiča v Jakopičevi galeriji

V Kazematah na Gradu je še **do 5. oktobra** odprta razstava *Arkadija* kipark **Polone Demšar** in **Paole Korošec**, ki obuja spomin na mračno zgodovino tega prostora, »klasič avangardizma« slikar **Stane Jagodič** pa je v Jakopičevi galeriji, ki jo posledje vodi Mestni muzej Ljubljana, priredil pravi vizualni spektakel z naslovom *Zoo Poetika*, ki gledalca »vznemirja in provocira«, kot je v zloženci k razstavi zapisal umetnikov poznavalec dr. Lev Menaše. Razstava bo odprta **do 20. septembra**.

Regionalna razvojna agencija Ljubljanske urbane regije ponuja svežo štipendijsko shemo in jasne izobraževalne priložnosti

Regionalna razvojna agencija Ljubljanske urbane regije (RRA LUR) je v okviru operativnega programa Evropskega socialnega sklada pred poletjem pozvala delodajalce v regiji, da se vključijo v program posrednih kadrovske štipendij za novo šolsko leto 2008/2009. Rezultati poziva so spodbudni, saj je 24 delodajalcev Ljubljanske urbane regije, med njimi so tako mala podjetja kot velike družbe, prijavilo kar 176 potreb po ustreznih poklicnih usmeritvah oziroma srednješolskih in študijskih izobraževalnih programih. Nabor iskanih usmeritev je izjemen: od receptorja do diplomiranega pravnika, od mesarja do medijskega tehnika, od oblikovalca kovin do arhitekta – seveda za oba spola. Na podlagi evidentiranih potreb bo agencija na svojih spletnih straneh **prve dni septembra objavila razpis kadrovske štipendij**, ki jih bo sofinancirala v okviru izvajanja enotnih regijskih štipendijskih shem za šolsko leto 2008/2009. Sofinanciranje štipendijske sheme je eden izmed pomembnih načinov, s katerimi Regionalna razvojna agencija Ljubljanske urbane regije spodbuja podjetništvo in kadrovske prilagodljivost ter načrtno lajša finančna bremena izobraževanja dijakom in študentom.

14. Mednarodni festival sodobnih umetnosti Mesto žensk

9. – 17. oktober 2008 v Ljubljani in na Ptujju Društvo za promocijo žensk v kulturi – Mesto žensk napoveduje 14. mednarodni festival Mesto žensk, ki bo potekal pod geslom *Surova simbioza / živali-narava-kultura*. Festival bo zastopalo 60 umetnic, teoretičark in aktivistk najrazličnejših disciplin, iz 21 različnih držav sveta. V festivalskem tednu se bo vrstilo več kot 35 dogodkov za široko in generacijsko

pestro festivalsko občinstvo, več kot tretjina bo brezplačnih. Več na: www.cityofwomen.org

Povabilo župana Zorana Jankovića na dneve odprtih vrat v Mestno hišo

Župan Zoran Janković ostaja odprt za predloge, pobude in morebitne težave Ljubljančank in Ljubljančanov. Tako ste vsi, ki vam ni vseeno za naše mesto, **vsak prvi torek v mesecu dobrodošli na dnevu odprtih vrat**, ko je župan na voljo med 14. in 17. uro v pritličju Mestne hiše, Mestni trg 1. Župan je dosegljiv tudi na elektronskem naslovu zoran.jankovic@ljubljana.si.

Pisma z vprašanji županu ali Mestni upravi lahko naslovite tudi na **Glasilo Ljubljana, Mestna občina Ljubljana, Dalmatinova 1, Ljubljana in Službo za pobude in pritožbe občanov, Adamič-Lundrovo nabrežje 2, Ljubljana**.

Najem poslovnih prostorov

Mestna občina Ljubljana oddaja več poslovnih prostorov v najem. Vse informacije so objavljene na spletni strani <http://www.ljubljana.si/>, dodatne informacije so vam na voljo na tel. št. 01/306-12-17.

Popravka

V prejšnji številki glasila je bil v podpisu pod drugo sliko Otona Župančiča na strani 17 objavljen napačen podatek, kateri grad je na sliki, ki ga je posredoval Mestni muzej Ljubljana. V resnici je Župančič narisal **grad Kisslegg v južni Nemčiji**, kjer je živel leta 1908 kot domači učitelj v plemiški družini. Na to nas je opozoril **prof. dr. Joža Mahnič**, za kar se mu iskreno zahvaljujemo. V mestni kroniki pa je bil napačno zapisan podatek, da je Mestno hišo obiskal ukrajinski predsednik Viktor Juščenko, vendar do napovedanega obiska ni prišlo. Za napaki se opravičujemo.

● **Zdravstvo in socialno varstvo: Ambulanta za ljudi brez zdravstvenega zavarovanja:** tel.: (01) 437 20 10; **Socialna delavka v Ambulanti za ljudi brez zdravstvenega zavarovanja:** tel.: (01) 437 91 82; Klinični center: tel.: 01/ 522 50 50; **TOM - telefon otrok in mladostnikov:** tel.: 080 12 34; **telefonski klic v duševni stiski** (od 19. do 7. ure): tel.: (01) 520 99 00; **telefon za starše pri Mladinskem domu Jarše** (tor. in čet. od 16. do 18. ure): tel.: (01) 543 43 23 ali e-naslov: stan-skupina.hisa@guest.arnes.si; **Klepetalnica za starše pri Dijaškem domu Poljane** (pon., tor. in čet. od 14. do 15. ure): tel.: (01) 300 31 34 ali e-naslov: lidija.vranesic@guest.arnes.si; **Pravnoinformacijska pisarna Sveta za varstvo pravic najemnikov stanovanj MOL**, Tavčarjeva 3 (tor. in čet. od 18. do 19.30 ure): tel.: (01) 431 23 24; **SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja:** 080 11 55 ● **SOS telefon** je namenjen ženskam in otrokom, ki so doživljali ali še vedno doživljajo nasilje v družini in drugih medosebnih odnosih ter potrebujejo pogovor. SOS telefon je namenjen tudi ženskam in njihovim otrokom, ki potrebujejo umik pred nasiljem v družini v Zatočišče za ženske in otroke – žrtve nasilja v Ljubljani. Prek SOS telefona se ženske lahko vključijo tudi v skupino za samopomoč za ženske, ki so doživljale ali še vedno doživljajo nasilje. Na SOS telefon lahko pokličete ob delavnikih od 12. do 22., ob sobotah, nedeljah in praznikih pa od 18. do 22. Telefonska številka 01 / 524 19 93 pa je telefaks, namenjen gluhih – žrtvam nasilja. ● **Krizni center Ženske svetovalnice** lahko pokličete 24 ur na dan na telefonski številki: 040/ 260 656 in 031/ 233 211. ● **Svetovalnica Fužine: Svetovanje in informiranje posameznikom, parom, družinam, ki so se znašli v psihosocialnih stiskah in težavah;** Preglov trg 15, tel.: 5206-442, vsak dan od 9. do 17. ure. svetovalnica.fuzine@siol.net, www.csd.ljmostepolje.si ● **Program Korak: svetovanje, informiranje in pomoč uporabnikom nelegalnih drog in njihovim svojcem;** Preglov trg 15, tel.: 5206-447, vsak dan od 9. do 17. ure svetovalnica.fuzine@siol.net; www.csd.ljmostepolje.si ● **Center za psihološko svetovanje POSVET**, Mestni trg 8, 1000 Ljubljana, uradne ure: vsak delovni dan od 12. do 19. ure, tel.: 01/251 29 50, faks: 01/421 77 95, e-naslov: posvet@posvet.org in info@posvet.org, spletna stran: www.posvet.org ● **Društvo Al-anon** za družine, v katerih je problem alkohol. Naslov: Lepi pot 6, Mirje, e-naslov: alanon@email.si; dežurni telefon: 041/ 590 789. ● **Anonimni alkoholiki** Vas zanimajo naše izkušnje? Pišite, telefonirajte, pridite! Naslov: P. p. 3512, 1001 Ljubljana, tel.: 01/ 433 82 25, e-naslov: aa.slo@amis.net, spletni naslov: <http://www.aa-drustvo.si> ● **Društvo socialni forum za zasvojenosti in omame**, Resljeva 11, Ljubljana: najava po tel.: 01/ 438 68 00, 01/ 438 68 05 ali na e-naslovu tomazic.katja@siol.net; odprto od ponedeljka do petka med 9. in 15. uro, v ponedeljek in četrtek tudi od 17. do 19. ure. ● **Promet: Oddelek za gospodarske javne službe in promet:** tel.: (01) 306 17 14; številka za zapuščenca vozila: tel.: (01) 306 16 25; Redarstvo: tel.: (01) 306 16 32; AMZS, pomoč, vlečna služba, informacije: tel.: 19 87 ● **Služba za pobude meščanov:** tel.: (01) 306 12 82 ● **Okolje: JP Snaga, reklamacije, informacije in naročila:** tel.: (01) 477 96 40 ali (01) 477 96 67; JP Energetika, Center za pomoč uporabnikom: tel.: 080 28 82; dežurna številka Inšpektorata MU MOL, informacije o divjih odlagališčih, prevrnjenih smetnjakih in drugih dejavnih onesnaževanja okolja: tel.: (01) 306 16 04 ● **Varuh človekovih pravic**, brezplačni klic in informacije: tel.: 080 15 30 ● **Policija:** tel.: 113 ● **Center za obveščanje, gasilci, reševalna postaja:** tel.: 112 ● **Dnevni center za starejše:** Povšetova, tel.: 01/430 51 520 ● **Zavetišče za živali Gmajnice 30**, tel.: 01/256 02 79. Uradne ure za obiskovalce - delavniki: od 11. do 12. ure in od 14. do 17. ure, sobote, nedelje in prazniki - od 12. do 15. ure. Za oddajo najdenih živali lahko pokličete kadarkoli 24 ur na dan in najdenčka oddaste.

Kakovost vode in zraka v Ljubljani

Rezultati nadzora pitne vode v Ljubljani

Centralni vodovodni sistem mesta Ljubljane in okolice se oskrbuje iz dveh vodnih virov, Ljubljanskega polja in Ljubljanskega barja, kjer se podzemna voda izkorišča v petih vodarnah: Kleče, Hrastje, Jarški prod, Šentvid in Brest.

Notranji nadzor nad skladnostjo pitne vode JP Vodovod-Kanalizacija izvaja na vseh oskrbovalnih območjih skladno z določili Pravilnika o pitni vodi (Ur. l. RS 19/04, 35/04, 26/06, 92/06) v okviru mikrobioloških in fizikalno-kemijskih preiskav, katerih obseg je odvisen od ocene tveganja za določeno vzorčno mesto oz. nadzorno točko sistema. Notranji nadzor izvajajo akreditirani laboratoriji.

Druge javno dostopne informacije uporabniki prejmejo:

- po elektronski pošti na naslovu voka@vo-ka.si,
- na spletni strani JP Vodovod-Kanalizacija www.vo-ka.si.

Kakovost podzemne vode za obdobje junij 2008

MV - predpisane mejne vrednosti za podzemno vodo po Uredbi standardih kakovosti podzemne vode (Ur. l. RS, št. 100/05)

- spojine iz skupine lahkihloplnih halogeniranih ogljikovodikov niso bile ugotovljene
- + izmerjene koncentracije merjenih spojin so na ravni meje zaznavanja

() vrednosti so pod mejo zaznavanja uporabljene metode

Junija 2008 ni bilo preseganj predpisanih mejnih vrednosti. V vodnjaku Ia Hrastje so bile za pesticid atrazin izmerjene mejne vrednosti. Vodnjak Hrastje Ia ni vključen v centralni vodovodni sistem za oskrbo meščanov s pitno vodo!

Zrak v Ljubljani junija in julija 2008

V preglednici so predstavljeni podatki stalnih meritev Okoljskega merilnega sistema na merilnem mestu Figovec za meseca junij in julij 2008. Letos smo do konca julija zabeležili 58 dni s preseženo dovoljeno dnevno vrednostjo delcev PM₁₀ in s tem tudi presegli število dovoljenih preseganj v tekočem letu. Preostale izmerjene vrednosti so v okviru dovoljenih meja. V skladu z Uredbo o ukrepih za ohranjanje in izboljšanje kakovosti zunanega zraka (Ur. l. RS, št. 52/02) in Uredbo o ozonu v zunanjem zraku (Ur. l. RS, št. 8/03) veljajo za leto 2008 naslednji normativi:

SO₂: Mejna letna koncentracija SO₂ znaša 20 µg/m³, urna mejna koncentracija znaša 350 µg/m³ in je lahko presežena največ 24-krat v koledarskem letu. Dnevna mejna koncentracija SO₂ znaša 125 µg/m³ in je lahko presežena največ 3-krat v koledarskem letu.

NO₂: Mejna letna koncentracija NO₂ v letu 2008 s sprejemljivim preseganjem znaša 44 µg/m³. Urna mejna koncentracija znaša 200 µg/m³ in je lahko presežena največ 18-krat v koledarskem letu.

O₃: Ciljna vrednost za varovanje zdravja ljudi za O₃ (največja dnevna 8-urna srednja vrednost) znaša 120 µg/m³ in ne sme biti presežena več kot v 25 dneh v koledarskem letu, izračunano kot povprečje v obdobju treh let.

Benzen: Mejna letna koncentracija benzena s sprejemljivim preseganjem za leto 2008 znaša 6 µg/m³.

PM₁₀: Mejna letna vrednost v koledarskem letu znaša 40 µg/m³, mejna 24-urna vrednost delcev PM₁₀ znaša 50 µg/m³ in je lahko presežena 35-krat v koledarskem letu.

Tabela 1/ Rezultati notranjega nadzora junija 2008

PARAMETER	enota	mejna vrednost	OSKRBOVALNO OBMOČJE	
			KLEČE, BREST	
			10. 6. 2008	
pH		6,5 -9,5		7,48
Elektroprevodnost (pri 20°C)	µS/cm	2500		434
Celotni organski ogljik (TOC)	mg/l C	brez sprememb		0,40
Amonij	mg/l NH ₄	0,5		<0,02
Nitrat	mg/l NO ₃	50		16
Nitrit	mg/l NO ₂	0,5		<0,01
Sulfat	mg/l SO ₄	250		13
Klorid	mg/l Cl	250		9,5
Fluorid	mg/l F	1,5		<0,1
Bor	mg/l B	1		<0,04
Krom	µg/l Cr	50		<0,025
Svinec	µg/l Pb	25		<2
Železo	mg/l Fe	0,2		<0,05
Atrazin	µg/l	0,1		<0,05
Desetiltrazin	µg/l	0,1		<0,05
2,6-diklorobenzamid	µg/l	0,1		<0,05
Pesticidi - vsota	µg/l	0,5		<0,05
Trihaloeten in tetrakloroeten - vsota	µg/l	10		<0,5
Trihalometani - vsota	µg/l	100		<0,5
<i>Escherichia coli</i>	v 100 ml	0		0
Koliformne bakterije	v 100 ml	0		0
OCENA				SKLADEN

Vir: JP Vodovod-Kanalizacija d.o.o., avgust 2008

Tabela 2 / Podatki o kakovosti podzemne vode v vodnjakih Ljubljanskih vodarn

merilno mesto	datum	atrazin	desetiltrazin	lahkohlapni halogenirani ogljikovodiki	nitrat	krom (skupno)
enota		µg/l	µg/l	µg/l	mg/l	µg/l
MV		0,1	0,1	10	50	30
Kleče - Villa	2. 6. 2008	(0,03)	(0,03)	-	13	2,4
Hrastje - Ia	2. 6. 2008	0,10	0,09	+	23	17
Šentvid -IIa	2. 6. 2008	(0,03)	(0,03)	-	15	1,6
Jarški prod - III	2. 6. 2008	(0,03)	(0,03)	-	12	3,1

Vir: Monitoring kakovosti podzemne vode in površinskih vodotokov za leto 2008, Mestna občina Ljubljana, Oddelek za varstvo okolja

Tabela 3 / Zrak v Ljubljani junija in julija 2008

JUNI						
Merilno mesto Figovec	SO ₂	O ₃	NO ₂	PM ₁₀	Benzen	
Povprečna mesečna vrednost	8 µg/m ³	33 µg/m ³	60 µg/m ³	41 µg/m ³	5 µg/m ³	
Maksimalna urna vrednost	22 µg/m ³	111 µg/m ³	124 µg/m ³	181 µg/m ³	7 µg/m ³	
Maksimalna dnevna koncentracija	9 µg/m ³	61 µg/m ³	83 µg/m ³	60 µg/m ³	6 µg/m ³	
Število preseganj dovoljenih vrednosti	0	0	0	7	0	
JULIJ						
Merilno mesto Figovec	SO ₂	O ₃	NO ₂	PM ₁₀	Benzen	
Povprečna mesečna vrednost	8 µg/m ³	36 µg/m ³	56 µg/m ³	35 µg/m ³	5 µg/m ³	
Maksimalna urna vrednost	17 µg/m ³	104 µg/m ³	114 µg/m ³	191 µg/m ³	7 µg/m ³	
Maksimalna dnevna koncentracija	9 µg/m ³	55 µg/m ³	70 µg/m ³	53 µg/m ³	5 µg/m ³	
Število preseganj dovoljenih vrednosti	0	0*	0	1	0	

Vir: Oddelek za varstvo okolja Mestne občine Ljubljana

HEJ,
SPET
SMO
TU!

Vozimo pametno!

Svet za preventivo in vzgojo v cestnem prometu Mestne občine Ljubljana